

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA**

UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI

INTERUNIVERSITARIA

Ediția a XIX-a

Materialele

**Conferinței Științifice Internaționale a Studenților
din 04 mai 2023**

Volumul IV

Bălți, 2023

CZU: 082:378=135.1=161.1

I-58

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Președinte al Comitetului științific:

Natalia GAȘIȚOI, dr., conf. univ., Rector

Membri:

Valentina PRIȚCAN, dr., conf. univ., prorector pentru activitatea științifică și relații internaționale

Lilia TRINCA, dr., conf. univ., Facultatea de Litere

Ina CIOBANU, dr., conf. univ., Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului

Tatiana ȘOVA, dr., conf. univ., Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte

Vitalie RUSU, dr., conf. univ., Facultatea de Drept și Științe Sociale

Alina TOFAN, dr., conf. univ., Universitatea din Leipzig, Germania

Armenuhi HARUTYUNYAN, șef al Departamentului de Cercetare, Inovare și Cooperare, dr., conf. univ., Universitatea de Stat „H. Tumanyan” din Vanadzor, Armenia

Liudmyla HMYRIA, dr., conf. univ., Universitatea Națională de Lingvistică din Kiev, Ucraina

Colegiul de redacție:

Beatrice COLIBĂ, profesor de limba și literatura română

Elena SIROTA, dr., conf. univ.

Alexandra MELNIC, metodist, Secția Știință

Oxana CIBOTARU, metodist, Secția Știință

Corector și tehnoredactare: **Liliana EVDOCHIMOV**, master în filologie

Coperta: **Silvia CIOBANU**, bibliotecar, grad de calificare superior

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Interuniversitaria”, conferință științifică a studenților (19; 2023; Bălți).

Interuniversitaria: Materialele Conferinței Științifice Internaționale a Studenților din 04 mai 2023, Ediția a 19-a / comitetul științific: Natalia Gașițoi (președinte) [et al.]; colegiul de redacție: Beatrice Colibă [et al.]. – Bălți: [S. n.], 2023 (CEU US) – .

– ISBN 978-9975-50-303-7.

Vol. 4. – 2023. – 226 p.: fig., tab. – Antetit.: Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți. – Texte: lb. rom., rusă. – Rez.: lb. rom., engl., fr. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art.

– 50 ex.

– ISBN 978-9975-50-307-5.

082:378=135.1=161.1

Responsabilitatea pentru conținutul și corectitudinea articolelor revine autorilor și coordonatorilor științifici

Tiparul: *Centrul editorial universitar al Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți*

© *Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2023*

ISBN 978-9975-50-303-7.

ISBN 978-9975-50-307-5. (Volumul IV)

SUMAR

SECȚIUNEA nr. 3 ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI, PSIHOLOGIE ȘI ARTE

Atelierul *PSIHOLOGIE*

Laura PERJU. <i>Comportamentul agresiv în trafic și adaptabilitatea psihosocială a conducătorilor auto</i>	5
Anastasia MAGHER. <i>Cum să facem față clienților dificili în consilierea psihologică</i>	12
Stanislav MASLOV. <i>Competențele comunicative ale psihologului</i>	17
Lorena POROMBAC. <i>Jocul psihologic al războaielor: provocarea timpurilor</i>	24
Cristina CLADCOV. <i>Consilierea psihologică a adolescenților cu tulburări de comportament</i>	29
Nadejda ZAMIROVSCHIL. <i>Consilierea psihologică în depășirea blocajelor de comunicare în familie</i>	36

Atelierul *DIDACTICA DISCIPLINELOR ARTISTICE*

Marina SCHIȚANU. <i>Importanța operei pentru dezvoltarea copiilor în timpul ciclului gimnazial</i>	46
Constanța SINIȚA. <i>Influența și contribuția managementului în dezvoltarea muzicii din Republica Moldova</i>	50
Olga CERNOVSKI. <i>Aspectul teoretic al artei dirijorale ca mijloc de studiu al educației muzicale în învățământul general</i>	54
Ghenadie STRATU. <i>Valorificarea repertoriului recitalului la unitatea de învățare <i>Cântecul, marșul și dansul în lumea muzicii</i></i>	59

SECȚIUNEA nr. 4 ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE

Atelierul *ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE*

Наталья МАНОИЛ. <i>Экстрадиция как инструмент международно-правового сотрудничества по уголовным делам</i>	63
Stanislav CEBOTARI. <i>Statul de drept – aspirația supremă a regimului democratic</i>	73
Adrian CRAINIC. <i>Reflectarea formei de guvernământ în denumirea oficială a statelor contemporane</i>	79
Loredana MOROȘAN. <i>Eutanasiere: pro și contra</i>	88
Diana DOROȘ. <i>Audierea minorilor în procesul penal</i>	96
Patricia TOCARCIUC. <i>Asigurarea respectării vieții private în cadrul procesului penal prin intermediul măsurilor speciale de investigații autorizate de procuror</i>	104
Stanislav CEBOTARI. <i>Reforma administrației publice locale în Republica Moldova prin prisma Strategiei naționale pentru anii 2023-2030</i>	112

Teodora BUSUIOC. <i>Protecția persoanelor păgubite prin accidente produse de vehicule neasigurate</i>	120
Lidia IVANCEA. <i>Unele aspecte privind măsurile de prevenire a formelor criminalității după genul făptuitorului în Republica Moldova și în alte state</i>	125
Александр МУЩИНСКИ. <i>Проблематика необходимой обороны в рамках уголовного законодательства Республики Молдова</i>	136
Adriana BARBU. <i>Sistemul sancțiunilor procedurale în procesul civil . .</i>	148
Veronica POZNEACOVA. <i>Particularitățile realizării garanțiilor procesuale privind neaplicarea torturii la reținerea efectuată de către carabinieri</i>	156
Roxana CARBĂTUT. <i>PIGD – sistem informațional automatizat de garantare a virtuții intimei convingeri a judecătorului</i>	163
Andriana SOLTAN. <i>Respectarea drepturilor și libertăților persoanelor implicate în cadrul unui proces penal din Uniunea Europeană</i>	171
Nicolae PUNGA. <i>Grupuri de rezistență sovietică din raioanele de nord ale Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, în perioada anilor 1944-1953</i>	178
Marinela SCUTARU. <i>Mediul de securitate la etapa actuală</i>	183
Roxana CARBĂTUT. <i>Violența împotriva copiilor – provocare sau infracțiune</i>	189
Александр МУЩИНСКИ. <i>Проблема применения положений о задержании преступника гражданским лицом как обстоятельства, устраняющего уголовный характер деяния</i>	199
Diana DOROȘ. <i>Drepturile morale ale autorului</i>	211
Константин ПРИСЯЖНЫЙ. <i>Некоторые аспекты мер предупреждения насилия в семье в Республике Молдова</i>	217

SECȚIUNEA nr. 3 ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI, PSIHOLOGIE ȘI ARTE

Atelierul *PSIHOLOGIE*

CZU 316.624.3:629.331-051

COMPORTAMENTUL AGRESIV ÎN TRAFIC ȘI ADAPTABILITATEA PSIHOSOCIALĂ A CONDUCĂTORILOR AUTO

Laura PERJU, studentă, *Facultatea Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova*
Conducător științific: **Oxana PALADI**, *dr. hab., conf. univ.*

Abstract: *Various aspects are presented in the specialized literature with reference to the notions of aggressive traffic behavior and psychosocial adaptability. In this context, we mention that the relations between these two concepts are little studied. Thus, on the given subject, a research was initiated, and in the observation experiment, the relationship between the level of psychosocial adaptability and the level of aggressive traffic behavior of car drivers was identified.*

Keywords: *aggressive behavior, traffic, car drivers, psychosocial adaptation, psychosocial adaptability.*

În ultimii ani, agresivitatea în trafic a devenit o problemă socială importantă și o cauză a incidentelor rutiere. Agresivitatea însăși a devenit un fenomen complex destul de cercetat, mai ales prin specificitatea profundă a formelor sale. Aflându-se la volan, conducătorul auto trece printr-o gamă variată de stări emoționale negative ca: iritabilitate, agresivitate, alertă, furie, stupoare, exaltare, frică, spaimă, anxietate sau tristețe. De la conducătorul auto, în condițiile contemporane, se cere nu numai să posede anumite abilități de șofat, calități ale atenției, percepției, memoriei, dar și capacități de adaptabilitate, de management al emoțiilor negative [5].

Definirea conceptului de agresivitate, analizată în calitate de componentă a cercetării realizate, din perspectiva comportamentului la trafic, s-a dovedit a fi o încercare extrem de dificilă pentru mulți autori. Comportamentul agresiv la trafic este definit de către Scott Geller orice tip de comportament direcționat către rănierea unei alte persoane atât pietoni cât și alți participanți la trafic la un nivel fizic, emoțional sau psihologic fără a se lua în calcul drepturile sau siguranța acelei persoane [6]. Shuster definește comportamentul agresiv la trafic ca fiind un incident în care un șofer supărat sau nerăbdător lovește intenționat un alt conducător la trafic, îndeosebi, un comportament de conducere se consideră a fi agresiv în cazul în care acesta este în mod deliberat de natură să crească riscul de coliziune și este motivat de nerăbdare, supărare, ostilitate și/sau o încercare de a economisi timp [2].

Există numeroși factori care stau la baza apariției comportamentului agresiv la trafic și anume: 1. Factori individuali (vârsta, diferența de gen, inclusiv factori de personalitate, stilul de viață); 2. Factori sociali (mass-media, statutul

social); 3. Factori organizaționali (diferențe dintre șoferii amatori și cei cu experiență, ambianța generală a traficului rutier) [4].

Adaptarea este proprietatea fundamentală a unui organism de a-și modifica funcțiile și structurile în raport cu schimbările cantitative și calitative ale mediului înconjurător. Adaptarea unei persoane în orice mediu este un proces complex, care adesea expune diferite tipuri de schimbări la diferite sisteme ale corpului uman. Ființa umană dispune de o anumită plasticitate, datorită căreia și este cu puțință să rămână în acord cu mediul și să mențină echilibrul mediului său interior. În sens particular, conform opiniei autorului C.L. Prosser, adaptarea se referă la ansamblul de procese și activități care asigură supraviețuirea organismului într-un mediu stresant [apud. 5]. J. Fleyvell definește adaptarea – proces și rezultat al activității subiectului în cadrul mediului social [apud 3, p. 124]. V.G. Krâsiko explică că în procesul adaptării psihosociale, individul tinde să obțină o armonie, între condițiile de viață și activitatea internă/externă. Pe măsura realizării acestei armonii crește gradul de adaptabilitate al individului [1, p. 121]. Din perspectiva confruntării cu un mediu stresant, procesul de adaptare urmărește instituirea controlului asupra reacțiilor emoționale, comportamentale și, implicit, adecvarea lor la cerințele situației.

Constatăm că sursele teoretice reliefează unele tangențe dintre conceptele prezentate. Cercetarea realizată are drept scop identificarea relației dintre nivelul de adaptabilitate psihosocială a personalității și a comportamentului agresiv la trafic.

Pentru a determina relația dintre variabile au fost aplicate următoarele instrumente de investigare: 1. Testul *Diagnosticarea comportamentului agresiv la trafic*, autor L. Deffenbacher (adaptat de C. Hăvârneanu); 2. Chestionarul multifactorial de personalitate *Adaptabilitatea*, autori А.Г. Маклаков și С.В. Чермянин.

În vederea realizării scopului cercetării, în cadrul experimentului de constatare a participat un grup alcătuit din 40 de conducători auto, atât de gen masculin, cât și de gen feminin, cu vârste cuprinse între 18 și 70 ani.

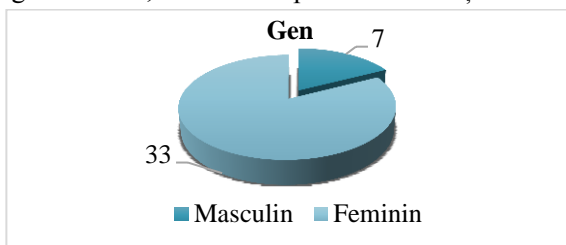

Fig. 1. Subiecții cercetării în funcție de criteriul *gen*

Menționăm că, în cercetarea realizată la acest subiect, au participat, precum am evidențiat, conducători auto de gen masculin și de gen feminin. Astfel, observăm că grupul este mult disproporționat în favoarea subiecților de gen feminin (33 subiecți) comparativ cu genul masculin (7 subiecți).

Din grupul de subiecți intervievați fac parte persoane cu vârste diferite (Figura 2).

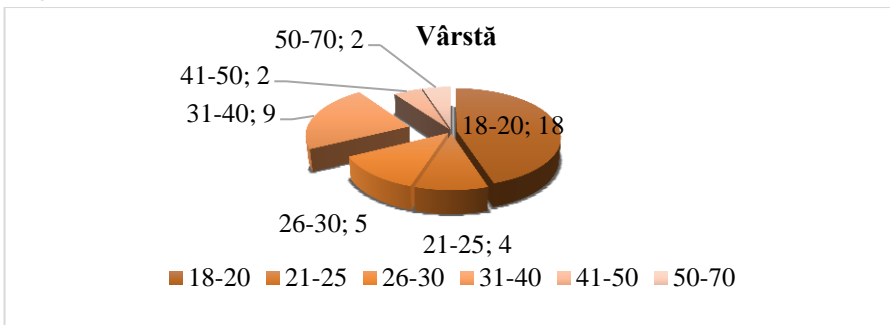

Fig. 2. Subiecții cercetării în funcție de criteriul *vârsta*

Din figura 2 observăm că cei mai mulți conducători auto intervievați au o vârstă cuprinsă între 18-20 ani, apoi în ordine consecutivă, 9 conducători auto sunt cu vârsta cuprinsă între 31-40 ani, 5 conducători auto – 26-30 ani; 4 conducători auto 21-25 ani; câte 2 conducători auto au 41-50 ani și 50-70 ani.

În cercetarea realizată în urma aplicării *Chestionarului multifactorial de personalitate „Adaptabilitatea”*, elaborat de către A.Г. Маклаков și С.В. Чермянин, am identificat nivelul de adaptabilitate psihosocială a personalității și componentele: stabilitate neuro-psihică, capacități de comunicare, norme morale.

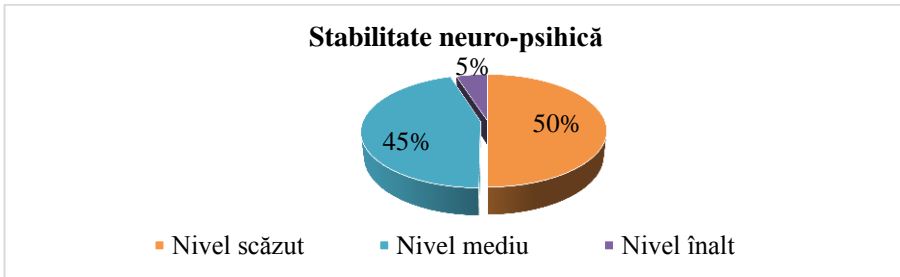

Fig. 3. Nivelurile stabilității neuro-psihice a conducătorilor auto intervievați

Rezultatele prezentate în figura 3, oferă date care denotă că 50% dintre conducătorii auto intervievați manifestă nivel scăzut de stabilitate neuro-psihică; 45% – nivel mediu și doar 5% dintre conducătorii auto intervievați manifestă nivel înalt de stabilitate neuro-psihică.

În figura 4 sunt prezentate rezultatele pentru componenta capacități de comunicare.

În figura 4, sunt incluse rezultatele pentru componenta capacități de comunicare. Observăm că 3% dintre conducătorii auto intervievați manifestă nivel înalt la această componentă; 70% – nivel mediu, iar 27% dintre conducătorii auto intervievați manifestă nivel scăzut de dezvoltare a capacităților comunicative.

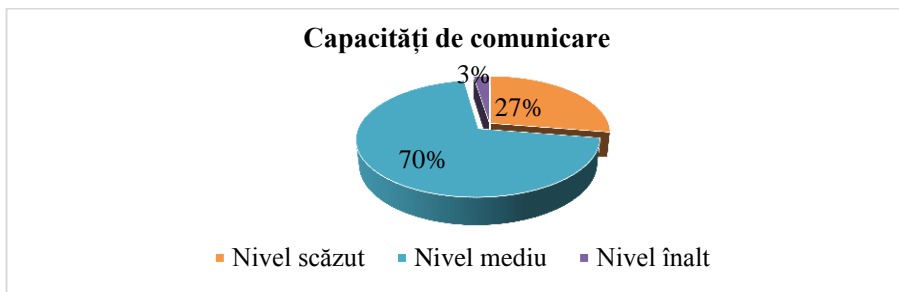

Fig. 4. Nivelurile capacităților de comunicare a conducătorilor auto intervievați
 Rezultatele pentru componenta norme morale sunt prezentate în figura 5.

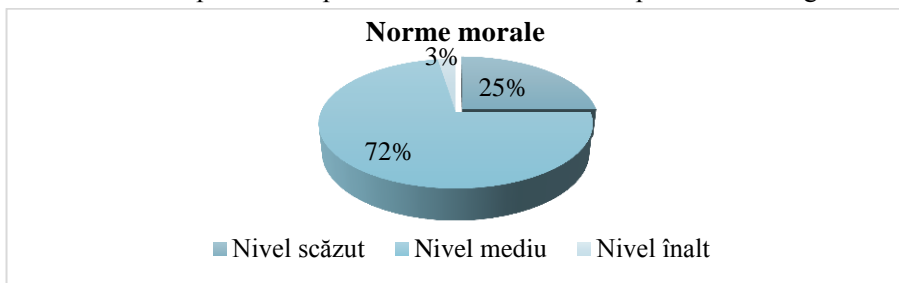

Fig. 5. Nivelurile de manifestare a normelor morale a conducătorilor auto intervievați

În figura 5, sunt incluse rezultatele pentru componenta – norme morale, pentru care 3% dintre conducătorii auto intervievați manifestă nivel înalt; 72% – nivel mediu, iar 25% dintre conducătorii auto intervievați manifestă nivel scăzut pentru variabila dată.

În ordine consecutivă, rezultatele pentru variabila adaptabilitate psihosocială sunt prezentate în figura 6.

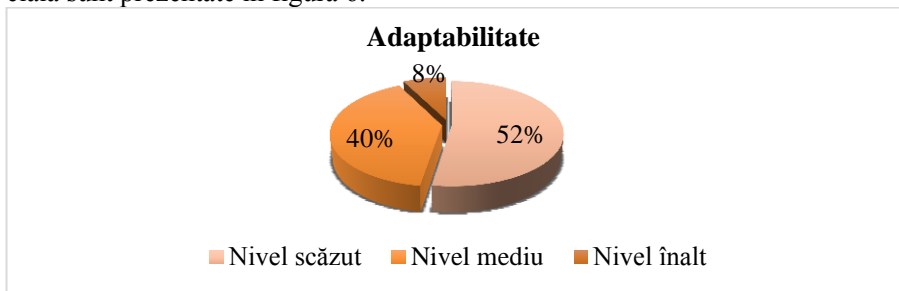

Fig. 6. Nivelurile adaptabilității psihosociale a conducătorilor auto intervievați

Astfel, identificăm că (figura 6) pentru conducătorii auto intervievați sunt caracteristice următoarele niveluri de adaptabilitate psihosocială: nivel înalt – 8%; nivel mediu – 40% nivel scăzut – 52%. Subliniem că în conformitate cu

rezultatele prezentate este cel mai mare numărul subiecților care prezintă nivel scăzut de adaptare psihosocială.

Al doilea test valorificat în cercetarea este *Testul Diagnosticarea comportamentului agresiv la trafic* care evidențiază manifestarea comportamentului agresiv al conducătorului auto. Scala conține 33 de itemi care reliefează aspecte precum: nivelul de politețe, tipuri de gesturi, conducerea lentă, blocajele în trafic, conducerea ilegală.

Sunt prezentate, în figura 7, rezultatele pentru variabila indicată.

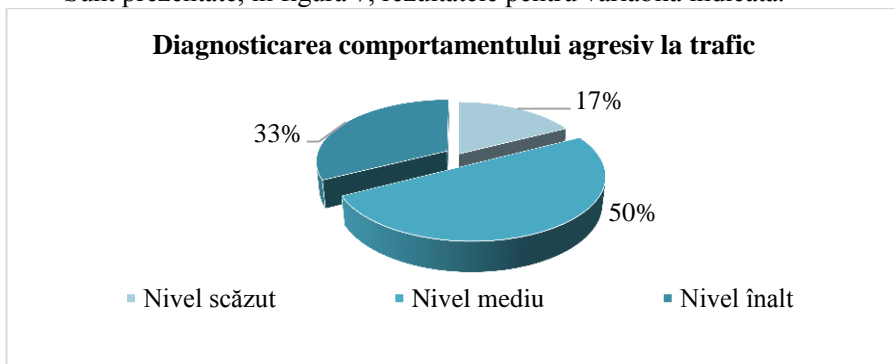

Fig. 7. Nivelurile de manifestare a comportamentului agresiv la trafic a conducătorilor auto intervievați

Din figura 4 observăm că 33% dintre conducătorii auto intervievați manifestă nivel înalt la această componentă, respectiv sunt agresivi la trafic; 50% dintre subiecți – manifestă nivel mediu și doar 17% dintre conducătorii auto intervievați înregistrează nivel scăzut pentru variabila indicată – ceea ce ne spune că nu prezintă un comportament agresiv la trafic.

În continuare am prezentat, în figura 8, mediile obținute (Testului T) pentru componentele *Testului Adaptabilitate* în funcție de factorul gen.

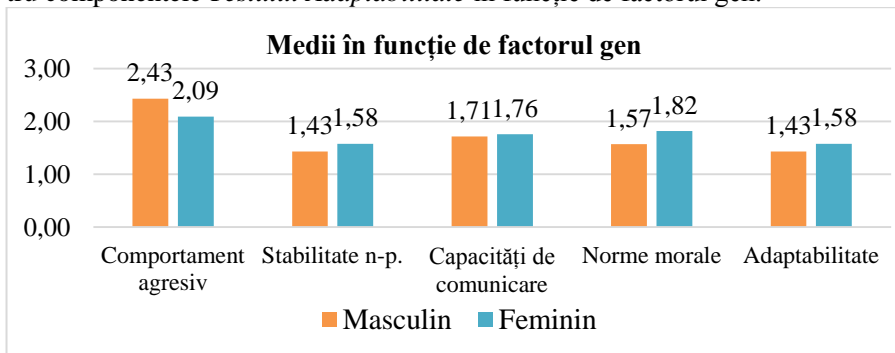

Fig. 8. Mediile obținute pentru componentele *Testului Adaptabilitate* în funcție de factorul gen

Observăm că există diferențe din perspectivă de gen (figura 8), pentru variabilele cercetării. Astfel, subiecții de gen masculin comparativ cu subiecții de gen feminin denotă medii mai înalte pentru variabila comportament agresiv și medii mai scăzute pentru variabilele: stabilitate neuro-psihică, capacități de comunicare, norme morale și adaptabilitate. Menționăm că aceste diferențe nu sunt semnificative. Rezultatele infirmă ipoteza conform căreia am presupus că: există o diferență semnificativă a nivelului de agresivitate la trafic dintre conducătorii auto: femei și bărbați.

Conform demersului cercetării prezentăm indicii coeficientului de corelație privind identificarea relației dintre adaptabilitatea psihosocială, componentele acesteia și variabila comportament agresiv la trafic la conducătorii auto. Rezultatele sunt prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1. Corelația dintre componentele adaptabilității și comportamentul agresiv la trafic

Corelație		S1	S2	S3	S4	Test 1
S1 Stabilitate neuro-psihică	Pearson Correlation	1	,566**	0,264	,868**	-,387*
	Sig. (2-tailed)		0,000	0,100	0,000	0,014
	N	40	40	40	40	40
S2 Capacități de comunicare	Pearson Correlation	,566**	1	0,190	,610**	-0,111
	Sig. (2-tailed)	0,000		0,241	0,000	0,494
	N	40	40	40	40	40
S3 Norme morale	Pearson Correlation	0,264	0,190	1	,331*	-0,202
	Sig. (2-tailed)	0,100	0,241		0,037	0,210
	N	40	40	40	40	40
S4 Adaptabilitate	Pearson Correlation	,868**	,610**	,331*	1	-0,304
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,000	0,037		0,056
	N	40	40	40	40	40
Test1 Comportament agresiv la trafic	Pearson Correlation	-,387*	-0,111	-0,202	-0,304	1
	Sig. (2-tailed)	0,014	0,494	0,210	0,056	
	N	40	40	40	40	40

Analizând rezultatele prelucrării statistice (Corelația Pearson), prezentate în tabelul dat, evidențiem corelații pozitive semnificative dintre *adaptabilitatea psihosocială* și variabilele:

- stabilitate neuro-psihică ($r=0,868^{**}$; $p=0,001$);
- capacități de comunicare ($r=0,610^{**}$; $p=0,001$);
- norme morale ($r=0,331^{*}$; $p=0,037$);

În același timp, evidențiem o tendință de corelație negativă semnificativă dintre *adaptabilitatea psihosocială* și comportamentul agresiv la trafic ($r=-0,304$; $p=0,056$); această situație poate fi explicată prin antrenarea unui număr mic de subiecți în cadrul experimentului de constatare. Respectiv, rezultate demonstrează că se confirmă parțial ipoteza conform căreia am presupus că persoanele cu nivel înalt de adaptabilitate psihosocială denotă nivel scăzut al agresivității la trafic.

În concluzie, menționăm următoarele:

- Aplicând metodele empirice am identificat diferite nivele atât pentru variabila adaptabilitate psihosocială cât și pentru variabila – comportament agresiv la trafic al conducătorilor auto.
- Subiecții de gen masculin comparativ cu subiecții de gen feminin denotă medii mai înalte pentru variabila comportament agresiv și medii mai scăzute pentru variabilele: stabilitate neuro-psihică, capacități de comunicare, norme morale și adaptabilitate – dar aceste diferențe nu sunt semnificative.
- Rezultate demonstrează că se confirmă parțial ipoteza conform căreia am presupus că persoanele cu nivel înalt de adaptabilitate psihosocială denotă nivel scăzut al agresivității la trafic. De altfel, persoanele care denotă nivel înalt de adaptabilitate ușor se adaptează la condițiile noi ale mediului, ușor și adecvat se orientează în diferite situații, elaborează rapid strategii ale propriului comportament.

Bibliografie:

1. KRĂSIKO, V.G. Psihologia socială. Trad. V. Poleanu. București: Europress Group, 2007. 265 p. ISBN 978-973-88127-5-8.
2. MÎSLIȚCHI, V. Abordări teoretice ale comportamentului agresiv manifestat de tinerii conducători auto. În: Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria „Științe Umanistice”. Nr. 1(5), 2017. ISSN 2345-1866 /ISSNe 2345-1904.
3. PALADI, O. Orientările valorice și adaptarea psihosocială la vârsta adolescenței: abordări teoretice. Monografie. Chișinău: Print-Caro SRL, 2021. 261 p. ISBN 978-9975-48-190-8.
4. POTÂNG, A., BOTNARI, I. Factorii individuali și sociali în manifestarea agresivității la conducătorii auto. În: *Materialele Conferinței International Conference of Applied psychology*, Chisinau, Moldova, 29-30 noiembrie 2018. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/78711/cerif
5. RUSNAC, S., VERDEȘ, V. Adaptabilitatea social-psihologică ca o condiție a depășirii crizei vârstei adulte. În: *Materialele Conferinței Preocupări contemporane ale științelor socio-umane*. Chișinău, Moldova, 11-12 decembrie 2015. p. 389-397. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/389-397.pdf
6. SAVCA, L. Aspecte psiho-sociale privind comportamentul agresiv în trafic. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/9-16_14.pdf

CUM SĂ FACEM FAȚĂ CLIENȚILOR DIFICILI ÎN CONSILIEREA PSIHOLIGICĂ

Anastasia MAGHER, studentă, Facultatea de Științe ale Educației,
Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Maria CORCEVOI**, dr., lect. univ.

Abstract: *This article presents the essential aspects of psychological counseling, how to build the relationship with the client. But most importantly, the article elucidates the typology of difficult clients and strategies for working with them. The methods of R. Kociunas and R. Nelson-Jones, which will help the counselor to face demanding clients with difficult behaviors.*

Keywords: *psychological counseling, difficult client, empathy, relationship of trust, cognitive model, internal language, automatic thoughts.*

Pentru a răspunde la întrebarea *cum să facem față clienților dificili în consilierea psihologică?* ne-am propus mai întâi să răspundem la o serie de alte întrebări:

Ce este consilierea? Consilierea ca demers acțional realizat de psiholog/consilier, reprezintă un proces specializat de susținere, orientare a persoanelor aflate în dificultate. Abordând problema la general, putem afirma că consilierea constituie un instrument indispensabil al psihologului, pedagogului, asistentului social și a oricărei persoane ce posedă o vastă experiență de viață.

Cine sunt consilierii? Consilierii sunt considerați toți cei care sunt formați profesional și acreditați pentru a acorda consiliere și a face psihoterapie. Rolul consilierului profesionist este de a însoți și stimula procesul de autoexplorare al clientului său, ajutându-l să conștientizeze și să acorde sens evenimentelor și stărilor sale, fără a-l indica sau sugera propriile explicații.

Care sunt condițiile de bază ale relațiilor de consiliere? În 1957, Carl Rogers a publicat un articol fructuos, intitulat "The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change" (Condițiile necesare și suficiente ale schimbării terapeutice de personalitate). În acest articol, Rogers a identificat șase condiții pentru schimbarea terapeutică, dintre care la trei *înțelegerea empatică, privirea pozitivă necondiționată și congruența* – se referă ca la niște condiții fundamentale ale relațiilor de consiliere. În primul rând, conceptele oferă insight-uri valoroase despre cum să sporim mai degrabă decât să interferăm cu dezvoltarea relațiilor de colaborare cu clienții. În al doilea rând, sintagmele empatie, privire pozitivă necondiționată și congruență fac parte din uzul comun în profesiunile de sprijin [3, p. 15].

Clienților le place să se simtă înțeleși în propriii lor termeni de către consilieri. *Empatia* este capacitatea de a se identifica mental cu lumea interioară a clientului și de a înțelege pe el în întregime. Consilierii ar putea avea și ar putea fi percepute ca dovedind înțelegere empatică pentru afirmațiile singulare ale

clienților o serie de afirmații ale clienților, o întreagă ședință de consiliere sau în decursul unei serii de ședințe de consiliere. Empatia este un proces activ, în care consilierii doresc să știe și să ajungă să primească înțelesurile și comunicările clienților. A răspunde la afirmațiile individuale ale clienților înseamnă un proces de ascultare și observare, de rezonare, discriminare, comunicare și de verificare a înțelegerii. Nu mai este nevoie să spunem că dimensiunea finală și esențială este că, într-o oarecare măsură, clientul a perceput empatia consilierului.

Privirea pozitivă necondiționată constă din două dimensiuni: nivelul privirii și necondiționalitatea privirii. Nivelul privirii sau, probabil mai corect spus, nivelul privirii pozitive se referă la sentimentele pozitive pe care consilierul le are față de client, cum ar fi simpatia, faptul de a-i păsa și căldura. Necondiționalitatea privirii se referă la acceptarea lipsită de judecată a experienței și autodezvăluirii realității subiective a clientului. O astfel de acceptare le oferă clienților permisiunea de a realiza și de a experimenta pe de-a întregul gândurile și sentimentele. Privirea pozitivă necondiționată implică, printre altele, compasiune pentru fragilitatea umană și înțelegerea condițiilor universale care îi fac pe indivizi să devină persoane mai puțin eficiente decât ar fi de dorit.

Congruența sau autenticitatea are atât o dimensiune interioară, cât și una exterioară. Din punct de vedere interior, consilierii sunt capabili să își conștientizeze în mod corect gândurile, sentimentele și experiențele semnificative. Aceștia au un grad mare de conștiință de sine. Conștiința de sine poate include faptul că își pot da seama ce părți din ei nu sunt perfecte pentru acordarea de asistență psihologică. Din punct de vedere exterior, consilierii interacționează cu clienții ca persoane reale. Ceea ce spun consilierii, sună adevărat. Consilierii nu se ascund în spatele unor fațade profesionale și nici nu poartă măști sociale politicoase. Onestitatea și sinceritatea caracterizează comunicarea congruentă. Consilierii sunt capabili să fie conștienți de propriile lor gânduri și sentimente, pentru a-și hrăni și dezvolta clienții. Deși congruența poate include dezvăluiri personale, aceste autodezvăluiri sunt folosite în beneficiul clienților, în interesul umanizării procesului de consiliere și al avansării acestuia, și nu pentru a-i face pe consilieri să se simtă mai confortabil [3, p. 54].

Toate aceste aspecte care sunt descrise aici sunt necesare pentru construirea relației eficiente și de încredere cu client. Aplicarea lor într-un timp depinde de competența, experiența și aptitudinile psihologului. Când asculți cu adevărat, încerci să vezi lumea din perspectiva celui alt și îi transmiți un mesaj de genul: „Îmi pasă de ceea ce se întâmplă cu tine, mă interesează experiența ta”. Acest mesaj este profund recompensator pentru cel care se exprima. În consiliere și terapie, uneori, acest mesaj este suficient pentru a genera „vindecarea”.

Pe parcursul activității sale profesionale, consilierul întâlnește diverse categorii de clienți. *Clienții dificili* – sunt o categorie de persoane, care vin la consilierea psihologică și au diferite pretenții sau comportamente complicate și

specifice. În acest articol, noi vom prezenta câteva tipuri de clienți dificili în consilierea psihologică [2]:

1. *Clienți anxioși*. În consiliere, întâlnim clienți pentru care anxietatea este o stare angoasantă, persistentă, adesea însoțită de senzații fizice neplăcute. Din punct de vedere psihologic, acest client simte că este ceva în neregulă cu el. Uneori, această afecțiune dispare de la sine, dar adesea se agravează și devine din ce în ce mai greu de tolerat, uneori este dificil pentru client să explice problemele care stau la baza acestei experiențe debilitante. Anxietatea poate motiva rezistența la procesul de consiliere. În esență, există o rezistență la recunoașterea conflictelor interne și, prin urmare, o creștere a anxietății. Observațiile consilierului ar trebui să atragă atenția clientului asupra modului în care acesta evită anxietatea: „Ai schimbat subiectul conversației?”, „Încerci să muți atenția asupra mea?”, „Vrei să-ți arăt subiectul de exprimare?”, „Ne întoarcem din nou – încerci să-mi impui conducerea conversației”. Este important să lăsăm clientul să vorbească și să își exprime anxietatea, deoarece un client anxios nu aude prea mult și îndemnul consilierului nu ajung la el. Anxietatea nespusă este nelimitată. Atunci când este „îmbrăcată” într-un înveliș verbal, ea este fixată în cuvinte și devine un obiect pe care atât clientul, cât și consilierul îl pot „vedea”.

2. *Clienți cu reacții de frică și fobii*. În consilierea psihologică, întâlnim două tipuri de frică – cea normală, înțeleasă ca o reacție naturală, și cea patologică, denumită în mod obișnuit fobie. Consilierul trebuie să înțeleagă semnificația psihologică și psihodinamică diferitelor tipuri de temeri pentru a putea ajuta eficient. În cele mai multe cazuri, clienții vin la psihologi din cauza unor temeri specifice legate de evenimente importante (frica de examene, frica de operație etc.). În aceste cazuri, clientul trebuie mai întâi ajutat să înțeleagă semnificația evenimentului care a provocat frica și să înțeleagă dacă reacția sa la acest eveniment este adecvată și justificată. Nu este necesar să ajutăm clienții să scape complet de frică și nici nu este necesar să ascundem informații care la prima vedere par înfricoșătoare. Informațiile prezentate în mod corespunzător nu fac decât să pregătească pentru un eveniment dificil. O anumită cantitate de frică se poate dovedi a fi vindecătoare. Consilierul ar trebui să îl ajute pe client să folosească în mod constructiv frica.

3. *Clienți ostili și agresivi*. Motivele nemulțumirii clientului pot fi simple – nu-i place privirea sau cuvintele consilierului, consilierul este prea tânăr etc. Dar, cel mai adesea, ostilitatea este rezultatul transferului sentimentelor clientului față de o altă persoană semnificativă din viața sa asupra terapeutului. Circumstanțe similare îi fac pe unii clienți ostili, în timp ce pe alții nu. Aceste diferențe se datorează, în principal, particularităților experiențelor de viață. Atunci când un client, în special la începutul consilierii, este ostil, suspicios sau furios, consilierul trebuie să știe că sursa acestor sentimente se află în interiorul clientului. În consilierea psihologică, trebuie avut în vedere faptul că, uneori, furia ascunde anxietatea. În astfel de cazuri, este necesar să ajutăm clientul să își înțeleagă adevăratele sentimente și să transformăm astfel ostilitatea. Consilierul ar trebui să fie

conștient de sentimentele sale în astfel de situații și să identifice resentimentele sale pentru a-l ajuta mai eficient pe client să își depășească furia.

4. *Clienți „nemotivați”*. Uneori, oamenii vin la un consilier fără să vrea și resping rolul de client impus de alții. De exemplu, un client spune: „Soția mea mi-a cerut să vin aici, dar nu cred că mă puteți ajuta”. Unii vin la consilier cu singura intenție de a dovedi că nimeni nu îi poate ajuta. Acești clienți sunt lipsiți de motivație în procesul de consiliere. Această situație este o sursă evidentă de stres pentru un psiholog de orice orientare teoretică. Nu contează în ce instituție are loc. Consilierul este obligat să „trateze”, să „adapteze” persoana împotriva voinței sale. Lipsa de interes a clientului față de muncă trebuie luată cu înțelegere, dar, în același timp, trebuie arătat că nici consilierul nu este interesat să lucreze cu forța în beneficiul clientului. Esența și posibilitățile consilierii pot fi explicate clientului în mod serios și amănunțit. Dacă nu încercăm să ajutăm clientul cu orice preț și mai ales împotriva voinței acestuia, motivația clientului poate începe să se schimbe și se pot găsi premisele pentru un contact de consiliere productiv. Cu toate acestea, consilierul trebuie să accepte cu calm și fără să se autoînvinovățească inutil că un client „nemotivat” va rămâne doar un client formal sau va înceta cu totul vizita.

5. *Clientul care plânge*. Mulți clienți se îngrijorează atunci când vorbesc despre dificultățile insolubile și tragediile din viața lor și nu pot vorbi fără lacrimi. Lacrimile vă ajută să vă amintiți situațiile dificile și să vă întoarceți la ele. Deseori, un client începe și se oprește din plâns atât fără intervenția consilierului. Atunci când este evident că clientul este pe punctul de a începe să plângă, este necesar să se păstreze calmul și să se aștepte până când acesta reușește să se descurce singur. Uneori, clientul schimbă subiectul conversației pentru a-și reveni, ceea ce nu trebuie să i se opună rezistență. Dacă clientul plânge, trebuie să i se permită să plângă. Principalul motiv pentru care se plânge în timpul consilierii psihologice sunt problemele clientului, depresia sa, dar nu este singurul motiv. Cei mai mulți oameni, plâng din cauza furiei, lor ar trebui pur și simplu să li se permită să își exprime sentimentele. Uneori plâng din frustrare, alteori plâng de bucurie. În orice caz, consilierul ar trebui să permită clientului să plângă în liniște în biroul său.

6. *Clienți depresivi*. În consilierea psihologică, ne întâlnim, de obicei, cu așa-numita „depresie reactivă”, care apare, de obicei, ca reacție la evenimente traumatice de viață (boli somatice, conflicte, probleme intime, diverse pierderi, inclusiv moartea unei persoane dragi etc.). Depresia se manifestă, în primul rând, prin modificări ale dispoziției. O persoană devine tristă și posomorâtă, gândurile despre viața lor ratată o cuprind și o arde un sentiment acut de vinovăție. Își pierde gustul pentru viață și capacitatea de a rezista la greutăți și își pierde interesul pentru lucrurile care îl atrăgeau înainte. Atât activitatea motorie, cât și procesele de gândire sunt încetinite. Dacă depresia este ușoară, individul poate încă să muncească, să îndeplinească sarcinile zilnice, dar acestea nu mai sunt plăcute. Când depresia devine agravată, se pierde orice activitate. Cea

mai frapantă trăsătură a persoanei depresive este autodeprecierea. Persoana deprimată se simte inutilă, un ratat și așa mai departe. Devine excesiv de sensibilă la orice și acest lucru diminuează și stima de sine. Sarcina consilierului în lucrul cu clienții depresivi este dublă: să sprijine clientul și să-l ajute să-și explice dificultățile din punct de vedere psihologic. Pentru a restabili încrederea clientului în propriile capacități, este necesar să se acorde atenție domeniilor în care este competent și realizărilor sale anterioare. Este important să se mobilizeze impulsurile agresive ale clientului, astfel încât acesta să poată face față cu mai mult succes provocărilor vieții.

În cazurile de depresie, se utilizează, de obicei, medicamente antidepresive. Prescrierea și dozajul medicamentelor depinde de clinicieni, dar psihologul ar trebui să știe dacă clientul folosește medicamente și care sunt efectele acestora. Nu ar trebui să se ofere sfaturi cu privire la alegerea medicației sau a dozei clientului, dar întrebările ar trebui discutate întotdeauna cu medicul prescriptor.

Un obiectiv major al psihologului este să facă procesul de intervenție psihologică clar atât pentru el, cât și pentru clientul dificil. Consilierul revizuieste eficient problema cu care s-a prezentat clientul, stabilește faptul că clientul nu prezintă risc suicidal și că nu sunt modificări semnificative de la evaluarea inițială și ajută clientul să transpună problemele specifice în obiective pentru consiliere. Un obiectiv major al consilierii este ameliorarea simptomatologiei, adică o reducere a nivelului de stres al clientului. O emoție negativă intensă provoacă suferință și poate fi disfuncțională dacă se suprapune cu capacitatea clientului de a gândi clar, de a rezolva probleme, de a acționa eficient sau de a obține satisfacție. Clienții experimentează adesea emoții de o intensitate accentuată sau neconcordanță cu situația. Deși consilierul poate recunoaște caracterul accentuat sau neconcordanță al unei emoții, el se abține să o eticheteze astfel, în special în primele ședințe ale consilierii. El admite mai degrabă acest lucru și are o atitudine empatică față de modul în care se simte clientul. Pentru a putea reduce tulburarea dispoziției acestuia, consilierul nu contestă emoțiile clientului și nu le dispută, ci mai degrabă se focalizează asupra evaluării gândurilor și credințelor disfuncționale care stau la baza stresului său. Consilierul organizează informațiile prezentate de client sub forma modelului cognitiv: situație, gând automat și consecință (emoție, comportament și răspuns fiziologic). Este important ca consilierul să fie atent la momentele în care clientul confundă gândurile cu emoțiile.

Consilierul conceptualizează sau reformulează în permanență problemele clientului, încercând să înțeleagă experiența și punctul de vedere al acestuia. El încearcă să își dea seama de modul în care credințele fundamentale ale clientului au dat naștere unor percepții și gânduri automate specifice dintr-o anumită situație și cum au influențat aceste credințe emoțiile și comportamentul. Referitor la demonstrarea influenței percepțiilor asupra sentimentelor și comportamentului, consilierii ar trebui să-i instruiască pe clienți în înțelegerea diferenței dintre fapt și deducție. Clienții pot învăța că percepțiile lor cu privire la ei înșiși, la alții și la lu-

me sunt „faptele” lor subiective. Atunci când sunt puși în fața situațiilor-problemă, clienții pot să facă afirmații potențial eronate despre ei înșiși, cum ar fi „Nu sunt bun la asta” și despre ceilalți „întotdeauna face...” sau „Niciodată nu face...”. Astfel de afirmații sau percepții influențează modul în care se simt, comunică și reacționează. Atunci când ajută clienții la verificarea acurateții percepțiilor lor, consilierii le cer să distingă între fapt și deducție, și să facă astfel încât deducțiile să se potrivească faptelor pe cât de mult posibil. Consilierul poate utiliza chestionarea/ verificarea acurateții percepțiilor chiar din prima ședință pentru a evalua o percepție/un gând specific, utilizând următoarele întrebări [1, 3]:

1. Unde este dovada care să-ți susțină percepția?
2. Există și alte moduri în care ai putea percepe situația?
3. Care dintre modalitățile de a percepe situația se potrivește cel mai bine cu faptele disponibile?

Pentru a putea face fața clienților dificili în consilierea psihologică este important înțelegerea relației între ceea ce percepem din mediul nostru (expresie facială, zgomot, situație...) și apariția unui disconfort emoțional. Gândirea creează, în mod constant, conexiuni, sondând în rezervorul de amintiri și în memoria noastră (trecutul), în dorințe (viitoare), inclusiv în valorile și principiile clienților. Gândirea negativă eliberează o moleculă de cortizol care declanșează stresul. Procesul de consiliere a clienților dificili implică așadar, înțelegerea că, de cele mai multe ori, nu este vorba de situația în sine care, de fapt, nici nu este stresantă, ci mai mult de percepția eronată a clienților asupra ei și de gândurile asociate cu aceasta, care vor provoca depresie, anxietate, furie...

Bibliografie:

1. BECK Judith S. trad.; Elena Crăciunescu, Teodora Rohian. Psihoterapie cognitivă: fundamente și perspective. Cluj-Napoca: Editura RTS, 2010 ISBN 978-973-1816-33-3
2. KOCIUNAS, Rimantas. Основы психологического консультирования. Академический проект, 1999 – 240 с. ISBN 5-8291 0002
3. NELSON-JONES, Richard. trad.: Clara Ruse. *Manual de consiliere*. – București: Editura Trei, 2009 ISBN 978-973-707-293-1

CZU 81'276.6:159.9+316.47

COMPETENȚELE COMUNICATIVE ALE PSIHOLOGULUI

Stanislav MASLOV, student, Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Luminița SECRIERU**, dr., conf. univ.

Abstract: *This article is about psychologist's communication competence: establishing a relationship with someone, communication skills, speech adaptability, the attractiveness of speech, the expressiveness of speech etc.*

Keywords: *psychology, communication, communication skills.*

Psihologia este, etimologic, „știința sufletului”, iar psihologul e persoana care studiază acest „suflet” (psihicul). Psihologul practicant e cel care ajută oamenii să-și soluționeze problemele din viață prin dezvoltarea unor abilități, comportamente. Ca psihologul, într-adevăr, să ajute oamenii, acesta trebuie să prezinte unele abilități, competențe specifice.

Competența reprezintă capacitatea cuiva de a se pronunța, de a exercita anumite atribuții, în baza unei cunoașteri adânci a domeniului. Printre cele mai importante competențe ale psihologului sunt competențele comunicative, căci activitatea psihologului presupune, în mare măsură, comunicare.

Comunicarea reprezintă transmiterea și receptarea informațiilor. Competențele comunicative implică abilități de comunicare bine dezvoltate. În articolul său, Beregova, menționează că „cultura comunicării psihologului se manifestă prin abilitatea de a stabili relații centrate pe persoana interlocutorului, ceea ce implică: orientarea spre recunoașterea calităților pozitive, punctelor forte ale interlocutorului; abilități de empatie, înțelegere și de a ține cont de starea emoțională ale celuilalt; aptitudinea de a acorda un feedback pozitiv; abilitatea de a-i motiva pe ceilalți spre activism și realizări în cadrul activităților” [1, p. 30].

Recunoașterea calităților pozitive ale interlocutorului este binevenită pentru ridicarea stimei de sine și valorificarea importanței persoanei cu care comunică psihologul, ceea ce facilitează stabilirea și menținerea relațiilor favorabile psiholog-client și eliminarea barierelor de comunicare. Empatia, înțelegerea stării emoționale de moment a interlocutorului scade probabilitatea declanșării unor mecanisme de apărare și manifestărilor agresive, ceea ce facilitează lucrul psihologului. Acordarea feedback-ului pozitiv permite redirectionarea gândirii interlocutorului spre aspectele pozitive ale vieții și persoanei proprii. Motivarea spre activism asigură psihologul în faptul că clientul va realiza activități în vederea dezvoltării propriilor abilități, adică va lucra asupra dezvoltării propriei persoane (ceea ce și reprezintă lucrul psihologului, în viziunea mea), iar succesele în cadrul acestor activități vor întări noi comportamente, gânduri, ceea ce va duce spre îmbunătățirea calității vieții persoanei.

În același articol, sunt menționate și „abilități concrete de comunicare: salutară, ascultarea activă, adresarea întrebărilor, evaluarea, susținerea emoțională etc.” [1, p. 30] Aceste abilități sunt orientate spre facilitarea procesului comunicativ, eliminarea barierelor comunicative, ca să fie realizate scopurile întâlnirii și comunicării cu psihologul.

În continuare au fost evidențiate și unele aspecte ale persoanei psihologului: „autorespectul, cunoașterea propriilor puncte forte și abilitatea de a le utiliza în activitatea profesională, cultura comunicării” [1, p. 30]. Autorespectul, cunoașterea propriilor puncte forte și abilitatea de a le utiliza vor facilita încrederea în sine a psihologului, ceea ce duce la eficientizarea lucrului; iar cultura comunicării ajută psihologul să fie înțeles de interlocutorul său (implică posedarea unui vocabular bogat și cunoștințele necesare pentru utilizarea corectă a acestuia).

Printre alte caracteristici importante ale culturii comunicative profesionale a psihologului, Beregova mai menționează toleranța (legată de conștientizarea imperfecțiunii ființei umane) și utilizarea terminologiei specifice adecvate (ceea ce implică cunoașterea terminologiei de specialitate). Toate aceste aspecte ale competenței comunicative facilitează colaborarea psihologilor și clienților printr-o comunicare eficientă.

Ovsyannikova pune în evidență și abilitatea de a crea o atmosferă favorabilă procesului de comunicare. Aceasta implică atât alegerea unui mediu fizic favorabil procesului de comunicare, cât și dezvoltarea abilității de a iniția comunicarea. O altă caracteristică importantă, conform lui Ovsyannikova, este adaptabilitatea vorbirii, care implică: autenticitatea limbii, variabilitatea conținutului, autoreglarea (reflecția). Autenticitatea limbii se referă la cunoașterea limbii (vocabularul psihologului, utilizarea corectă și adecvată a acestuia); variabilitatea conținutului implică utilizarea unui vocabular accesibil interlocutorului, pentru a fi înțeles; Autoreglarea (reflecția) se referă la gândirea minuțioasă asupra conținutului și formulării mesajului emis de către psiholog.

Este importantă și atractivitatea vorbirii, care este divizată în atractivitate exterioară și interioară a comunicării. „Prin atractivitatea exterioară a vorbirii înțelegem designul sonor al acesteia” [2, p. 128], adică componenta paraverbală. Sunetele prea înalte sau prea joase, ridicarea tonului vocii etc., ar putea duce la o percepție distorsionată a mesajului transmis. „Atractivitatea interioară se referă la aceea, ce anume vorbim” [2, p. 128], la conținut. Mesajul ar trebuie formulat cu acuratețe, pentru a nu „insulta” interlocutorul.

De asemenea, mai e menționată și expresivitatea vorbirii ca o componentă importantă a comunicării. Aici sunt incluse: epitele, comparațiile, metaforele, întrebările retorice, gradarea, repetiția. Acestea sunt utilizate pentru evidențierea unor aspecte mai importante ale mesajului transmis, facilitează o mai bună înțelegere și memorare a mesajului.

O componentă importantă în crearea/schimbarea/menținerea stării emoționale în cadrul comunicării e reprezentată de aspectul nonverbal. Mimica, gesturile, postura ar trebui să fie bine controlate, adecvate situației și mesajului, atât în cazul emiterii unui mesaj, cât și în cazul recepționării.

Încă o componentă a competențelor comunicative, menționată de Ovsyannikova, este: „cunoașterea stilurilor limbii literare, a normelor limbii” [3, p. 159]. În general, e utilizat stilul formal de comunicare, specific profesiei, pentru a facilita înțelegerea mesajului.

Comunicarea este o parte esențială a vieții fiecărui om, dar statutul de „psiholog” presupune o atenție deosebită la acest subiect, căci, conform lui Emilianov, psihologul este „un exemplu demn de urmat al comportamentului comunicativ” [1, p. 31]. Astfel, psihologul trebuie să corespundă cerințelor privind competențele comunicative:

- orientarea spre recunoașterea calităților pozitive ale altor persoane;

- empatie;
- aptitudinea de a acorda un feedback pozitiv;
- abilitatea de a-i motiva pe alții;
- ascultarea activă;
- adresarea întrebărilor;
- susținerea emoțională;
- toleranța;
- cunoașterea și utilizarea adecvată a terminologiei;
- abilități de a iniția comunicarea;
- adaptabilitatea vorbirii;
- atractivitatea vorbirii;
- expresivitatea vorbirii;
- nonverbalul;
- cunoașterea limbii (lexicului literar).

Pe lângă aspectele deja menționate, competențele comunicative ale psihologului implică cunoașterea și utilizarea unor tehnici de comunicare. Una dintre aceste tehnici este comunicarea nonviolentă. Tehnica se bazează pe empatie, înțelegerea și acceptarea reciprocă a participanților comunicării. Comunicarea nonviolentă implică 4 componente:

- fapte;
- sentimente;
- trebuințe;
- rugăminți [4, p. 2].

Componenta „fapte” implică separarea observărilor de evaluări. Utilizarea concomitentă ale observărilor și evaluărilor induce oamenilor ideea că aceștia sunt criticați, căci oamenii se axează pe evaluarea auzită. Observarea fără evaluare constituie reformularea mesajului, scăpând de generalizare, adică venind cu mai multe detalii privind contextul legat de mesaj. De exemplu, enunțul „Cristian joacă rău fotbal” conține evaluarea persoanei, dar enunțul „Cristian nu marchează goluri 10 meciuri la rând” conține observarea situației.

Componenta „sentimente” implică exprimarea, verbalizarea emoțiilor, trăirilor momentane. Utilizarea sintagmelor polare „bine-rău” împiedică interlocutorii să înțeleagă emoțiile, stările reale, deoarece acest „bine” ar putea însemna bucurie, satisfacție, ușurare etc., asemănător și cuvântul „rău” – include mai multe sensuri cu o conotație negativă. Un vocabular mai bogat în termeni ce exprimă emoții/senzații/stări poate ajuta psihologul să înțeleagă mai bine atât trăirile proprii, cât și a clienților.

Componenta „trebuințe” presupune conștientizarea cauzelor trăirilor personale și a interlocutorilor. Necesitățile ghidează oamenii atât în acțiuni și vorbe, cât și în emoții și gânduri. Uneori, cauzele reale ale mesajelor negative emise de interlocutor sunt unele necesități nevalorificate, ceea ce influențează direct starea emoțională și, respectiv, formulările utilizate în comunicare.

Componenta „rugăminți” se referă la cererile față de interlocutor. Esențială e formularea corectă a cererii: în primul rând, trebuie exclusă negația (*noi exprimăm ceea ce cerem, și nu ceea ce nu cerem*) [4, p. 24], deoarece cerințele negative pot provoca rezistență sau dezorienta interlocutorul. În al doilea rând, cerința reprezintă o rugămințe, nu o poruncă. Interlocutorul are dreptul de a refuza și nu poate fi pedepsit, acuzat sau judecat pentru asta.

Comunicarea nonviolentă ajută în stabilirea relațiilor bazate pe sinceritate și empatie, care ar putea să satisfacă necesităților tuturor [4, p. 27]. Orientarea tehnicii spre empatie și deschidere ar putea ajuta psihologul să stabilească relația necesară de muncă cu clientul și să lucreze eficient.

Încă o tehnică utilă psihologului este ascultarea activă. Prin aceasta, psihologul dă clientului de știre că cel din urmă e auzit și ascultat, că mesajul comunicat e valoros, important. Tehnica este utilizată cu 3 scopuri:

- informare;
- suport;
- reducerea agresivității.

Ascultarea în scopul informării este folosită pentru a afla cât mai multe detalii și a ajunge la adevăr. Se recomandă rezumarea mesajului clientului, pentru a evidenția și clarifica aspectele mai importante din speechul său.

Ascultarea în scopul oferirii unui suport emoțional implică unele reguli, ca:

- să nu deschideți subiecte noi;
- readuceți conversația la subiect, dacă clientul se abate;
- permiteți pauzele;
- reflectații sentimentele și intensitatea acestora;
- evitați să induceți propriile atitudini.

Ascultarea în scopul reducerii agresivității, de asemenea, se bazează pe niște reguli:

- nu intrați în ofensivă, defensivă, nu învinuiți pe nimeni;
- explorați împreună cu interlocutor până înțelegeți esența conflictului, percepția interlocutorului legată de acest conflict;
- reformulați punctele de vedere;
- explicați poziția proprie (permițând același lucru și interlocutorului);
- întrebați ce ar mai trebui de realizat pentru a remedia lucrurile.

Oamenii au nevoie și de consolare, și de descărcare, după caz. Tehnica ascultării active poate ajuta în ambele cazuri, și nu doar. Este o tehnică esențială pentru psiholog, căci este strict necesar în lucrul cu clientul să comunicăm eficient și să înțelegem cu ce s-a adresat acesta, pentru a-l putea ajuta.

Comunicarea suportivă, conform lui Cîndea, „accentuează aspectele de corelare dintre comunicatori și se concentrează asupra asigurării suportului pentru relația interpersonală de comunicare” [4, p. 35]. Această comunicare e utilizată de psiholog pentru a stabili și dezvolta relații pozitive cu clienții, ceea

ce optimizează, facilitează comunicarea și sporește calitatea lucrului. Psihologul, pentru a putea duce o comunicare suportivă, respectă unele reguli:

- „Atacați” problema, nu persoana.
- Descrieți, nu evaluați.
- Comunicați concret și specific, nu general.
- Validați interlocutorul.
- Asigurați congruența comunicării.
- Asigurați continuitatea comunicării.
- Asumați-vă responsabilitatea pentru ceea ce comunicați.
- Ascultați suportiv [4, p. 35].

Tehnicile enumerate includ empatia drept componentă importantă a comunicării eficiente. Comunicarea și susținerea empatică eficientizează procesul de stabilire a relației eficiente psiholog-client, oferind atmosfera de liberă exprimare, deschidere. Această formă de comunicare include abilitatea de a înțelege și de a vorbi din cadrul de referință al clientului și parafrizarea.

Cadrul de referință a clientului și este „obiectul” empatiei psihologului. Prin acesta înțelegem trăirile, sentimentele, emoțiile clientului, iar parafrizarea ajută în clarificare (dacă am înțeles corect ce trăiește, simte clientul).

În continuare, prezint unele sugestii (pentru psihologi) în vederea eficientizării procesului de comunicare:

- *Comunicarea eficientă presupune procesul de transmitere a unui mesaj astfel încât sensul mesajului recepționat să fie cât mai apropiat posibil de sensul mesajului emis.*
- *Prezentăm câteva norme pentru o comunicare eficientă psihologilor:*
- *Stabiliți un climat confortabil.*
- *Folosiți corespunzător contactul vizual.*
- *Parafrazați.*
- *Puneți întrebări clarificatoare.*
- *Oferiți reflecții ale sentimentelor de bază.*
- *Ascultați activ. Susțineți și încurajați nonverbal (prin postură, privire, mimică, mișcări ale capului, sunete aprobative) ceea ce spun subalternii.*
- *Ascultați activ. Concentrați-vă asupra a ce vă spune interlocutorul și reformulați, folosind propriile cuvinte, pentru a vedea dacă ați interpretat mesajul în mod corect. Verificați dacă ați înțeles înainte de a face presupuneri sau a lua decizii.*
- *Acționați responsabil. Decideți dacă trebuie să acționați (sau să reacționați) și selectați cu grijă cel mai important mod de a o face.*
- *Reduceți viteza cu care vorbiți. Când vorbiți cu oameni care au probleme de auz, de vorbire sau de învățare ori cu cei a căror limbă maternă nu este româna, încetiniți ritmul vorbirii. Acest lucru le va da posibilitatea să vă înțeleagă cu mai multă ușurință.*
- *Vorbiți clar și suficient de tare ca să vă faceți auziți, dar nu vorbiți «de sus».*

- *Comunicarea cu persoanele care nu vă înțeleg poate fi îmbunătățită, dacă pronunțați cuvintele clar. Nu țipați și nici nu exagerați pronunțarea cuvintelor. Dacă persoana nu este surdă, s-ar putea să se simtă jignită.*
- *Priviți interlocutorul în față. Când comunicați uitați-vă la cel cu care vorbiți, astfel încât acesta să vă poată «citi» cuvintele și să vă vadă expresia feței.*
- *Fiți concis. Eliminați cuvintele și expresiile ce nu sunt absolut necesare. Puneți întrebări simple, deschise.*
- *Aveți răbdare. Rezervați-vă tot timpul necesar când comunicați. Nu îl grăbiți pe interlocutor, nu îl întrerupeți și nu terminați dumneavoastră cuvintele sau frazele în locul lui. Încurajați-l să continue sau să elaboreze pe baza celor discutate anterior.*
- *Repetati și refrazați. Dacă este necesar, repetați mesajul, asigurându-vă că ați vorbit clar și rar. Folosiți alte cuvinte dacă vedeți că nu ați fost înțeles. Este util să dați exemple, să ilustrați și sau chiar să faceți o mică demonstrație.*
- *Urmăriți reacțiile nonverbale. Urmăriți expresia feței și limbajul trupului pentru a vedea reacțiile celeilalte persoane. Încercați să decodificați aceste mesaje, dar nu faceți presupuneri ce nu au legătură cu realitatea.*
- *Nu vă acoperiți fața cu mâinile sau cu alte obiecte. Faptul că cel cu care vorbiți nu vă poate vedea fața poate transmite tot felul de mesaje, cum ar fi că vă este jenă de ceva, că nu sintetic sigur de ce spuneți sau pur și simplu că sunteți prost crescut.*
- *Folosiți un limbaj standard. Evitați să folosiți abrevieri, termeni tehnici, argou etc., care pe mulți îi pot enerva sau pot crea confuzii, deoarece nu îi înțeleg. De multe ori, de frică să nu fie considerați proști sau incompetenți, oamenii nu cer explicații asupra unor cuvinte pe care nu le înțeleg. Puteți fi siguri că de acum încolo comunicarea dumneavoastră va fi compromisă, pentru că cel ce vă ascultă nu are nici cea mai mică idee la ce vă referiți.*
- *Folosiți pauzele. Dați posibilitate a interlocutorului să proceseze și să decodifice ce a auzit și să își pregătească răspunsul/reacția. Dați-i posibilitatea să vă pună întrebări.*
- *Folosiți un limbaj adresat tuturor. Asigurați-vă că limbajul pe care îl folosiți include toate categoriile de persoane cărora vă adresați.*
- *Nu folosiți limbajul peiorativ. Evitați să utilizați cuvinte cu conotație negativă atunci când vă referiți la indivizi sau la grupuri.*
- *Comunicați și în scris. Pe lângă mesajele verbale, puneți la dispoziție și copii scrise. Acest lucru îi ajută pe cei ce au dificultăți în a interpreta mesajele verbale și le oferă un punct de referință pentru viitor și pentru a-și traduce mai clar ce s-a discutat [4, pp. 33-35].*

Concluzionând, am observat că competențele comunicative ale psihologului implică mai multe aspecte:

- empatia (baza pentru comunicarea psihologului);
- cunoașterea (semnelor verbale, nonverbale și paraverbale);
- aplicarea tehnicilor de optimizare a comunicării.

Bibliografie:

1. БЕРЕГОВА, И. Коммуникативная культура психолога как условие эффективности профессиональной деятельности. In: *Наука и школа*. 2007, nr. 6, pp. 30-31
2. ОВСЯННИКОВА, О. Культура речи будущего педагого-психолога специализированного вуза. In: *Социально-гуманитарные знания: научно-образовательное издание*. 2015, nr. 1, pp. 125-133
3. ОВСЯННИКОВА, О. Сущностные характеристики профессиональной компетентности педагога-психолога. In: *Социально-гуманитарные знания: научно-образовательное издание*. 2014, nr. 1, pp. 154-162
4. NACAI, L. *Psihologia comunicării*. Curs universitar. Univ. de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Fac. de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Catedra de Psihologie. – Bălți: [S. n.], 2016. – 204 p.

CZU 159.9:355.01

JOCUL PSIHOLÓGIC AL RĂZBOAIELOR: PROVOCAREA TIMPURILOR

Lorena POROMBAC, studentă, *Facultatea Științe Militare, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Chișinău*
Conducător științific: **Uliana STATI**, lect. univ.

Abstract: *Insecurity and the continuous process of subjective thinking about the deviation of a conflict or war is developed and emanated from the level of the human psyche. Under the conditions of the psychological process, which includes all areas of explanation of the actions of mankind, one finds the abstract play of the mind.*

The article reports the theoretical aspects of the military psychology of wars and its impact on the security environment, but also the theme of strategies for manipulating forces and preventing the acceptance of manipulation of opponents in case of conflict/war.

Keywords: *military psychology, war, psychological game, threat, human psyche, psychic mechanisms.*

Psihologia este un domeniu foarte profund, care se referă la ceva mai presus de material, ea se referă la puterea psihicului uman și ține de gândire, voință, motivație, cu care am fost înzestrați noi, oamenii, pentru a analiza și autoanaliza, de a explica, de a perfecționa și modifica tot ceea ce creează o armonie între noi.

Psihologia ne ajută să găsim rădăcina problemelor și soluțiile potrivite. Dacă nu cunoaștem la un anumit nivel procesele și mecanismele psihice și cât de mult ele ne influențează viața, se ajunge la o dezordine sau un dezechilibru

interior, dar și exterior, deoarece în așa mod se ordonează gândirea, care va reflecta acțiunile noastre viitoare.

La momentul actual, conflictele, dar mai cu seamă războaiele, sunt condiționate de nivelul înalt al jocurilor cu psihicul uman, motiv care duce la acceptarea participării în conflicte. Procesul producător de confuzii la nivel psihologic este manipularea prin diferite mijloace, tehnici, care atacă vitalitatea, opțiunile (inclusiv cele religioase) și mobilitatea indivizilor unei societăți de a se impune provocărilor pe cale de a se transforma în conflicte de mari proporții, pentru a supune; cunoscând, înțelegând și atacând sursele sociale de energie, precum și puterile, dar și slăbiciunile fizice, mentale și emoționale, unde nu mai poate fi sigur de victorie, iar indivizii/grupurile și acea societate sunt condamnați deja la înfrângere.

„Psihologia militară poate fi reprezentată prin aplicarea principiilor, teoriilor, metodelor, cunoștințelor psihologiei generale inclusă în mediul militar” [1 pp. 22-24]. Domeniile atribuite psihologiei sunt aplicate, îndreptate spre o populație specifică. Psihologia militară este un domeniu larg și foarte complex, întrucât nu există un anumit domeniu al psihologiei, care să nu fie aplicabil în armată. Pentru a înțelege acest lucru, vom face o generalizare în care sunt enumerate problemele psihologiei militare:

- selectarea, evaluarea și repartizarea potențialilor militari pe arme, specialitățile militare – de fapt, aici a început și dezvoltarea psihologiei militare. De exemplu, SUA, în Primul Război Mondial, a repartizat peste 1 milion de persoane pe specialități, după aptitudini, iar în al Doilea Război Mondial peste 7 milioane de persoane;
- instruirea, dar și evaluarea performanțelor – instruirea militară: are un caracter stresant și dinamic; se desfășoară într-un context diferit (nu se pot înțelege perfect condițiile de război, de aceea implicarea este mai mică față de situația reală);
- rezultatele instruirii pe câmpul de luptă sunt evaluate în termenii de vii sau morți;
- nivelurile de performanță în luptă ale unor militari cu aceeași dotare tehnică se datorează unui complex de factori care trebuie studiați: conducerea, moralul, experiența, motivația, disciplina, cultura, instruirea etc.; făcând referire la disciplina militară, se consideră că „armata te dresază”, dar acest „dresaj” înseamnă executarea fără proteste a unui ordin, ceea ce reduce pierderile de vieți în război;
- personalul militar este deseori solicitat să acționeze în condiții dificile sau care amenință viața, reprezentate printr-o multitudine de încercări: altitudine, temperaturi ridicate/joase, radiații, vibrații etc. ale căror efecte asupra personalului trebuie cunoscute;
- lupta armată poate dura perioade mari de timp, ceea ce duce la depravări de somn, oboseală, pierderi de efective, psihotraumatisme.
- influența comandanților asupra subordonaților – leadership-ul accentuează necesitatea formării unor calități puternice la conducătorul militar;

- instituția militară nu are toleranță la incertitudinea comportamentală;
- în armată trebuie să realizeze cât mai mare compatibilitate „om-mașină”;
- instruirea militară trebuie să prevină reacțiile dezorientative și psihiatrice, pe timp de pace, dar și de război;
- programe de tratament psihologic și reabilitare;
- schimbările politice și economice de la etapa actuală au dus la schimbarea misiunilor: misiuni de menținere a păcii, misiuni ce presupun contact cu populația civilă, care presupun instruire și pregătire psihologică deosebită;
- alte probleme în atenția psihologiei militare: dezvoltarea programelor pentru operații speciale, operații psihologice, programe de evadare, supraviețuire, negocierea ostaticilor, pregătirea societății pentru cazuri de terorism etc.

Situația de război și solicitările excepționale pe timp de pace (catastrofe naturale, accidente tragice) sunt similare solicitărilor și sunt deseori negative prin însăși natura lor.

Încă din al Doilea Război Mondial, Stuffer a scris mai multe volume (printre care „*Soldatul American*”), unde a descris solicitările fizice și psihologice la care este supus militarul, enumerând:

- pericolul la adresa vieții;
- febra contagioasă (in diferite zone geografice);
- lipsa hranei, apei, îmbrăcăminte;
- activități desfășurate pe o perioadă lungă de timp, somn insuficient;
- posibila pierdere a încrederii în șefi, camarazi și în justetea războiului;
- pierderea camarazilor, prezența răniților și a morților;
- situații de izolare;
- ambient nou, zone necunoscute, lupta pe timp de noapte;
- conflicte în interior (irascibilitate, vulnerabilitate, frică, descurajare);

La această tipologie au mai fost adăugate și alte solicitări apărute după al Doilea Război Mondial, precum: presiunea timpului, stresul unor decizii majore, schimbarea tipului de misiuni cu care se confruntă forțele luptătoare (misiuni de pace, război de gherilă, terorismul, deținerea de ostatici etc.), utilizarea religiei ca formă de propagandă psihologică.

Datorită jocurilor la nivel de psihic se creează starea de șoc în care este adusă acea populație perfectă pentru a o convinge că „experții” pot și trebuie să preia controlul și să restabilească securitatea și siguranța pentru toți. Când societatea devine victimă prematur, li se impune faptul că sunt făcuți inapți de a se implica. Terapia de șoc demonstrează cu puterea evidenței că exista o legătură directă, intrinsecă, între dinamica de stopare a inițierii unui conflict din perspectiva psihologică reală și răspunsurile de la putere.

Crearea de confuzie provocată de partea participantă într-un posibil conflict sau război, atât ai politicianilor cât și ai populației cu scopul acaparării de putere rezultă din jocul minții începută de partea cealaltă și este reprezentată prin dezangajare, sabotaj la adresa activităților mentale, promovarea unui sis-

tem de educație de calitate joasă, care descurajează încrederea în forțele proprii. Prin capturarea emoțiilor publicului în asalturi sau atacuri constant cu știri despre posibile atacuri și războaie. Prin inundarea mentalului colectiv cu multă informație inutilă și gunoi informațional și emoțional, care le ocupă cetățenilor mintea și le maculează sufletul, în timp, cetățenii sunt determinați să creadă că totul este spre binele lor și spre garanție, securitate și libertate, fiind deja la apogeul de inițiere a unui compromis cu partea implicată.

Conflictele își au începutul în „camera de gândire” a omului și pornesc din egoism, din acceptarea greșită a unor impulsuri agresive, din spirala genomului uman care înglobează atât orientarea către bine și frumos cât și înclinația către cruzimi și războaie.

Războiul, inclusiv și consecințele sale reprezintă o problemă practică, cu componente psihologice, iar o rezolvare eficientă a sa implică intervenții psihologice.

Așadar, pentru a aborda corect problema practică trebuie întâi să fim pregătiți foarte bine psihologic.

Pentru pregătirea psihologică avem nevoie de un set mintal rațional, caracterizat prin:

- (a) gândire flexibilă („aș prefera să...”),
- (b) non-catastrofare („este rău, dar e loc și de mai rău”),
- (c) toleranță la frustrare („nu-mi place, dar trebuie să merg mai departe”)

Acest set mintal va genera emoții negative, dar sănătoase, care vor putea fi folosite constructiv – ex. îngrijorare, dar nu panică/anxietate; nemulțumire, dar nu furie/agresivitate; tristețe, nu deprimare –, care ne motivează pentru a aborda adecvat problema practică. Mai mult, pe acest în acest nivel emoțional pot să apară și emoții pozitive, atitudinea psihologică fiind în general una de optimism realist.

Făcând trimitere la tema războaielor datorită implicării mecanismelor de influențare psihologică, omul duce un joc de agresiune psihologică interioară.

Până în prezent, se cunosc patru forme principale prin care realizează agresiunea psihologică:

- amenințarea;
- intoxicarea informativă;
- dezinformarea;
- manipularea.

Amenințarea directă sau voalată, poate avea o durată mică, medie sau îndelungată și este o formă de agresiune psihică prin care agresorul/oponentul încearcă să-i impună victimei propriile sale soluții și interese economice, politice, militare sau religioase.

Intoxicarea informativă este o formă de agresiune psihologică care urmărește zdruncinarea limitelor de rezistență a personalității victimei, prin distrugerea concepțiilor sigure și stabile despre realitate și înlocuirea lor cu iluzii, ficțiuni și fabulații fără corespondent.

Dezinformarea este o formă de agresiune psihologică care își propune să falsifice realitatea receptată de victime, prin diverse procedee, cum ar fi: înșelarea cu informații false sau numai parțial adevărate, extragerea unor informații minore, minimalizarea unor informații importante, schimbarea sensului unor informații, manipularea perversă a lexicului, abuzul de semnificație și altele.

Manipularea este o altă formă de agresiune psihologică. Ea urmărește să-i inducă victimei un comportament total dirijat, să o facă să gândească și să acționeze cum vrea manipulatorul.

În zilele noastre, războaiele au căpătat alt contur, fiind bazate pe informații. Operațiile care țin de procesele psihologice se înscriu în sfera războiului informațional. Temelia războiului psihologic sunt operațiile psihologice.

Ca parte componentă a războiului informațional, războiul psihologic utilizează informația în scopul modificării atitudinilor și gândirii aliaților, neutrilor, dar mai cu seamă a adversarilor.

Acțiunile întreprinse de organizațiile guvernamentale, au ca scop inducerea unor atitudini, percepții și comportamente care să fie favorabile scopurilor și obiectivelor stabilite de către conducerea politica a forței integrate.

Acțiunile coordonate, menite să influențeze factorii de decizie ai adversarului în sprijinul realizării obiectivelor părții oponente, prin afectare, are loc prin mecanismele influențării psihologice.

Primul mecanism se referă la capacitatea limitată în timp și spațiu a unui individ de a reacționa adaptativ la acțiunea unor factori de stres interni sau externi, în funcție de nivelul rezistenței și stabilității psihomorale. De aici, rezultă componenta relațională a agresiunii psihologice, care exprimă conținutul și calitatea proceselor prin care este raportat activ la realitate.

Al doilea mecanism include nevoia omului de a se informa și a-și construi imagini clare și obiective despre mediul social-politic. Se cunoaște că orice război este reprezentat de un „război al imaginilor”, care a devenit o sursă cu un impact dezorganizat – atât de mare asupra psihicului uman, specialiștii în domeniu să considere civilizația secolului nostru „*un sat electronic*” [2, pp. 267-279].

Agresiunea/influențarea psihologică este bazată pe capacitatea omului de a reține imaginea respectivă generată de trăirea unor situații concrete și de a-și construi reprezentări mentale, care au rol adaptativ în structura comportamentului și acțiunii sale conștiente.

Al treilea mecanism presupune existența unor strategii, forme, metode, forțe și mijloace de influențare a subiecților. În acest caz se folosesc două direcții, cu caracteristici speciale, adecvate naturii agresiunii: factorii stresori (stimulii) și informațiile (propaganda). Ca scop se urmărește slăbirea rezistenței și căderea psihică. Iar „*atracția crește pe măsura apropierii de obiectul-scop: cu cât suntem mai aproape de realizarea unui scop cu atât crește motivația obținerii lui*” [3 p. 259].

Acțiunile de influențare psihologică prin informații (propagandă) sunt astfel proiectate (în conținut) și desfășurate (în timp și spațiu), au drept efect ero-

darea sau modificarea unor produse psihice (opinii convingeri, atitudini) din sfera moralului, a motivației, precum și apariția unor fenomene psihice negative: îndoiala, neîncredere, anxietate etc.

Trăim într-o lume, unde puterea se poate câștiga de oponenți sau păstra în cazul în care oamenii nu pot fi demoralizați și „bătuți” psihic, deoarece cel mai mare și puternic război se dă în interiorul nostru. Și atâta timp cât nu ne vom lăsa manipulați, atâta timp vom păstra poziția noastră.

Desigur că războiul vine cu incertitudini și suferință. Așadar, avem nevoie de un antidot de stabilitate și management al privirii realiste, care trebuie să fie manifestate pe linia psihologiei pozitive prin comportamente congruente cu 2-3 valori cardinale pe care le asumăm. Pentru situații de pericol asupra propriei vieți este important să avem un plan explicit și concis care să implice gândirea la rece. Acest plan ar putea presupune inclusiv la modalitatea de a reacționa în situații de urgență, reducerea comportamentelor riscante etc. Toate acestea trebuie înțelese cu scopul educațional și preventiv, în contextul în care nu există garanții mari de securitate.

Să ne comportăm cât mai firesc, angajând pe cât posibil un echilibru psihologic autentic, dar monitorizând situația unui posibil de război, implicându-ne adecvat și adaptându-ne la aceasta printr-un set mental rațional de optimism realist.

Bibliografie:

1. Bulat V. *Bazele Pedagogiei și Psihologiei militare. Suport de curs*. Chișinău, AMFA, 2013, 400 p. ISBN: 978-9975-4263-4-3
2. POPA M. *Psihologie militară*. Editura Collegium Polirom, Iași, 2012, 393 p. ISBN: 9789734631445
3. Radu, I. (coord.), *Introducere în psihologia contemporană*, Cluj-Napoca, Editura Sincron, 1991, 356 p. ISBN: 9739523323
4. <http://www.revista.jandarmeriaromana.ro/psihologia-razboiului/>
5. <https://www.edupedu.ro/daniel-david-scurt-ghid-psihologic-in-conditii-de-razboi/>
6. <https://www.rasfoiesc.com/educatie/istorie/OPERATIILE-PSIHOLOGICE-IN-CADR88.php>

CZU 159.922.8:615.851

CONSILIEREA PSIHOLOGICĂ A ADOLESCENȚILOR CU TULBURĂRI DE COMPORTAMENT

Cristina CLADCOV, studentă, *Facultatea Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Luminița SECRIERU**, dr., conf. univ.

Abstract: *This article aims to present and describe a significant problem such as behavioral disorders in adolescents, namely hostility. The experimental research shows that 37.14% of the tested teenagers show a high level of hostility. Among all*

the forms of manifestation of hostility in the adolescents who constituted the experimental group, suspicion, resentment and attack are most frequently manifested. Also, we wanted to highlight the importance and necessity of psychological counseling for the improvement of behavior disorders in adolescents by presenting the results obtained as a result of the implementation of the program we made.

Keywords: *behavioral disorders, hostility, adolescence, psychological counseling.*

Procesele de dezvoltare care au loc în adolescență, catalizate de provocările societății, pot avea ca rezultat diferite tulburări de comportamente la adolescenți. Aceasta reprezintă o problemă majoră la etapa actuală, când țara noastră se confruntă cu crize în majoritatea sferelor sociale dar și economice. „Adolescența nu este o perioadă de criză, o vârstă ingrată sau contestată. Însă în lipsa unor influențe educative pozitive, favorabile, cu valoare socială, ea ar putea deveni astfel” [3, p. 115]. Astfel, putem spune că *adolescența* se caracterizează drept o perioadă trecătoare, dar și hotărâtoare pentru viitorul adult, ceea ce indică asupra nevoii de a cerceta această vârstă, dar și intervenția și profilaxia tulburărilor de comportament.

Cristina Neamțu menționează că „*tulburările de comportament sunt acele abateri de la conduita adoptată în mod normal de membrii unei colectivități umane, aspect datorat acțiunii unor factori bio-psiho-socio-culturali și ale căror consecințe variază în funcție de gravitatea abaterii de la formele ușoare la cele care interesează domeniul psihiatric*” [2, p. 18]. Prin urmare, tulburările de comportament sunt o formă de dezechilibru psihic, o deviere de conduită, o abatere de la normele stării de sănătate și de la normele morale, cu daune resimțite atât de adolescent, cât și de cei din jur. Adolescenții pot manifesta diferite tulburări de comportament, cum ar fi: ostilitatea, agresivitatea, dependențele de diferite tipuri, absenteismul, delinvența, minciuna, comportamentul suicidal ș.a.

Dintre tipurile de tulburări de comportament, ostilitatea a devenit o preocupare socială, politică și educațională la nivel mondial, generând preocupări de ordin științific. Oricâte cercetări nu ar fi întreprinse până acum, aceasta rămâne o problemă actuală, cu influențe asupra dezvoltării și formării noii generații. În ultimele decenii se poate vorbi despre ostilitate ca despre un fenomen social în plină ascensiune, iar ultimele întâmplări din țara vecină cere se află în stare de război ne demonstrează că ostilitatea ne însoțește pretutindeni.

Conceptul de *ostilitate* este definit ca fiind „reziduu cognitiv de rea-voință, de nedreptate, resentimente, suspiciune față de alții și față de motivele lor, ostilitatea fiind componenta cognitivă a agresivității. Comportamentul ostil constă într-o stare de nemulțumire, nedreptățire și irascibilitate. Ostilitatea mai înseamnă și dorința de a răni pe cineva sau de a le face rău (Evans et al., 2002)” [4].

Există dovezi clare în literatura de specialitate că procesele de relaționare sociale, stima de sine și gestionarea emoțiilor joacă un rol important în relația dintre ostilitate și sănătate. Comparativ cu indivizii non-ostili, cei cu ostilitate

ridicată raportează niveluri mai scăzute de suport social (O'Neil & Emery, 2002), mai multe conflicte interpersonale, mai puține interacțiuni interpersonale pozitive și mai multe negative (Brondolo și colab., 2003) și sunt mai puțin capabili să recunoască feedbackul pozitiv de la alții (Kahler și colab., 2012). Oamenii ostili sunt, de asemenea, mai puțin susceptibili de a beneficia de sprijin și ajutor și au fost mai anxioși când au oferit sprijin celorlalți (Holt-Lunstad, Smith și Uchino, 2010). Acest ciclu creează în cele din urmă o constelație de vulnerabilitate psihosocială (Smith, 2003,) [5].

De aceea, pornind de la importanța dezvoltării echilibrate a adolescenților din punct de vedere biopsihosocial, **scopul** propus pentru această cercetare a fost elaborarea și implementarea unui model experimental de consiliere psihologică a adolescenților cu tulburări de comportament ce a urmărit o ameliorare a nivelului de manifestare a ostilității, precum și a dezvoltării stimei de sine, îmbunătățirea inteligenței emoționale. Acest deziderat s-a realizat prin intermediul unui program complex, de metode și tehnici structurate în exerciții și jocuri centrate pe îmbunătățirea relațiilor interpersonale, gestionarea emoțiilor, pozitivarea stimei de sine, identificarea emoțiilor și cognițiilor disfuncționale și modificarea acestora, îmbunătățirea abilităților de autocunoaștere.

Ipoteza cercetării: Presupunem că elaborarea și implementarea unui program de consiliere psihologică în grup pentru adolescenții cu tulburări de comportament le-ar oferi acestora posibilitatea de dobândire a capacității de a folosi resursele interioare într-un mod optim și ar contribui la ameliorarea tulburărilor de comportament.

Pentru realizarea cercetării, ne-am propus următoarele **obiective:** (1) Evaluarea nivelului de ostilitate la adolescenți; (2) Elaborarea și implementarea unui program de consiliere psihologică în grup pentru adolescenți cu tulburări de comportament.

Metode, procedee și tehnici de cercetare:

- **Teoretice:** cercetarea literaturii de specialitate, analiza, sinteza, generalizarea.
- **Aplicative:** instrumentul de evaluare a ostilității, *Inventarul ostilității după A. Buss și A. Durkee* care evidențiază nivelul ostilității precum și formele de manifestare a ostilității: negativism, resentiment, ostilitate indirectă, atentat, suspiciune, iritabilitate și ostilitate verbală [1, pp.176-179].
- **Interpretarea datelor cantitativ și calitativ:** testul *t* pentru eșantioane dependente.

Eșantionul cercetării a fost constituit din 70 de adolescenți cu vârsta cuprinsă între 15 și 18 ani, dintre care 51 – fete și 19 – băieți, elevi ai Colegiului de Industrie Ușoară din Bălți.

Rezultate și comentarii: Rezultatele obținute privind nivelul de manifestare a ostilității la adolescenții participanți la experimentul de constatare, sunt prezentate în figura 1.

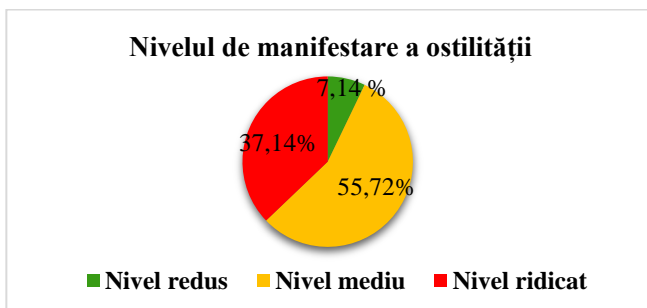

Figura 1. Distribuția nivelului de manifestare a ostilității la adolescenții participanți la experimentul de constatare

Din datele diagramei de mai sus, menționăm că cei 70 adolescenți care au participat la experimentul de constatare au obținut următoarele rezultate:

- 37, 14% – ceea ce constituie 26 adolescenți, au obținut scor ridicat la scala ostilității. Acești adolescenți se implică în relații dificile și dezagreabile, reacționează excesiv sau chiar exploziv atunci când se confruntă cu ordine venite din partea unei autorități (părinte, profesor etc.), nu își pot gestiona emoțiile adecvat deseori manifestând emoții precum ura, furia, frustrarea, supărarea. De asemenea, acești adolescenții întâmpină greutăți în adaptarea la condiții noi și comunicare cu cei din jur [6].
- 55,72% – ceea ce constituie 39 adolescenți, au obținut scor mediu la scala ostilității. Acești adolescenți manifestă comportamente ostile doar în unele situații, ei fiind în stare să conștientizeze consecințele comportamentului și să revină la normal.
- 7,14% – ceea ce constituie 5 adolescenți, au obținut scor redus la scala ostilității. Acești adolescenți posedă abilități de comunicare asertivă, sunt toleranți, liniștiți, reacționând la comportamente agresive doar în situații excepționale.

Chiar dacă scorul total general la scala ostilității poate fi mai mic decât 38, este necesar de urmărit subscorurile la cele 7 forme de manifestare a ostilității, pentru a vedea dacă vreuna dintre ele reprezintă o problemă. Pentru aceasta, în continuare ne-am propus să evidențiem scorurile acumulate la fiecare formă de manifestare a ostilității.

Analizând rezultatele de mai sus, observăm că din lotul experimental, cei mai mulți adolescenți, 64 (91,43%) la număr, au scoruri ridicate la suspiciune (SU), ceea ce înseamnă că adolescentul proiectează ostilitatea asupra altora. Suspiciunea variază de la neîncredere și prudență față de alții, la convingerea că alți oameni urmăresc să te lezeze. În aceeași ordine de idei, remarcăm faptul că adolescenți ce manifestă nivel scăzut la scala SU sunt 0 (0%), adică în cercetarea noastră SU este singura formă de manifestare la care nu avem adolescenți cu nivel scăzut.

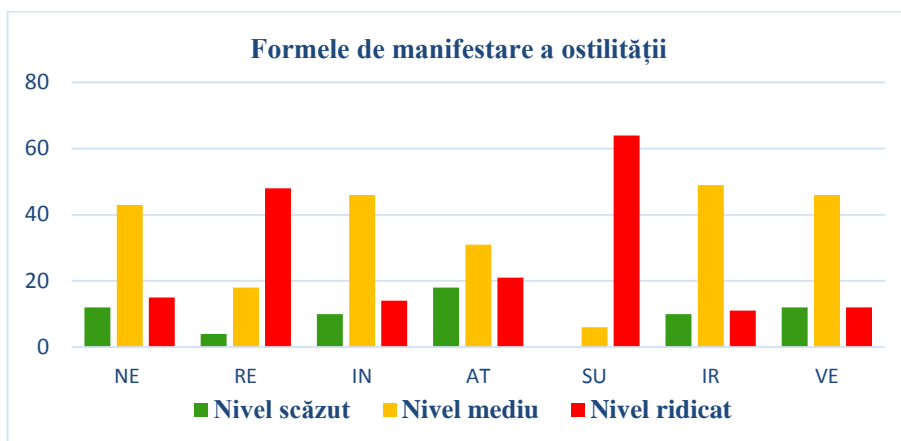

Figura 2. Distribuția rezultatelor privind formele de manifestare a ostilității pentru adolescenții din lotul experimental

Resentimentul (RE) se întâlnește la adolescenți astfel: 48 (68,57%) de adolescenți au acumulat scoruri ridicate, 18 (25,71%) au nivel mediu și 4 (5,72%) adolescenți au nivel scăzut. Resentimentul implică gelozia față de alții, adesea la nivel de ură, adolescentul trăind, de cele mai multe ori, o stare de supărare, necaz față de lume pentru o tratare incorectă (imaginează sau reală).

La polul opus cu cei mai puțini adolescenți care au acumulat scor ridicat este iritabilitatea (IR) cu doar 11(15,71%) adolescenți, nivel mediu – 49 (70%) adolescenți și nivel scăzut – 10 (14,29%) adolescenți. Adolescentul care manifestă această formă de ostilitate are comportamente precum izbucniri de pierdere a firii, grosolănie, nemulțumire acută.

La scala ostilitatea verbală (VE), re regăsim 12 (17,14%) adolescenți cu nivel ridicat, 46 (65,72%) adolescenți cu nivel mediu și 12 (17,14%) adolescenți cu nivel scăzut al ostilității verbale. Ostilitatea verbală se observă la adolescent atât în stilul de argumentare, în țipete, strigăte, cât și în conținutul verbal al amenințărilor, blestemelor, hipercriticismului.

Negativismul (NE) se regăsește la adolescenți în felul următor: 15 (21,43%) adolescenți au nivel ridicat, 43 (61,43%) adolescenți au nivel mediu și 12 (17,14%) adolescenți au nivel scăzut al negativismului. Negativismul este, de obicei, un comportament opozant față de autoritate. El implică refuzul de a coopera și se poate exprima printr-un șir de comportamente: de la lipsa de bunăvoință pasivă, la răzvrătire față de reguli și convenții.

La *scala ostilitate indirectă* (IN), rezultatele sunt repartizate astfel: nivel ridicat – 14 (20%) adolescenți, nivel mediu – 46 (65,72%) adolescenți și nivel scăzut de manifestare a ostilității indirecte – 10 (14,28%) adolescenți. Ostilitatea indirectă implică un comportament care direcționează ostilitatea către cineva într-un mod ocolit.

La *scala atentat* (AT), se observă următoarele rezultate: 21 (30%) adolescenți manifestă un nivel ridicat, 31 (44,28%) adolescenți manifestă un nivel moderat și 18 (25,72%) adolescenți manifestă un nivel scăzut. Atentatul implică violență fizică reală și voința de a folosi violența împotriva altora [1, p. 176-179]. Analiza comparativă a rezultatelor ne permite să menționăm că la adolescenții ce au constituit lotul experimental se manifestă mai frecvent suspi-ciunea, resentimentul și atentatul.

În continuare, ne propunem să analizăm scorurile ridicate obținute la for-mele de manifestare a ostilității în funcție de gen.

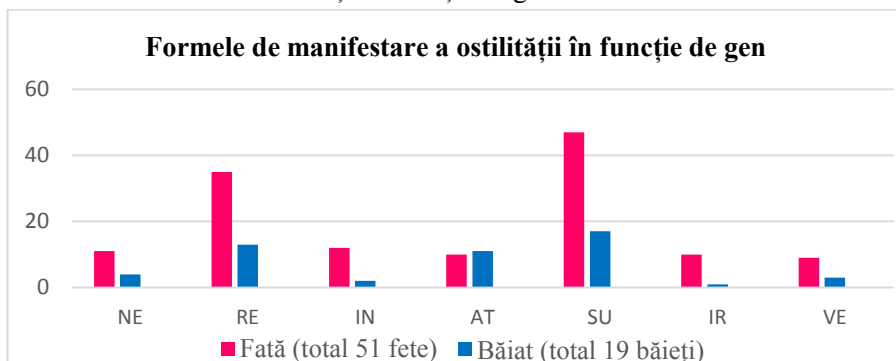

Figura 3. Scorurile ridicate acumulate de adolescenți la formele de manifestare a ostilității în dependență de gen

După cum putem observa, din 51 fete participante la experimentul de constatare au acumulat scoruri ridicate în modul următor: NE – 11 adolescente; RE – 35 adolescente; IN – 12 adolescente; AT – 10 adolescente; SU – 47 adolescente; IR – 10 adolescente iar la VE – 9 adolescente. Referitor la băieți, din 19 participanți la experiment, avem următoarea clasificare a scorurilor ridicate acumulate la formele de manifestare a ostilității: NE – 4 adolescenți; RE – 13 adolescenți; IN – 2 adolescenți; AT – 11 adolescenți; SU – 17 adolescenți; IR – 1 adolescenți, iar la VE – 3 adolescenți.

Datele obținute în urma experimentului de constatare ne permit să afirmăm că incidența ostilității la adolescenți este, totuși, una sporită. Astfel, am elaborat și implementat un program de consiliere psihologică a adolescenților cu nivel ridicat al ostilității.

Scopul programului constă în diminuarea nivelului de manifestare a ostilității în rândul adolescenților.

Obiectivele programului: verbalizarea stărilor de declanșare a ostilității; gestionarea emoțiilor; creșterea stimei de sine.

Metode / tehnici aplicate: povestea terapeutică, brainstorming, testul psihologic;

Numărul participanților: 11 adolescenți;

Numărul ședințelor: 10 ședințe / 2 ședințe pe săptămână / 60 minute ședința;

Pentru conținutul consilierii psihologice am aplicat astfel de activități: „Eu și lumea mea”; „Ce ascunde ostilitatea?”; „Test de încredere”; „Împreună”; „Povestea noastră”; „Accept emoția din mine”; ș.a.

În urma aplicării programului de consiliere psihologică, am evaluat repetat nivelul de ostilitate cu dimensiunile sale pentru a determina modificările apărute.

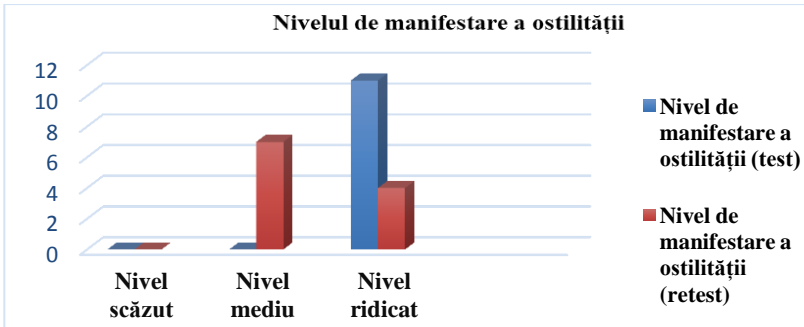

Figura 4. Rezultatele obținute la test și retest la scala „nivelul de ostilitate”

Analizând figura 4, putem afirma că din cei 11 adolescenți care la test au înregistrat scoruri ridicate, la retest, după finalizarea programului de consiliere psihologică au următoarele rezultate: 4 adolescenți cu nivel ridicat al manifestării ostilității și 7 adolescenți cu nivel mediu.

În continuare, vom prezenta datele obținute în cadrul testării inițiale și a celei repetate cu ajutorul Testului t pentru eșantioane dependente, care ne permite să comparăm cele două valori a ostilității, măsurate pe aceeași subiecți.

În urma analizei statistice, rezultatele obținute demonstrează că există diferențe între media participanților la variabila test ($m=41,82$) și variabila retest ($m=38,64$). Prin urmare, rezultatul testului t pentru eșantioane dependente, ne arată că $t=4,737$; $df=10$; $p=0,001$ și ne permite acceptarea ipotezei conform căreia adolescenții care urmează un program de consiliere psihologică în grup pot să obțină o ameliorare a nivelului de manifestare a ostilității.

Concluzii: În concluzie, conform rezultatelor obținute, putem afirma cu certitudine că tulburările de comportament, în cazul nostru, ostilitatea, este des întâlnită în rândul adolescenților, în proporție de 37,14%. Acești adolescenți se implică în relații dificile și dezagreabile, reacționează excesiv sau chiar exploziv atunci când se confruntă cu ordine venite din partea unei autorități (părinte, profesor etc.), nu își pot gestiona emoțiile adecvat deseori manifestând emoții precum ura, furia, frustrarea, supărarea. În ceea ce privește dimensiunile ostilității la adolescenții ce au constituit lotul experimental mai frecvent, se manifestă suspiciunea, resentimentul și atentatul. Analiza statistică a datelor la test și retest a scos în evidență diferențe semnificative între media subiecților la varia-

bila test și media subiecților la variabila retest, date ce au dovedit necesitatea, importanța și utilitatea programului formativ.

Bibliografie:

1. CHELCEA, A., (Coord.), *Psihoteste (ediția a III)*, București, Editura Știință și Tehnică, 2002. ISBN 973-96236-2-x. p. 176-179
2. NEAMȚU, C. *Devianța școlară*. Iași: POLIROM, 2003. 424 p. ISBN 973-681-403-3
3. TARNOVSCHI, A., MOCANU, V., DOLINSCHI, C., *Psihologia vârstelor: Suport de curs pentru studenți*: (Ciclul I, licență, pentru alte programe de studii); Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială Departamentul Psihologie. – Chișinău: CEP USM, 2020. – 159 p. ISBN 978-9975-152-35-8
4. Articol: Impactul emoțional al migrării economice a părinților. De la ostilitate la soluții adaptative. Revista de Psihologie, vol. 63, nr. 1, p. 42-56, București, ianuarie – martie 2017. [online] [citată 15.03.2023], Disponibil: https://revistadepsihologie.ipsihologie.ro/images/revista_de_psihologie/Rev.-psihol.-1-2017.pdf
5. Articol: Influența ostilității asupra comportamentului alimentar. Autor: Victoria CONDREA, [online] [citată 18.03.2023], Disponibil: http://catalog.bnrm.md/opac/bibliographic_view/1150292;jsessionid=04237ACB2159DCFF58D9DA0D220D4A50
6. Hostile behaviours in children and adolescents: sociodemographic and parental variables, SCIENTIFIC ARTICLE Aten Primaria. 2016; 48(Espec Cong 1):183-187

CZU 316.356.2:615.851

CONSILIEREA PSIHOLOGICĂ ÎN DEPĂȘIREA BLOCAJELOR DE COMUNICARE ÎN FAMILIE

Nadejda ZAMIROVSCHII, studentă, Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alecă Russo” din Bălți
Conducător științific: **Maria CORCEVOI**, dr., lect. univ.

Résumé: *Un bon mariage a toujours été considéré comme l'argument le plus fort pour le bonheur et le bien-être personnels, la motivation pour avoir une relation heureuse et durable. Mais ces dernières années, les attentes concernant le mariage ont subi des changements en réponse au changement radical qui s'est produit au sein de la société en termes de valeurs et de croyances. Les thérapeutes familiaux mettent l'accent sur la qualité affective de la relation déterminée par la capacité à communiquer et la proximité émotionnelle dans la compréhension du développement de la fonctionnalité conjugale. Cet article présente des thèses et des théories scientifiquement validées sur l'aspect de la communication et de la fonctionnalité dans les couples, et le programme de conseil peut être une source d'inspiration pour les*

psychologues, conseillers et autres spécialistes qui souhaitent apporter une aide psychologique efficace et durable aux couples pour surmonter les défis et le développement du lien conjugal.

Mots-clés: couple, communication, fonctionnement familial, conflit conjugal, conseil psychologique.

„Căsnicia este arta conviețuirii compatibile a doi oameni incompatibili”.
Sydney J. Harris

Cercetările contemporane privind dinamica evoluției familiei ca instituție socială înregistrează un șir de modificări pe diverse aspecte existențiale ale vieții de familie și rolului conjugal, ca rezultat al accelerării evoluției societății, valorificării statutului marital și modificării aspectelor de rol în viața de familie, a funcțiilor familiei și provocările privind familia între tradițional și modern, stereotipurile sociale privind rolurile în cadrul familiei, convingerile eronate și modelele diverse ale vieții de familie, angajarea soților, apariția primului copil, reorientarea activităților, creștere profesională în raport cu angajarea în viața de familie, conflictele, experiența divorțului, reconstruirea familiei, recăsătorirea bărbatului sau a femeii, vârsta înaintată la prima căsătorie, sarcina târzie, comunicarea defectuoasă a părinților cu copiii, repartizarea treburilor casnice și alte aspecte ce țin de evoluția personalității prin prisma vieții de cuplu și familie își lasă amprentă asupra calității construirii și menținerii vieții armonioase în cadrul acesteia. Schimbările majore au loc la nivel comunicațional, mai cu seamă după apariția primului copil, unde soții se concentrează mai degrabă asupra sarcinilor instrumentale și mai puțin asupra menținerii legăturii emoționale. Timpul petrecut împreună, intimitatea și comunicarea dintre parteneri scad în mod dramatic, ceea ce face, în contextul apariției conflictelor, să se privească din ce în ce mai puțin ca iubiți. Sarcinile instrumentale sunt orientate pe rolul de părinte, iar indicii demonstrează că bărbații sunt interesați de rolul lor de tată și caracterizează timpul petrecut cu copii ca reprezentând 50% joacă și 50% muncă, în contrast mamele petrec 10% jucându-se cu copii și 90% muncind. Aspectul comunicațional în cadrul familiei suferă modificări, iar solicitările zilnice blochează tot mai mult capacitatea de comunicare eficientă a soților și menținerea legăturii emoționale între membrii familiei [2, p. 4].

Problema investigației rezidă din necesitatea identificării blocajelor de comunicare în cadrul familiei și implementarea strategiilor optime de consiliere psihologică în vederea depășirii acestora.

Obiectul cercetării îl constituie aspectele generale și particulare ale actului de comunicare în cadrul familiei.

Scopul cercetării: elucidarea importanței consilierii psihologice și rolului acesteia în optimizarea comunicării în familie.

Obiectivele cercetării:

- Cercetarea literaturii de specialitate ce vizează teoriile cu privire la influențele dinamicii evoluției familiei asupra actului de comunicare în cadrul familial.

- Identificarea factorilor favorizanți și de risc ce influențează calitatea actului de comunicare între membrii familiei.
- Selectarea, aplicarea și interpretarea instrumentelor de identificare a aptitudinilor comunicative și coeficientul conflictului marital.
- Elaborarea, implementarea și elucidarea eficienței programului de consiliere psihologică.
- Formularea concluziilor.

Ipoteza: Presupunem că aplicând un program de consiliere psihologică pentru optimizarea comunicării în familie, vom îmbunătăți aptitudinile comunicative și funcționalitatea familiei contribuind la gestionarea conflictului marital.

Metode de cercetare: - *Chestionar de auto-raportare familială* (Self-Report Family Instrument, SFI) de Robert Beavers, Robert B. Hampson și Yosef F. Hulgus.

- *Scala Kansas de măsurare a conflictului marital* de Kenneth Eggerman, Virginia Moxley și Walter R. Schuman.

O relație de căsătorie nu va fi niciodată una statică ci în continuă schimbare. În călătoria lor împreună partenerii caută, prin procesul de influențare reciprocă să ajungă să se cunoască mai bine unul pe celălalt, să se adapteze unul cu celălalt în timp ce își gestionează incompatibilitățile și diferențele dintre ei și să dezvolte un sentiment de apropiere și de legătură emoțională. Cu toate acestea când nu se mai ascultă unul pe celălalt sentimentul de apropiere dispare imediat, din cauza că unul dintre ei (sau poate amândoi) se simte ignorat, neînțeles și atacat emoțional de celălalt, iar cel mai mare obstacol în atingerea intimității și a satisfacției în căsătorie este capacitatea unui cuplu de a-și gestiona cu succes conflictele și neînțelegerile. Nu cât de mult partenerii se iubesc unul pe celălalt, nu cât de minunată este viața lor sexuală și nici măcar cum își gestionează banii sau își disciplinează copiii, nu aceștia sunt indicatorii siguri ai unei relații maritale ci modul în care își gestionează și își acceptă diferențele.

Una din cele mai de încredere descoperiri în legătură cu relațiile în care se experimentează intimitatea este: „*Comunicarea este un factor determinant al satisfacției în relație*”, iar tiparele interacțiunii maritale constituie cheia predictibilității calității relației maritale. Gradul de respect pe care partenerii îl au unul față de celălalt, timpul acordat interacțiunii, eficacitatea comunicării lor și nivelul de satisfacție emoțională de care se bucură, toate contribuie la sentimentul de împlinire, stabilitate și satisfacție pe care le experimentează în relația lor. De aceea, educația maritală centrată pe emoții încearcă să contribuie la dezvoltarea și creșterea căsătoriei inteligente emoționale, concentrându-se în primul rând pe acele aspecte ale procesului de comunicare dintre partenerii de cuplu care să-i ajute să-și schimbe și să-și îmbunătățească relația.

Măsura disponibilității noastre de a ne dezvălui pe noi înșine, gândurile și sentimentele noastre este descrisă de John Powel. El spune că sunt cinci niveluri ale comunicării interumane și că fiecare nivel duce la adâncimi mai mari de intimitate:

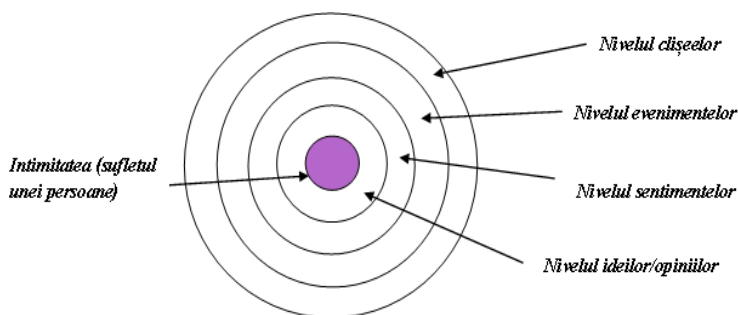

Fig. 1. Cinci niveluri de comunicare [2 p. 73]

Cuplurile căsătorite trebuie să devină conștiente de luptele care apar în procesul descoperirii de sine și să găsească modalități potrivite de a atinge cele cinci niveluri de comunicare.

Pentru a putea comunica eficient, partenerii conjugali trebuie să fie dispuși să-și dezvăluie sentimentele interioare și să-și asume riscul să treacă dincolo de acele zone în care se simt confortabil și nu le este teamă. Partenerii trebuie, de asemenea, să fie pregătiți să creeze un mediu sigur unul pentru celălalt astfel încât fiecare să poată comunica și să răspundă cu empatie, acceptare și încredere. Un prim-pas este de a-și propune să-și exprime sentimentele pozitive, deoarece sunt acceptate cu ușurință și nu prezintă un risc foarte mare. Această acțiune va tinde să crească șansele atingerii intimității în căsătorie prin reducerea temerilor și inhibițiilor și prin crearea unui climat în care va fi mai ușor să dezvăluie alte sentimente, care sunt mai greu de împărtășit [2, p. 68].

În acest sens, *consilierea de familie* încearcă să învețe oamenii să interacționeze responsabil în cea mai importantă structură a vieții lor – intimitatea și solidaritatea familială, astfel încât să își mențină sănătatea și armonia. Nici o persoană nu vine la o sesiune de consiliere în afara unui context. Rolul psihologului este de a sesiza și descifra aceste contexte, de a utiliza experiența pe care o are în domeniu. La rândul lor, cuplurile care aduc în fața unui consilier căsnicia sau relația lor, dau dovadă de un mare curaj. Este mult mai simplu să te prezinți ca persoană și să-i consideri vinovați pe alții pentru toate, dacă intervine și partenerul consilierul are posibilitatea exercitării celei de-a doua mari calități solicitate de profesie: *neutralitatea*. El va trebui să construiască o imagine a interacțiunii cu oricare dintre partenerii absenți, dar, în special, neutralitatea se impune când sunt prezenți ambii membri ai cuplului.

Una din sarcinile de bază ale consilierului ar fi distingerea între ceea ce se poate atribui partenerilor actuali și ceea ce provine din primele experiențe ale fiecăruia. Prin realizarea legăturilor dintre consiliere, reprezentare și mediere, cuplurile vor fi ajutate să facă această distincție. Consilierul îi va ajuta să preia controlul asupra propriilor lor vieți și să-și manifeste nemulțumirea atunci când este cazul să fie asertivi [4, p. 175].

Buna comunicare presupune un mesaj corect recepționat. Pentru ca acest lucru să fie realizabil trebuie ca cel care transmite mesajul să fie precis în exprimare, dar și să se asigure că celălalt a înțeles corect sensul informațiilor sale. De asemenea, cel care recepționează mesajul trebuie să se asigure că percepția lui este corectă. Se întâmplă însă deseori ca intenția și impactul unui mesaj să aibă conținuturi diferite, iar pentru această situație s-ar putea formula mai multe explicații:

1. *Același mesaj poate avea impact diferit*, în funcție de tonalitatea vocii sau starea de spirit a celui care transmite informația.
2. *Starea de spirit a celui care receptează, afectează și ea conținutul mesajului*. De exemplu, pentru o persoană deprimată, orice compliment sună fals, pe când, într-o dispoziție mai bună, el poate fi considerat sincer.
3. *Tendința de a presupune că celălalt înțelege exact ceea ce i se transmite* și sunt foarte uimiți să constate că nu este întotdeauna așa. Este destul de dificil, totuși, să identifiți ce simte sau ce gândește o persoană, fără să o întrebi.

Așadar, distorsiunile în comunicare pot să apară din cauza celor două componente ale comunicării, și anume: *componenta de conținut* (care se referă la ceea ce vrei să transmiți) și *componenta – sentiment* (care se referă la modul în care este rostit un mesaj). Adică, același conținut poate fi spus în moduri diferite, în funcție de starea de spirit pe care o avem în momentul respectiv. Totodată, același conținut poate fi receptat diferit, în funcție de sentimentele pe care le încearcă cel care trebuie să decodifice mesajul. Puțini sunt cei care sunt conștienți de ambele aspecte ale mesajului, pentru că puțini cer sau oferă feedback, o dimensiune a comunicării ce trebuie avută permanent în vedere pentru a se putea evita neînțelegerile, dizarmoniile, dar și pentru a îmbunătăți calitatea relației de parteneriat. Din acest punct de vedere putem observa faptul că partenerii din cuplurile fericite vorbesc mai des decât cei din cuplurile cu probleme despre nemulțumirile și problemele lor, pe care încearcă să le rezolve în mod activ. Între sursele care ridică între parteneri bariere comunicaționale ar fi de amintit: *diferențele culturale, diferențele de gen-rol, comunicarea indirectă, folosirea diferită a cuvintelor, presupunerile incorecte și generalizările, comunicarea contradictorie, monologul ori comunicarea defensivă*.

Monologul inhibă comunicarea, dar și interacțiunea dintre parteneri, deoarece pentru receptor este foarte frustrant să nu aibă posibilitatea de a-și exprima opinia în legătură cu mesajul primit. Comunicarea defensivă este și mai supărătoare, deoarece apare atunci când o persoană se simte amenințată de cealaltă și comunică cu ea ascunzându-se în spatele acestor temeri.

Condițiile esențiale ale buneii comunicări în cadrul cuplului sunt [13, p. 146].

- claritatea (adică expunere sistematică și concisă)
- proprietatea (utilizarea termenilor adecvați pentru exprimarea exactă a intențiilor).
- naturalețea (exprimarea firească, fără o căutare forțată a unor expresii sau cuvinte).

Specialiștii în psihologia comunicării pleacă de la premisa că, atunci când membrii familiei vor fi eliberați de propriile inhibiții, își vor dezvolta și o mai mare coeziune familială.

Optimizarea comunicării înseamnă [16, p. 9]:

- manifestarea unei cooperări sporite;
- independență personală;
- creșterea libertății și deschiderii interacțiunilor;
- creșterea gradului de securitate al fiecărui membru al familiei;
- creșterea flexibilității rolurilor în familie.

Procesul de consiliere psihologică promovează schimbarea comportamentului prin:

- ajutarea membrilor familiei să vorbească deschis;
- sprijinirea celor care par reticenți;
- criticarea procesului interacțiunii lor;
- prezentarea fiecărui membru în parte într-o nouă lumină, care le permite celorlalți să se raporteze la el în noi moduri.

Fiecare membru al familiei își comunică problemele, iar dacă cineva se exprimă confuz, psihologul evidențiază acest lucru și insistă pe regulile de comunicare clară.

În continuare vom prezenta descrierea instrumentelor de cercetare utilizate și rezultatele cantitative obținute în urma investigării influenței abilităților de comunicare asupra funcționalității familiei și coeficientului conflictului marital:

- *Chestionar de auto-raportare familială (Self-Report Family Instrument, SFI)* de Robert Beavers, Robert B. Hampson și Yosef F. Hulgus, care are drept scop identificarea nivelului de funcționalitate familială și abilităților de comunicare.
- *Scala Kansas de măsurare a conflictului marital – Kansas Marital Conflict (KMCS)* de Kenneth Eggerman, Virginia Moxley și Walter R. Schuman, urmărește măsurarea conflictului marital printr-o serie de trei scale construite pentru a măsura treptele conflictului marital.

Pentru a determina prezența sau absența relației dintre variabilele aptitudinile de comunicare, funcționalitatea familiei, conflictul marital, am utilizat testul parametric - Coeficientul de corelație liniară Pearson. Măsurarea gradului de asociere dintre variabile sunt prezentate în tabelul ce urmează:

Tab.2 *Matricea de corelație a variabilelor: aptitudinile de comunicare, funcționalitatea familiei și conflictul marital*

Корреляции

		aptitudini de comunicare	funcționalitatea familiei	conflictul marital
aptitudinii de comunicare	Корреляция Пирсона	1	,317*	-,012
	Знч.(2-сторон)		,046	,940
	N	40	40	40

functionalitatea familiei	Корреляция Пирсона	,317*	1	-,348*
	Знч.(2-сторон)	,046		,028
	N	40	40	40
conflictul marital	Корреляция Пирсона	-,012	-,348*	1
	Знч.(2-сторон)	,940	,028	
	N	40	40	40

*. Корреляция значима на уровне 0.05 (2-сторон.).

În cazul nostru consemnăm, prezența unei corelații semnificative între variabila aptitudinile de comunicare și funcționalitatea familiei unde coeficientul de corelație $r = 0,31$, iar $p = 0,04$. Astfel constatăm că o condiție principală în funcționalitatea familiei sunt aptitudinile de comunicare. Deci valorilor mici a abilităților de comunicare le corespund scoruri joase la funcționalitatea familiei. Cu cât abilitățile de comunicare sunt mai înalte cu atât se constată că sistemul familial este unul funcțional și invers, cu cât abilitățile de comunicare sunt mai joase cu atât funcționalitatea familiei este mai slabă. Deși, nu doar abilitățile de comunicare sunt unica condiție a unei bune funcționalități, constatăm că o bună comunicare contribuie la o funcționalitate optimă.

Nu putem spune același lucru și despre coeficientul de corelație între aptitudinile de comunicare și conflictul marital. Coeficientul de corelație Pearson indică corelație nesemnificativă între variabila aptitudinile de comunicare și conflictul marital, unde $r = -0,01$, iar $p = 0,9$. Ceea ce înseamnă că subiecții cu abilități înalte de comunicare pot trăi situații de conflict frecvente, așa cum comunicarea nu este singurul factor care determina prezența sau absența conflictului marital.

Programul de consiliere psihologică pentru optimizarea comunicării în familie este predestinat procesului de fortificare și armonizare a relațiilor prin îmbunătățirea abilităților de comunicare, urmărind dezvoltarea empatică în înțelegerea emoțională a partenerului, conștientizarea importanței comunicării în formarea și menținerea relației, identificarea barierelor de comunicare, învățarea și aplicarea unor tehnici de comunicare eficientă și consolidarea încrederii în sine și partener. Prin intermediul fiecărei activități, cuplurile vor putea să descopere ce contează pentru fiecare partener separat, dar și pentru amândoi ca echipă.

În continuare vom descrie câteva tehnici și strategii de depășire a blocajelor de comunicare utilizate în consilierea psihologică:

Ascultarea eficientă vine din înțelegerea propriilor cadre și filtre, dar și a modului în care acestea influențează maniera de receptare a mesajului celui-lalt. A alege să ne identificăm propriile filtre și pe cele ale altora presupune menținerea unui anumit nivel de *control asupra emoțiilor* noastre atunci când o ascultăm pe cealaltă persoană.

Controlul emoțiilor, care poate fi monitorizat prin intermediul următoarelor strategii:

1. Când simți că ești copleșit de emoții, fă un pas în spate și concentrează-te asupra emoțiilor celuilalt. Este furios sau pur și simplu înflăcărat sau pasionat de subiect?
2. Încearcă să găsești sursa emoțiilor. Care sunt filtrele conlocutorului tău care i-ar putea determina sentimentele și acțiunile? E posibil ca filtrul să nu aibă nici o legătură cu tine.
3. Vorbește deschis despre sentimentele celeilalte persoane. „*Se pare că această conversație te enervează, mă înșel?*”
4. Exprimă-ți propriile sentimente într-un mod non-conflictual (folosind declarații care încep cu „eu” în locul celor care încep cu „tu”). „Cred că mă simt frustrat pentru că...”
5. Recunoaște în chip explicit sentimentele celeilalte persoane și dreptul acesteia de a vedea lucrurile altfel decât tine.
6. Dacă cealaltă persoană nu poate să facă un pas în spate pentru a-și evalua emoțiile, atunci fă-o tu. Nu reacționează emoțional; în schimb ieși din cameră și oferă-ți ție și celeilalte persoane șansa de a vă calma. [ibidem, p. 41].

Realizarea jurnalului de ascultare

Describe o experiență în care cineva cu care purtai o discuție folosea un cadru care îi deforma perspectiva. Ai putut observa asta în mod limpede încă de atunci?

1. Cine din viața ta are tendința să comunice folosind cel mai des același cadru ca tine? În ce fel sunt cadrele voastre similare?
2. Cu ce persoană din viața ta îți este cel mai greu să comunici?
3. Describe o situație în care cineva a spus ceva care te-a supărat.
4. Care este motivul pentru care crezi că a acționat așa?
5. Acum pune sub semnul întrebării motivul identificat. Dacă ai spus „*Pentru că a fost egoist*”, răstoarnă afirmația și pleacă de la premisa că „*NU a fost egoist*”. Notează ipoteza contrară.
6. Întreabă-te: „În ce condiții ar putea fi adevărată această ipoteză contrară primei?” [ibidem, p. 101].

Metoda SOFTEN de ascultare nonverbală („îmbunarea” poziției celorlalți). SOFTEN vine de la:

S = Smile (Zâmbet) O = Open posture (Postură deschisă)

F = Forward lean (Înclinat în față) T = Touch (Atingere)

E = Eye contact (Contact vizual) N = Nod (Încuviințare)

Exersează această tehnică la locul de muncă și în viața personală: alege pentru fiecare situație o persoană cu care ai avut probleme și apoi notează observațiile. [6, p. 198]

Antrenarea tonului vocal. Citește cu voce tare următoarea afirmație în 5 moduri diferite:

„*Nu vom merge la plimbare astăzi*”

1. Enunț care indică surpriza.

2. Enunț care indică un fapt
3. Enunț care indică faptul că vom face altceva decât să mergem la plimbare astăzi.
4. Enunț care indică faptul ca vom merge în alta parte.
5. Enunț care indică faptul că în nici un caz nu vom merge la plimbare astăzi.
Iată diferite moduri prin care accentul poate interpreta accentul poate afecta interpretarea acelei propoziții.

1. Enunț care indică surpriza: Nu vom merge la plimbare astăzi? (observă semnul întrebării)
2. Enunț care indică un fapt. Nu vom merge la plimbare astăzi (fără inflexiune sau intonație)
3. Enunț care indică faptul că vom face altceva decât să mergem la plimbare astăzi. Nu vom merge la plimbare ASTĂZI (observă accentul pe cuvântul astăzi).
4. Enunț care indică faptul ca vom merge în alta parte. Nu vom merge la PLIMBARE astăzi. (observă accentul pe cuvântul plimbare).
5. Enunț care indică faptul că în nici un caz nu vom merge la plimbare astăzi. NU vom merge la plimbare astăzi (observă accentul pe cuvântul *nu*).

Aplicarea ascultării mindful. Un ascultător *mindful* este cel care înțelege mai mult decât ceea ce se spune. Pentru a fi cu adevărat un ascultător *mindful* trebuie:

- Să observe atitudinea și nivelul limbajului.
- Să observe expresiile vocale, pauzele, comunicarea nonverbală și alte informații pentru a obține o perspectivă de ansamblu asupra comunicării.
- Să eviți să vorbești doar despre ce te interesează pe tine.
- Să eviți experiențele anterioare și preocuparea pentru propriile nevoi.
- Să eviți rezistența la argumentele celuilalt, prejudecățile, factorii exteriori de distragere a atenției, diferențele de stil de comunicare [6, p. 200].

Ascultă-te pe tine însuși – intuiția. Intuiția provine din capacitatea de a observa expresiile și gesturile cele mai însemnate ale oamenilor sau lucruri care par să nu se potrivească într-un anumit mediu. Dacă rămâi conectat cu lumea, vei începe să vezi tot felul de tipare. Acest tip de sensibilitate poate fi cultivată mai ușor de unii oameni; unii sunt pur și simplu mai sensibili decât alții.

Deși ascultarea este doar o parte a unei conversații, este adesea partea cea mai neglijată. Primul pas pentru a deveni un ascultător este să recunoaștem că o ascultare eficientă este un proces dinamic. Acest proces implică înțelegerea propriilor filtre și cadre, recunoașterea factorilor care afectează mesajul însuși și punerea sub semnul întrebării propriile presupuneri despre filtrele și cadrele celeilalte persoane. *Atunci când devii un ascultător mai bun ai puterea sa-ți schimbi relațiile* [ibidem, p. 202].

Concluzie: Comunicarea este un aspect vital pentru oricare relație de căsătorie. În fond relația de căsătorie este produsul unui proces de dialog în care

abilitatea de a accesa și de a exprima sentimente, de a rezolva diferențele și de a comunica idei personale, convingeri și valori este foarte importantă pentru cuplu. Pentru a se bucura de o relație sănătoasă și echilibrată, cuplurile sunt încurajate să găsească un echilibru între asertivitate și un spirit de cooperare. Cel mai eficient mod de a gestiona conflictul este un stil de colaborare care manifestă în aceeași măsură o preocupare pentru propria persoană, pentru alții și pentru relație. În acest fel cei doi devin persoane mai iubitoare și pot experimenta cu adevărat roadele căsătoriei.

Bibliografie:

1. BOLBOCEANU Aglaida. Psihologia comunicării. Chișinău – Univers pedagogic, 2007. ISBN 978-9975-48-048-2.
2. BRIAN Crayg. În căutarea intimității în căsătorie. Ed. Viața și sănătatea 2015, trad. Sava Cristina. ISBN 978-973-101-925-3.
3. BURNS David. Cum să ne simțim bine împreună. Secretul funcționării relațiilor. București ed. Herald, 2017, trad. Cristina Barbu. ISBN 978-973-111-638-9.
4. CARROL Elizabeth și Jim. Terapie pentru cupluri. București 2016, ed. NICULESCU 2016, trad. Diana Sălceanu. ISBN 978-606-38-0054-2.
5. COJOCARU-BOROZAN Maia, OHRIMENCO Aliona. Psihologia Comunicării. Suport de curs, Chișinău, 2019. ISBN 978- 9975-134-69-9.
6. CUZNEȚOV Larisa, CALARAȘ Carolina, și alții. Comunicarea și relaționare în familie – Ghid metodologic. Chișinău 2020. ISBN 978-9975-46-477-2.
7. CUZNEȚOV Larisa. Pedagogia și psihologia familiei. Suport de curs. Chișinău 2014, ISBN978-9975-46-477-2.
8. CARNEGIE Dale. Ascultă! Arta comunicării eficiente. București: Curtea veche Publishing, 2021; trad. Monica Dicu. ISBN 978-606-44-0763-4.
9. LOSÂI Elena RACU Iulia. Activitatea psihologului cu copiii și adulții. Chișinău 2018, tipogr. UPS Ion Creangă, 183p. ISBN 978-9975-46-381-2.
10. MITROFAN Iolanda, CIUPERCĂ Cristian. Incursiune în psihosociologia și psihosexologia familiei, Ed. Pres-Mihaela, 1998. ISBN 973-9415-00-8.
11. MITROFAN Iolanda, CIUPERCĂ Cristian. Psihologia relației de cuplu. Abordare teoretică și aplicativă. București, Ed. SPER 2009. ISBN 978-973 -8383-45-6.
12. MITROFAN Iolanda. Psihoterapie. Repere teoretice, metodologice și aplicative. București 2008, Ed. SPER. ISBN 978-973-8383-38-8.
13. HARET Larner. Ghidul căsniciei – Îndrumări pentru cei căsătoriți sau aflați într-o relație. București, Ed. HERALD 2020, trad. Daniela Mitache. ISBN 978-973-111-670-9.

CZU 782(072.3)

IMPORTANȚA OPEREI PENTRU DEZVOLTAREA COPILOR ÎN TIMPUL CICLULUI GIMNAZIAL

Marina SCHIȚANU, studentă, *Facultatea de Pedagogie,
Universitatea de Stat „Grigore Țamblac” din Taraclia*
Conducător științific: **Valentina NEVZOROVA**, dr., conf. univ'.

Abstract: *This article will describe the importance of opera works, and its influence on children. The way to hear expressive moments of the work. How exactly we should present a work of opera to the child. And the most important moments of the audition. In addition to the hearing process, the moment of significance of the work will be described, thus explaining the most difficult literary moments. It is given from my point of view the most important moment of the child's life, what is education through art.*

Keywords: *child, art, work, creation, importance, signivication, development, fundamentals, conversation moment, benevolent.*

Copilul crește și se dezvoltă într-un anumit mediu muzical, care este în prezent foarte controversat. Pe de o parte, există muzică frumoasă, extrem de artistică, pe de altă parte – pseudo-artă anti-artistică, de grad scăzut, care se încadrează atât pe adulți, cât și pe tinerii ascultători. Dar dacă un adult, cu un sistem deja format de valori estetice, este capabil să-i reziste, atunci copilul se dovedește a fi complet lipsit de apărare. De aceea este atât de important să introducem copiii în arta autentică încă de la o vârstă fragedă, pentru a promova formarea unui bun gust muzical.

Lecțiile de muzică influențează cultura generală a comportamentului copilului. Toate principalele tipuri de activități muzicale (ascultarea muzicii, cântatul, cântatul la instrumente muzicale pentru copii, mutarea la muzică) printr-un mecanism psihologic sunt asociate cu imaginația, prelucrarea individuală a vieții copilului și experiența muzicală, necesită atenția copiilor, rapiditatea reacției, organizarea, manifestarea eforturilor volitive. Când interpretați o melodie, trebuie să o începeți și să o terminați la timp; în dans, jocuri, pentru a putea acționa, ascultând muzica, rezistând dorinței impulsive de a alerga mai repede, de a depăși pe cineva. Toate acestea îmbunătățesc procesele inhibitoare, educă voința.

Astfel, activitatea muzicală creează condițiile necesare pentru formarea calităților morale ale personalității copilului, pune bazele inițiale ale culturii generale a persoanei viitoare.

Una dintre modalitățile de a rezolva această problemă este de a folosi în clasele de muzică lucrări de alte tipuri de artă mai accesibile pentru copii, în primul rând artă plastică și ficțiune. Importanța altor tipuri de artă în dezvoltarea

percepției muzicale și a culturii artistice a copilului a fost subliniată de muziceni și educatori remarcabili precum B. L. Yavorsky și D. B. Kabalevsky. Astfel, B. L. Yavorsky credea că copiii au o percepție holistică a artei, că sinteza muzicii, picturii și literaturii îmbogățește percepția muzicală, dezvoltă sfera emoțională a copilului. D. B. Kabalevsky a vorbit despre necesitatea de a se deschide copiilor nu numai în afara complotului, ci și conexiuni interne profunde între muzică și alte tipuri de artă, pentru a-i învăța să „vadă muzică” și „să audă pictură”. Cea mai fructuoasă, în opinia sa, este sinteza muzicii, picturii și literaturii, care oferă mari oportunități pentru dezvoltarea culturii artistice a copilului.

Alegerea acestor tipuri de artă nu este întâmplătoare. După cum remarcă B. M. Nemensky, „toate artele complexe, de exemplu, Teatrul dramatic și muzical, cinematograful, se bazează pe fuziunea diferitelor elemente ale celor trei arte principale: literatură, muzică, artă plastică. Aceste trei arte, ca și cele trei culori primare, stau la baza creării întregii diversități a spectrului artei.” Interacțiunea diferitelor tipuri de artă este cea mai organică și naturală din gen, sintetică prin însăși natura sa – în operă. Opera combină muzică, literatură, arte vizuale, actorie, coregrafie. Acest gen complex de artă este foarte promițător în raport cu dezvoltarea percepției muzicale și a culturii artistice în general în rândul preșcolarilor.

Opera este o lucrare de artă sintetică, al cărei conținut este întruchipat prin dramaturgie muzicală în imagini muzicale și poetice de scenă. Particularitatea operei este că actorii ei nu vorbesc, ci cântă. Principalul mijloc de influență artistică a muzicii de operă este melodia vocală. Expresivitatea cântării, frumusețea și bogăția melodiilor, imaginile lor artistice și accesibilitatea sunt calități esențiale ale operei.

Opera este o artă specială, calitativ nouă, care are propriile principii și modele. Trebuie să tratezi opera cu inima deschisă, să-ți hrănești emoțiile cu ea, să găsești ceea ce ai nevoie în ea pentru tine astăzi, acum, tratează opera fără nicio părtinire. Opera este o artă democratică și este accesibilă tuturor celor care doresc să o folosească. Nu este atât de greu să înțelegi opera. Trebuie doar să vrei!

Zece dintre cele mai multe opere pentru copiii de vârstă școlară secundară și toți cei care sunt îndrăgostiți de muzică și teatru

Care sunt poveștile de pe listă? 1 și 10; două legende, numărul 4 și numărul 5; două povești fantastice, numărul 7 și numărul 8; două exotice – în locul acțiunii – opere, numărul 2 și numărul 6; (numărul 6 este, de asemenea, o epopee eroică – dacă doriți, o vom pune la egalitate cu numărul 4). A fost o comedie de la Rossini și un imn pentru frumusețe („Carmen”). 10 nu este un basm, ci o fantasmagorie despre un povestitor și prietenii săi; dar totuși un basm este prezent în complot. Copiii iubesc basmele, legendele, epopeile. Râsul și frumusețea sunt, de asemenea, prieteni buni ai unui copil. Cel puțin sunt mai buni decât răutatea și viclenia. Când vor crește, vor învăța de la adulți ceea ce este necesar și nu este necesar. Între timp, lăsați opera să învețe conceptele corecte, chiar și cele idealizate. Desigur, puteți clasifica lista într-un mod diferit: consul-

tați fantezia, de exemplu, drama muzicală a lui Wagner. Dar acest lucru nu este atât de important.

Acum despre școlile naționale. Rusa (cartea este în rusă), austro-germană, franceză (dacă cartea ar fi fost publicată în Republica Cehă, de exemplu, atunci Dvorak ar fi fost inclus în ea, cred). Înaintea noastră sunt școlile de frunte ale „perioadei de aur” a operei. Perioada de timp este de 100 de ani cu o coadă: cea mai veche operă din listă a apărut la sfârșitul secolului al XVIII-lea, cel mai tânăr – la începutul secolului XX. Nu mai există opere moderne în listă. Cu toate acestea, toate aceste capodopere nu părăsesc etapele principalelor teatre ale lumii. Clasic. La fel ca vinul, se îmbunătățește doar cu timpul. Verificat prin expunere. Cu toate acestea, comparația cu vinul este deplasată în discuțiile despre muzică pentru copii.

Despre compozitori. Era imposibil să nu-l includem pe Ceikovski în listă, a făcut atât de mult pentru dezvoltarea operei. Muzica „Spărgătorul de nuci” și „Frumoasa adormită” este plăcută copiilor, comploturile sunt fabuloase, dar aceste baleturi din „Iolanta” sunt o mântuire minunată, totul se termină bine, nimeni nu moare. Și în „Aurul Rinului” al lui Wagner nu există crime – spre deosebire de alte opere ale „inelului Nibelungului”. Wagner, de asemenea, nu a putut fi ratat, să nu observe rolul său de lider al Operei germane, concurența sa cu școala italiană și, în primul rând, cu Verdi. Aida lui Verdi este o tragedie, dar eroismul justifică alegerea acestei opere de către acest compozitor (ascultați marșul triumfal cu copilul dvs. înainte de a merge la teatru). 5, 6, 7) au fost incluse în listă, cred, în mare parte datorită numelui autorului.

Dimpotrivă, unii compozitori, după părerea mea, au intrat pe listă datorită complotului. „Tales of Hoffmann” și „The Snow Maiden” au fost probabil alese din cauza păpușilor (The Snow Maiden este, de asemenea, o păpușă, făcută doar din zăpadă). „Madame Butterfly” a fost inclusă în listă, cred, din cauza copilului din această operă; deși nu cântă, este și actor. Mai mult, uneori copilul de pe scenă nu este real, ci o marionetă (ca în recenta producție Met). Prințul Igor a fost adăugat ca o epopee eroică; eroi egipteni în Hades, ruși în opera lui Borodin. Adică opera favorizează și patriotismul. Voi remarca pe parcurs reprezentativitatea compozitorilor ruși selectați: un avocat, un ofițer naval, un chimist – reflectă un domeniu larg de activitate. Deși, aceste argumente depășesc deja Teatrul.

„Flautul” lui Mozart, după cum mi se pare, a fost inclus în listă atât din cauza complotului, cât și din cauza numelui compozitorului. În primul rând, copiii adoră fluierul lui Papageno. În al doilea rând, Mozart este un geniu; mai mult, încă din copilărie (un bun stimulent pentru un copil să studieze muzica). Opera este cea mai veche dintre cele zece, singura din secolul al XVIII-lea. Ea este ca un punct de plecare în această listă. Dar dacă aș face o listă pentru adulți, aș include și flautul. Această operă se remarcă prin aria unică a Reginei Noapții, precum și o mulțime de personaje țesute în complot. Unii critici merg mai departe și caută semne secrete criptate în „Flaut”. Copiii își văd propriul strat, adulții își văd propriul strat.

Operele lui Rossini și Bizet rămân, mă voi întoarce la ele la sfârșit. Și acum despre limbă. Astăzi operele sunt cântate în limba originală.

Lista include trei lucrări în limba rusă și trei în italiană, câte două în franceză și germană. Alegere echilibrată. Apropo, înainte de a vizita o operă într-o limbă străină, merită avertizat copilul despre acest lucru. Subtitrările vor ajuta, dar nu fiecare copil va avea timp să citească rapid liniile intermitente și chiar fără a pierde din vedere acțiunea pe scenă. Iată un alt motiv pentru citirea libretului sau reluarea complotului în avans. Temele. În plus, este aproape imposibil să distingem cuvintele ariilor, mai ales în interpretarea sopranelor. Acestea sunt particularitățile cântării de operă, vocea se întinde de la o vocală la alta. Prin urmare, este de asemenea necesar să vă uitați la cuvinte, dacă sunteți interesat de ceea ce cântă, în avans. Adică, chiar dacă copilul este deja fluent în limbă, este util să se pregătească. Și un adult, de asemenea. Să ascultați această operă pentru a zecea oară.

După operă, mai ales dacă temele nu au fost făcute, va trebui să răspundeți la întrebările copilului, el se va îndepărta – deci ce s-a întâmplat pe scenă? Deși, cel mai probabil, el va intra doar pe Internet și va arăta. Dar dacă întreabă, nu ratați ocazia de a discuta. Împărtașiți bucuria momentelor luminoase de pe scenă, empatia vă aduce împreună minunat. Mai mult, în timp ce opera se desfășoară, este imposibil să vorbești în sală (cu excepția aplauzelor pentru a schimba un cuvânt). Despre telefoane și alte gadget-uri, foșnet folie etc. de asemenea, merită amintit, dar lăsați copilul să nu perceapă acest lucru ca o restricție a libertății. Se pare că vizitarea operei antrenează și rezistența. Apropo, să nu întârziți. Spune-ne despre cele trei apeluri. Cel mai bine este să ajungeți în avans cu o marjă mare. Există ceva de văzut în teatre. Mergeți prin săli, scări, mergeți la Muzeul Teatrului (dacă există unul în clădire), ascultați orchestra care se reglează.

Deci, cântatul este cel mai important lucru în operă. Dar orchestra este, de asemenea, foarte importantă. Cântăreața se uită la dirijor, dirijorul se uită la cântăreț. Ajustarea sunetului live al Orchestrei de către dirijor la soliștii de pe scenă este cea care dă magia unei interpretări de operă. Vocea este ca un alt instrument. Uneori orchestra joacă în operă fără participarea cântăreților, așa că la începutul operei există adesea o uvertură, iar în unele opere există fragmente instrumentale. Cred că opera lui Rossini a fost aleasă datorită muzicii, în primul rând datorită Uverturii. Are propria sa istorie, este adesea interpretată separat, muzica Uverturii este ușoară și plină de viață, aproape ca Mozart. Ceea ce nu este surprinzător, deoarece Rossini „a preluat ștafeta” de la Mozart: a scris o continuare (mai exact, o poveste de fundal) a aceluiași personaj, Figaro. Iar complotul operei nu este deloc interesant pentru copii (un tip inteligent îl ajută pe conte să se căsătorească). Unele arii de comedie sunt, de asemenea, minunate, de exemplu, aria lui Don Basilio (acest ticălos laudă calomnia). Comic.

Bizet a rămas. După cum avertizează tipăritul la sfârșitul cărții: 99,5% din opere conțin dragoste pasională și moarte tragică. În opera „Carmen”, există

ambele. Ar părea o operă foarte copilărească. Cu toate acestea, muzica salvează (și, probabil, corul copiilor în ultimul act); melodiile frumoase vin una după alta. Ariile din „Carmen” sunt pe buzele tuturor. Da, operele sunt puse în scenă în limba originală astăzi. Dar cuvintele ariilor din „Carmen” sunt traduse în rusă; ele sunt adesea difuzate la radio: „Toreador, fii curajos să lupți!”, „Dragostea are aripi ca o pasăre” și altele. O performanță veselă strălucitoare pe scenă. Da, Moartea se află la sfârșitul operei, dar este o tragedie sub forma operei comique (op Comandra-comique). Viziunea franceză asupra vieții și morții.

Bibliografie:

1. Kuzina V. M. Revista metodică ilustrată pentru directorii de muzică. Director muzical. – Editura LLC: educația unui preșcolar, nr. 4 2004. – 96 c.
2. Pokrovsky B. A. Crearea unui spectacol de operă. Șaizeci de conversații scurte despre arta operei. Moscova: literatura pentru copii, 1985. – 144 p.
3. Purtova T. V. Învăță copiii să danseze. Ghid de studiu pentru cf. prof. educație. Moscova: Vlado, 2003. –150 p.
4. Curriculum-ul gimnaziului de educație muzicală Din Republica Moldova
5. Nevzorova V. Clasicismul muzical. Ghid metodic la disciplina Istoria muzicii și folcloristica muzicală 2019. – 42 p.

CZU 78(478):005

INFLUENȚA ȘI CONTRIBUȚIA MANAGEMENTULUI ÎN DEZVOLTAREA MUZICII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Constanța SINIȚA, studentă, Facultatea Arta muzicală,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice
Conducător științific: **Paul GAMURARI**, dr., lect. univ.

Abstract: *Unfortunately today music and culture in the Republic of Moldova is suffering from stagnation from all points and the discipline that can help us is management.*

In general, the discipline of management, like any other science, involves the development of common working concepts, principles, methods and techniques. This is the main way to promote culture and the art of music.

Keywords: *music, culture, management, promotion, development.*

*„Muzica poate schimba lumea în care trăim, pentru că poate schimba oamenii”
(Bono)*

Introducere

Muzica este o reprezentare tonală a vieții fiecăruia. Aname ea are puterea de a ne modela și dezvolta ca personalitate, de asemenea provoacă emoții desăvârșite și reflectă universul din noi. Este o oportunitate de a ne exprima sentimentele și trăirile și cel mai important, ar fi cheia spre schimbarea și „salvarea” lumii.

Muzica face parte din cultură, iar cultura este unul dintre pilonii oricărui sistem social. Cunoașterea compoziției, rolului și beneficiilor, provocărilor și consecințelor intenționate sau neintenționate ale muzicii în context social este o abordare care necesită o perspectivă științifică.

Relația dintre sociologie și muzică este privită prin cultură și civilizație, deoarece din punct de vedere științific, sociologia muzicii este văzută ca parte a sociologiei culturii. Însăși aceasta vizează modul în care muzica este prezentă în societate.

La nivel cel mai general, muzica se referă și este inclusă în sistemul cultural al unei societăți, un sistem cultural care face parte sau poate fi identic cu sistemul social, în funcție doar de perspectiva abordării.

Ținând cont de situația actuală din Republica Moldova, cultura muzicală suferă o criză enormă, atât din punct de vedere a stagnării, cât și economic. Astfel, pentru a fi promovată, este nevoie de a apela și de a combina un domeniu total opus muzicii, care este – managementul.

Privit în sens general, disciplina managementul, la fel ca și oricare altă știință, presupune elaborarea de concepte, principii, metode și tehnici de lucru cu caracter comun.

Totuși ce este un management muzical și care este funcția lui?

Managerul muzical are întotdeauna grijă de la începutul afacerii până la sfârșit. Acesta se ocupă de lucrurile la care artiștii nu au cunoștințe sau nu au timp să le facă. Funcția generală este de a ajuta focalizarea artistului pe muzica și de a avea grijă la detalii. Există diferite tipuri de management de muzică cum ar fi: artist, personal, afaceri, tour, de produs și lone.

Managementul artist. Conducerea artiștilor de muzică necesită o cunoaștere aprofundată a pieții de muzică, tendințele de muzică, modă și puncte de vânzare de promovare disponibile și tehnici. În general, managerul dat va ajuta artistul să atingă succesul prin gestionarea aspectului, sunetului, persoana și vandabilitatea generală.

Managementul personal. Se ocupă de nevoile și orele de zi cu zi ale artiștilor, se asigură că artiștii să păstreze întâlniri și să rămână sănătoși, și poate avea grijă de anumite comisioane personale și alte responsabilități.

Administrare afacerii. Managerii se ocupă de operațiunile de zi cu zi pentru artiști, de gestionare a banilor, investiții, beneficii, plata facturii, aprovizionare, contabilitate și salarizare, de asemenea, vor analiza anumite drepturi, delega sarcini altor manageri și vor supraveghea operațiunile globale.

Managementul Tour. Este un alt domeniu specializat. Managerii de turism, de obicei, trebuie să însoțească artiștii pe drum, operațiunile de zi cu zi și nevoile personale ale artistului. Hoteluri, transport, mese, coordonare eveniment, logistică și de gestionare a personalului echipajului sunt doar câteva dintre funcțiile managerului tour. Astfel, el se asigură că toate activitățile și aspec-

tele legate de spectacole și locuri să fie programate și confirmate, acordurile contractelor să fie urmate și ce rămâne în buget.

Management de produs. Dezvolta strategii de marketing și publicitate, muzică și merchandising produse, vânzări directe totale de la locuri de concert și site-uri minuțioase. Ei se întâlnesc cu alți membri ai echipei de management pentru a discuta despre produse, idei de marketing, prezintă programe viabile pentru artist. Produsele și programele aprobate sunt gestionate de către managerul de produs, procurarea canalelor de distribuție și punctele de cumpărare, programe de vânzări, precum și rapoartele de vânzări și statistici pentru alți membri ai echipei de management.

Managementul Lone. Manageri de muzică individuali se ocupă de toate sarcinile de management, de obicei, pentru organizațiile de muzică mici sau start-up. Ei trebuie să fie bine gândite în toate aspectele procesului de management și de afaceri, ei trebuie să fie foarte motivați, creativi și organizați. Constrângerile bugetare ale organizației mici impun ca echipa individual de manager să utilizeze toate resursele disponibile, și își pot externaliza sarcinile în cel mai eficient și economic moduri posibile.

Implicarea Statului

Așadar statul intervine în viața economică fie printr-un comportament obișnuit, similar unui agent economic, putând fi producător, consumator, partener, fie prin exercitarea atributelor sale de „reglator al pieței” în calitate de titular unic al emisiunii monetare, responsabil de rularea bugetului.

Implicarea statului se sesizează atât la nivel microeconomic, adoptând măsuri în vederea reglementării activităților economice precum cele legate de fixarea salariilor minime și medii, acordarea de ajutoare financiare etc.

Între stat și organizațiile/instituțiile societății există câteva diferențe care se cuantifică, în primul rând, prin puterile legale și obligațiile care revin fiecăruia.

Astfel, pentru a organiza activități de promovare al artiștilor, managerul trebuie să se ocupe de găsirea unor sponsori.

De asemenea, analizând situația financiară din această perioadă ar trebui să se planifice activități și concerte la prețuri accesibile pentru toți sau unele chiar gratis. Acestea ar fi o măsură de soluționare atât pe plan economic, cât și pentru a promova și atrage public de orice vârstă pentru genurile de muzică abordată.

La fel, managerul trebuie să se ocupe și să prindă fiecare oportunitate pentru a promova clientul său, adică artistul. Astfel, aflându-ne în centrul acestor situații îngrozitoare, o idee de promovare, cât și de susținere ar fi un concert de caritate, unde toți muzicienii doritori ar putea participa în semn de solidaritate, sprijin oare cum. Pentru organizarea acestuia, managerul împreună cu echipa sa au nevoie de un plan, și anume de stabilirea scopului, obiectivelor, schemei părților interesate (participanții, invitații, rețele media pentru publicitate), organizarea planului fundraising (care presupune găsirea unui sponsor) și a planului de marketing (stabilirea bugetului). Este o procedura destul de dificilă, deoare-

ce necesită convingere și stabilirea unui plan al proiectului bine gândit, „atrăgător”, stabilind anumite interese pentru sponsori pentru a oferi ajutor acestuia.

Evenimentele organizate sunt pentru a spori dezvoltarea culturii, a turismului și a interesului față de frumos.

Știind că teoria managementului general provine din zona științelor economice, managementul cultural acționează în mod semnificativ asupra definiției unui profil funcțional și relevant preocupării de specialitate. În consecință, managementul artistic-muzical este o știință complexă care adună cunoștințe specifice de:

- mediere a spectacolelor muzicale culte și educarea publicului în spiritul unei valori artistice superioare;
- marketing, antreprenoriat și științe administrative pentru evenimentele artistice;
- tehnici de vânzare, promovare, comunicare, negociere, inițierea și gestionare de produse muzicale și utilizarea instrumentelor media (diplomație și relații publice);
- sociologie – prin derularea și interpretarea studiilor de piață privind consumul cultural;
- psihologia maselor și educarea comportamentului consumatorului;
- cadrul legislativ specific drepturilor de autor, sponsorizărilor, finanțării și prestării activităților artistice;
- gestionarea resurselor umane și materiale specifice entității artistice;
- practici și modele funcționale din istoria carierelor muzicale;

Considerăm că teoria managementului muzical își găsește aplicabilitate în:

- a) plan individual – prin managementul propriei carierei artistice și, conex, prin acțiuni de impresariere;
- b) scop colectiv – prin organizarea evenimentelor artistice de:
 - producție de spectacole: recitaluri, concerte, festivaluri;
 - competiții artistice;
 - activități educative, conferințe, simpozioane, congrese;
- c) management instituțional – prin conducerea:
 - instituțiilor publice: filarmonici, opere, teatre muzicale, instituții de învățământ de specialitate;
 - instituțiilor private: SRL, ONG etc.;
 - departamentelor culturale suport din administrația publică: direcțiile pentru cultură din primării, consilii raionale, ministere.

Concluzii

Așadar, în concluzie, Republica Moldova are nevoie de promovarea și dezvoltarea culturii muzicale atât în rândul muzicienilor, cât și ascultătorilor, astfel, cel mai de bază domeniu și important rol în propagarea acesteia este managementul. Creativitatea și dăruirea totală a pasiunii și a muncii este cheia fiecărui lucru de succes. Aceasta este o însușire a omului de a produce valori

prin furnizarea unor elemente dezvoltate de imaginație, fantezie, curiozitate, flexibilitate în gândire, spirit de observație etc. Cultura muzicală reprezintă educația și formarea fiecărei personalități. Anume ea trebuie promovată mereu pentru crearea unui stat democrat și prosper.

Bibliografie:

1. <https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm#inbox/QgrcJHrhzhchrrfxzcXSsSpS1pqGhjGjfmtq?projector=1&messagePartId=0.1>
2. http://mecanica.ucv.ro/ScoalaDoctorala_v/Temp/Rezumate/BEca%20RO%20Rezumat.pdf
3. <https://beroki.ru/art%C4%83-%C8%99i-divertisment/186-ce-este-music-management.html>
4. <https://www.postmodern.ro/articol/citate-despre-muzica/>
5. <https://artsintegration.com/>
6. <http://educationclosed.com/>
7. <https://eu.docworkspace.com/d/sANM6Gw6X2JalAbDhp-GwpxQ>

CZU 7.071.2:78(072)

ASPECTUL TEORETIC AL ARTEI DIRIJORALE CA MIJLOC DE STUDIU AL EDUCAȚIEI MUZICALE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL GENERAL

Olga CERNOVSKI, studentă, *Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Viorica CRIȘCIUC**, dr., conf. univ.

Abstract: *Conducting is not simply a motor action, but an action and a soulful feeling, because what is written in the score first passes through the thought, memory, soul and heart of the conductor, educator or teacher, and then is reflected in the gesture. Thus conducting has become one of the basic ways in which music can come alive.*

In this research, the problem of the negligence of the conducting gesture is addressed within the discipline of Music Education, in this way I proposed the goal of demonstrating that this is a fatal mistake in the activity of vocal-choral singing. And in order to motivate the reader in the justice of this problem, I will experience live the activity of vocal-choral singing with gesture and without gesture with a class of students, thus I will demonstrate the necessity of the conducting gesture.

Keywords: *Conducting, Music Education, General Education.*

Verbul „a dirija” provine din limba latină (*dirigo-dirigere*) cu înțelesul de a îndrepta pe cineva spre un anumit loc, către un țel, un scop sau o acțiune. Conceptul de „Artă dirijorală” reprezintă totalitatea valorilor estetice dirijorale și vocal-corale, acestea reflectând specificul său prin gest, mimică și cânt. Necesitatea organizării cântului a apărut din cele mai vechi timpuri. În grupul cântăreților se distingea solistul sau un alt membru mai pregătit, care avea un **rol pedagogic**.

Necesitatea dirijorului apare atunci când cântul vocal i se adaugă cel instrumental sau când se folosesc ansambluri mari de cântăreți. Funcția dirijorului apare odată cu primele manifestări cu caracter ritualic, religios sau legate de evenimente importante ale vieții. Încă din timpul vechilor civilizații ale Antichității, dirijorul era necesar marilor ansambluri muzicale de la curțile regale. Deci această minunată meserie s-a dezvoltat de-a lungul apariției diferitor epoci.

Dirijorul în Antichitate: Cele mai multe detalii ale figurii dirijorului din această perioadă le putem găsi din Grecia Antică. Aici exista o cultură muzicală avansată, cuprinzând o varietate de genuri muzicale, cântece populare, muzică de cult și ritualică. În tragedia greacă, corul avea rol de personaj colectiv – Khoros, astfel reprezentând sincretismul artelor poeziei, muzicii, dansului și mimicii într-o amplă manifestare artistică. Dirijorul era numit – corifeu, totodată el avea funcția de solist, mergând în fruntea corului pentru a ritmiza și sincroniza mișcările coriștilor pe scenă. Muzica fiind acompaniată instrumental (având un caracter sincretic). Dirijorii corului din Bizanț purtau numele de *domestikoi*. În muzica de cult paleo-bizantină (sec. IV-XII), era în uz ceremonia fără preluarea tactării zgomotoase, din teatrul antic (lovirea metrică a bastonului în podea). În Bizanț, dirijarea era numită „dansul mâinilor”, astfel unificând prin cântare călugării cu credincioșii veniți la liturghie.

Dirijorul în Evul Mediu: Evul Mediu aduce o nouă lumină asupra muzicii corale, preluând modelul organizării școlilor din Constantinopol. În această perioadă arta muzicală a evoluat și s-a dezvoltat cel mai mult în biserică, fiind condusă prin două aspecte principale: cheironomia și tactarea. Cheironomia indica sunete și intervale, iar uneori și stări psihologice, iar tactarea indica pulsația și accentuarea prozodică prin marcarea timpilor, de multe ori zgomotoase.

Etapa ambrosiană (sec. IV-VI) și etapa gregoriană (sec. VI-IX) au definit împlinirea cântărilor liturgice de tip monodic – *coralul gregorian*. Primele forme de notație muzicală apar în sec. VI, ele fiind perfecționate mai târziu de Guido d' Arezzo. Dirijorii se numeau *primicerius*.

În perioada secolelor IX-XII, dirijorul se apropie de funcția pe care o deține astăzi: numit în Italia – *magister*, el dirijează cu cârja episcopală. Cu cât muzica a devenit mai complexă prin multitudinea planurilor melodice și prin apariția polifoniei și a armoniei, cu atât mai mult era necesară prezența unui dirijor, care nu doar tacează și are rolul de pedagog sau solist, dar care reprezintă o persoană bine citită și va fi considerată un dirijor care cunoaște regulile după care este alcătuită o operă muzicală. Deci din secolul al XI-lea, compozitorul a preluat funcția de dirijor, căci el era persoana care cunoștea principiile fundamentale ale muzicii și el era unica persoană care va putea reda cu exactitate imaginea creației compusă de el. Astfel, muzica era dirijată prin ridicarea și coborârea mâinii, reprezentând anumite pulsații metrice și accentele melodice.

Dirijorul în Epoca Renașterii: Odată cu începutul acestei epoci (sec. XIV) și cu apariția primelor forme de polifonie, dirijorii au dobândit funcții

înalte în incinta bisericilor, mănăstirilor, catedralelor și capelelor prestigioase ale curților din Europa. Astfel, dirijorul era numit diferit în dependență de țară, în Viena – *prim maestru* al corului și *consilier*. La Paris – *batteur de mesure* și *sous-maître*. Germania – *cantor*, Roma – *arhicantor*.

Dirijorii Renașterii erau totodată: compozitori, cântăreți sau organiști. Apare notația proporțională la baza căreia se afla pulsația. Astfel ea naștere tactarea prin mușcări ascendente și descendente ale brațului, care erau egale, regulate și corespundeau duratei sunetului.

Dirijorul în Baroc și Clasicism: Către sec. XVIII au apărut primele elemente de expresivitate muzicală: tempo, dinamica și articulația. Dirijorul conducea de obicei de la claviatura orgii orchestra și corul. Dirijorul a fost numit capelmaestru și se ocupa de stabilirea tempo-ului prin auctact, totodată a fost dezvoltată conducerea fluentă a corului și a discursului muzical interpretat de coriști prin gestul mâinilor pute fi reprezentat caracterul artistic, sensibilitatea și expresivitatea muzicală. Astfel apare noțiunea de ***relevare a conținutului emoțional al lucrării***.

Dirijorul în perioada Romantismului: Din sec. XIX, dirijorul este un adevărat cuceritor al partiturii. Partitura fiind un scenariu și ea ne poate arăta fixarea corectă a timpilor, tempo și dinamica, care apoi vor fi reprezentate prin gest. Astfel dirijorul instrumentist al secolului XIX evoluează de la conducerea din cadrul orchestrei ca instrumentist **la utilizarea ansamblului coral sau orchestral ca un instrument propriu-zis**. Dirijorul modern devine un subiect care integrează polifonia sunetelor într-un tot întreg și unic. Acest lucru fiind posibil prin adâncirea teoretică mai profundă în schemele de dirijat, folosirea partiturii și baghetei. Romantismul a fost perioada în care dirijorul se întoarce publicului cu spatele, Felix Mendelson Bartholdy propune un nou amplasament și un nou sistem de repetiții, iar Carl Maria von Weber propune corelarea cântului vocal cu cel instrumental în operă, unitatea și forța dramatică a interpretării dirijorale. Cei mai reprezentativi dirijori ai Romantismului au fost: Richard Wagner, Hector Berlioz etc.

Dirijorul secolului XX: În această perioadă, arta conducerii dirijorale devine individuală, personalizată, fiecare dirijor era o personalitate plină cu capacități teoretice și practice, ceea ce permitea tratarea partiturii în mod propriu (sigur, cu păstrarea cerințelor compozitorului). Astfel, orice creație era privită prin prisma interpretativ-artistică a dirijorului. În această perioadă, se numără cei mai de seamă dirijori români: George Enescu, Constantin Bugeanu, Sergiu Celibidache, Gheorghe Danga, Gheorghe Dima, Gheorghe Cucu, Ioan D. Chirescu, Ciprian Porumbescu, Gavriil Musicescu, D. Gheorghe Kiriac. Datorită personalității remarcabile a lui Gavriil Musicescu arta corală începe răspândirea și în Moldova. Fiindcă până la reforma lui Musicescu muzica corală a fost cântată doar pe o singură voce. Astfel au început organizarea a mai multe colective dramatice și ansambluri. A. Bălăcioiu a organizat o capelă corală, pe baza căreia M. Pigrov a pus temelie capellei corale „Doina” – prezentă până în ziua de astăzi, dirijor Ilona Stepan.

Cei mai reprezentativi maeștri de cor (dirijori) din Moldova sunt: Iona Stepan, Oleg Constantinov, Mădălina Ganea, Teodor Zgureanu, Oxana Filip, Emilia Moraru, Elena Marian, Eugen Mamot, Ștefan Andronic, Victor Nevoie etc.

După acest scurt istoric, putem spune că dirijorul prezintă o personalitate complexă (interpret, pedagog, organizator). Care are aptitudini muzicale generale (auz muzical, simț ritmic, memorie muzicală, artistism), totodată dirijorul trebuie să dețină așa capacități ca: mânuirea pianului, canto (cânt academic) tehnica dirijatului coral, particularitățile vocilor coriștilor, amplasamentul, elaborarea repertoriului în corespondență cu posibilitățile coriștilor etc.

În concluzie, dirijatul în activitatea de cânt vocal-coral îmbină în sine o pregătire teoretică muzicală și de cultură generală. Astfel profesorul este pregătit să vină în fața unei clase cu cunoștințe teoretice ale culturii muzicale (informație despre compozitori, lucrare, genurile muzicale, stilurile ale diferitor epoci, care sunt reflectate în creațiile muzicale) din curriculum la disciplina Educație muzicală, sub aspect practic profesorul trebuie să cunoască care este particularitatea de vârstă a copiilor și ce posibilități poate avea vocea acestora, pentru a nu deteriora timbrul și coardele vocale ale elevilor, repertoriul în cadrul activității de cânt vocal-coral este ales după particularitățile copiilor. Profesorul trebuie să-și dezvolte neîncetat imaginația, sensibilitatea, gustul muzical, el fiind o personalitate complexă.

Dirijorul-profesor trebuie să fie un artist dezvoltat multilateral: *interpret* (la instrument muzical și cu vocea), *pedagog* (care educă elevii prin intermediul cântului) și *organizator* (ține „sub mână sa” o clasă de elevi pe care o ghidează, organizează și disciplinează) [8, p. 25].

Astfel, competența generală a disciplinei Educație muzicală reprezintă **cultura muzicală a elevilor în calitatea ei de parte componentă a culturii spirituale**. Sigur că, pentru a dezvolta și a forma personalitatea elevului, profesorul trebuie să creeze conexiunea între el și muzică, astfel, cadrul didactic devine un pod prin care elevul face cunoștință cu muzica.

În cadrul conținuturilor curriculare, acești trei actori stau la baza creării lecției de educație muzicală. De exemplu în schema de mai jos va fi prezentată o lecție propriu-zisă care arată legătura dintre aceste 3 elemente fundamentale și care la rândul lor generează conținutul și subiectul lecției. Ora de educație muzicală la rândul ei generează anumite metode, tehnici, materiale didactice ce ajută la dezvoltarea și structurarea lecției într-un mod logic, coerent și clar, pentru eficiența învățării și participării active a elevilor în activitățile muzical-didactice din cadrul lecției.

Lecția de educație muzicală este o artă care dezvoltă personalitatea copilului. De ce anume muzica este cea care dezvoltă lăuntricul elevului? Pentru că ea are o acțiune majoră asupra omului. Ea îl face să râdă, să plângă, să danseze, să mediteze, să creeze și să cânte, dar nu putem învăța elevii să cânte la întâmplare. Pentru a ajuge la o emiterie unui sunet corect, calitativ și la o interpretare

muzical-artistică, e nevoie de foarte mult efort, muncă asiduă zi de zi și metode specifice care vor eficientiza ajungerea la succesul dorit.

Astfel, activitatea de cânt vocal-coral activează perceperea, lărgeste conștiința artistică și estetică. Anume interpretarea în cor contribuie la înțelegerea profundă a piesei sub diverse aspecte muzical-practice. Vocea de copil se caracterizează printr-un timbru frumos, gingaș și fragil, dar nu este puternică, de aceea e valorificată mai mult în cântul coral. Cântul este o formă activă, deoarece omul face muzica nu numai cu auzul, dar și cu vocea, aceasta fiind expresia spiritului. Dacă spiritul e blând, atunci vocea, la fel, e blândă; dacă spiritul este dur, atunci vocea e dură; dacă spiritul și-a pierdut puterea, atunci pierde și vocea. Inspirația își alege vocea proprie [22, p. 18].

Vocea omului reprezintă o înzestrare a naturii. Ea se folosește ca mijloc de exprimare a ideilor și sentimentelor umane. Dacă auzul este mijlocul de percepere, atunci vocea este principalul mijloc de exprimare în această artă. Vocea este o manifestare interioară, pe când instrumentul este un „mecanism” exterior. Vocea acționează implicit, atunci când nu constituie principalul mijloc de interpretare. În aceste cazuri, ea apare sub forma unor sunete ce nu au întotdeauna claritate firească, ci seamănă mai mult cu un suspin sau geamăt, ceea ce dovedește un anumit fel de participare la actul interpretării.

Vocea umană este mai mult decât „o comoară dăruită de natură”, ea este mai mult decât un instrument de comunicare între oameni, în anumite cazuri ea exprimă temperamentul și caracterul, în altele – vocea este o expresie a gradului de cultură și inteligență. Capacitatea expresivă a vocii depășește pe cea a instrumentelor muzicale, deoarece vocea constituie o manifestare interioară. *Așadar, cântul este un element viu al muzicii, deoarece el a fost creat de om și pentru om, pentru comunicarea sufletească.*

La ora de educație muzicală, un rol important îi revine cântului vocal-coral, care are drept scop formarea culturii muzicale a elevilor. Activitatea de „cânt vocal-coral”, a fost numită așa, deoarece se cântă cu vocea în cor (comun). Dar aceste două aspecte trebuie să fie studiate și realizate din punct de vedere artistic și nu tehnic, lucru care de multe ori se neglijează. Cântul vocal-coral tradițional a fost considerat un mijloc de comunicare și educație. Cei mai de vază compozitori, printre care și cei ruși, vedeau în propagarea cântului vocal-coral mijlocul principal de educație a poporului.

Bibliografie:

1. ANDRONIC Ș. *Organizarea corului de copii*. Chișinău 1983. 300 p.
2. BOTEZ D. *Tratat de cânt și dirijat coral*, vol. I, II, Editura Institutului de cercetări etnologice și dialectologice, București, 1985. 243 p.
3. BULARGA T. *Psihopedagogia interesului pentru muzică*, Chișinău, 2008. 109 p.
4. CALIGA M. *Integralitatea activităților muzical-didactice la lecție ca abordare sistemică a procesului de educație muzicală*, articol științific Facultatea de

- Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2016. 6 p.
5. CÂMPEANU L. *Elemente de estetică vocală*. București: Interferențe, 1975. 170 p.
 6. CONSTANTIN M. *Arta construcției și interpretării corale*. București: Electrecord, 1983. 160 p.
 7. CRISTESCU O. *Cântul*. București: Editura Muzicală, 1963. 89 p.
 8. Curriculum Național. *Aria curriculară Arte*. Disciplina *Educație muzicală*, cl V-VIII. Chișinău, MECC, 2020. 30 p.
 9. DELION P. *Metodica educației muzicale*, Chișinău, 1993. 90 p.
 10. DERCACI T. *Dirijorul de cor*. Chișinău: Lumina, 1988. 200 p.
 11. DRĂGAN A. DRĂGAN O.V. *Curs de dirijat coral*. Editura fundației România de mâine, București, 2007. 192 p.
 12. GAGIM I. *Dicționar de muzică*. Î.E.P. Știința, 2008. 210 p.

CZU 78(072)

VALORIFICAREA REPERTORIULUI RECITALULUI LA UNITATEA DE ÎNVĂȚARE CÂNTECUL, MARȘUL ȘI DANSUL ÎN LUMEA MUZICII

Ghenadie STRATU, student, *Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Viorica CRIȘCIUC**, dr., conf. univ.

Abstract: *Vocal-choral interpretation belongs to one of the most widespread forms of musical art interpretation, based on the characteristic laws for any interpretive musical art as a creative process and processing of musical creation through the interpretive means characteristic of children's voices. Unlike other arts: painting, sculpture, music, especially choral music, as a temporal art, which reflects reality in artistic sonorous images, needs the special mediation of performers. The result of the interpretation depends on a series of objective and subjective factors, among which the most important must be considered: the professionalism of the Music Education teacher with his aptitude and ability to use new methods of working with the class of students, the interpretative training of the participants, the aptitude of the children to emotionally convey the artistic face, the mood of the musical creation.*

Keywords: *Vocal-choral interpretation, interpretation, Music Education.*

Activitatea vocal-corală face parte integrată din mijloacele de realizare a educației muzicale, constituind una din elementele aferente activităților dominante ale lecției de Educație muzicală. Dar, superioritatea în asimilarea cântecului, vine în urma sunării vii a muzicii, deoarece elevii, trăind muzica și exteriorizând emoțiile, pătrund în adevăratele valori ale creațiilor muzicale. Sunarea vie a muzicii nu poate înlocui nici o altă activitate muzical-artistică și nu poate produce în mod atât de evident și de apropiat de înțelegerea artei sunetelor. Pe de altă parte, interpretarea/fredonarea temelor unui cântec, în sufletul copilului apare sentimentul realizării interpretative profunde.

Astfel, se contribuie în mare măsură la realizarea educației muzicale a elevilor din școlile generale, constituind o activitate de sinteză în care își găsesc aplicare practică toate cunoștințele și deprinderile muzicale. Activitățile muzical-didactice sunt îndrăgite de toți copiii, chiar și de cei mai puțin dotați, străduindu-se prin toate mijloacele lor să înțeleagă mai corect și mai frumos, în schimbul satisfacțiilor pe care le obțin mult mai ușor decât în alte activități muzical-didactice. Din punct de vedere educativ, activitatea cânt vocal-coral, abordată corect, are o mare putere de transmitere a mesajului artistic la nivelul de înțelegere al elevului, peste care nu se poate trece cu vederea. Datorită faptului că citit-scrisul este permanent însoțită de un notație muzicală, text, partituri în care sunt ascunse imagini muzical-artistice ușor de analizat și de înțeles de către copii, prin însăși natura lui, cântul vocal-coral constituie un valoros instrument de educație și formare a competențelor muzicale.

Educația muzicală în școală este un fenomen specific al acestei lumi, care adaugă cultură, inteligență, înțelepciune elevului. Înțelepciune nu sub formă de cunoștințe, informație, date, ci înțelepciune sub formă de simțire, trăire și înțelegere deosebită a lumii, a vieții, a existenței. Muzica vine să treacă în primul rând – prin simțul copilului, și nu prin rațiune”. Cei care „sint pentru a gândi” posedă o experiență mai bogată, mai reală, decât cei care „gândesc pentru a simți” – spunea Evelyne Underhill. Activitatea vocal-corală în școală trebuie să fie o urmare al tuturor celorlalte activități aferente lecției de Educație muzicală.

Atât practica, tradiția, cât și principiile didactice recomandate oficial, „pierd din vedere însăși natura artistică a muzicii și limitează obiectul predării ei la latura tehnică și teoretică”. De altfel, un asemenea învățământ, observă Breazul, nici nu este greu de efectuat, nu cere eforturi deosebite, în schimb dă iluzia și satisfacția facilă a realizării unui învățământ științific. Muzica în școală trebuie înțeleasă și predată potrivit naturii sale artistice, nu ca știință și nici ca specialitate tehnică [2, p. 17].

Muzical vorbind, trebuie să se realizeze conștient triada acțiunilor: – „a anticipa” (a auzi înainte de a se cânta, în auzul interior); – „a orienta” (a îndrepta cântul către culminațiile motivelor, frazelor, secțiunilor muzicale pe structura anacruză – cruză – metacruză); – „a conduce” (a determina ansamblul să urmeze intențiile dirijorului pe cale empatică, prin degajare de fluid energetic, și nu prin convingeri individuale, explicative, verbale, conștiente care vor rămâne astfel în plan secund). Altfel spus, a dirija înseamnă „a capacita un ansamblu”, paradoxal, el nu cântă, ci „îi face pe ceilalți să cânte”, „un dirijor nu dirijează pentru amuzamentul său, ci pentru a face deliciul audienței”, astfel spus, „bagheta nu sună” – în sensul că gestul poate fi „incorect” din punctul de vedere al principiilor tehnicii dirijorale, fără ca sonoritatea construită de instrumentist sau corist să aibă de suferit.

Numai considerată ca artă, muzica poate descoperi valorile morale, naționale, sociale și estetice, conținute în structura ei, care pot fi aplicate ca bunuri

educative. Înțeasă și tratată ca element artistic, viu, ca valoare spirituală, muzica cere entuziasm, înflăcărare artistică, devoțiune pentru copil, pentru sensibilitatea și fantezia lui ca și pentru întreaga lui ființă sufletească, presupune trăire adâncă a substanței artistice cuprinse în formele sonore.

Asupra problemei educației în procesul de învățare a muzicii s-a insistat nu o singură dată pe parcursul istoriei învățământului muzical românesc. Așadar, educația muzicală, în toate timpurile și pretutindeni a fost considerată ca un influent mijloc de cultivare spirituală a omului, de edificare a unei personalități integre, cu înalte și sublime aspirații umane. Muzica dispune de efecte de neînlocuit și de rezerve nepuizabile în această privință. Aceleași sarcini responsabile, după cum am menționat deja, stau în fața ei și în zilele noastre [9, p.28].

Predarea unui obiect de învățământ este neapărat o știință care legile, prioritățile, principiile, formele, mijloacele și căile sale specifice. Dar orice predare este în același timp o artă-atunci când „teoria” devine practică, atunci când litera cărții se transformă în proces viu. Coordonarea la nivel superior a muzicii și a artelor vizuale, una pentru alta servind drept sursă de inspirație și dialog armonios pe verticală spiritului și intelectului uman. Prin interdisciplinaritate se dezvoltă competențe integrate / transversale / cheie / curriculare.

La nivel interdisciplinar, apar transferuri orizontale ale cunoștințelor dintr-o disciplină în alta la nivel metodologic și conceptual. Avantajele învățării la nivel interdisciplinar sunt: încurajarea colaborării directe și a schimbului între specialiști care provin din discipline diferite, contribuind la constituirea unui caracter deschis al cercetării, al practicilor sociale și al curriculumului școlar. Centrarea procesului de instruire pe învățare, pe elev, dezvoltarea pedagogiilor active, participative de lucru la clasa, lucrul pe centre de interes, învățarea tematică sau conceptuală, învățarea pe bază de proiecte sau de probleme, învățarea prin cooperare [6, p. 20].

Figura 1. Aspectul teoretic privind valorificarea repertoriului la lecție

Abordarea respectivă a conținuturilor este o necesitate dată de nevoia firească a copilului preșcolar de a explora mediul înconjurător, fizic și social, de a-l cunoaște și a-l stăpâni, preocupare ce este pe deplin întâmpinată în condițiile structurării interdisciplinare a curriculumului.

Muzica, la fel ca și celelalte arte (literatura, artele plastice, dansul etc.), are un trecut istoric foarte îndepărtat. Se presupune că omul mai întâi a început să cânte, apoi a învățat să vorbească, să picteze, să scrie etc.

Artele au evoluat din necesitatea omului de a comunica într-un mod aparte cu lumea din jurul său. Această comunicare se înfăptuiește în arte prin așa-numitele *imagini Artistice*. Muzica redă sentimente, stări prin imagini sonore care sunt expresia cea mai veridică a sufletului uman; literatura prezintă universul omului prin imagini poetice, care sunt compuse cu ajutorul cuvântului artistic; pictura reflectă lumea în imagini plastice, apărute din îmbinarea mai multor mijloace: punctul, pata, linia, culoarea, lumina, umbra; dansul comunică prin imagini coregrafice, create de mișcări ale corpului, gesturile, mimică. Încă din cele mai vechi timpuri, oamenii de artă, muzicienii, scriitorii și poeții, pictorii, coregrafii etc., au colaborat și au învățat unii de la alții cum să reprezinte lumea cât mai original [4, p. 37].

În concluzie, activitatea vocal-corală la lecția de educație muzicală la unitatea de învățare *Cântecul, dansul, marșul în lumea muzicii* este chemată să contribuie în mod hotărât la realizarea scopului general: formarea culturii muzicale ale elevilor. La baza acestei activități, ca și la baza celorlalte forme de lucru cu elevii, va sta percepția vie a muzicii interpretate – trăirea, simțirea, înțelegerea ei prin cântec și a legilor artei sonore. De aici, scopul activității vocal-corale va fi intrarea și înaintarea în frumosul ei.

Bibliografie:

1. ANDRONIC, A., VIERU, Gh., Roua veșniciei. – Chișinău: Pontos, 2010. 279 p.
2. BENA, A., Curs practic de dirijat coral. – București: Editura Muzicală, 1965. 322 p.
3. BOTEZ, D., Tratat de cânt și dirijat coral. – București, 1985. 179 p.
4. BURLUI, A., Introducere în arta cântului. – Iași: Editura Apollon, 1996. 123 p.
5. CEGOLEA, G., Vox mentis. – București, 1997. 197 p.
6. CESNOKOV, P., Corul și conducerea lui. – București: Editura didactică și pedagogică, 1957. 96 p.
7. CONCONE, Dj., 50 Vocalize pentru diferite tipuri mde voci. – București, 1988. 76 p.
8. DELION, P., Metodica muzicii vocale. – Iași: Conservatorul „George Enescu”, 1979. 233 p.
9. GAGIM, I., *Știința și arta educației muzicale*. Chișinău, 1996 – 223 p.
10. GIULEANU, V., LIICEANU, V. *Tratai de teoria muzicii*. Editura muzicală. București, 1962 – 326 p.
11. IONESCU, C., *Educație muzicală*. Editura muzicală. București, 1986 – 320 p.
12. IONESCU, C., *Unele probleme de metodică a predării cântului*. Editura Casa Centrală a Creației Populare, București, 1971 – 182 p.

SECȚIUNEA nr. 4 ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE

Atelierul ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE

CZU 341.44

ЭКСТРАДИЦИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО СОТРУДНИЧЕСТВА ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ

Наталья МАНОИЛ, студентка факультета права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет имени Алеку Руссо
Научный руководитель: **Руслан ГРИГОРАШ**, ассист.

Rezumat: *La etapa actuală problema tragerii la răspundere penală în conformitate cu principiul teritorialității persoanelor care au săvârșit infracțiuni și se ascund în afară țării face necesară cooperarea dintre state în scopul combaterii și prevenirii acestora. Unul dintre cele mai des utilizate procedee în cooperarea internațională în materia penală este extrădarea. Analiza teoretică a acestui instituit al dreptului internațional penal dă posibilitatea pentru a înțelege și a aplica corect în practică normele tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, precum și legislației naționale în vigoare.*

Cuvinte-cheie: *extrădare, cooperare internațională, teritorialitate, răspundere penală, infracțiunea.*

Правовое сотрудничество в области международного уголовного права посредством принятых на договорной основе механизмов и инструментов помогает привлечению к ответственности лиц, совершивших преступления, даже в случае бегства от уголовного преследования за границу. Одним из таких инструментов является экстрадиция.

Правовыми основанием экстрадиции являются международные конвенции, двусторонние договора между государствами и приведённое в соответствие с международным нормами национальное законодательство.

Республика Молдова является стороной ряда международных конвенций, в свете которых осуществляется выдача (экстрадиция), а именно: Европейская конвенция о выдаче от 13.12.1957 (Париж); Конвенция ООН о борьбе против незаконного оборота наркотических средств и психотропных веществ от 20.12.1988 (Вена); Конвенция о борьбе с финансированием терроризма от 09.12.1999 (Нью-Йорк); Уголовная конвенция о коррупции от 27.01.1999 (Страсбург); Конвенция ООН против транснациональной организованной преступности от 15.11.2000 (Италия); Конвенция о правовой помощи и правовых отношениях в гражданском, семейном и уголовном судопроизводстве от 22.01.1993 (Минск).

Также следует отметить, что экстрадиция может осуществляться и на основании двусторонних договоров с другими государствами. Республика Молдова сотрудничает посредством двусторонних договоров (заключен-

ных как до 1991 г., так и после) в области правовой помощи, в частности по уголовным делам со следующими государствами: Венгрия (1958), Чехия (1982), Литва (1993), Российская Федерация (1993), Латвия (1993), Украина (1993), Турция (1996), Румыния (1996), Азербайджан (2004), Босния и Герцеговина (2012), Беларусь (2014). В случае отсутствия международного договора экстрадиция может быть запрошена и предоставлена в соответствии с принципом взаимности посредством дипломатических каналов.[10]

На национальном уровне экстрадиция регулируется Конституцией РМ, Уголовным кодексом РМ, Уголовно-процессуальным кодексом РМ, Законом №371 от 01.12.2006 о международной правовой помощи по уголовным делам и Постановлением Парламента №1183 от 14.05.1997 о ратификации Европейской конвенции о выдаче.

Следует отметить, что УК РМ, УПК РМ и Закон о международной правовой помощи по уголовным делам оперирует понятием «экстрадиция/выдача», но не дает ему определения.

Национальные исследователи отмечают, что экстрадиция является актом международной правовой помощи по уголовным делам, посредством которого преступник передается из одного государства в другое для привлечения к ответственности за совершенное преступление.[10]

Экстрадиция, по мнению Коняхина В., представляет собой совокупность нормативных предписаний, регламентирующих передачу лица, совершившего преступление, одним (запрашиваемым) государством другому (запрашивающему) государству для привлечения к уголовной ответственности и/или отбывания наказания. [14] Тот факт, что экстрадиция осуществляется на основании запроса запрашивающего государства, отличает экстрадицию от других мер, таких как высылка, депортация, реадмиссия. [9, с. 23]

Нормативная база рассматриваемого института имеет двухуровневую структуру: 1) внутригосударственное (в частности, конституционное, уголовное, уголовно-процессуальное) и 2) международное законодательство (в частности, многосторонние и двусторонние межгосударственные соглашения).[14]

По мнению Арсений А. и Цуцу Л., экстрадицию можно охарактеризовать следующими признаками:

а) устанавливает отношения между двумя государствами, одно из которых является запрашивающим, другое – запрашиваемым;

б) все вопросы, связанные с экстрадицией, относятся к компетенции государств, имеющих национальные правовые нормы о выдаче, являющихся участниками международных договоров в этой области и осуществляющих практическую работу по вопросам экстрадиции;

в) субъект выдачи – физическое лицо, находящееся за пределами территории государства, запрашивающего выдачу;

г) выдача может иметь место только после совершения преступления, служащего основанием для выдачи, нарушения, влекущие за собой правонарушения или гражданско-правовую ответственность, не могут служить основанием для требования о выдаче лица;

д) экстрадиция предполагает, что выдаваемое лицо является обвиняемым, подсудимым или осужденным. [8, с.20]

Как утверждают некоторые авторы, для правильного применения и осуществления процедуры экстрадиции должны быть соблюдены определенные условия: 1) условия в отношении лица; 2) условия в отношении деяния 3) условия в отношении наказания [12, с.129].

Условия в отношении лица прямо отражены в нормах национального законодательства и исчерпывающе определяют две категории лиц: к кому может быть применена экстрадиция, а к кому нет.

В соответствии с ч. (1) ст. 42 Закона о международной правовой помощи по уголовным делам, по запросу другого государства из РМ могут быть экстрадированы иностранные граждане и лиц без гражданства, находящиеся под уголовным преследованием или осужденные в соответствующем государстве. Также на национальном уровне четко ограничен круг лиц, которые не могут быть экстрадированы другому государству. Так, согласно ч. (2) ст. 42 Закона о международной правовой помощи по уголовным делам к категории лиц, которые не могут быть экстрадированы с территории РМ относятся: а) граждане РМ; б) лица, которым было предоставлено право на убежище; с) лица, которым был предоставлен статус политического беженца; д) иностранные лица, пользующиеся в РМ юрисдикционным иммунитетом в порядке и в пределах, установленных международными договорами; е) иностранные лица, вызванные из-за рубежа для заслушивания их в качестве сторон, свидетелей или экспертов в судебных органах или в органах уголовного преследования, – в пределах иммунитета, предоставленного международным договором. [6] В дополнение к сказанному, право на защиту государства, гарантируемое ст.18 Конституции РМ, предусматривает запрет на выдачу граждан РМ другому государству, а также высылку из страны.[3]

Условия деяния следующие: двойное инкриминирование, политические преступления, налоговые преступления, военные преступления.

Двойное инкриминирование предполагает, что экстрадиция может быть допущена, если деяние, за которое лицо, экстрадиция которого запрашивается, было признано виновным или осуждено, считается преступлением как в соответствии с законом запрашивающего государства, так и в соответствии с законом РМ. Также экстрадиция может быть допущена и в случае, если соответствующее деяние не предусмотрено законодательством Республики Молдова и если в отношении этого деяния международным договором, одной из сторон которого является Республика Молдова, исключено условие двойного инкриминирования.[6]

Лицо не может быть экстрадировано за совершение политического преступления. Экстрадиция не осуществляется, если преступление, в отношении которого она запрашивается, рассматривается запрашиваемой стороной Европейской Конвенции о выдаче в качестве политического преступления или в качестве преступления, связанного с политическим преступлением. Также экстрадиция запрещена и в том случае, если есть существенные основания полагать, что просьба о выдаче в связи с обычным уголовным преступлением была сделана с целью судебного преследования или наказания лица в связи с его расой, религией, национальностью или политическими убеждениями, или есть существенные основания полагать что положению этого лица может быть нанесен ущерб по любой из этих причин. [1, с. 3]

Налоговые преступления в отношении налогов и сборов, таможенных и валютных вопросов экстрадиция предоставляется в соответствии с применяемым международным договором за деяния, соответствующие преступлениям того же характера в соответствии с законодательством РМ. В экстрадиции не может быть отказано по причине того, что законодательство Республики Молдова не предусматривает того же типа налоги или сборы либо того же типа регламентирование по делам, указанным в части (1), что и законодательство запрашивающего государства [6, с. 46].

Военные преступления. Экстрадиция по мотивам военных преступлений, не являющихся преступлениями по общему праву, исключается из сферы действия Парижской конвенции.[10, с. 51-52]

Рассматривая следующую категорию условий экстрадиции, необходимо отдельное внимание уделить уголовному наказанию.

Во-первых, согласно ч.(1) ст.541 УПК РМ [5], запрос об экстрадиции может быть направлен в связи с преступлениями, за совершение которых уголовным законом предусматривается максимальная мера наказания не менее одного года лишения свободы или другое более строгое наказание, либо в отношении которого вынесен обвинительный приговор с осуждением к лишению свободы на срок не менее 6 месяцев для исполнения приговора, если международными договорами не предусмотрено иное.

Во-вторых, в случае, если деяние, за которое запрашивается экстрадиция, наказывается смертной казнью по закону запрашивающего государства, выдача может быть разрешена только при условии, что это государство предоставит гарантии, считающиеся удовлетворительными для запрашиваемого государства, что смертная казнь не будет приведена в исполнение. [1]

Соглашаясь с концепцией В. Коняхина относительно института экстрадиции, выделяем, что помимо четко определенного круга лиц в соответствии со ст.13 УК РМ, рассматриваемая процедура предполагает выполнение целого ряда условий:

- преступление совершено на территории запрашивающего государства, либо направлено против интересов этого государства, либо преступник является гражданином этого государства;
- лицо, совершившее преступление, находится на территории запрашиваемого государства;
- запрашиваемое и запрашивающее государства, как правило, являются участниками соответствующего международного договора о выдаче;
- соблюдается принцип *non bis in idem*, запрещающий дважды привлекать к ответственности за одно и то же преступление;
- не истекли сроки давности привлечения к ответственности за совершенное преступление;
- предоставление запрашиваемому государству, законодательство которого в отличие от законодательства запрашивающего государства не предусматривает за совершенное преступление смертную казнь, достаточных гарантий того, что этот вид наказания к выданному лицу применен не будет;
- преступление не преследуется в порядке частного обвинения (по заявлению потерпевшего) и т.д. [14]

Процедура экстрадиции является сложной и комплексной, и некоторые её условия меняются в зависимости от того, является ли РМ запрашиваемым государством, или же направляет запрос об экстрадиции другому государству.

Для начала необходимо отметить, что, согласно ст. 5 второго Дополнительного протокола к Европейской конвенции о выдаче [2] действующему национальному законодательству, Минской конвенции и Конвенциям ООН, регулирующих экстрадицию, государства направляют заявления через Министерства юстиции. Но не стоит забывать о том, что запрос об экстрадиции может быть направлен и по дипломатическим каналам. [1, с.12]

Согласно ч.(1) ст. 542 УПК РМ, запрос об экстрадиции составляется на государственном языке и переводится на язык запрашиваемого государства или другой язык в соответствии с положениями или оговорками к применяемому международному договору.

Запрос об экстрадиции в обязательном порядке должен содержать: а) наименование и адрес запрашивающего учреждения; б) наименование и адрес запрашиваемого учреждения; в) международный договор или соглашение о взаимности, на основании которых запрашивается экстрадиция; г) фамилию, имя и отчество лица, экстрадиция которого запрашивается, дату и место его рождения, сведения о гражданстве и месте жительства; д) описание деяний, приписываемых лицу, с указанием места и даты их совершения, юридической квалификации, информации о нанесении мате-

риального ущерба; f) место содержания лица в запрашиваемом государстве. [5, ст.542, ч. (2)]

Однако одного лишь запроса недостаточно, обязательными являются и приложения в виде копий следующих документов, заверенные подписью и печатью органа уголовного преследования, с переводами: а) постановление о предъявлении обвинения или приговор с изложением всех деяний, из-за которых запрашивается экстрадиция, дата и место совершения преступления, его юридическая квалификация; б) ордер на арест или, по обстоятельствам, определение судебной инстанции о применении меры пресечения; в) описание применяемых законов; г) удостоверение личности или личный листок либо любой другой документ, удостоверяющий личность и гражданство. [5, ст. 542, ч. (3)]

Запрос об экстрадиции в обязательном порядке проверяется Генеральной прокуратурой или Министерством юстиции на соответствие положениям международного договора в целях установления: а) существует ли международный договор, сторонами которого являются РМ и запрашивающее государство, или письменные обязательства на условиях взаимности; б) существует ли иное законное препятствие, такое, как наличие одного из условий для отказа в международной правовой помощи, или неустановление личности лица на территории РМ, или смерть лица, экстрадиция которого запрашивается; в) сопровождаются ли запрос и относящиеся к экстрадиции документы, необходимые для судебного разбирательства или исполнения наказания, переводами. [6, ст. 51]

Множественность запросов об экстрадиции представляет собой ситуацию, когда выдача запрашивается несколькими государствами как за одно и то же деяние, так и за разные деяния. В этом случае, РМ принимает решение об экстрадиции с учетом всех обстоятельств и особенно тяжести и места совершения преступлений, даты подачи запросов, гражданства запрашиваемого лица, наличия взаимности по экстрадиции с РМ и возможности последующей экстрадиции другому запрашивающему государству. О данном факте Генеральная прокуратура или, по обстоятельствам, Министерство юстиции сообщает в срочном порядке центральным органам запрашивающих государств.[6, ст.52]

При рассмотрении запроса об экстрадиции Генеральный прокурор (или Министр юстиции) считает, что экстрадиция отвечает всем требованиям допустимости и не существует препятствий для экстрадиции лица, он направляет в судебную инстанцию ходатайство об экстрадиции, к которому прилагаются запрос и сопроводительные документы запрашивающей стороны. Определение судьи по уголовному преследованию, ставшее окончательным, отправляется Генеральной прокуратуре или Министерству юстиции для исполнения или для информирования запрашивающего государства.

В запросе об экстрадиции может быть отказано, а основаниями для этого, в соответствии со ст. 546 УПК РМ [5], являются:

1. субъектом экстрадиции является гражданин РМ и лицо, которому предоставлено право на убежище;
2. преступление совершено на территории РМ;
3. в отношении соответствующего лица национальной судебной инстанцией или судебной инстанцией третьего государства по делу о преступлении, в связи с которым требуется экстрадиция лица, уже вынесено судебное решение об осуждении, оправдании или о прекращении производства по делу или постановление органа уголовного преследования о прекращении производства по делу либо в отношении данного деяния осуществляется уголовное преследование национальными органами;
4. истек срок давности для привлечения к уголовной ответственности за соответствующее преступление, согласно национальному законодательству, либо наступила амнистия;
5. согласно закону, уголовное преследование может быть начато только по предварительной жалобе пострадавшего, а такой жалобы не имеется;
6. преступление, в связи с которым запрашивается экстрадиция лица, относится национальным законом к политическим преступлениям либо к деяниям, смежным с таким преступлением;
7. Генеральный прокурор, Министр юстиции или судебная инстанция, которая рассматривает вопрос об экстрадиции, имеет серьезные основания полагать, что: а) запрос об экстрадиции был направлен с целью преследования или наказания лица по расовым, религиозным, половым, национальным признакам, или по этническому происхождению, или по политическим взглядам; б) положение лица может усугубиться по одному из мотивов, указанных в подпункте а); с) в случае экстрадиции лица оно будет подвергнуто пыткам, бесчеловечному или унижающему достоинство обращению или ему не будет обеспечено справедливое судебное разбирательство в запрашивающей стране;
8. лицу, экстрадиция которого запрашивается, предоставлен статус политического беженца или предоставлено политическое убежище;
9. государство, обратившееся с запросом об экстрадиции, не обеспечивает взаимности в этой сфере.

После принятия решения об экстрадиции Генеральный прокурор или, в зависимости от обстоятельств, Министр юстиции уведомляет запрашивающее государство или международную судебную инстанцию о месте и времени передачи экстрадируемого лица, а также об отбытом в связи с экстрадицией сроке содержания под стражей. [5] В случае, если запрашивающая сторона не приняла экстрадируемое лицо в назначенный для передачи день и не было ходатайства об отсрочке экстрадиции, согласно

положениям ст. 549 УПК РМ, это лицо может быть освобождено по истечении 15 дней после установленной даты передачи и должно быть освобождено в любом случае по истечении 30 дней после указанной даты, если международные договоры, стороной которых является РМ, не предусматривают более благоприятные условия для этого лица. После истечения указанных сроков в экстрадиции лица за то же деяние может быть отказано. Однако при форс-мажорных обстоятельствах, препятствующих передаче или принятию экстрадируемого лица, заинтересованное государство информирует об этом другое государство, после чего оба государства согласуют новую дату передачи.[5]

Законодательство РМ также предусматривает и упрощенную процедуру экстрадиции. Так, согласно ст. 59 Закона о международной правовой помощи по уголовным делам [6], лицо, экстрадиция которого запрашивается, имеет право заявить перед судом, что отказывается от установленных законом преимуществ по защите в отношении запроса об экстрадиции и дает согласие на экстрадицию и передачу компетентным органам запрашивающего государства. Заявление вносится в протокол, который подписывается председателем состава суда, секретарем судебного заседания, лицом, экстрадиция которого запрашивается, его адвокатом и переводчиком.

После установления судебной инстанцией, что лицо, экстрадиция которого запрашивается, полностью осознает последствия своего выбора, судебная инстанция, принимая во внимание заключение прокурора, рассматривает, нет ли препятствий к экстрадиции. Если устанавливается, что упрощенная экстрадиция допустима, судебная инстанция выражает согласие с этим вынесением определения и распоряжается о принятии меры пресечения, которая должна быть применена до передачи лица, экстрадиция которого запрашивается. Определение является окончательным, оформляется в течение 24 часов и незамедлительно передается в заверенной копии Генеральному прокурору или Министру юстиции для принятия законного решения. Согласие на экстрадицию не может быть отозвано с момента его утверждения судебной инстанцией.

Международное правовое сотрудничество по уголовным делам в части соблюдения принципа территориальности уголовной ответственности предполагает и транзит экстрадируемого лица по территории РМ, однако лишь при условии, что речь идет о преступлении, за которое допускается экстрадиция в соответствии с законодательством Республики Молдова, и субъектом экстрадиции не является гражданин РМ. С. Вэкару отмечает, что формы, в которых государства дают согласие на проезд экстрадируемого лица по своей территории, представляют собой транзитную экстрадицию. В международных договорах о выдаче используются два мнения относительно транзита:

- согласно первому, некоторые государства подчиняют транзитную экстрадицию выполнению тех же условий, что и в случае обычной экстрадиции;
- другие государства, наоборот, предоставляют определенные льготы для транзитной экстрадиции по сравнению с самой экстрадицией (обычной). [13]

Говоря о расходах следует отметить, что осуществление процедуры экстрадиции на территории РМ не требует определенных затрат для запрашивающего государства. Поэтому запрашиваемое государство не будет требовать возмещения расходов, связанных с оказанием юридической помощи в данном контексте. Все расходы, связанные с оказанием юридической помощи на их территории, несут только государства. Что касается транзитных расходов, то их несет то государство, которое запрсило экстрадицию. [10]

Ш. Стаматин и М.-Л. Давид отмечают, что в целях достижения универсальной юрисдикции экстрадицию можно разделить на две уголовные подгруппы с точки зрения характера совершенного деяния: 1) преступления международного характера (элемент) и 2) собственно международные преступления (преступления против мира и безопасности человечества, предусмотренные главой I УК РМ, – геноцид (ст. 135), экоцид (ст. 136), бесчеловечное обращение (ст. 137) и т.д. Выдача лица за преступления международного характера заключается в слиянии виновного в совершении деяния с тем государством, которое не является ни государством с гражданством, ни интересам которого причинен вред, либо деяние не совершалось на его территории. Однако такая компетенция со стороны государства была бы возможна (акт затрагивает все человечество), но это теоретическая компетенция, поскольку де факто государства определяют на основе международных или двусторонних соглашений одно из ранее заявленных компетентных государств. Также авторы определяют преступления международного характера – это предусмотренные международными договорами действия, наносящие ущерб международному правопорядку, наносящие ущерб доброму межгосударственному сотрудничеству в различных сферах, наказуемые в соответствии с внутригосударственным уголовным законодательством, закрепляемые международными договорами. [11]

В практике Европейского Суда по Правам Человека (далее ЕСПЧ) примером, когда экстрадиция нарушила право лица, предусмотренное Европейской конвенцией по правам человека, является дело Трабоелси против Бельгии. Объектом данного дела была экстрадиция, несмотря на указание Судом временной меры на основании ст. 39 Регламента суда, гражданина Туниса, который был передан Бельгией Соединенным Штатам, где его судили за террористические преступления, предполагающие пожизненное заключение. Заявитель жаловался, в частности, на то, что

его экстрадиция в Соединенные Штаты Америки вызовет отношение к нему, несовместимое со ст. 3 Конвенции. В связи с этим он утверждал, что некоторые из преступлений, за которые была разрешена экстрадиция, влекут за собой максимальное наказание в виде пожизненного заключения, которое де факто является несокращаемым приговором, и что в случае признания его виновным у него никогда не будет шансов на условно-досрочное освобождение. Суд постановил, что приговор заявителя к пожизненному заключению в Соединенных Штатах не может быть смягчен, поскольку американское законодательство не предусматривает надлежащего механизма пересмотра этого вида приговора, а это означает, что его экстрадиция в Соединенные Штаты представляет собой нарушение ст. 3 Конвенции [7].

Исходя из всего вышесказанного, можно сделать вывод о том, что экстрадиция представляет собой комплексную и сложную процедуру по международной правовой помощи по уголовным делам, которая помогает привлечь к уголовной ответственности лицо совершившее преступление, даже в случае его бегства от правосудия за границей. Таким образом, тенденция увеличения на мировом уровне числа лиц, уклоняющихся от уголовной ответственности, требует принятия мер как на международном, так и на внутринациональном уровне. Прежде всего необходимо снизить возможность передвижения за пределы государства обвиняемых, подсудимых и осужденных лиц. Это обусловлено тем, что существует риск причинения ущерба физическим и юридическим лицам, а также национальной экономике в целом. Государство должно непрерывно совершенствовать действующее законодательство в области ограничения передвижения обвиняемых и осужденных лиц за пределы РМ с целью уклонения от уголовной ответственности и уголовного наказания.

В качестве изменения действующего законодательства, предлагаем дополнить ч.(1) ст. 77 УК РМ пунктом «о») следующего содержания: «совершение преступления с последующим умышленным уклонением от уголовного преследования за пределами РМ» [точка зрения автора].

Также предлагается разработать механизм и методологию расчёта расходов, понесенных государством в результате экстрадиции, с последующим частичным их взысканием в пользу государства со стороны осужденного лица, с учетом различных факторов индивидуализации.

Библиография:

1. *Европейская конвенция о выдаче от 13.12.1957*, ратифицированная Постановлением Парламента о ратификации Европейской конвенции о выдаче №1183 от 14.05.1997, Monitorul Oficial № 41-42 статья № 372, 26.06.1997
2. *Второй дополнительный протокол к Европейской конвенции о выдаче от 17.03.1978*, ратифицированный Законом о ратификации Второго дополнительного протокола к Европейской конвенции о выдаче №270 от 21.06.2001, Monitorul Oficial № 67 статья № 490, 27.06.2001

3. *Конституция Республики Молдова от 29.07.1994*, Monitorul Oficial №78 статья №140, 29.03.2016
4. *Уголовный кодекс Республики Молдова от 18.04.2002*, Monitorul Oficial №72-74 статья №195, 14.04.2009
5. *Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова №122 от 14.03.2003*, Monitorul Oficial № 248-251 статья №699, 05.11.2013
6. *Закон о международной правовой помощи по уголовным делам №371 от 01.12.2006*, Monitorul Oficial № 14-17 статья № 42, 02.02.2006
7. *Hotărârea CtEDO din 04.09.2014 în cauza nr. 140/14*, Trabelsi c. Belgium. [online] [citat 05.04.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-146372>
8. ARSENI, A., ȚUȚU, L., *Extrădarea și însemnătatea acesteia în cadrul asistenței juridice internaționale în materie penală „Revista Națională de Drept”*, 2017, nr. 3, c. 20. ISSN 1811-0770
9. FLORIN, R., *Cooperare judiciară internațională și europeană în materie penală*. București: Wolters Kluwer, 2008. 646 p. ISBN 978-973-1911-31-1
10. MARIAN, A., MOLCEAN, A., SCOBIOALĂ-SÂRCU, D., *Ghid cu privire la cooperarea juridică internațională*. [online][citat 20.03.2023] Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/file/GHID_cu_privire_la_cooperarea_juridica_internationala.pdf
11. SATAMATIN, Ș., DAVID, M.-L., *Conceptul și caracterizarea generală a extrădării ca instituție a dreptului penal "Legea și viața"*, 2008, nr. 12, c. 4. ISSN 1810-309X
12. STĂNOIU, R., *Asistența juridică internațională în materie penală*. București: Editura Academiei RSR, 1975. ISBN 978-606-673-448-6
13. VĂCARU, S., *Instituția extrădării în context național și European (analiza comparativă) „Legea și viața”*, 2011, nr. 5, c. 46. ISSN 1810-309X
14. КОНЯХИН, В., *Институт экстрадиции: уголовно-правовая регламентация, "Законность"*, 2005 г., N 1, c. 17. ISSN 0869-4486

CZU 342.1:342.34

STATUL DE DREPT – ASPIRAȚIA SUPREMĂ A REGIMULUI DEMOCRATIC

Stanislav CEBOTARI, student, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți*
 Conducător științific: **Elena BOTNARI**, dr., conf. univ.

Abstract: *The rule of law implies the harmonization and balancing of the relations of the two components, in the sense of the rule of law, i.e. its absolute supremacy in order to preserve individual rights and freedoms. Democracy is an inalienable part of the rule of law, because the democratic system of government is based on a maximum of consensus and a minimum of coercion. Winston Churchill, regarding democracy, remarked: "No one claims that democracy is perfect or self-*

wise. Indeed, it has been said that democracy is the worst form of government, except for all the other forms that have been tried from time to time. Despite its imperfections, democracy remains, in the current context, the best way to conduct the public affairs of a society. At the same time, democracy represents a historical process, acquiring higher expressions according to its historical development. "

Keywords: rule of law, democracy, rights, autonomy, decentralization, public administration.

Devenind un ideal și o aspirație globală, statul de drept¹ este susținut de persoane, guverne și organizații din întreaga lume. Subiectul este actual și de o mare importanță politico-juridică și etico-filosofică, căci problematica și realizarea concretă a statului de drept este a noastră a tuturor, ca membri ai cetății în care trăim.

Constituția Republicii Moldova, Legea supremă a statului, sintetizează procesele democratice și exprimă concepția statului asupra relațiilor social-politice, așază relațiile economice pe fundamentul economiei de piață, statuează drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale omului și garanțiile acestora. Art. 1 *Statul Republica Moldova*, alin. (3), consacră principiul statului de drept: *Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate*. Alin. (3) prevede atributele și valorile supreme ale statului. Așadar, de iure, Republica Moldova este stat de drept.

Prevederea constituțională, conform căreia Republica Moldova este un stat de drept, trebuie interpretată nu ca o stare reală de lucruri, ci ca un scop spre care statul nostru tinde. Crearea unui stat de drept este un proces, o operă comună a puterii supreme din stat, a puterii locale autonome și a fiecărui cetățean în parte. Numai prin manifestarea unei voințe adevărate de a trăi într-un stat de drept acesta va exista și va putea fi considerat ca atare [4, p. 19].

Juristul francez Jacques Chevailler a definit statul de drept ca fiind *tipul de regim politic în care puterea statului se află încadrată și limitată de către lege* [6, p. 164]. Profesoara Elena Botnari, definește statul de drept *ca un concept politico-juridic, care definește forma superioară a regimului democratic, întemeiat pe supremația legii, separația și colaborarea puterilor în stat, respectul și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului* [2, p. 96].

Într-o prezentare critică a teoriilor despre stat și drept, profesorul Gheorghe Boboș arată că denumirea teoriei statului de drept *vrea să sugereze ideea că statul nu este absolut independent în activitatea sa, ci este îngrădit de autoritatea dreptului* [1, p. 50]. În cele ce urmează, autorul arată că teoria statului de drept se conturează în perioada liberalismului din secolul al XIX-lea, fiind în

¹ O definiție concisă a conceptului identifică statul de drept cu acel sistem de organizare a societății în care ansamblul relațiilor politice și sociale este supus dreptului

strânsă legătură cu teoria separației puterilor în stat². Fundamentarea teoretică a statului de drept pornește însă de la teoria autolimitării puterii de stat potrivit căreia statul acordă drepturi subiective cetățenilor, drepturi care se îndreaptă uneori împotriva sa, iar în relațiile externe statul trebuie să respecte normele de drept internațional [1, p. 51].

Profesorul Nicolae Popa menționează că *dreptul are rolul de „corset” al tensiunilor ce apar în procesul de exercitare a conducerii sociale prin intermediul activității de stat. Pe de altă parte, statul garantează realizarea dreptului și reintegrează ordinea juridică lezată prin activități ilicite* [9, pp. 116-117]. Altfel spus, în timp ce dreptul furnizează regulile generale și obligatorii, prin care se exercită puterea de stat, statul asigură obligativitatea normelor juridice, traducerea lor în viață.

Preocuparea pentru subiect nu s-a manifestat doar în doctrina juridică. Filosofia politică a contribuit, alături de doctrina politică, la alcătuirea unei concepții generale privind statul de drept, exemple în acest sens sunt oferite de filosofia clasică germană³. Sunt de remarcat apoi contribuțiile gândirii liberale europene și americane. Conceptul și teoria statului de drept au fost elaborate în Europa continentală la sfârșitul secolului al XIX-lea, de către doctrina juridică germană. Însăși expresia *stat de drept* apare în doctrina sus menționată sub termenul de *Rechtsstaat*, apoi în doctrina franceză – *État de droit* – pentru ca treptat să cuprindă restul continentului, acest concept fiind opera juriștilor, reieșind din nevoile practice [7, p. 110]. Statul de drept este considerat ca element de bază al pozitivismului juridic. Profesorul Gheorghe Costache, în lucrarea *Statul de drept: între teorie și realitate*, a utilizat-o, cu aceeași valoare semanticală, drept – *statul domniei legii*. „*Edificarea statului de drept nu este un moft al cuiva, nu este un tribut plătit modei, ci o necesitate vitală dintre cele mai stringente, determinată de condițiile noi de viață, de perioada de tranziție de la economia supracentralizată, la economia liberă de piață, de la o conducere autoritară, la o conducere bazată pe principii democratice*” [5, p. 40].

Doctrinarul Petru Miculescu, pune în evidență existența unei legături fundamentale și ireversibile între stat și drept, dreptul și statul fiind în mod necesar, îngemănate unul cu altul, însă fiind în același timp inconfundabili, fiecare avându-și propria sa logică, pe care celălalt este ținut să o respecte. Expresia *stat de drept reunește doi termeni a căror relație este complexă și susceptibilă de lecturi și interpretări diferite, uneori chiar contradictorii*. Astfel, apare strânsa

² Separarea puterilor în stat, numită adesea doar *separația puterilor*, este un termen politic creat și folosit pentru prima dată de gânditorul politic francez al epocii Iluminismului Charles de Secondat, Baron de Montesquieu, constituind un model de guvernare a tuturor statelor democratice de astăzi.

³ Autori precum Hegel, Kant, Fichte au fost preocupați de problematica statului de drept.

legătură structurală constitutivă, care unește statul cu dreptul, aderând unul la altul, formând un cuplu indisociabil. Pe de o parte, dreptul presupune statul, fie că e definit pornind de la finalitățile sale (justiția), fie pornind de la modul său de intervenție în raporturile sociale (procesul), fie prin puterea sa normativă, mereu se ajungă în mod irezistibil la stat, care se prezintă ca fiind însăși încarnarea ideii de drept, marele operator indispensabil pentru a potențializa norma juridică, dându-i deplina ei eficacitate. Pe de altă parte, statul presupune dreptul. Nu numai că puterea de stat se exprimă în și prin drept, dar mai mult, statul este impregnat în întregime de drept. Juridicizarea apare ca una din trăsăturile distincte ale statului în calitate de formă de organizare politică [8, p. 42].

Postulatul fundamental al teoriei statului de drept presupune că organele și funcționarii statului, statul însuși, pot fi limitați în acțiunea lor prin norme juridice.

Regimul statului de drept vizează două dimensiuni: formală și substanțială. Aspectul formal vizează ierarhizarea normelor și controlul jurisdicțional. *Ierarhizarea normelor* enunță principiul conform căruia diversele organe ale statului nu pot acționa decât în virtutea unei abilități juridice. Astfel, exercitarea puterii se transformă într-o competență, instituită și încadrată de drept. *Controlul jurisdicțional* se bazează pe supunerea administrației față de drept, prin urmare, sistemul instituțional statal e obligat să respecte normele ce constituie fundamentul, cadrul și limitele acțiunii sale, supunere garantată prin existența unui control jurisdicțional exercitat. În continuare, observăm că teoria postulează subordonarea legii față de Constituție. Parlamentul trebuie să își exercite atribuțiile în limitele pe care Constituția le fixează, ba mai mult, apare ca indispensabilă intervenția unui judecător cu atribuții speciale – a judecătorului constituțional și de aici a controlului constituționalității legilor – pentru a face să fie respectat primatul legii, în frunte cu Legea supremă a țării – Constituția [1, pp. 53-56].

Concepția formală a statului de drept ce s-a născut în partea continentală a Europei, contrastează cu concepția britanică a lui *Rule of law* care, pe lângă principiul autorității supreme a legii și de egalitate a tuturor în fața ei, adică latura formală a teoriei statului de drept, implică și un anumit număr de calități substanțiale ale legislației (legile trebuie să statueze pentru viitor, să fie publicate, clare, coerente, stabile etc. și mai întâi de toate să prevadă, precum să și recunoască drepturile și libertățile cetățenilor). Așadar, formele statului de drept diferă de la o țară la alta și de la o etapă de dezvoltare a societății date la altă etapă. Totuși, formele de manifestare a statului de drept pot fi sintetizate în trei componente: politică, economică, socială.

Statul de drept, în calitate de concept și formă de exprimare, nu este o simplă îmbinare de cuvinte. El exprimă o condiție cu privire la putere, o mișcare de raționalizare și de ordine a acesteia. [4, p. 19] Statul de drept se caracterizează prin următoarele trăsături:

- este fundamentat pe supremația legii;

- presupune realizarea strictă a legilor de către toți (cetățeni, funcționari, autorități publice, stat, organizații nestatale etc.);
- se prevede răspunderea reciprocă a statului și cetățenilor, în limitele stabilite de lege;
- existența unei democrații constituționale reale (inclusiv pluralismul în societate, participarea la formarea autorităților publice și la guvernare, consultarea cetățenilor în probleme de interes statal major etc.);
- sunt asigurate drepturile și libertățile omului și cetățeanului; – există o reală separație și independență a puterilor [4, p. 19].

Statul de drept este de neconceput în afara democrației. Termenul democrație provine de la cuvântul grecesc *demos* (popor) și *kratos* (putere), ceea ce înseamnă *puterea poporului*. Prin democrație se desemnează ordinea politică și modul de funcționare a sistemului politic în care se realizează dreptul poporului de a se guverna pe sine însuși.

Democrația este o parte inalienabilă a statului de drept, pentru că sistemul democratic de guvernare se întemeiază pe un maxim de consens și pe un minim de constrângere. Sensul profund al sistemelor democratice constă în asigurarea egalității condițiilor pentru toți cetățenii de a participa la viața politică. Profesorul Tămaș subliniază că *reprezentativitatea și pluralismul valorilor sunt elementele-cheie care permit societăților moderne rezolvarea pe căi deschise și negociabile a conflictelor sociale* [10, p. 79].

Winston Churchill, cu privire la democrație, remarcă că *Nimeni nu pretinde că democrația este perfectă sau autoînțeleaptă. Într-adevăr, s-a spus că democrația este cea mai rea formă de guvernare, exceptând toate celelalte forme care au fost încercate din timp în timp. În ciuda imperfecțiunilor, democrația rămâne, în contextul actual, cea mai bună modalitate de a conduce treburile publice ale unei societăți. În același timp, democrația reprezintă un proces istoric, căpătând expresii superioare pe măsura dezvoltării sale istorice* [11, p. 98].

Statul de drept e străin de democrația formală, care se caracterizează prin folosirea unei fațade democratice de către o minoritate care manipulează puterea. Pentru statul de drept e caracteristică democrația economică și socială, concept care desemnează sistemul de intervenție a statului ce urmărește să corecteze inegalitățile datorate unei politici economice liberale prin măsuri concrete privind securitatea socială, protecția contra șomajului, gratuitatea învățământului [10, p. 83].

Democrația pluralistă, de altfel, caracterizează, de asemenea, statul de drept. Ea reprezintă un sistem de guvernare a cărui trăsătură dominantă e prezența unei multitudini de instituții care permit exprimarea diversității de interese și de opinii ale cetățenilor: existența mai multor partide, separarea puterilor, multiplicarea organizațiilor ce formează societatea civilă etc.

Democrația locală e o parte componentă a statului de drept. Prin conceptul de democrație locală în statul de drept se desemnează autonomia locală și descentralizarea. Autonomia locală e un principiu fundamental al administrației

publice. Principiul autonomiei locale se corelează cu pătrunderea în societatea politică a valorilor și instituțiilor democratice. În contextul statului de drept, autonomia locală se adresează comunității, indiferent de componența sa etnică și are în vedere valorificarea cu maximă eficiență a tuturor resurselor locale. Există o serie de prevederi ale unor documente internaționale referitoare la autonomia locală. Astfel, Convenția Europeană a Autonomiei Locale definește autonomia locală ca *principiu stabilit prin Constituție sau prin legile statelor-părți, care conferă colectivităților locale dreptul și capacitatea de a rezolva și gestiona treburile publice, în limitele prevăzute de lege.*⁴

Constituția Republicii Moldova, art. 109, Legea Nr. 436/2006 privind administrația publică locală, Legea Nr. 435/2006 privind descentralizarea administrativă reprezintă actele normative primare care reglementează componentele democrației locale în Republica Moldova.

Descentralizarea în administrația publică reprezintă o parte componentă a procesului de democratizare. Profesorul Ion Deleanu susține că *descentralizarea semnifică autoadministrarea, care este mai amplă și mai profundă decât descentralizarea, exprimând o filozofie democrată și liberal* [3, p. 347].

În concluzie, parafrazând afirmația lui Tudor Drăganu, constatăm că pentru a exista un stat de drept nu e suficient să se instituie un mecanism juridic care să garanteze respectarea riguroasă a legii, ci este, totodată, necesar ca acestei legi să i se dea un anumit conținut, inspirat de ideea promovării drepturilor și libertăților umane în cel mai autentic spirit liberal și al unui larg democratism. Totodată, statul de drept, fiind una dintre valorile fundamentale ale unui stat democratic, este în același timp o condiție prealabilă pentru protejarea tuturor celorlalte valori fundamentale, inclusiv a drepturilor fundamentale și a democrației. Edificarea statului de drept este esențială pentru însăși funcționarea democrației, pentru buna funcționare a pieței interne, menținerea unui mediu favorabil investițiilor și pentru încrederea reciprocă. Esența statului de drept este protecția jurisdicțională efectivă, care necesită un sistem național de justiție independent, eficient și de calitate.

Bibliografie:

1. BOBOS, Gheorghe. *Teoria generală a statului și dreptului*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 2008, 458 p. ISBN: 978-973-109-103-7
2. BOTNARI, Elena. *Teoria generală a dreptului*. Note de curs. [online] [citat 02.04.2023]. Disponibil:http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/5092/1/teoria_gen_drept.pdf
3. BRATU, Daniel Dumitru. Principiul descentralizării administrative în organizarea statală a puterii. Articol. [online] [citat 02.04.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/346-351_6.pdf

⁴ A se vedea Convenția Europeană a Autonomiei Locale, 2016, p. 12.

4. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Ed. ARC, Chișinău, 2009, 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0, [online] [citată 02.04.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utila/Comentariu_Constitutie.pdf
5. COSTACHE, Gheorghe. *Statul de drept: între teorie și realitate*. 2000, 244 p.
6. CUZNEȚOV, Alexandru. PALAMARCIUC, Vladimir. Statul de drept – mit sau adevăr? Conceptul și principiile statului de drept. Articol. [online] [citată 02.04.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/160-167_7.pdf
7. IONESCU, Steluța. Justiția și marile doctrine privind statul de drept. Articol. [online] [citată 02.04.2023]. Disponibil: <http://www.rsdr.ro/Art-5-1-2-2008.pdf>
8. MICULESCU, Petru. *Statul de Drept*. București: Ed. Lumina-LEX, 1998, 310 p. ISBN: 973-588-148-9, 978-973-588-148-1
9. NEAGU, Boris. Problemele constituirii statului de drept în Republica Moldova. Articol. [online] [citată 02.04.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/116-119_22.pdf
10. TĂMAȘ, Sergiu. *Dicționarul Politic. Instituțiile democrației și cultura civică*. Ed. Casa de Editură și Presă Sansa, 1996, 412 p. ISBN: 973-9167-57-8
11. VARZARI, Pantelimon. Democrația și birocrăția – problema corelației. [online] [citată 02.04.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Democratia%20si%20birocratia%20%20problema%20corelatiei_0.pdf

CZU 342.3

REFLECTAREA FORMEI DE GUVERNĂMÂNT ÎN DENUMIREA OFICIALĂ A STATELOR CONTEMPORANE

Adrian CRAINIC, student, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
Conducător științific: **Elena ARAMĂ**, dr. hab., prof. univ.

Abstract: *In this research article, the central issue addressed is the level to which the form of government of states is reflected within the official name of those states. The analysis of the subject is carried out from two perspectives. Namely the number of states constituting a given form of government and the extent to which this form of government is reflected in their official names. The variety of the official names of the states also helps to determine the specific characteristics of each one, particularly in terms of the particular form of government they comprise.*

Keywords: *official name, states, form of government, monarchy, republic.*

I. Aspecte introductive privind modul de atestare a denumirii oficiale a statelor și conceptul general al formei de guvernământ

Orice stat, indiferent de faptul dacă este recunoscut total sau parțial la nivelul comunității internaționale, se individualizează pe harta politică a lumii prin anumite caracteristici. Statele lumii se deosebesc unele de altele în funcție de o multitudine de puncte de referință, precum: dimensiunile spațiale în aria

căroră își exercită suveranitate, poziția geografică, numărul populației, gradul de omogenitate etnică, limbile oficiale, regimurile politice, forma de guvernământ, simbolurile de stat etc. Corespunzător, unul dintre criteriile de individualizare a unui stat concret este anume denumirea acestui stat. Adică, acel termen, (compus dintr-un cuvânt sau un grup de cuvinte), care uzual este perceput de conștiința noastră ca un atribut de identificare în raport cu o anumită formațiune statală. Desigur, această formă de percepere este condiționată și de nivelul de cunoștințe geografice și de cultură generală deținută de fiecare în parte. Corespunzător, pe lângă denumirea uzuală sau denumirea scurtă, folosită de publicul larg pentru a face referința în raport cu un anumit stat concret, există și altă categorie de individualizare, deja cu o semnificație juridică mai pronunțată, anume **denumirea oficială a statului** (sau denumirea formală a statului).

Modul de determinare a denumirii oficiale pentru fiecare stat nu reprezintă nici pe departe un exercițiu intelectual și tehnic uniform. În cazul celor mai multe state, denumirea oficială poate fi constatată reieșind din reglementările constituționale prin care se face referință la statul propriu-zis (de exemplu, în baza textului: „România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil” [2] sau „Republica Bulgaria este un stat guvernat de statul de drept” [3]) și din însăși denumirea actului constituțional (Constituția României), sau pe lângă faptul că rezultă din contextul reglementărilor constituționale și al titlului actului juridic suprem, este reglementată și menționată expres în alte acte normative (de exemplu, în cazul Republicii Moldova, în textul Constituției [1] este menționată denumirea oficială a statului, fără a indica direct că denumirea folosită este anume denumire oficială, o menționare expresă putând să fie găsită în alte acte normative, idee la care o să ne referim ulterior [8]), sau este reglementat expres în textul constituțional (în preambulul Constituției Republicii Socialiste Vietnam fiind indicat expres denumirea oficială a statului [4], precum și conform art. 1 din Constituția Republicii Populare Bangladesh [5]). În cazul altor state, denumirea oficială este un rezultat al unor acte care au caracter constituțional cu ajustările de rigoare în contextul evoluției istorice (cum este în cazul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, prin legile privind unificarea Regatului Angliei cu Regatul Scoției din 1707, Legile Uniunii din 1800 și evoluția ulterioară [12]).

Adoptarea unui act la nivel internațional a simplificat simțitor de mult aceste operațiuni. Astfel, în cadrul Celei de-a 11-a conferințe ONU pentru Standardizarea Denumirilor Geografice a fost adoptată Lista denumirii statelor [15]. Scopul principal al acestui document este de a prezenta numele țărilor în limba sau limbile utilizate în calitate oficială în fiecare țară din lume. Aceste nume, prezentate în secțiunea Denumirea Oficială Națională, sunt furnizate în două forme: numele scurte, care pot fi sau nu oficiale, sunt cele de uz curent, în timp ce numele formale sunt cele utilizate într-un context diplomatic oficial [15, p. 1]. Anume în baza acestui act, va fi fundamentat studiul din acest compartiment.

În ceea ce privește conceptul de formă de guvernământ, în literatura de specialitate s-a remarcat faptul că: *Forma de guvernământ este un concept juridic și deopotrivă politologic care indică natura organului care îndeplinește funcția de șef al statului: președinte, monarh-rege, împărat, Directorat, Consiliul de Stat, Consiliul revoluției, Consiliul federal etc. Într-o altă accepțiune, forma de guvernământ indică modul în care sunt constituite și funcționează organele supreme și este raportată, în principiu, la trăsăturile definitorii ale șefului de stat și la raporturile sale cu puterea legiuitoare. Potrivit formei de guvernământ, statele se împart în două categorii: republici și monarhii* [11, pp. 195-196]. Pornind de la conceptul și modul de clasificare a formelor de guvernământ evidențiate, punctăm faptul că în prezentul studiu, categorii de forme de guvernământ în raport cu care se va stabili atestarea în denumirea oficială, vor fi anume: republica și monarhia.

II. Gradul și modul de atestare a formei de guvernământ în denumirea oficială a statelor

La etapa actuală, este bine cunoscut faptul că la nivel mondial sunt atestate 195 de state membre sau afiliate Organizației Națiunilor Unite. 193 de state membre și alte două subiecte de Drept Internațional Public au statutul de observator, fiind vorba de Sfântul Scaun (Vatican) și Organizația pentru Eliberarea Palestinei. Alte două entități, anume Kosovo și Taiwan reprezintă niște entități statale care sunt recunoscute parțial de comunitatea mondială, adică de circa $\frac{1}{4}$ din statele lumii. De asemenea, după cum este constatat, *o problemă deosebit de actuală a devenit statutului juridic al statelor autoproclemate, apărute în special în spațiul postsovietic (Abhazia, Osetia, Transnistria, Karabahul de Munte) [...] Evenimentele de ultimă oră ne demonstrează că practica și doctrina tratează această problemă în mod diferit – de la recunoașterea de către comunitatea internațională, la negarea absolută a legalității acestor formațiuni statale* [9, p. 123]. Republica Moldova nu recunoaște nici unul dintre aceste entități statale. Astfel, ținând cont de aceste constatări, în statistica studiului se vor lua în considerare doar cele 193 de state membre ale ONU, precum și Vaticanul, din motivul că acestea sunt statele independente și recunoscute de comunitatea internațională.

Numărul mare al statelor lumii reclamă necesitatea de a fi operată o sistematizare a acestora, după anumite criterii, pentru a fi determinată incidența gradului de reflectare a formei de guvernământ în denumirea oficială a acestora. Corespunzător, ținând cont că prezenta cercetare se întemeiază din perspectiva constatării gradului de reflectare a formei de guvernământ a fiecărui stat în corespundere cu faptul dacă eventual este menționată în denumirea oficială a statului, un criteriu de bază de individualizare a statelor va fi anume în baza formei de guvernământ a acestora și măsura în care poate fi dedusă din denumirea oficială a statului sau nu. Astfel, în baza datelor oficiale [17], în lume, din 194 de state, 43 de state sunt monarhii și 151 de state sunt republici. Comparând aceste date cu datele din cadrul Listei denumirii statelor, poate fi constatat că în cazul a 127 de state, în denumirea oficială a acestora se regăsește termenul de „republici-

că”, iar în cazul altor 23 de state, în denumirea oficială a acestora se regăsesc termeni care indică forma de guvernământ a statelor de monarhie. Corespunzător, în denumirea oficială a acestor state se conțin așa termeni precum: „regat” în cazul *Regatului Belgiei*, *Regatului Țărilor de Jos*, *Regatului Norvegiei*, *Regatului Danemarca*, *Regatului Spaniei*, *Regatului Maroc* etc.; „principat”, în cazul *Principatului Liechtenstein*, *Principatului Monaco*; „ducat” în cazul *Marelui Ducat al Luxemburgului*, „sultanat” în cazul *Sultanatului Oman*; „emirat” în cazul *Emiratelor Arabe Unite*. În ceea ce privește statul Emiratele Arabe Unite, este necesar de menționat că în denumirea oficială mai este inclus și termenul „Arabe”, prin care se atestă caracterul etnic și apartenența culturală a statului, precum și termenul „Unite” ce semnifică unitatea indestructibilă a subiecților federației. Totodată, poate fi observat și faptul că, în denumirea oficială a altor state, termenul „regat” este însoțit și de alte formulări, ca în cazul *Regatului Unit* al Marii Britanii și Irlandei de Nord, *Regatului Hașemit* al Iordaniei sau *Regatului Arabiei Saudite*. Explicații pentru astfel de formulări terminologice pot fi făcute în baza faptului că, în cazul Marii Britanii, termenul „Unit” însoțește denumirea oficială a statului încă din momentul în care, în anul 1707, Regatul Angliei s-a unit cu Regatul Scoției, constituind Regatul Unit al Marii Britanii [16]. Ulterior, în 1801, Marea Britanie s-a unit pe cale legislativă cu Irlanda, formând Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei [13]. Iar după ce partea cea mai mare a teritoriului Irlandei s-a detașat față de Marea Britanie, statul britanic și-a reconfigurat denumirea oficială, așa cum este și astăzi. În ceea ce privește Regatele Hașemit al Iordaniei și al Arabiei Saudite, termenii „hașemit” și „saudit” desemnează nu altceva, decât dinastia monarhică aflată la conducerea statelor respective.

În cazul statelor cu forma republicană de guvernământ, a căror denumire oficială o reflectă, pot fi evidențiate, iarăși, anumite diferențe în componentele terminologice atestabile în denumirea oficială. Astfel, în cazul a 101 state, din cele 127 menționate anterior, în denumirea oficială a statului se conțin doar termenii „republica” și denumirea propriu-zisă a statului. State cu astfel de formulări în denumirea oficială sunt: *Republica Albania*, *Republica Angola*, *Republica Argentina*, *Republica Armenia*, *Republica Austria*, *Republica Azerbaidjan*, *Republica Belarus*, *Republica Benin*, *Republica Botswana*, *Republica Bulgaria*, *Republica Moldova* etc. Pe când, celelalte 26 de state, pe lângă termenul „republica” în denumirea oficială mai conțin și alți termeni care au menirea de a indica anumite particularități, precum aspirația politică, ideologia, caracterul teocratic, apartenența la un spațiu cultural sau etnic sau alte particularități specifice respectivului stat. În această ordine de idei, putem remarca, că în cazul unor state, în denumirea oficială este reflectat și termenul „democratic”, așa precum în cazul *Republicii Democratice Congo* și *Republicii Democratice Sao Tome și Principe*. Alte state au optat pentru formula de „republica populară democratică” așa precum: *Republica Popular-Democratică Algeria*, *Republica Popular-Democratică Koreană*, *Republica Popular-Democratică Laos*. Sigur, compo-

nenta de „democratic” din denumirea oficială a acestor state, în special a ultimelor două, unde este atestabil un regim politic totalitar sau autoritar, nu reflectă în mod neapărat caracterul „democratic” al exercitării puterii de stat. O denumire specifică are și statul Sri Lanka, denumirea acestui stat fiind de *Republica Democratic-Socialistă* Sri Lanka. Un alt stat, în a cărui denumire oficială se regăsește termenul „socialist” este și *Republica Socialistă* Vietnam. Reflectarea acestui element în denumirea oficială a statului vietnamez are drept scop anume să indice asupra prezenței elementelor de economie centralizată în economia vietnameză [4]. Un alt stat cu o economie în parte centralizată este și China, care, de asemenea, în denumirea oficială a sa, se autoidentifică în așa fel, cum în trecut o făceau fostele state socialiste din lagărul socialist (așa precum Republica Populară România în perioada 1947-1965, Republica Populară Ungaria în perioada 1949-1989 etc.). Respectiv, denumirea oficială a Chinei este *Republica Populară* Chineză. Pe mapamond mai există un stat în denumirea oficială a căruia identificăm această formulă, anume *Republica Populară* Bangladesh. Totuși, acest stat nu este unul similar Republicii Populare Chineze, din perspectiva metodelor și mijloacelor de exercitare a puterii de stat tipic statelor comuniste. Cu toate acestea, ținând cont de conținutul constituției acestui stat, în care este remarcat la art. 8 din Constituție faptul că principiile fundamentale ale statului sunt: „Principiul absolut de încredere și credință în preainaltul Allah, naționalism, democrație și socialism, ce consemnează echitatea socială și economică ...” [6], am putea remarca o idee, conform căreia anumite politici ale statului care au ca vector de dezvoltare anumite principii socialiste ar exista, motiv din care, și în denumirea oficială a statului, s-a încercat să fie reflectat acest fapt.

Referindu-ne la caracterul teocratic al unor state, arătăm că în denumirea oficială a unor state musulmane, în cazul anumitor republici, se conține și termenul „islamic”, cum este în cazul *Republicii Islamice* Iran, *Republicii Islamice* Mauritania, *Republicii Islamice* Pakistan și *Republicii Islamice* Afganistan (până la instaurarea regimului talibanilor din vara anului 2021). Tot în rândul statelor din lumea musulmană, există și state care au optat ca în denumirea oficială să includă terminologia sub forma „republică arabă”, cum este cazul *Republicii Arabe* Siriană și *Republicii Arabe* Egipt (și cum este în cazul Emiratelor Arabe Unite, la care ne-am referit anterior). În acest context, observăm că se optează ca prin denumirea oficială a țării să fie evidențiată apartenența statului la cultura și civilizația arabă, anume la nivelul atributului oficial de identificare a statului.

În seria statelor cu denumiri oficiale mai puțin uzuale, se mai regăsesc și statele Venezuela, Uruguay, Guyana, Tanzania și Myanmar. În această ordine de idei, referindu-ne la Venezuela, putem stabili că denumirea oficială a acestui stat este – *Republica Bolivariană* Venezuela. Termenul „bolivarian” fiind prezent pentru a consemna eroul național al acestui stat, anume pe Simon Bolivar, liderul mișcării de eliberare a coloniilor din America Latină în raport cu dominația colonială a Spaniei. Și statele Uruguay și Guyana au denumiri oficiale

mai neobișnuite, anume *Republica Orientală* Uruguay și respectiv *Republica Cooperativă* Guyana. Un alt stat, deja de pe continentul african, care de asemenea se remarcă cu o denumire oficială mai rar întâlnită este și Tanzania, fiind *Republica Unită* Tanzania (termenul „Unit” fiind remarcat anterior și la denumirea oficială a Marii Britanii și EAU). Termenul „Unit” în denumirea formală a acestui stat, vine anume să evidențieze un eveniment de bază din istoria statului, anume cel din 1964 când Tanganyika, după ce și-a câștigat independența în 1961 și a devenit republică în 1962, s-a unit cu Zanzibar, formând statul sub numele de Tanzania [14]. În cele din urmă, în cazul *Republicii Uniunii* Myanmar, statul în cauză a preferat termenul de „uniune”, având drept premisă caracterul multinațional al țării date din sud-estul Asiei.

Într-un final, la capitolul statelor care, pe lângă termenul de „republică”, mai consemnează în denumirea oficială și alți termeni, cu anumite semnificații, se regăsesc și statele care în denumirea oficială pe lângă forma de guvernământ ca element al formei de stat, mai evidențiază și un alt element al formei de stat, anume structura de stat sau organizarea teritorială a statului. Prin urmare, poate fi observat că statele: *Republica Federală* Germania, *Republica Federativă* a Braziliei, *Republica Federală* Nigeria și *Republica Federală* Somalia, se optează pentru formula „republică federală/federativă”. Prin acest fapt, în denumire este inclusă și forma de guvernământ a statului de „republică”, și structura de stat de „fedație”. De asemenea, ține de scos în evidență și statele Etiopia și Nepal, care prin denumirea lor formală, de asemenea, reflectă cele două elemente ale formei de stat, dar, adițional, mai conținând și termenul „democratic”. Astfel, denumirea acestor state fiind de *Republica Federală Democratică* Etiopia și *Republica Federală Democratică* Nepal.

În denumirea oficială a celorlalte 44 de state nu se regăsește vreun termen care ar indica asupra formei de guvernământ a statului. În cazul unor state, denumirea oficială a acestora se limitează strict și secc la denumirea prescurtată și uzuală, precum în cazul statelor: România, Ucraina, Ungaria, Irlanda, Georgia, Turkmenistan, Sfânta Lucia, Sfântul Vincențiu și Grenadinele, Antigua și Barbuda, Jamaica, Japonia, Malaysia etc. Sunt țări, care în denumirea oficială optează pe lângă denumirea propriu-zisă și denumirea de „stat”, precum în cazul a patru state: *Statul* Israel, *Statul* Qatar, *Statul* Kuwait și *Statul* Eritreea. Această formulă este preferată și de alte două state, doar că acestea operează cu sintagma „statul independent”, din dorința de a-și exprima atașamentul suprem față de starea lor de independență și libertate. Este cazul *Statului Independent* Papua Noua Guinee și *Statului Independent* Samoa. Încă o țară care utilizează acest termen în denumirea sa oficială este Bolivia. Doar că respectiva țară sud-americană a optat pentru denumirea oficială de *Statul Plurinațional* al Boliviei. O ultimă țară care a optat pentru acest termen în denumirea sa, sunt *Statele Federale* ale Microneziei. Prin această denumire, pledându-se pentru ideea de a evidenția organizarea teritorială internă a statului dat.

O categorie aparte de state sunt așa țări precum Australia, Bahamas, Dominica, care se autoidentifică și prin intermediul termenului de *Commonwealth*, adică *Comunitate* Australia, *Comunitatea* Bahamas și *Comunitatea* Dominica. Termenul de *Commonwealth* desemnează asociația liberă de state suverane din care face parte Marea Britanie și multe din fostele sale colonii, care au decis să mențină legături de prietenie și cooperare [12].

Anterior, a fost evidențiat faptul că într-o serie de state, denumirea oficială se perindă în sensul reflectării a formei de guvernământ sau a formei de guvernământ și structurii de stat ca elemente a formei de stat. În cazul statelor ce urmează a fi evidențiate, se va remarca incidența în denumirea oficială a acestora doar a structurii de stat. Aceste state, în denumirea lor formală, optează pentru așa sintagme ca: „fедераția”, „statele unite”, „uniunea”. Corespunzător, este vorba despre: *Fедераția* Rusă, *Fедераția* Sfântul Christopher și Nevis, *Statele Unite* ale Americii, *Statele Unite* Mexicane și *Uniunea* Comores. În acest context, este important de menționat că Elveția, stat care din perspectiva organizării de stat este o federație, în denumirea oficială se prezintă drept *Confедераția* Elvețiană. Este important de clarificat un fapt juridic foarte important, anume faptul că Elveția utilizează termenul de „confедераție” în denumirea sa oficială, nu înseamnă că acest stat este anume o „confедераție”. Pornind de la definiția că, *confедераția constituie o asociație de state independente, formată din considerente economice și politice atât de ordin intern, cât și de ordin extern, care nu dă naștere unui stat nou, ca subiect de drept internațional* [10, p. 225] și comparând-o pe aceasta cu conținutul Constituției federale ale Confедераției Elvețiene [7], putem determina anume faptul că Elveția din perspectiva organizării interne teritoriale este anume o federație, așa cum cantoanele, adică subiecții federației, nu sunt și subiecți de Drept Internațional Public.

La final, urmează a fi trecute în revistă alte două state, a căror denumire oficială rămâne a fi mai neobișnuită, fără vreo reflecție în sensul concretizării formei de guvernământ sau a altui element al formei de stat. Este cazul statelor Vatican și Brunei. Denumirea oficială a Vaticanului este de *Sfântul Scaun*. Cum acest stat, îl are în frunte pe papa, ca cea mai înaltă față bisericească din Biserica romano-catolică, denumirea acestui stat vine anume să evidențieze caracterul ecleziastic și sacru al acestuia. În cazul statului Brunei, denumirea oficială a acestuia este Brunei *Darussalam*. Termenul „darussalam” din limba mалаeză se traduce drept „casa păcii” [18].

În cazul Republicii Moldova, putem stabili pe scurt următoarele. Denumirea oficială a statului Republica Moldova nu este identificată în textul Constituției, prin un eventual articol separat consacrat acestui fapt. Dar, denumirea oficială a statului nostru rezultă implicit din denumirea legii supreme, anume „Constituția Republicii Moldova”, precum și în textul Constituției, termenii „Republica Moldova” sunt utilizați în diverse norme constituționale ale actului normativ-juridic suprem, de 135 de ori.

O reglementare expresă care ar indica tranșant faptul că denumirea oficială a statului nostru este – Republica Moldova, o regăsim reglementat la nivelul pct. 2 din Regulamentul privind modul și condițiile de acordare a permisiunii de folosire a denumirii oficiale sau istorice a statului în marcă/desen sau model industrial, adoptat prin Hotărârea de Guvern nr. 8 din 12.01.2022 privind modul și condițiile de acordare a permisiunii de folosire a denumirii oficiale sau istorice a statului în marcă/desen sau model industrial, unde este specificat: *În sensul prezentului Regulament, denumirea oficială sau istorică a statului este „Republica Moldova” și „Moldova”, scrise cu orice tip de caractere, și traducerea lor, folosite separat sau în îmbinare cu alte elemente verbale sau figurative.* În legătură cu acest act normativ-juridic, este important de specificat faptul că, reglementarea expresă a denumirii oficiale a statului nostru, este făcută anume cu scopul de a proteja denumirea oficială în contextul utilizării acesteia în cadrul unor mărci comerciale sau desene sau modele industriale. Corespunzător, respectiva denumire va putea fi folosită în configurarea unor obiecte de proprietate intelectuală, numai în măsura în care, solicitantul se va conforma prevederilor legale.

III. Concluzii

Ținând cont de toate cele evidențiate mai sus, urmează a fi remarcat în prim plan faptul că din 151 de state cu forma de guvernământ republicană, în cazul la 127 de state, poate fi determinată forma de guvernământ republicană în virtutea denumirii oficiale. În timp ce, în cazul statelor cu forme de guvernământ monarhice, ce sunt atestate în număr de 43, doar în cazul la 23 din acestea, ținând cont de denumirea oficială, poate fi determinată monarhia ca formă de guvernământ. Corespunzător, poate fi determinat sumar că, în cazul majorității detașate dintre statele lumii, anume în cazul la 150 din 194, în baza denumirii oficiale, poate fi determinată forma de guvernământ. Prin acest exercițiu, putem stabili că acest concept teoretic are o consacrare legislativă și o semnificație simbolică destul de însemnată în cadrul majorității statelor lumii. Ba chiar mai mult, alături de reflectarea formei de guvernământ în denumirea formală, în rând cu aceasta, unele state optează și pentru alte formulări, astfel, ca în tandem cu prima, să nuanțeze anumite aspecte ce țin de specificul fiecărui din aceste state, analizate în mod concret.

Revenind la tema centrală a studiului în cauză, putem să concludem că reflectarea formei de guvernământ în denumirea oficială a statelor este pe larg răspândită în practica internațională de autoidentificare a statelor contemporane, ceea ce ar putea reprezenta un indiciu care să consacre importanța formei de guvernământ în caracteristica politico-juridică a statului contemporan.

Bibliografie:

- *Acte normativ-juridice*
- 1. Constituția Republicii Moldova, Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136130&lang=ro
- 2. Constituția României, Disponibil: <https://www.presidency.ro/ro/constitutia-romaniei>

3. Constituția Republicii Bulgaria, Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/bulgaria.pdf>
 4. Constituția Republicii Socialiste Vietnam, Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/vn024en.pdf>
 5. Constituția Republicii Populare Bangladesh, Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/bangladesh-constitution1.pdf>
 6. Constituția federală a Confederației Elvețiene, Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/constituc5a3ia-federalc483-a-confederac5a3ieielvec5a3iene-romanian.pdf>
 7. Regulamentul privind modul și condițiile de acordare a permisiunii de folosire a denumirii oficiale sau istorice a statului în marcă/desen sau model industrial, adoptat prin Hotărârea de Guvern nr. 8 din 12.01.2022 privind modul și condițiile de acordare a permisiunii de folosire a denumirii oficiale sau istorice a statului în marcă/desen sau model industrial, Publicat: 14-01-2022 în Monitorul Oficial Nr. 6-16 art. 9
- *Cărți și publicații monografice:*
 - 8. BURUIAN Alexandru, BALAN Oleg, SUCEVEANU Natalia, SÂRCU Diana, OSMOCHESCU Nicolae, DORUL Olga, ARHILIUC Victoria, GAMURARI Vitalie. Drept Internațional Public, Chișinău: Tipogr. „Elena-V.I”, 2012, 636 p. ISBN 978-9975-106-99-3
 - 9. NEGRU Boris, NEGRU Alina. Teoria Generală a Dreptului și a Statului, Chișinău: Tipografia Centrală, 2017, 632 p. ISBN 978-9975-53-924-1
 - 10. IONESCU Cristian. Tratat de drept constituțional contemporan. București: C.H. Beck, 2019, 1434 p. ISBN 978-606-18-0862-5
 - 11. Enciclopedia Universală Britanică, vol. 4. București: Editura Litera, 2010, ISBN 978-973-675-772-3
 - 12. Enciclopedia Universală Britanică, vol. 13. București: Editura Litera, 2010, ISBN 978-973-675-781-5
 - 13. Enciclopedia Universală Britanică, vol. 15. București: Editura Litera, 2010, ISBN 978-973-675-783-9
 - *Materiale/teze de comunicare în congrese, conferințe:*
 - 14. Lista statelor lumii, adoptat în cadrul Celei de-a 11-a Conferințe ONU pentru Standardizarea Denumirilor Geografice [online] [citat 08.04.2023]. Disponibil: https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/docs/11th-uncsgn-docs/E_Conf.105_13_CRP.13_15_UNGEGN%20WG%20Country%20Names%20Document.pdf
 - *Site-uri:*
 - 15. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord [online] [citat 09.04.2023] Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Regatul_Unit_al_Marii_Britanii_%C8%99i_al_Irlandei_de_Nord#cite_note-35
 - 16. Forma de guvernământ [online] Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_%C8%9B%C4%83rilor_dup%C4%83_forma_de_guvernare
 - 17. Brunei [online] Disponibil: <https://en.wikipedia.org/wiki/Brunei>

EUTANASIERE: PRO ȘI CONTRA

Loredana MOROȘAN, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Anatolie FAIGHER**, dr., conf. univ.

Résumé: *La vie est un cadeau qui est donné à chaque personne à la naissance. Un état de droit met toujours l'accent sur la vie de la personne, sa liberté et ses droits fondamentaux en tant que citoyen, la perte de la vie d'une personne étant un véritable crime, très sévèrement puni. Les cas où des personnes gravement malades, atteintes d'une maladie incurable, souhaitaient la survenance de la mort avec l'aide d'une autre personne ont conduit à l'émergence de l'euthanasie. Ce thème a toujours soulevé des opinions pour et contre, ce qui se produit également au stade actuel, étant un thème de tous les temps.*

Mots-clés: *vie, maladie incurable, désir, douleur, décès.*

Termenul de *eutanasia* a fost pentru prima dată folosit de către Francis Bacon în sec. al XVI-lea pentru a defini moartea ușoară. Dicționarul Oxford definește termenul de eutanasia în trei moduri:

1. Eutanasia – Moarte liniștită și ușoară;
2. Eutanasia – Soluție pentru moarte;
3. Eutanasia – Acțiune de a provoca moartea.

Eutanasia este o metodă de provocare de către medic a unei morți precoce „nedureroase” unui bolnav incurabil, pentru a-i curma o suferință îndelungată și grea. În țările în care aceasta este permisă, se aplică eutanasierea atunci când pacientul suferă de dureri intense, boala să se află într-o fază terminală, își dă consimțământul și alege de bunăvoie acest mod de renunțare la viață. Eutanasia vine din cuvinte grecești care înseamnă literal „bună” (eu) și „moarte” (thenatos). Toată lumea vrea o moarte bună, totuși sensul cuvântului înseamnă „ucidere cu milă” [8].

O problemă care a început să preocupe Occidentul astăzi, este și cea a „Dreptului la viață și dreptului la moarte”. Această problemă ar putea duce la o reformare a bazelor societății umane în general, iar asumarea unei asemenea reformări nu este o sarcină ușoară. Însăși legătura „dreptului la moarte” cu „eutanasia” reprezintă o încercare din partea omului de a încadra situații care vizează în modul cel mai intim fiecare membru al societății, cultura dintre care face parte. Istoricii zic că dacii: „râdeau la moarte și plângeau la naștere”, pentru că cel ce pleca scăpa de chinuri și durere, iar cel ce venea pe lume lua durerea de la capăt [7]. Ideea de a fi prevenitori cu acest fenomen și, implicit, de a-l determina, la nevoie, a existat întotdeauna, având la bază diferite motive. Așa a luat naștere, *eutanasia*, care este, în fond, sfârșirea durerii prin moarte: scutirea unui muribund de chinurile prelungite ale morții iminente.

Analizând cele menționate mai sus, observăm că, indiferent cât de înaintată n-ar fi medicina în sec. al XXI-lea, oricum, omenirea se mai întâlnește cu multe boli incurabile ce cauzează suferințe aidoma celora infernale, agonii insuportabile care sunt atât de puternice încât creează deseori stări puternice de delir. Ca urmare pentru astfel de pacienți în unele state este prevăzut actul de eutanasiu.

Conceptul etic și juridic aplicat eutanasiei sau al „omorului din milă” pune în discuție următoarea problemă: este permisibil, din punct de vedere moral, legal, pentru a treia persoană, cum ar fi medicul, să curme viața unui pacient incurabil, care se află în mare suferință?

Dezbaterile controversate despre eutanasiu fac parte dintr-un domeniu mai larg decât „dreptul la moarte”. Apărătorii înverșunați ai libertății persoanei pledează pentru dreptul nostru moral de a ne lua viața atunci când o considerăm de cuviință. În toate țările dezvoltate medicina avansată permite menținerea artificială în viață a persoanelor aflate în comă, chiar și pe o durată de mai mulți ani [10]. Datorită evoluției mentalității și priorității acordate voinței individuale în ultimii ani s-a început o revendicare a „dreptului la moarte” sau a dreptului de a decide personal momentul morții sale [9].

Precum menționasem anterior, tema eutanasiei este o temă divigerată și mereu a provocat idei contradictorii, unii specialiști susțin acest fenomen însă, alții nu sunt de acord cu aceasta, și vin cu argumente contradictorii și bine argumentate.

Legalizarea eutanasiei este susținută în cea mai mare parte de medicii psihiatriei, de marii filosofi precum David Hume și Cicer, care vin cu următoarele argumente:

- Este o modalitate de a opri suferința extremă prin care trec unii bolnavi în stadiu terminal și de a le oferi o moarte liniștită [10]. De obicei, o moarte bună este descrisă ca trecerea în neînță într-un mediu plăcut, familiar și fără suferință, ca și cum ai adormi. Cicero spunea că o moarte bună este modalitatea ideală de a respecta legea naturii, părăsind lumea în liniște și demnitate [7].
- Oamenii ar trebui să aibă dreptul să decidă momentul propriei morți. În secolul al XVIII-lea, filozoful scoțian David Hume susținea în eseul său că într-o societate liberă, oamenii ar trebui să aibă dreptul să aleagă modul în care vor să moară. Unele voci susțin și că acest drept ar trebui totuși temperat prin obligația de a nu face rău altei persoane [7].
- Menținerea în viață a unei persoane, mai mult decât durata naturală de viață (de exemplu, prin conectarea la aparate) nu este morală;
- Oamenilor ar trebui să li se permită să moară cu demnitate. Există mari diferențe între modurile în care fiecare vede conceptul de a trăi și a muri în demnitate. Cele mai comune umilințe care ar justifica eutanasiu sunt: persoana devine o povară pentru ceilalți, incapacitatea de a mai face față activităților cotidiene, petrecerea ultimei perioade a vieții într-un spital sau cămin;

- Rudele bolnavului nu ar mai trebui să îndure clipele dificile în care își văd apropiații așteptând o moarte lentă și dureroasă;
- S-ar reduce costurile pentru îngrijirea pacienților incurabili; eutanasia și sinuciderea asistată se practică oricum în cămine și spitale, iar medicii, membrii familiei sau apropiații care acceptă să facă asta pot fi acuzați de crimă [8].
- În ceea ce privește argumentele împotriva eutanasiilor, le ducem din Convenția Drepturilor Omului, din legislația statelor în care este interzisă dintre care face parte și Republica Moldova, precum și din religie, viața fiind sacră și valoare supremă a existenței umane:
- Sacralitatea vieții. Acest argument se bazează pe valorile religioase care consideră viața sacră și inviolabilă. Conform acestui principiu, nici o persoană nu are dreptul de a lua viața altcuiva.
- Diagnosticul greșit sau eventualitatea unor noi tratamente. Conform acestui punct de vedere, unde există viață există speranță. Susținătorii sunt de părerea că în condițiile evoluției rapide a societății moderne, a tehnologiei și tehnicilor medicale, eutanasia ar lua dreptul unor persoane bolnave de a beneficia de viitoarele tratamente și implicit de o viață mai bună [7].
- Legalizarea eutanasiilor în cazurile medicale grave ar face din această practică o rutină, folosită pe scară largă.
- Chiar dacă cineva își dorește să fie eutanasiat, această dorință ar putea fi rezultatul depresiei sau a interpretării eronate a diagnosticului.
- Eutanasia ar submina finanțarea sectorului geriatric și furnizarea de asistență corespunzătoare pentru persoanele vârstnice.
- Ar submina de asemenea activitățile de cercetare în acest domeniu.
- Ar compromite în mod grav relațiile dintre persoanele în vârstă, sau dependente de asistență, și rudele lor, care ar putea să le preseze să nu devină o povară.
- Ar compromite relația de încredere dintre medic și pacient [10].
- Orice formă de sinucidere este greu de suportat pentru persoanele apropiate care rămân în viață; o astfel de decizie ar afecta în special copiii din viața bolnavului.

În Sparta, copiii cu handicap erau lăsați să moară, lucru aprobat chiar de filosoful Platon (Republica III, 906). De altfel, filosofia greacă a fost favorabilă sinuciderii și suprimării vieții celor care deveneau povară pentru alții [9]. Cucerind Grecia, românii au preluat moravurile grecilor, inclusiv pe cele referitoare la moarte. În Imperiul Roman nou născuții cu malformații erau lăsați să moară. În Roma antică sinuciderea era considerată o moarte onorabilă, pe când creștinismul a respins orice acțiune sau omisiune prin care s-ar încerca ridicarea vieții cuiva și orice modalitate prin care cineva ar încerca să-și ia viața. Primele manifestări de amploare în favoarea eutanasiilor se înregistrează în Statele Unite ale Americii, în preajma anului 1900, care însă au eșuat [12]. Astfel deducem ideea că acest fenomen

men a evoluat diferit în istoria omenirii și nu a fost doar o idee, ci o adevărată manifestare a acestuia, pentru că a fost practicat încă din cele mai vechi timpuri.

Prima țară în care s-a reușit să se legalizeze eutanasia a fost Germania fascistă, printr-un decret semnat de Adolf Hitler în octombrie 1940 prin care s-a hotărât suprimarea indivizilor de calitate inferioară, adică copiii cu malformații, alienați, bolnavi incurabili și este evident că pentru prima dată omorul la cerere a fost reglementat de Codul Penal german, care prevedea că cererea victimei trebuie să fie explicită și serioasă pentru a putea fi luată în considerare [4].

Societatea este într-o continuă dinamică și realizările medicinei moderne au schimbat radical atitudinea față de moarte ca fenomen, cercetările minuțioase de-a lungul anilor în domeniul medicinei au făcut posibilă prelungirea vieții persoanei, fiind identificate numeroase mecanisme și metode de prevenire a unor boli sau maladii, și tratarea lor eficientă. În trecut unele intervenții chirurgicale care se considerau din domeniul fantasticului, actual sunt disponibile pentru omenire [7]. Criteriile utilizate anterior pentru determinarea morții unei persoane au intrat în conflict cu noua sa înțelegere științifică. Acest lucru a contribuit la agravarea percepției uneia dintre cele mai dificile probleme și anume eutanasia.

Considerăm că în societate există o permanentă presiune care este condiționată de dilemele vieții și a morții, eutanasia fiind un subiect controversat deoarece dreptul la viață este garantat de normele internaționale care mereu au avut ca fundament drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Complexitatea și importanța analizei acestei tematici este determinată de viziunea societății asupra fenomenului de eutanasia. În unele țări ale lumii se observă o tendință de legalizare a eutanasiilor și scoaterea acestora de sub incidența normelor penale.

Inițiativele în favoarea eutanasiilor au crescut considerabil. Efectiv, eutanasia poate exista sub diferite forme: eutanasia activă, adică administrarea unor substanțe letale cu intenția de provocare a morții, conform cererii bolnavului ce dorește să moară, sau fără acordul lui la decizia unei rude apropiate sau a corpului medical; eutanasia pasivă, adică refuzul sau încetarea tratamentului de intervenție în viață; ajutorul la sinucidere, când pacientul își provoacă singur moartea primind toate indicațiile și mijloacele necesare [9]. Eutanasia indirectă, prin administrarea analgezicelor, a căror consecință este moartea.

Eutanasia activă este cea mai controversată din cele patru acțiuni enumerate anterior și este la moment interzisă în țara noastră. Cu toate acestea, în unele țări, după cum am menționat anterior, există legi, sau dacă ele nu există, unele organizații care susțin „dreptul la moarte” pledează pentru adoptarea unor așa legi. Problema eutanasiilor are o istorie lungă de polemică filosofică [10]. De-a lungul timpului, moartea a fost considerată atât legală, cât și morală. Gânditorii greci erau de partea eutanasiilor, cu toate că se opuneau suicidului.

Istoricul și moralistul grec Plutarh (circa 90-125 d. Hr.) menționa în lucrarea sa „Viețile paralele” că în Sparta era practicat infanticidul. Copiii „lipsiți de sănătate și vigoare, cei strâmbi” erau aruncați de pe o stâncă a muntelui Taiget.

Legea celor Douăsprezece Table (aprox. 450 î. Hr.), codul publicat la Roma de decemviri (magistrați romani care făceau parte dintr-un colegiu de 10 membri) pe 12 table de bronz, prevedea jertfirea copiilor cu malformații de în- dată ce veneau pe lume.

Împăratul roman Publius Aelius Hadrianus (76-138 d.Hr.), marele protector al culturii grecești, cel care a presărat Roma și imperiul cu tot felul de monu- mente frumoase, a apelat la eutanasiu, cunoscându-se cererea sa adresată medi- cului Hermogene de a i se curma suferințele prin grăbirea morții. Se spune că acest medic „a găsit mijlocul de a rămâne fidel jurământului său profesional fără a-l refuza”, recurgând probabil la un act de eutanasiu pasivă [7.10].

Hipocrate (460-377 î.Hr.), cel mai mare medic al antichității, emite urmă- toarea idee în cartea „Despre Artă” din „Corpus hipocraticus”: „ Voi preciza ce înțeleg eu că este medicina. În termeni generali, înseamnă să alunge suferința bolnavului, să reducă violența bolii sale și să refuze să îngrijească pe cei subju- gați de boala lor înțelegând că în astfel de cazuri medicina este fără putere”. În text se argumentează: „Sunt unii care blamează medicina din cauza că refuză să-și asume obligații pentru cazurile disperate... Dacă un om cere de la artă o putere care să întărească pe cea a naturii, ignoranța sa ține mai mult de nebulie decât de lipsa de cunoștințe” [9].

În unele societăți, s-a continuat practica eutanasiu în secret, chiar dacă era considerată imorală și ilegală, fiind pusă în aplicare în cazul rabiei, tuberculozei sau a unor boli contagioase.

Cuvântul „eutanasiu” a fost introdus abia în 1620 de către omul politic, sa- vantul și filozoful englez Francis Bacon (1561-1626) în lucrarea „Novum Or- ganum”. Adversar al scolasticii și partizan al metodei experimentale, el face în această lucrare o nouă clasificare a științelor. Sensul baconian al utilizării cu- vântului avea o tentă filozofică și nu pragmatică, semnificativă de „moarte bu- nă, liniștită, fericită”, putându-se referi la atmosfera din jurul celui ce moare.

În altă lucrare, „Noua Atlantidă” (1627), Francis Bacon scrie că „medicii sunt meniți nu numai să contribuie la sănătate, dar și să aline suferința și durerile, indiferent dacă această alinare ar duce la însănătoșirea sau la o trecere ușoa- ră în neființă” [11].

Secolul al XIX-lea a fost perioada, deși relativ scurtă, ce a reprezentat o mare revoluție tehnico-științifică, pe lângă care au existat și decizii concrete asupra eutanasiu. Încă la începutul sec. al XIX-lea unul dintre iluștrii juriști A. Koni scria despre posibilitatea permiterii din punct de vedere moral și juridic a „plecării” conștiente din viață, dacă există următorii factori: cerința de bună-voie a omului; imposibilități garantate de a-i salva viața, confirmate de către un colegiu al medicilor; imposibilități de a-i ușura chinurile și înștiințarea preven- tivă a organelor de procuratură [8].

Trecând de la istoricul eutanasiu la studierea ei în diferite izvoare biblio- grafice din cele 7 țări propuse (Germania, Anglia, Danemarca, Olanda, Belgia,

Suedia, Statele Unite ale Americii), aş vrea să facem o mică analiză, mai întâi a descrierii regulilor juridice ce abordează formele eutanasiei, apoi a elementelor principale de practicare şi discuţiile actuale despre eutanasiu. Aşadar, Danemarca, mai multe cantoane suedeze, majoritatea regiunilor australiene şi toate statele americane au aprobat legi cu privire la refuzul fiecărui cetăţean de a recurge la mijloace terapeutice [12].

Cuvântul „eutanasie” rămâne tabu în Germania din cauza atrocităţilor comise pe timpul naţional – socialismului. De aceea, se utilizează expresia „ajutorul la moarte”. Nu există vreo legislaţie specială cu privire la această problemă, fiind menţionată în Legea fundamentală şi în Codul penal. Legea fundamentală protejează dreptul absolut la viaţă şi dreptul la autodeterminare. Dreptul la autodeterminare nu accentuează că fiecare are dreptul asupra vieţii sale, adică şi dreptul la sinucidere, totuşi acest drept împiedică orice intervenţie terapeutică fără acordul cointeresatului. În consecinţă, un muribund poate refuza un tratament medical ce i-ar prelungi viaţa. Codul penal, articolul 216, cu toate că nu prevede eutanasiu, vizează omuciderea la cerere [4]. În acest articol se stipulează: „dacă cineva a purces la omucidere la cererea specială şi serioasă a victimei, trebuie pronunţată o pedeapsă cu închisoare de la 6 luni la 5 ani” [4]. Autorul prevede deci o pedeapsă mai uşoară în comparaţie cu omorul premeditat, ce se pedepseşte cu cel puţin 5 ani.

În Marea Britanie, au fost prezentate Parlamentului, în repetate rânduri (1936, 1950, 1969), proiecte de lege pentru legalizarea eutanasiei voluntare, care nu au fost validate. Aceste proiecte de lege stipulau asigurări că cererea pacientului era sigur voluntară. În 1990, Roland Boyes prezintă în Parlamentul Englez un proiect de lege pro-eutanasiu, care este însă respins. Legea din Anglia prevede eutanasiu activă voluntară ca omor, dar există totuşi o mare discordanţă între lege şi punerea ei în practică [12]. În cazurile de boli grave adesea rigorile ei se mai realizează. Nu se mai fac incriminările, iar urmărirea se fac în temeiul unor delictu mai mici.

În Danemarca, în afara Codului penal care condamnă omuciderea, chiar dacă e comisă la cererea victimei, mai multe texte evocă eutanasiu fără să o numească. Legea referitoare la exerciţiul profesiei medicale împiedică medicul să trateze bolnavul contra voinţei sale. Mai mult chiar, medical se poate abţine să îngrijească un „muribund a cărui moarte este inevitabilă”, dacă împrejurările nu servesc decât la amânarea decesului. În aceleaşi circumstanţe, el poate administra analgezice pentru a uşura suferinţele bolnavului, chiar dacă acest gest poate prescurta viaţa pacientului [12]. Legea cu privire la statutul pacientului prevede că un bolnav poate refuza un tratament ce nu serveşte decât la amânarea morţii, poate primi analgezice ce pot duce la efecte secundare sau poate întocmi un testament în care să-şi exprime refuzul unui tratament medical în circumstanţe anumite [11, Art. 1].

În legislaţia ţărilor postcomuniste, printre care şi Rusia, apare pentru prima dată noţiunea de eutanasiu, prin care se înţelege satisfacerea cerinţei unui

bolnav incurabil de a-i urgenta moartea prin o oarecare acțiune sau mijloace, inclusiv prin încetarea măsurilor de susținere artificială a vieții [12].

După cum am menționat anterior, în literatura juridică din țările postcomuniste există diferite puncte de vedere asupra problemei în cauză. Sunt părtași și dușmani ai eutanasiei. Atât în Republica Moldova, cât și în alte țări postcomuniste unde medicina încă n-a atins nivelul țărilor dezvoltate, unii medici, fără nici un fel de reglementare juridică, din neglijență, neatenție, calificare inferioară, atitudine indiferentă față de soarta pacientului, curmă viața multor pacienți care au avut nefericirea să creadă în promisiunile lor nefondate. Este greu de imaginat, susțin dușmanii eutanasiei, ce ar putea să aibă loc în cazul în care medicul are dreptul de a curma viața pacientului fără a fi pedepsit pentru această.

Constituția Republicii Moldova prevede la art. 24 „Dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică”, și anume că statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritatea sa fizică și psihică. Tot prevederile art. 24 ne spun că nimeni nu poate fi supus torturii, sau la pedepse sau tratamente crude inumane sau degradante. Alin. (3) al aceluiași articol ne spune că pedeapsa cu moartea este abolită, nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executată [1. Art. 24].

Din analiza prevederilor Constituției Republicii Moldova deducem că dreptul la viață este primul drept fundamental al omului, fără de care toate celelalte drepturi își pierd sensul, dreptul la viață a priori este un drept care depășește sfera de acțiune a oricărui interes, acesta fiind protejat prin intermediul legii având un rol esențial în garantarea integrității umane.

Considerăm necesar a face referire la legea nr. 411 din 28.03.1995 care are drept obiect Ocrotirea sănătății [2].

Articolul 34. „Încetarea acordării asistenței medicale”. Alin (1) a acestui articol prevede că rugămintea pacientului de a i se scurta viața prin mijloace medicale (eutanasie) nu poate fi satisfăcută [2]. În acest sens Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat că dreptul la viață nu poate fi privit din două perspective: dreptul de a trăi și dreptul de a muri, iar în calitate de argument este art. 2 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului [5].

Declarația Universală a Drepturilor Omului prin prisma articolului 3 prevede că „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertatea și securitatea sa” [5]. În aceeași ordine de idei, în Pactul Internațional din 16 decembrie 1966 cu privire la drepturile civile și politice, prin prisma art. 6 se menționează faptul că „Dreptul la viață este un inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar”.

Un instrument fundamental în apărarea vieții omului este legea penală, care prin prisma Capitolului II al Părții Speciale oferă o totalitate de reglementări care expres instituie și condamnă acțiunile ilicite care lezează relațiile sociale care sunt îndreptate împotriva persoanei a vieții și sănătății sale. Din

spectrul infracțiunilor menționate în Capitolul II Partea Speciala al Codului Penal se regăsește și infracțiunea de eutanasiu.

În realitățile actuale, eutanasiu este o faptă sancționată de norma penală. Fapta de eutanasiu este prevăzută de articolul 148 Cod Penal al Republicii Moldova [6]. Acesta este prezentat într-o singură variantă-tip și nu sunt prezente semne circumstanțiale agravante. Astfel, varianta-tip a infracțiunii în cauză se exprimă în “lipsirea de viață a persoanei în legătură cu o maladie incurabilă sau cu caracterul insuportabil al suferințelor fizice, dacă a existat dorința victimei sau, în cazul minorilor, a rudelor acestora”. Această infracțiune se sancționează cu închisoare de până la 6 ani [6].

În lumina acestor prevederi, urmează să precizăm faptul că atenuarea răspunderii penale în cazul acestei infracțiunii se justifică prin faptul că lipsirea de viață se face la dorința victimei sau a rudelor acestuia în cazul victimei minore. Infracțiunea prevăzută la art. 148 Cod Penal al Republicii Moldova este prevăzută ca un omor, adică lipsirea de viață, însă nu este vorba de un omor clasic însă o formă de lipsire atenuantă care are la bază dorința victimei [6]. Lipsirea de viață este realizată din careva motive, de exemplu: pentru încetarea suferințelor fizice din cauza unei maladii sau boli, dar de care se știa cu bună știință că în scurt timp va surveni moartea din cauze medicale (de ex. o boală incurabilă).

Remarc că viața și dreptul la viață este unul dintre cele mai importante și valorificate drepturi. Susțin poziția că dreptul la viață este cel mai natural drept și că statul trebuie să ofere și să întreprindă toate mecanismele necesare pentru a proteja acest drept.

Analizând prevederile internaționale și naționale în materie, inclusiv și evoluția acestui fenomen, deducem că eutanasiu intră într-o contradicție directă cu valorile unanim recunoscute, cum ar fi religia, dreptatea, moralitatea și justiția, însă considerăm că eutanasiu nu este privită din perspectiva pozitivistă, deoarece în anumite împrejurări și situații eutanasiu este necesară însă această necesitate apare în situații grave, când o persoană din motive medicale nu poate să mai suporte careva suferințe de ordin fiziologic de care se știe cu certitudine că nu mai are șanse la reabilitare și în scurt timp va surveni moarte [7]. Sunt niște situații în care persoana își exprimă consimțământul de a fi aplicată eutanasiu pentru a întrerupe suferințele nesuportabile. Prin urmare constatăm că acest fenomen își va continua existența în aceeași ordine de idei, cu poziții pro și contra, care foarte greu vor evolua de la stat la stat, pentru că, precum menționasem anterior, depinde de mai mulți factori, cum ar fi factorii-politici, culturali, religioși și cei de dezvoltare a medicinei.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova nr.1 din 29.07.1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78 din 29.03.2016.
2. Legea Republicii Moldova cu privire la ocrotirea sănătății Nr. 411 din 28-03-1995. În: Monitorul Oficial Nr. 34 art. 373, 22-06-1995.

3. Legea Republicii Moldova cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului Nr. 263 din 27-10-2005. În: Monitorul Oficial Nr. 176-181 art. 867, 30-12-2005.
4. Codul penal al Republicii Federale Germane // [On-line]: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html> (Accesat pe 12.04.2023).
5. Convenția Europeană a Drepturilor Omului // [On-line]: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf (Accesat pe 12.04.2023).
6. Codul Penal al Republicii Moldova, nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.72-74, art.195, 18.04.2002.
7. Eutanasia și sinuciderea asistată medical // [On-line]: <https://asociatiaprovita.ro/resurse/bioetica/eutanasia-sinuciderea-asistata/> (Accesat pe 12.04.2023)
8. Eutanasia – contraversa contemporană // [On-line]: <https://juridicemoldova.md/16507/eutanasia-controversacontemporana.html> (Accesat pe 12.04.2023)
9. Eutanasia, salvare sau condamnare? // [On-line]: <http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/17093/Conf-UTM-2013-Vol-1-p337-339.pdf?sequence=1> (Accesat pe 09.04.2023).
10. Medicina la vechii greci // [On-line]: <https://www.studocu.com/ro/document/universitatea-din-craiova/anatomia-si-igiena-omului/medicina-la-vechii-greci/3964435> (Accesat pe 12.04.2023).
11. Francis Bacon. Noua Atlantică // [On-line]: https://www.academia.edu/11119686/Francis_Bacon_Noua_Atlantid%C4%83 (Accesat pe 11.04.2023)
12. Eutanasia problem de responsabilitate morală și juridică // [On-line]: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Eutanasia%20.pdf (Accesat pe 10.04.2023)

CZU 343.137.5

AUDIEREA MINORILOR ÎN PROCESUL PENAL

Diana DOROȘ, studentă, *Facultatea Economie Generală și Drept, Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău*
 Conducător științific: **Vadim PRISACARI**, dr., lect. univ.

Abstract: *The criminal process, including the court procedure regarding children suspected or accused of committing a crime, must respect the rights of the child, take into account his age and start from the goal of his rehabilitation. Such requirements are based on the perceptions that provide that minors must avoid, as much as possible, the stigma of being a criminal. In the process of judging cases with the participation of minors, educational methods should be applied with priority over punishments.*

Keywords: *minor, hearing, penal trial, juvenile justice.*

Introducere

Drepturile copilului victimă sau martor al infracțiunilor în sistemul justiției penale constituie o preocupare continuă pentru autoritățile naționale și societatea

civilă. Statistica oficială denotă o tendință de creștere a numărului de audieri a copiilor în calitate de martori sau victime ai infracțiunilor. Audierea copilului în cadrul procesului penal este una dintre procedurile ce completează imaginea generală a infracțiunilor produse împotriva copilului, alături de mărturiile și probele acumulate în procesul de efectuare a anchetei. La această etapă, este foarte important să fie întreprinse toate măsurile pentru a proteja copiii împotriva riscului unei traumatizări repetate. În cadrul audierii copilului victimă a abuzului trebuie să fie respectate principiile standardelor internaționale, stabilite în mai multe acte normative precum: Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului; Regulile standardizate minime ale ONU pentru administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing), 1985; Convenția Consiliului Europei pentru Protecția Copiilor împotriva Exploatării Sexuale și a Abuzurilor Sexuale (Convenția de la Lanzarote). Justiția prietenoasă pentru copii se aliniază la standardele internaționale numai prin realizarea și promovarea continuă a reformelor legislative și instituționale. Accentul trebuie pus pe protecția copiilor victime și martori ai infracțiunilor și evitarea revictimizării. Deși s-a depus efort pentru reformarea acestui segment sensibil și anume – drepturile copilului victimă sau martor al infracțiunilor, în continuare, este necesară revederea rolurilor participanților, inclusiv în procesul de audiere la etapa de urmărire penală [1, p. 8].

Procesul de realizare a studiului a inclus examinarea prevederilor legale existente, materiale pe această temă și anume: legislația națională care reglementează investigarea și judecarea cauzelor penale care implică copii victime și martori ai infracțiunilor; cadrul instituțional pentru protecția drepturilor copiilor aflați în contact cu legea; jurisprudență relevantă la nivel național. Au fost folosite următoarele metode teoretice: analiza comparativă, metoda gramaticală (textuală), metoda liberei cercetări științifice, metoda logică și derivate ale acesteia, precum și metoda analizei și sintetizării.

Conținut

În privința regulilor tactice de audiere a minorului, literatura de specialitate atestă două poziții diametral opuse. Conform primei poziții, al cărei adept este autorul Daniel Titus Toma, audierea minorilor nu are un caracter de generalitate, întrucât diferă în funcție de vârsta la care sunt ascultați, de stadiul dezvoltării psihomatrice și de particularitățile fiecărei cauze. Cealaltă poziție este reprezentată de autorul S. Harcenko care menționează că audierea minorilor trebuie să se efectueze ținând cont de regulile generale ale tacticii audierii, deoarece respectarea principiilor generale ale audierii determină eficacitatea acesteia [2, p. 124].

Standardele internaționale în domeniul justiției pentru copii sunt diverse prin scopul pe care îl urmăresc. Ideea de bază care se distinge în aceste norme se rezumă la faptul că justiția pentru copii are ca sarcină asigurarea, în orice situație, a interesului copilului. În Ghidul privind procedurile prietenoase copiilor la faza de urmărire penală [3, p. 11], sunt specificate acele acte internaționale care reglementează anumite proceduri de audiere și respectare a drepturilor copiilor.

Acestea sunt Ansamblul regulilor ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru copii numite Regulile de la Beijing, fiind destinate să răspundă nevoilor minorilor, protejându-le drepturile fundamentale, să răspundă nevoilor societății și să aplice efectiv și echitabil ansamblul de reguli. Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 la New York, a intrat în vigoare la 20 septembrie 1990 (Republica Moldova a aderat la Convenție prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990, fiind în vigoare din 25 februarie 1993), în articolul 3 Convenția prevede: „În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de tribunale, de alte autorități administrative sau de organe legislative, interesele copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate...”. Recomandarea Nr. R (87) 20 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre privind reacțiile sociale la delincvența juvenilă menționează că reacția la delincvența juvenilă poartă un caracter planificat și comprehensiv, coordonat și realizat de parteneriatele locale care cuprind autoritățile publice cheie.

Conform Codului de procedură penală [4. Art.110¹] cazuri speciale de audiere a martorului minor audierea martorului minor în vârstă de până la 14 ani în cauzele penale privind infracțiuni cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, în condițiile art. 109 alin. (5), se va efectua de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui intervievator. Audierea minorului se va efectua în termene restrânse. Martorul minor și intervievatorul se vor afla în camera de audiere separați de judecătorul de instrucție și de celelalte persoane participante la această acțiune procesuală. În camera de vizualizare se vor afla judecătorul de instrucție, procurorul, apărătorul bănuțului sau al învinutului, psihologul, greșierul, reprezentantul legal al minorului supus audierii, reprezentantul legal al părții vătămate și, după caz, alte persoane în condițiile legii. Participanții la audiere vor adresa întrebări judecătorului de instrucție, care le va transmite intervievatorului în mod verbal, prin intermediul dispozitivelor tehnice, sau în scris, în timpul unei pauze. În caz de necesitate, intervievatorul își rezervă dreptul de a reformula întrebările dacă acestea au fost formulate într-un mod care poate trauma martorul minor, însă fără a schimba esența lor.

Chiar dacă în Codul de procedură penală al Republicii Moldova, locul audierii minorilor nu este indicat, ar fi util ca în practică audierea lor să se desfășoare în spații special amenajate pentru aceasta (cameră specială de intervievare a copiilor), și nu în birourile de poliție sau ale procuraturii.

Audierea minorului nu poate dura mai mult de 2 ore fără întrerupere. În total audierea nu poate depăși 4 ore (art. 479, alin. (1), CPP). Luând în considerare vârsta copiilor, precum și la cererea lor, a reprezentanților legali, a avocatului sau pedagogului (psihologului), durata audierii poate fi micșorată până la limita rezonabilă. Totodată, legislația procesual penală nu indică care poate fi

durata întreruperii între audieri în cazul minorilor, însă, conform recomandărilor psihologilor, această pauză nu trebuie să fie mai mică de 1,5 ore.

Din dispozițiile art. 481 CPP rezultă că audierea minorului martor, victimă și parte vătămată se efectuează în condițiile prevăzute în art. 105, 109 pentru persoanele majore și art. 478-480 pentru bănuții, învinuții minori, care se aplică în modul corespunzător. Astfel:

- persoanele minore, chemate în aceeași cauză, vor fi audiate fiecare separat, fără prezența altor martori, luându-se măsuri ca martorii chemați în aceeași cauză să nu poată comunica între ei;
- înainte de începerea audierii se va constata identitatea minorului (numele, prenumele, vârsta, domiciliul, locul de studii sau de muncă);
- în cazul în care minorul suferă de o boală psihică sau de o altă boală gravă, audierea lui se va face cu consimțământul medicului și în prezența acestuia;
- minorul surdomut va fi audiat cu participarea interpretului care cunoaște semnele acestuia și poate să comunice prin ele, participarea interpretului fiind consemnată în procesul verbal;
- la audierea minorului participarea pedagogului sau psihologului este obligatorie, pedagogul sau psihologul fiind în drept, cu consimțământul organului de urmărire penală, să pună întrebări minorului, iar la sfârșitul audierii să ia cunoștință de procesul verbal sau, după caz, de declarațiile scrise ale minorului și să facă observații în scris referitor la plenitudinea și corectitudinea înscrierii lor;
- la audierea minorului participă, de asemenea, reprezentantul lui legal, precum și, după caz, reprezentantul lui (avocatul);
- minorului martor, victimă, parte vătămată, înainte de începerea audierii, i se explică drepturile și obligațiile prevăzute în art. 90, inclusiv de a face declarații veridice; martorul care a atins vârsta de 16 ani va fi preîntâmpinat de răspunderea penală prevăzută de art. 313 din Codul penal pentru refuzul sau eschivarea de a face declarații și de art. 312 din Codul penal pentru declarații mincinoase, făcute cu bună-știință;
- cel audiat este întrebat în mod obligatoriu dacă este soț (unii minori pot fi căsătoriți de la vârsta de 16 ani, fapt permis de art. 14 din Codul familiei) sau rudă apropiată cu vreuna dintre părți și în ce relații se află cu părțile; în cazul în care se dovedește a fi soț sau rudă apropiată a vreuneia dintre părți, i se explică dreptul de a tăcea și este întrebat dacă acceptă să facă declarații;
- minorului i se aduce la cunoștință obiectul cauzei și i se propune să declare despre faptele și circumstanțele pe care le cunoaște și care se referă la cauză;
- după ce minorul a făcut declarații, lui i se pot pune întrebări cu privire la faptele și circumstanțele care trebuie constatate în cauză, precum și în ce mod a luat cunoștință de cele declarate; nu se admite punerea întrebărilor sugestive sau care nu se referă la premisa probelor și întrebărilor;

- se interzice punerea întrebărilor care urmăresc în mod evident insultarea și umilirea persoanei;
- declarațiile depuse se consemnează într-un proces verbal al audierii, întocmit în conformitate cu prevederile art. 260 și 261 CPP [5, pp. 48-49].

Participarea obligatorie a pedagogului sau psihologului în cadrul audierii este o altă garanție a apărării drepturilor și intereselor legitime ale unui copil aflat în conflict cu legea. Totuși, existența acestei norme nu reușește în deplină măsură să-și atingă scopurile din cauza că o serie de întrebări au rămas fără răspuns din partea legiuitorului. În particular, legea nu stabilește care este scopul prezenței pedagogului/psihologului, care este statutul legal al acestuia, care sunt cerințele față de persoana care participă în această calitate (trebuie să fie pedagog/psiholog în virtutea formării profesionale sau să și practice), care este modalitatea de atragere în proces etc.

În cazul monitorizării [6, p. 35] de exemplu, în 11% de cazuri de audiere a victimei minore, pedagogul/psihologul nu a fost prezent. Au fost atestate absențe ale pedagogului/psihologului și în cazurile copiilor în conflict cu legea, acesta fiind în prezent în 93%.

Audierea minorului trebuie efectuată în așa manieră încât să nu producă efecte negative asupra stării psihice a copilului, autoritățile competente având obligația legală de a întreprinde toate măsurile necesare asigurării integrității psihice a copilului. Art. 3 alin. 2 din Convenția cu privire la drepturile copilului stipulează ca normă imperativă obligativitatea ca „statele să asigure copilului protecția și îngrijirea necesară în vederea asigurării bunăstării sale, ținând seama de drepturile și obligațiile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale altor persoane cărora acesta le-a fost încredințat în mod legal, și în acest scop vor lua toate măsurile legislative și administrative corespunzătoare” [7, pp. 3-4].

Scopul audierii copilului cu statut de victimă sau martor al infracțiunilor cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violență în familie, în condiții special amenajate, prevăzute de art.110¹ al Codului de procedură penală, este de a obține de la copil mărturia într-o manieră non-intruzivă, cât mai exactă posibil, care va putea ajuta instanța de judecată să-și formeze o viziune clară și să adopte o decizie pe cazul examinat. Audierea în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunii contribuie la reducerea victimizării secundare a acestora pe durata urmăririi penale sau a judecării cauzei și la implementarea unui mecanism eficient de protecție a copilului, bazat pe o abordare specializată.

Legea procesuală a Republicii Moldova nu impune obligativitatea respectării unei proceduri prealabile de pregătire pentru audiere a victimei/martorului minor. Însă, pentru a evita traumatizarea secundară a copilului martor, dar și pentru a obține declarații relevante, este deosebit de important ca victima/martorul copil să fie pregătit în prealabil. Pregătirea prealabilă a copilului și a reprezentantului legal constă în informarea lor prealabilă cu referire la sistemul și procedurile ju-

diciare în care vor fi implicați. Întrucât legislația procesuală impune înregistrarea audio a ședințelor de judecată, este bine ca atât copilului martor, cât și reprezentantului legal al acestuia să i se aducă la cunoștință această împrejurare [8 p. 25].

Pentru a pregăti în mod corespunzător ascultarea învinutului sau inculpatului minor, este bine ca înaintea fixării datei ascultării, organul judiciar să discute cu părinții, rude mai apropiate, pedagogi sau diriginte pentru a cunoaște temeinic personalitatea minorului, evoluția sa psihică și intelectuală, temperamentul, caracterul și trăsăturile sale morale, boli de care a suferit, preocupări extrașcolare. În urma acestor discuții organul judiciar poate stabili persoana în care minorul are mai multă încredere și deci, față de care va avea mai puține rețineri când va face declarația. Această persoană va fi invitată să asiste la ascultare pentru a fi preîntâmpinate unele dificultăți ce pot să apară pe parcursul ascultării [9, pp.73-74].

Etapa audierii propriu-zise presupune relatarea liberă și fără întreruperi, de către copil a evenimentului cu propriul său limbaj și în mod spontan. Relatarea liberă oferă cele mai acurate informații. Atitudinea magistratului care audiază trebuie să demonstreze interes față de afirmațiile copilului, inclusiv prin comunicarea non-verbală. Dialogul purtat între magistrat și copil ar trebui să folosească o vorbire relativ lentă și clară pentru a elimina barierele de înțelegere mai ales atunci când vârsta copilului este mai mică de 8-10 ani. În situația copiilor victime este posibil ca aceștia să fi fost amenințați, să fi făcut înțelegeri de păstrare a secretului sau să aibă sentimente ambivalente față de persoana care i-a agresat, mai ales în situația în care acesta este un membru de familie, cadru didactic sau altă persoană apropiată. În această situație copiii au nevoie de asigurări repetate legate de faptul că nu este vina lor și că nu li se vor întâmpla lucruri rele pentru a putea să dezvăluie ceea ce li s-a întâmplat. Deși reactualizarea liberă realizată de copii este acurată adesea ea este incompletă și din acest motiv este necesară utilizarea întrebărilor [10, p. 21].

Audierea copilului victimă/martor al infracțiunii se finalizează după ce s-au epuizat întrebările din partea participanților, cu condiția să nu depășească durata admisă de art. 479 Cod de procedură penală. După închiderea ședinței de audiere, primii părăsesc camera de vizualizare participanții la proces, iar copilul rămâne împreună cu intervievatorul și/sau psihologul în camera de audiere pentru a evita confruntarea în spațiu (locație) a acestuia cu inculpatul și alți participanți la proces. Totodată, psihologul și/sau intervievatorul acordă asistență copilului pentru a depăși starea de stres generată de audiere și a putea să-și continue programul cotidian.

Declarațiile victimei/martorului minor audiat în condițiile art. 110¹ Cod de procedură penală se înregistrează prin mijloace audio și video și se consemnează integral într-un proces-verbal întocmit în conformitate cu art. 260 și art. 261 Cod de procedură penală. Procesul-verbal al audierii se semnează de către judecătorul de instrucție și se transmite pentru a fi anexat la dosarul penal. O copie a procesului-verbal se păstrează la judecătorul de instrucție împreună cu supor-

tul informațional în original cu înregistrările audio-video ale audierii victimei/martorului minor. După finalizarea audierii, grefierul imprimă declarațiile copilului și le prezintă pentru a fi citite și semnate de reprezentantul legal al copilului, intervievator, grefier și judecătorul de instrucție.

Audierea suplimentară sau repetată a copilului victimă sau martor în procesul penal trebuie evitată în măsura în care acest lucru este posibil, deoarece prin repovestire victima reactualizează memoriile traumatizante. Audierea repetată poate avea potențial de acutizare a stării emoționale a copilului și a rolului de victimă. Caracterul excepțional al procedurii de audiere repetată a copilului victimă/ martor al infracțiunii este reglementat pentru faza urmăririi penale în art.1101 alin.(8) Cod de procedură penală și pentru faza judecării cauzei în art.371 alin.(11) Cod de procedură penală.

Audierea repetată/suplimentară a minorului poate fi efectuată doar în temeiul unei cereri motivate și doar pentru elucidarea unor circumstanțe concrete, menționate în cererea de solicitare a audierii. Cererea prin care se solicită audierea suplimentară se depune de învinuit/ apărătorul învinuitului la organul de urmărire. După primirea cererii cu privire la audierea suplimentară a copilului victimă/martor, procurorul o examinează și se pronunță cu privire la admiterea sau respingerea ei. Dacă în faza examinării judecătorești a cauzei penale se stabilește necesitatea audierii repetate a copilului, judecătorul (completul de judecată) care examinează cauza decide și asupra condițiilor de desfășurare a audierii. În situația în care se solicită audierea repetată sau suplimentară [11, p. 33].

Trebuie de reținut că audierea repetată are un șir de dezavantaje, inclusiv:

- a) audierea repetată are un efect nociv asupra psihicului incomplet dezvoltat al copilului și asupra dezvoltării sale ulterioare;
- b) audierile repetate ar putea însemna pentru copil că declarațiile sale depuse anterior sunt puse sub semnul întrebării, determinându-l la răspunsuri pe care el ar putea considera că le așteaptă intervievatorul;
- c) există riscul ca victima să-și schimbe declarația sub influența unor persoane interesate;
- d) există riscul ca victima să-și schimbe declarația de teama de inculpat;
- e) timpul care s-a scurs de la data producerii faptei nicidecum nu poate influența benefic calitatea declarațiilor [12, p. 15].

Concluzii

Considerăm că tactica audierii minorului în procedura penală este una delicată și necesită o atenție deosebită. Credem oportună o abordare atentă și specializată pentru a proteja interesele copilului și pentru a asigura că informațiile obținute sunt utile în investigația penală.

Credem că această procedură este una și periculoasă, deoarece minorii pot fi traumatizați de procesul judiciar și pot avea dificultăți în a-și exprima voința sau înțelesul clar.

Respectarea drepturilor și protecția minorilor în cadrul procedurii penale este esențială pentru un proces judiciar echitabil și corect. Audierea minorului trebuie să fie realizată într-un mod care să asigure protecția și siguranța copilului și să permită înțelegerea clară a evenimentelor din caz.

În final, este important să se înțeleagă că audierea minorului în cadrul procedurii penale poate avea un impact semnificativ asupra copilului și asupra evoluției procesului judiciar. De aceea, trebuie acordată o atenție specială protecției și intereselor copiilor implicați în astfel de situații, astfel încât să se asigure că procesul este corect și just, iar copilul nu suferă traume sau abuzuri.

Bibliografie:

1. *Studiu privind cadrul legal și practicile de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în Republica Moldova*, Chișinău 2020, p. 58, Disponibil: https://justice.gov.md/public/files/dir_elab_acte_norm/Studiu_audierea_copii.pdf
2. Rusnac, C., Andronache A., *Justiția pentru copii*, ed. Cartea Militară, Chișinău 2019, p. 249, ISBN 978-9975-3362-6-0
3. Dolea, I., Roman, D., *Ghid privind procedurile prietenoase copiilor la faza de urmărire penală, Ghid pentru procurori*, ed. Bons Offices SRL, Chișinău 2011, p. 120, ISBN 978-9975-80-447-9
4. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova*, Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699
5. *Îndrumar practic pentru specialiștii care desfășoară audierea copiilor victime-martori a exploatării sexuale comerciale*, Chișinău 2011, p. 180, Disponibil: https://lastrada.md/files/resources/3/Audierea_copiilor.pdf
6. Dolea, I., Zaharia, V., Rotaru, V., *Raport de monitorizare, Respectarea drepturilor copiilor implicați în procesul de judecată a cauzelor penale (Bălți, Ungheni, Orhei, Căușeni, Leova)*, ed. Cartea Juridică, Chișinău 2013, p. 48, ISBN 978-9975-80-741-8
7. KHALIL, K., *Audierea copilului în cauzele penale și civile*, p. 4, Disponibil: https://revista.irdo.ro/pdf/2017/revista_3_2017/03_Claudia_Khalil.pdf
8. Mighiu, C., ș.a., *Justiția pentru minori în interesul superior al copilului. Practici de lucru cu copilul victimă*, Asociația Salvați Copiii Iași, 2008, p. 74.
9. Măgureanu, I., *Ascultarea persoanelor în procesul penal*, ed. Lumina Lex, București 2004, p. 245, ISBN 973-588-822-x
10. Pivniceru, Mona Maria, Luca, C., *Ghid de audiere a copilului în proceduri judiciare*, ed. Hamangiu, București 2009, p. 264, ISBN 978-606-522-200-7
11. Țurcan, A., *Ghid practic pentru evaluare psihologică și audierea copilului aflat în contact cu sistemul de justiție*, p. 52, Disponibil: https://cnaajgs.md/uploads/asset/file/ro/919/Ghid_de_audiere_CNAJGS_2015_v2.pdf
12. *Ghid metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii victime/martori ai infracțiunilor*, p. 16, Aprobăat prin Ordinul Procurorului General nr. 25/25 din 03 august 2015, Disponibil: http://procuratura.md/file/2015-08_03_Ghid%20de%20audiere.%20Proiect%20definitivat.pdf

ASIGURAREA RESPECTĂRII VIEȚII PRIVATE ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL PRIN INTERMEDIUL MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII AUTORIZATE DE PROCUROR

Patricia TOCARCIUC, studentă, Facultatea Drept, Administrație, Ordine și Securitate Publică, Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I.
Conducător științific: **Artiom PILAT**, dr., lect. univ.

Abstract: *In order for the criminal process to achieve its goal, the bodies competent to carry out the procedural activity have the obligation to strictly respect the rights and freedoms of the people participating in this process. one of the fundamental human rights is private life, which can be affected only in proportion to the purpose for which this right was violated. The state has a positive obligation through guarantees not to allow unfounded intrusion into the private life of the person.*

Keywords: *criminal process, private life, rights and freedoms, special investigative measures, proportionality, ECHR.*

Drepturile și libertățile fundamentale ale omului reprezintă nucleul activității procesuale. Una din sarcinile procesului penal este protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, însă este necesar de marcat că, în conformitate cu art. 7 alin. (1) CPP, „Procesul penal se desfășoară în strictă conformitate cu principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, cu prevederile Constituției Republicii Moldova și ale prezentului cod”. În esență, principiul legalității ar asigura buna desfășurare a procesului penal, dar totuși acesta nu este suficient, prin urmare garanțiile sunt acele mijloace care asigura drepturilor și libertăților persoanei în activitatea de urmărire penală.

În cadrul procesului penal, anume în situația aplicării procedurilor probatorii, deseori se recurge la restrângerea drepturilor și libertăților persoanei, iar unul din aceste drepturi căruia i se aduc anumite limitări este dreptul persoanei la viața privată și de familie. Măsurile de restrângere a drepturilor fundamentale în Republica Moldova sunt legitime, dacă: sunt prevăzute de lege, sunt strict necesare în circumstanțele de fapt și sunt proporționale cu împrejurările care le-au determinat și scopul pentru care au fost luate. Interesul public într-o societate democratică, ordinea publică, protecția sănătății sau a moralei publice, protecția bunăstării națiunii etc., sunt acele motive care pot duce la restrângerea exercițiului drepturilor omului, circumscrise statului său juridic.[11] Respectarea dreptului la viața privată și de familie este garantat atât la nivel național, cât și la internațional. La nivel național, este reglementat în conținutul art. 15 CPP care prevede la alin. (1) că „orice persoană are dreptul la inviolabilitatea vieții private, la confidențialitatea vieții intime, familiale, la protejarea onoarei și demnității personale. În cursul procesului penal, nimeni nu este în drept să se implice în mod arbitrar

și nelegitim în viața intimă a persoanei” și în conținutul art. 28 al Constituției RM. La nivel internațional, o asemenea derogare este prevăzută și în art. 8 CEDO, unde este stipulat că „nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și libertăților altora” [7, p. 73].

Un loc important în probatoriul procesului penal îl ocupă activitatea specială de investigații, pentru care în literatura de specialitate nu există un concept unic privind definirea acesteia. Astfel, ca măsuri speciale de investigație vine totalitatea activităților social utile, intenționate și confidențiale, prevăzute de Legea privind activitatea specială de investigații și Codul de procedură penală al Republicii Moldova, prin intermediul cărora se realizează sarcinile și scopul activității speciale de investigații [3, p. 4]. În cadrul art. 1 alin.(1) din Legea privind activitatea specială de investigații, este prevăzută o definiție amplă a MSI, respectiv: „activitatea specială de investigații reprezintă o procedură cu caracter secret și/sau public, efectuată de autoritățile competente, cu sau fără utilizarea echipamentelor tehnice speciale, în scopul culegerii de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor” [10]. Potrivit prevederilor art. 22 alin.(1) al Legii privind ASI „activitatea specială de investigații se efectuează de către ofițerii de investigații ai subdiviziunilor specializate din cadrul ori subordonate Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Apărării, Centrului Național Anticorupție, Serviciului de Informații și Securitate, Serviciului de Protecție și Pază de Stat, Serviciului Vamal, Serviciului Fiscal de Stat și Administrației Naționale a Penitenciarelor.” Ofițerii de investigații fiind împuterniciți prin ordonanța procurorului sau, în funcție de caz, prin încheierea judecătorului de instrucție, în vederea descoperirii și cercetării infracțiunilor, efectuează următoarele măsuri speciale de investigații fixate la art. 132² CPP:

cu autorizarea procurorului:

- a) identificarea abonatului, proprietarului sau utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un sistem informatic;
- b) urmărirea vizuală;
- c) controlul transmiterii sau primirii banilor, serviciilor ori a altor valori materiale sau nemateriale pretinse, acceptate, extorcate sau oferite;
- d) investigația sub acoperire;
- e) supravegherea transfrontalieră;
- f) livrarea controlată;
- g) achiziția de control.

Indiferent de către care organ judiciar sunt autorizate măsurile enumerate anterior, acestea se efectuează în baza principiilor prevăzute la art. 3 al Legii privind ASI:

- a) legalitatea;
- b) respectarea drepturilor și libertăților persoanei;
- c) oportunitatea și inofensivitatea;
- d) îmbinarea metodelor publice și secrete;
- e) cooperarea cu alte autorități de stat;
- f) deideologizarea și nepărtinirea.

Principiul legalității este un principiu *sine qua non* într-un stat de drept, prin care se consacră faptul că întreaga ordine de drept se bazează pe Constituție, lege fundamentală care este în mod necesar superioară tuturor actelor normative. În alți termeni, întreaga activitate desfășurată de către subiecții de drept (persoane fizice/juridice, organele statale) nu trebuie să transgreseze drepturile și obligațiile unanim recunoscute [15, p. 56].

În acest context, savantul D. Rivman afirmă că esența principiului legalității constă, în primul rând, în respectarea strictă în procesul efectuării măsurilor speciale de investigații a prevederilor Constituției, a Legii cu privire la ASI, precum și ale altor norme destinate reglementării acestui gen de activitate. [8, p. 180] În această ordine de idei, putem menționa că unele aspecte ale principiului legalității sunt evidențiate nu doar în literatura de specialitate, dar și promovate de practica CtEDO, pe care le considerăm de o importanță majoră pentru procesul penal, în general, și pentru activitatea specială de investigații, în special.

Codul de procedură penală al Republicii Moldova consacră drepturile, libertățile și demnitatea umană persoanei în art. 10, acordându-i valoare de principiu general al procesului penal. În formularea pe care o primește în Codul de procedură penală obligația statului de a garanta și a respecta drepturile, libertățile și demnitatea umană se materializează prin interdicția tuturor organelor și persoanelor participante la procesul penal de a întreprinde orice acțiune care ar putea prejudicia valorile ocrotite de acest principiu. Persoanele participante la procesul penal sunt și altele decât ele cu răspundere și/sau reprezentante ale organelor de stat cu atribuții legale în cadrul procesului penal [9, p. 95]. Condițiile pentru intruziunea în viața privată sunt cele de previzibilitate și accesibilitate ale legii, scopul legitim al acțiunii intruzive și respectiv proporționalitatea acțiunii cu scopul urmărit [1].

Principiul oportunității și inofensivității presupune că măsurile speciale de investigații trebuie efectuate la momentul potrivit și în circumstanțele care ar permite realizarea activității propuse. Principiul dat funcționează în baza prevederilor art. 54 alin. (2) al Constituției RM, care stipulează că drepturile și libertățile persoanei pot fi îngădite doar în limita în care aceasta este necesar pentru a asigura: protecția orânduirii constituționale; protecția moralității și sănătății; protecția drepturilor și intereselor altor persoane; interesele securității naționale; integritatea teritorială; bunăstarea economică; etc.

Principiul îmbinării metodelor publice și secrete este o trăsătură distinctă și, în același, timp definitorie a măsurilor speciale de investigații, spre deosebire de alte feluri de activități sociale ce poartă un caracter antiinfracțional (procesul

penal, criminalistic). Acest principiu exprimă caracterul complex al utilizării forțelor, mijloacelor și metodelor AOI. În practică, există situații când se cere realizarea imediată a unor măsuri pentru descoperirea infracțiunii pe urme proaspete, neavându-se timp pentru pregătirea și desfășurarea acțiunilor de urmărire penală adecvate [12].

Principiul cooperării cu alte autorități de stat prevede în mod evident că exercitarea activității speciale de investigații nu se rezumă doar la subdiviziunile specializate în acest domeniu, dar presupune un spectru mai larg de organe competente, care asigură și coordonează oricare din sarcinile activității speciale de investigații enumerate la art. 2 al Legii nr. 59/29.03.2012. Cooperarea cu alte autorități de stat, cum ar fi instanțele de judecată, procuratura și alte subdiviziuni specializate ar garanta realizarea cu succes a măsurilor speciale de investigații.

Principiul deideologizării și nepărtinirii presupune interdicția privind efectuarea măsurilor speciale de investigații în interesele partidelor politice, organizațiilor obștești și religioase [8, p. 39]. Respectiv, art. 4, alin. 3 din Legea privind ASI prevede că înfăptuirea măsurii speciale de investigații pentru realizarea altor scopuri și sarcini decât cele prevăzute de prezenta lege nu se admite.

În același timp, orice măsură specială de investigații, în anumite condiții, îngreudește și limitează drepturile persoanei. Astfel, legiuitorul a clasificat măsurile speciale de investigații în:

a) măsuri care limitează drepturile și libertățile persoanelor, acestea fiind cele care sunt autorizate de judecătorul de instrucție;

b) măsuri care limitează parțial drepturile și libertățile persoanei, acestea fiind măsurile speciale de investigații autorizate de către procuror;

c) măsuri speciale de investigații care nu limitează drepturile și libertățile persoanei acestea fiind măsurile autorizate de conducătorul subdiviziunii specializate [6, p. 23]. Din categoria măsurilor care limitează parțial drepturile și libertățile persoanei fac parte:

a) identificarea abonatului, proprietarului sau utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un sistem informatic;

b) urmărirea vizuală;

c) controlul transiterii sau primirii banilor, serviciilor ori a altor valori materiale sau nemateriale pretinse, acceptate, extorcate sau oferite;

d) investigația sub acoperire;

e) supravegherea transfrontalieră;

f) livrarea controlată;

g) achiziția de control.

Prin intermediul măsurilor enunțate anterior, în mare parte, se limitează dreptul la viața privată, intimă și de familie, iar pentru ca aceste măsuri să aibă un caracter legal și să aducă atingeri vieții private doar legitim este necesar ca să fie întrunite condițiile enumerate expres și exhaustiv în cadrul art. 132¹ alin. (2), și anume: [7, p. 41].

1. Pe altă cale, este imposibilă realizarea scopului procesului penal și/sau poate fi prejudiciată considerabil activitatea de administrare a probelor;
2. Există o bănuială rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de gravă sau excepțional de gravă, cu excepțiile stabilite de lege;
3. Acțiunea este necesară și proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Potrivit datelor Procuraturii Generale, în cadrul a 50.920 de cauze penale aflate în gestiune în 2019, de către procurori, în condițiile legislației procesuale, a fost autorizată înfăptuirea măsurilor speciale de investigații în 1586 de cazuri, inclusiv:

- identificarea abonatului, proprietarului sau utilizatorului sistemelor de comunicații electronice ori a punctelor de acces la sisteme informatice – 473 de cazuri;
- urmărirea vizuală – 622 de cazuri;
- controlul transmiterii banilor sau a altor valori materiale extorcate – 98;
- investigația sub acoperire – 126;
- achiziția de control – 216;
- livrarea controlată – 46;
- cercetarea obiectelor și documentelor – 3;
- colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată – 2.

Procuratura Generală menționează că, pe lângă atribuțiile de dispoziție în activitatea specială de investigații, procurorului îi revine sarcina monitorizării și controlului respectării legislației în acest domeniu. Totuși, la verificarea modului de desfășurare s-au stabilit abateri de la lege, în special la compartimentul activități speciale de investigații [2, p. 298].

Analizând raportul de activitatea a Republicii Moldova la CtEDO în 2019, am constat că **1.056 de cereri pendinte erau îndreptate împotriva Moldovei, aceasta situându-se pe locul 9 din 47 de state, din numărul de cereri împotriva Republicii Moldova, CtEDO a pronunțat 441 de hotărâri dintre care în 385 a fost constată cel puțin o violare a Convenției de Republica Moldova. 27 din cazuri se referă la încălcarea art. 6 a CtEDO, dreptul la un proces echitabil, pe când dreptul la viața privată și de familie a fost încălcat în 4 cauze.** [14]

În comparație cu 2019, în 2021 Moldova s-a clasat pe locul 11 din 47 de state cu 1038 de cereri dintre care Curtea a pronunțat 541 de hotărâri, iar în 461 din acestea s-a constatat cel puțin o violare a Convenției. Analiza pe articole a hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate în cauzele moldovenești în anul 2021 relevă încălcarea următoarelor articole de către Republica Moldova:

- Articolul 3 – Condiții inumane, tratament inuman și degradant/investigații defectuoase (13 cauze);
- Articolul 5 – Dreptul la libertate și la siguranță (9 cauze);

- Articolul 6 – Dreptul la un proces echitabil (16 cauze);
- Articolul 8 – Dreptul la respectarea vieții private și de familie (6 cauze). [13]

Din cele menționate mai sus, se conturează o creștere a încălcărilor prevederilor Convenției Europene a Drepturilor Omului, fapt ce denotă că Republica Moldova nu asigură suficient legalitatea procesului penal, în special la efectuarea măsurilor speciale de investigații care aduc numeroase ingerințe în viața privată, intimă și de familie a persoanei. Exemplu elocvent în acest sens este cauza SAVOTCHKO c. REPUBLICII MOLDOVA [5] (28 martie 2017, nr. 33074/04), în care Curtea a constatat violarea articolului 8 al Convenției. Din speță rezultă următoarele: Un litigiu succesoral apărut între reclamanta Olga Savotchko și mama sa; litigiul a fost examinat de către instanțele de judecată în procedura civilă. Potrivit reclamantei, societatea M., operatorul național de telefonie fixă, al cărui acționar unic este statul, a furnizat mamei sale, precum și avocatului ei, O.M., mai multe interceptări telefonice lunare ce aparțineau reclamantei. Informațiile furnizate se refereau la perioada septembrie 2001 și februarie 2002, și includeau numere de telefon apelate, data, ora, durata și costul apelurilor efectuate de către reclamantă. În rezultat, mama reclamantei a prezentat informațiile respective în instanța de judecată în calitate de probe, fapt ce a servit temei pentru respingerea parțială a cererii înaintate de către reclamantă, cu privire la scutirea de la taxa de stat. Pe parcursul examinării cauzei, mama reclamantei a prezentat aceste înregistrări telefonice instanței competente pentru soluționarea litigiului sus menționat. Aceasta le-a folosit ca mijloc de probă, ca la 16 iulie 2002 să respingă parțial o cerere a reclamantei privind scutirea de taxa de stat. Prin scrisoarea din 5 august 2002, compania M. a furnizat dnei O.M., la cererea acesteia din urmă, informațiile privind plățile lunare efectuate de către reclamantă în perioada octombrie 2001 și iulie 2002. La 22 august 2002, reclamanta a înaintat o acțiune împotriva societății M. cu privire la repararea prejudiciului moral cauzat prin presupusa divulgare a înregistrărilor sale telefonice. Ea a mai susținut că, urmare a acestui fapt, i-a fost încălcat dreptul său la viață privată și că societatea M. a acționat ilegal. Prin hotărârea Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău din 02.04.2003 cererea reclamantei a fost respinsă.

În concluzie, Curtea constată că dispozițiile interne relevante în acest caz interzic, sub rezerva unor excepții, dezvăluirea informațiilor contestate. Se observă că nu pare că aceste excepții ar fi fost aplicabile în cazul reclamantei, în plus, guvernul nu a reușit să demonstreze contrariul. Rezultă că imixtiunea observată nu a fost „prevăzută de lege”, în sensul celui de-al doilea paragraf al articolului 8 al Convenției. Așadar, Curtea urmează să examineze problema existenței imixtiunii. Prin urmare, a avut loc o violare a articolului 8 al Convenției în privința reclamantei.

Pentru protejarea persoanei contra ingerințelor ilegale în viața sa privată, intimă sau de familie legea stabilește unele garanții. Astfel este interzisă acumularea fără necesitate a informației despre viața privată și intimă a persoanei. Colectarea unei asemenea informații în particular și amestecul în viața privată și

de familie în general se permite conform art. 8 alin.(2) al CEDO, în măsura în care este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora [9, p. 97].

Deși măsurile speciale de investigații autorizate de procuror fac parte din categoria măsurilor care parțial limitează drepturile și libertățile persoanei, în special dreptul la viața privată și de familie, totuși există necesitatea ca aceste măsuri să fie efectuate strict proporțional cu drepturile persoanei. Indiferent de rezultatele obținute din șirul de măsuri prevăzute la art. 132² alin.(1) pct. 2, acestea trebuie să fie confidențiale în conformitate cu Legea nr.133 din 08.07.2011. Procurorul odată ce a autorizat efectuarea unei măsuri speciale de investigații, este obligat să asigure respectarea drepturilor și libertăților persoanei, să monitorizeze acțiunile întreprinse de organul competent care le desfășoară și nu în ultimul rând să sesizeze organele competente în cazul în care se constată o încălcare vădită a măsurilor efectuate.

Dat fiind faptul că, în pofida tuturor principiilor se purcede la încălcarea vieții private, intime și de familie, sunt necesare garanții în ceea ce privește modalitatea de efectuare a măsurilor speciale de investigații, mecanisme efective de control care să asigure respectarea legii, verificarea procedurii de către o autoritate independentă față de cea care efectuează măsurile și o procedură de control care să fie în concordanță cu principiile unei societăți democratice.

În speța *Lordachi și alții vs Moldova* [4], asemenea garanții nu erau prevăzute de legislația națională pertinentă. Curtea a constatat că, în materia interceptărilor comunicărilor, au existat (în momentul examinării) deficiențe în ceea ce privește previzibilitatea legii procesual-penale – natura infracțiunilor pentru care este admisă interceptarea, categoriile de persoane posibile de a fi subiectul unei interceptări a convorbirilor; o limitare clară a perioadei de interceptare; maniera în care se face filtrarea datelor obținute prin activitatea specială de investigații. Așadar, Curtea a concluzionat că legislația Republicii Moldova nu oferă o protecție adecvată împotriva abuzurilor autorităților în sfera interceptării convorbirilor telefonice. Prin urmare, la acel moment o asemenea măsură era disproporționată și abuzivă [7, p. 51].

În concluzie, ținem să menționăm că măsurile speciale de investigații nu fac parte numai din acțiunile de urmărire penală, dar reprezintă o parte din procedeele probatorii ale procesului penal. În raport cu celelalte procedee probatorii măsurile speciale de investigații au un caracter distinct, caracterizat prin faptul că pot admite ingerințe în viața privată, intimă și de familie a omului. În doctrină, măsurile speciale de investigații sunt un ansamblu de acțiuni cu caracter public și secret efectuate de către organele competente în cadrul unei cauze penale în condițiile prevăzute de Codul de Procedură Penală. Din cauza faptului că măsurile speciale de investigații autorizate de procuror diminuează într-o oare-

care măsură drepturile și libertățile persoanei, legea a impus precizarea unor mijloace eficiente împotriva unor limitări ilegale. Și anume, s-au instituit garanțiile procesual-penale, însă aceste garanții nu sunt suficiente pentru a asigura respectarea drepturilor persoanei, iar anume a vieții private în cadrul procesului penal, astfel, insuficiența dată constituie o preocupare intensă și permanentă atât pentru societate, cât și pentru practicienii dreptului. Deși fiecare din noi nu ar dori ca să-i fie aduse anumite limitări a integrității fizice și morale, trebuie să conștientizăm faptul că pentru a fi în siguranță și pentru ca justiția să-și realizeze scopurile trebuie să acceptăm unele imixțiuni în această privință. Totodată, organele care nemijlocit efectuează măsurile speciale de investigații, sau care dispun prin autorizare aceste măsuri au un rol important în garantarea legalității acestora și în asigurarea respectării vieții private în cadrul unui proces penal.

Bibliografie:

1. Udrioiu M. Codul de procedură penală. Comentariu pe articole. București: Ed. „C.H. Beck”, 2015, p. 250, ISBN 978-606-18-0409-2
2. Avocatul Poporului. Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2019. Chișinău, 2020. p. 378.
3. Botnari I. Aspecte conceptuale privind măsurile speciale de investigații. Legea și viața, 2018. [online] [citată la 10.03.2023]. Disponibil: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2018/4-1/4.pdf>
4. Cauza Iordachi și alții c. Republicii Moldova. Hotărârea din 10.02.2009. Disponibil: [online] [citată la 10.03.2023] <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-112676%22%5D%7D>
5. Cauza Savotchko c. Republica Moldova. Hotărârea din 28.03.2017. [online] [citată la 10.03.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-180862%22%5D%7D>
6. Cicala A. Particularitățile măsurii speciale de investigații „Urmărirea vizuală”. Revista Națională de Drept. Chișinău, 2021. p. 56, ISSN 2587-411X
7. Cobîșenco I., Fală M. Principiul proporționalității măsurilor speciale de investigații – garanție a dreptului la viață privată. Revista Națională de drept Nr.12, 2017. p. 56, ISSN 2587-411X
8. Covalciuc I. Măsurile speciale de investigații autorizate de procuror în procesul penal. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2018. p. 175. [online] [citată la 09.03.2023]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53408/covalciuc_ion_thesis.pdf
9. Dolea I., Roman D., Sedlețchi I., Vizdoagă T., Rotaru V., Cerbu A., Ursu S. Drept procesual penal. Partea generală. Volumul I. Chișinău, 2005. p. 368, ISBN 9975-940-90-0
10. Legea privind activitatea specială de investigații. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 113-118/373. [online] [citată la 09.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123543&lang=ro#
11. Marian O. Statutul Juridic al Persoanei: Conținut și Garanții. Chișinău, 2017. p. 156, ISBN 978-9975-56-464-9

12. Popa V. Natura juridică și reglementarea teoretică a măsurilor speciale de investigații autorizate de judecător în legislația Republicii Moldova și România. [online] [citată la 10.03.2023]. Disponibil: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/17633>
13. Raportul de activitate a Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru anul 2021. [online] [citată la 10.03.2023]. Disponibil: <https://www.lhr.md/ro/2022/01/republica-moldova-la-ctedo-anul-2021/>
14. Raportul de activitate a RM la Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru anul 2019. [online] [citată la 10.03.2023] Disponibil: <https://www.lhr.md/ro/2020/01/moldova-ramane-top-la-ctedo-si-2019-ramanem-top-cinci-dupa-numarul-de-cereri-raportat-la-populatia-tarii/>
15. Starasciuc R., Epure G. Teoria generală a dreptului. Chișinău. Ed.: Cartea Militară, 2019, p. 250, ISBN 978-9975-3163-8-5

CZU 352.9(478)

REFORMA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA PRIN PRISMA STRATEGIEI NAȚIONALE PENTRU ANII 2023-2030

Stanislav CEBOTARI, student, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: **Aliona CORCENCO**, dr., lect. univ.

Abstract: *The democratic evolution of the political system, the complexity of the problems that society faces today, the complex development of social-economic reforms, the increasingly active affirmation of the Republic of Moldova in its relations with other states of the world and with international bodies, the process of European integration and the changes that have place in the social consciousness as a result of these changes necessarily also assume a new vision of public administration. The 2023-2030 public administration reform strategy represents that innovative attempt to modernize public administration, the finality of which I hope will be reached.*

Keywords: *democracy, public administration, reform, strategy, development, amalgamation.*

Evoluția democratică a sistemului politic, complexitatea problemelor cu care astăzi societatea se confruntă, desfășurarea complexă a reformelor social-economice, afirmarea tot mai activă a Republicii Moldova în relațiile cu alte state ale lumii și cu organisme internaționale, procesul de integrare europeană și mutațiile ce au loc în conștiința socială ca urmare a acestor schimbări presupun neapărat și o nouă viziune asupra administrației publice.

Organele administrației publice pot activa eficient în condițiile când toate transformările din societate se produc într-o consecutivitate bine determinată și au un suport legislativ adecvat, ce le permite nu numai să dirijeze aceste procese, dar și să se reformeze ele înseși în corespundere cu cerințele înaintate de evoluția societății. În acest sens, reforma administrației publice în Republica

Moldova constituie nu numai o condiție de asigurare a transformărilor din societate, dar și un garant al acestor transformări. De altfel, necesitatea de a asigura efectuarea transformărilor politice și economice în termene restrânse cere imperios desăvârșirea personalului de conducere, formarea la toate nivelurile a unui aparat profesionist, crearea unui sistem eficient de pregătire și perfecționare a cadrelor pentru organele administrației publice [1, p. 9].

Conducerea, sub diverse forme, a apărut o dată cu societatea umană din necesitatea de conviețuire în comun a indivizilor. În același timp, nu putem numi conducerea din perioada prestată ca administrație în sensul deplin al acestui cuvânt, cu toate că esența ei rămâne a fi aceeași: de a organiza și dirija viața socială spre binele și în interesul majorității membrilor societății date, întru satisfacerea nevoilor sociale prin prestarea serviciilor de interes vital. În opinia doctrinarilor, statul și dreptul sunt fenomene sociale ce apar la o anumită treaptă de dezvoltare a societății umane și progresează ulterior concomitent cu societatea. Până la apariția statului și dreptului, societatea umană a cunoscut o perioadă mai îndelungată de existență și dezvoltare, cunoscută în literatură ca societatea prestată.

Societatea, menționează prof. Ioan Alexandru, *este un mod de existență în sfera fenomenelor vieții*, iar definirea conceptului de societate subsumează două categorii de sensuri: - cristalizării specifice de relații între indivizii umani și instituții (societate capitalistă, societate rurală ș.a.); - caracterul de unitate (entitate) pe care îl dobândesc relațiile sociale relativ hotărnicite (societatea românească, germană, europeană), tot în această categorie de sensuri se încadrează și comunitățile mici, care sunt reprezentative pentru o zonă determinată (având deci valoare de eșantion) și care servesc drept baze de cercetări etnografice [5, p. 3].

Doctrina administrativă a elaborat teza de administrație publică (sau serviciu public) în sens larg și în sens restrâns. În sens larg, cuprinde activitățile tuturor autorităților publice (legislative, executive, judecătorești, centralizate de stat sau descentralizate și autonome) prin care se contribuie la organizarea executării sau executarea legii precum și la prestarea de servicii populației. În sens restrâns, fiind doar activitatea autorităților puterii executive.

Pornind, însă, de la faptul că *procesului de administrare* i se mai spune și *proces de guvernare* (ca sinonime), atunci nu putem limita „administrația” doar la executarea sarcinilor „executivului”, prima având o semnificație mai amplă și mai extinsă: adică, și de trasare a strategiilor pe termen lung și executarea sarcinilor curente. Din cele expuse, putem desprinde că administrația publică constituie un sistem de autorități bine organizat la nivel național și local, în baza principiilor constituționale, care desfășoară (în regim de putere publică) activități îndreptate spre exercitarea legii sau organizarea executării acesteia prin emiterea de acte normative subordonate legii, precum și prestarea de servicii publice în interesul general al societății [5, p. 7].

Reforma administrației nu poate fi confundată cu procesul continuu de modernizare a acesteia. Reforma presupune schimbări radicale nu numai în

aspect instituțional și funcțional, dar și a principiilor de guvernare, a metodelor utilizate și naturii raporturilor dintre administrație și cei administrați. Reorganizarea instituțională și funcțională a administrației publice urmărește scopul să optimizeze mecanismele raporturilor între autoritățile administrației publice centrale și locale într-o strânsă conexiune cu noua organizare administrativ – teritorială. Se știe că sarcinile care stau în fața administrației publice vor putea fi realizate de unitățile instituționale noi, or, problemele care apar se cer a fi rezolvate de instituții competente, abilitate cu anumite drepturi și responsabilități. În acest sens, putem vorbi despre două aspecte ale procesului instituțional. Pe de o parte, interesele realizării reformei inițiază construirea unor organe noi atât la nivel central cât și la nivel local, iar pe de altă parte se impune restructurarea dimensională și funcțională a organelor existente ale administrației publice. Necesitatea punerii în aplicare a mecanismelor reformei de către rețeaua nouă instituțională determină caracterul prioritar al reorganizării instituționale și funcționale în desfășurarea reformei administrației publice [5, p. 11].

„Reformă” – provine de la latinescul „reformo”, ceea ce înseamnă o schimbare sau într-o definiție mai complexă, înseamnă transformarea politică, economică, socială, culturală cu caracter limitat sau de structură a unei stări de lucruri, pentru a obține o ameliorare sau un progres, o schimbare în sânul unei societăți [5, p. 11].

„Reforma administrației publice” – reprezintă un set de schimbări deliberate care optimizează structura și schimbă funcționalitatea activității acestora [5, p. 11].

Ca orice proces de reformă structurală și funcțională, inclusiv ca proces dinamic, el nu poate fi niciodată încheiat și desăvârșit. Profesoara Maria Orlov, punctează că: *realizarea unui proces de analiză diagnostică a situației existente la nivelul administrației publice centrale, cât și la nivelul administrației publice locale, identificarea problemelor cu care se confruntă acestea, a priorităților ce trebuie avute în vedere în rezolvarea acestora, dar și a resurselor disponibile, acestea fiind doar câteva din condițiile necesare formulării unei strategii coerente privind reforma în administrația publică. Reformele administrative, pe lângă faptul că implică mari cheltuieli financiare, riscă, uneori să nu atingă scopul scontat, dacă nu se iau în calcul toți factorii interni și externi care pot influența acest proces. În dezvoltarea lor statele recurg și la reforme radicale dar, o dată la sute de ani, când sunt prezente suficiente premise economice, sociale și politice. Prin urmare, nu trebuie de confundat reforma administrației cu modernizarea ei curentă. Reforma este prin esență tot un proces de modernizare, dar unul radical și limitat în timp. La rândul său, modernizarea administrației este un proces continuu, nelimitat în timp, al oricărei societăți, cât de înalt nu ar fi nivelul de dezvoltare socială acest proces nu încetează, fiind determinat de dinamica transformărilor sociale îndreptate spre creșterea nivelului de trai al populației. Orice modernizare a administrației, cu atât mai mult o reformă administrativă, va avea succes doar în cazul când va fi fundamentată temeinic din punctul de vedere al științei administrației* [5, p. 12].

Pe parcursul a circa 30 de ani de independență, în Republica Moldova au avut loc numeroase încercări de a moderniza și reforma sistemul de administrație publică locală. În acest sens, au fost adoptate 7 legi noi privind APL și au avut loc 3 reforme/anti-reforme administrativ-teritoriale. Practic fiecare guvernare din Republica Moldova, a încercat să realizeze o reformă a APL, inclusiv cu susținerea consistentă din partea partenerilor de dezvoltare. Însă, în pofida interesului atât de mare față de reforma APL și numărul mare de încercări de reformare, se constată că, în mare parte, aceste tentative au eșuat. În special, merită menționate reformele din perioada anilor 1998-2003, atunci când la început s-a trecut de la organizare administrativ-teritorială sovietică pe raioane, la modelul românesc și mai modern – pe județe. Pentru ca apoi, doar după 2 ani de implementare și în rezultatul schimbării de guvernare, noua organizare administrativ-teritorială să fie abandonată și să se revină din la vechiul sistem administrativ sovietic bazat pe raioane. Aceste reforme, pe cât de importante, pe atât și de controversate, au lăsat urme extrem de negative asupra dezvoltării sistemului de administrație publică locală și dezvoltare locală în genere, blocând procesul de modernizare a sistemului APL, descentralizare și consolidare a autonomiei locale din Republica Moldova. Totodată, dezamăgirile și amintirile negative lăsate de reformele respective, sunt păstrate în memoria colectivă a populației și a reprezentanților APL până în prezent. Printre cauzele principale a eșecului reformelor anterioare, ar putea fi menționate: lipsa unei viziuni și abordări complexe asupra reformei; politizarea excesivă și abordare exclusiv centralizată: de sus în jos; lipsa de finalitate; caracterul netransparent; lipsa unor discuții largi în societate cu implicarea tuturor actorilor interesați; lipsa implicării și unui dialog real cu APL; lipsa unui consens politic și social general durabil; graba în procesul de elaborare și implementare a reformei, lipsa unor consultări adecvate cu APL și asociațiile sale reprezentative, lipsa unor evaluări și analize de impact la fiecare etapă etc. [10, p. 1]. Realitatea zilei de astăzi diferă, însă o mare parte din acele cauze ce au determinat insuccesul reformelor anterioare, persistă și acum.

Integrarea Europeană este, terminologic, un proces de integrare politică, juridică, economică (și în unele cazuri sociale și culturale) ale unor state care se află parțial sau total în Europa. Termenul de integrare europeană a apărut, în primul rând, prin intermediul Uniunii Europene și al Consiliului European. Prin urmare, constat că pentru facilitarea parcursului European a Republicii Moldova, cât și pentru eficientizarea serviciilor publice locale, reforma administrativă e complementară eforturilor anterior menționate. În contextul asumării angajamentelor de aderare la Uniunea Europeană, aprobarea unei noi Strategii de reformă a administrației publice este un criteriu stipulat în Planul de acțiuni pentru implementarea măsurilor propuse de către Comisia Europeană în Avizul său privind cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană [8], aprobat de către Comisia Națională pentru Integrare Europeană pe data de 4 august 2022 [3, p. 1]. Respectiv, un temei pentru reformarea administrației pu-

blice, atât acum, cât și în trecut, l-a constituit integrarea europeană, cât și realitatea socială.

Observ, astfel, că strategia de reformă a administrației publice pentru perioada 2016-2020, deși la nivel conceptual se prezenta a fi realizabilă și bine determinată, la nivel practic a arătat că nu și-a atins finalitatea. Astăzi, în 2023, conchid că deși scopul principal al reformei sus menționate rezida în *crearea unei administrații publice moderne, profesioniste și orientate spre oferirea serviciilor publice de calitate, în corespundere cu necesitățile și așteptările cetățenilor și cele ale entităților sociale și economice* [9, p. 6], aceasta a rămas un indicator încă neatins.

Potrivit Raportului de evaluare intermediară și ex-post al Strategiei privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020, efectuat conform Metodologiei de evaluare a documentelor de politică publică, cu asistența partenerilor de dezvoltare în cadrul Programului ENPI al Uniunii Europene pentru Republica Moldova „*Sprijin pentru procesul de reformă a administrației publice în Republica Moldova*”, se constată că rezultatele preconizate nu au fost obținute. Tendințele contradictorii ale rezultatelor reformelor din domeniul administrației publice au fost reflectate prin indicatori globali ai guvernancei calculați de Banca Mondială cu anumite progrese după semnarea Acordului de Asocieră dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, dar insuficiente și neconsolidate. Printre explicații, lipsa de consecvență în implementarea reformelor și instabilitatea politică. Or, perpetuarea unui sistem ineficient al administrației publice poate amplifica problemele și vulnerabilitățile structurale ale țării și eroda încrederea oamenilor în instituțiile statului. Prin urmare, este prioritară trasarea în continuare a unor obiective strategice care să permită edificarea unei administrații publice moderne, eficiente, profesioniste, orientate spre furnizarea de servicii publice de înaltă calitate, conform nevoilor și așteptărilor cetățenilor și mediului de afaceri din Republica Moldova [3, p. 1].

În continuarea eforturilor de a moderniza administrația publică locală, Guvernul de la Chișinău vine cu o nouă strategie de reformă a administrației publice, care se sprijină pe principiile spațiului administrativ european (*statul de drept, fiabilitatea/încrederea și predictibilitatea, deschiderea și transparența, responsabilitatea, eficiența și eficacitatea; descentralizare, subsidiaritate și autonomie locală*).

Strategia de reformă a administrației publice [3, p. 2]. din Republica Moldova pentru anii 2023-2030 vine să susțină implementarea reformelor pe cinci componente:

1. *Managementul Funcției Publice și al Funcționarilor Publici;*
2. *Cadrul instituțional al Administrației Publice Centrale;*
3. *Sistemul de Planificare Strategică și Elaborare a Politicilor Publice;*
4. *Debirocratizare și Dezvoltarea Serviciilor Electronice;*
5. *Administrația Publică Locală*).

La ziua de astăzi, administrația publică din Republica Moldova se confruntă cu multiple probleme, care influențează calitatea serviciilor publice prestate, cât și modul în care se satisface interesul general al populației. Proiectul de reformă evidențiază și se axează pe câteva probleme prioritate, după cum urmează:

- Aplicarea neuniformă a cadrului normativ și de reglementare a sistemului de dezvoltare și coordonare a politicilor publice, în mare parte, cauzat de insuficiența capacităților necesare și resurselor umane în autoritățile publice;
- Peste 30% din acțiunile planificate în documentele de politici publice nu conțin estimarea costurilor și nu identifică sursele de finanțare, fapt ce afectează toate etapele procesului de implementare a politicilor publice și de planificare strategică și operațională;
- Circa 70% din numărul total al documentelor de politici publice elaborate nu sunt susținute și argumentate prin analiza ex-ante sau evaluarea ex-post, iar procesele aferente realizării analizei impactului politicilor publice nu sunt pe deplin instituționalizate;
- Reglementarea vagă a prevederilor cadrului normativ privind consultările publice, privind platformele de consultare și privind asigurarea transparenței în elaborarea politicilor publice, care generează aplicarea arbitrară și neconsecventă a acestora [4, pp. 21-28].

Republica Moldova este organizată din punct de vedere teritorial în 896 UAT de nivelul I (sate, comune, orașe și municipii) și 35 UAT de nivelul II (32 raioane, mun. Chișinău și Bălți, unitatea teritorială autonomă Găgăuzia), având o populație de 3,35 milioane locuitori la situația din 1 ianuarie 2017. Fragmentarea teritorială excesivă cu un număr mare de UAT mici, cu bază fiscală mică are repercusiuni asupra capacității administrative a comunităților locale. În conformitate cu prevederile legale, capacitatea administrativă este definită ca fiind adecvată pentru o APL dacă cheltuielile administrative ale acesteia nu depășesc 30 la sută din suma totală a veniturilor proprii [6, p. 1].

Din cele prezentate de Guvern, până la momentul actual acesta ia în considerație două opțiuni de reformă, ambele reieșind din cel mai recent studiu complex privind scenariile de reformă administrativ-teritorială, elaborat în decembrie 2018 cu suportul Agenției de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ).

Opțiunea 1 – Scenariul compact. Potrivit acestei opțiuni, o autoritate publică locală reformată urmează să întrunească un șir minim de criterii, printre care: continuum geografic, un număr minim de 5000 de locuitori, legătură rutieră și o distanță maximă de la centru de 25-30 km. În același timp, sunt propuse un șir de condiții cu privire la alegerea centrului administrativ, cum ar fi capacitate fiscală sau serviciile furnizate. Totodată, noua autoritate publică locală urmează să aibă capacitatea de a oferi salarii pentru minim 20 angajați din resursele proprii ale autorității publice. Preferință pentru centrele administrative urmează a fi acordat orașelor. În eventualitatea implementării integrale a acestei opțiuni, numărul autorităților publice locale de nivelul I urmează a fi între 90-130.

Opțiunea 2 – Scenariul moderat. Potrivit acestei opțiuni, ca și în cazul scenariului compact, o autoritate publică locală reformată urmează să întrunească condiția continuumului geografic sau legăturii rutiere. Totodată, în acest scenariu numărul minim de locuitori a noii unități administrativ teritoriale urmează a fi de 3000, distanța maximă de la centru de 20-25 km și capacitate de susținere financiară din resurse proprii a unui număr minim de 12 angajați. În eventualitatea implementării integrale a acestei opțiuni, numărul autorităților publice locale de nivelul I urmează a fi între 150-200.

Opțiunea 3 – Municipalizare. Adițional, la cele două opțiuni propuse de Guvern, Coaliția pentru Descentralizare, a propus o opțiune alternativă. Potrivit acesteia, autoritățile publice locale de nivelul I rămân cu aceleași competențe, cu excepția autorităților publice locale care actualmente sunt reședințele de raion. Acestea urmează să primească responsabilitatea îndeplinirii întregului set de competențe și furnizării serviciilor pe teritoriul orașului reședință, precum și responsabilitatea tuturor celorlalte competențe și servicii pe teritoriul celorlalte unități administrativ teritoriale care astăzi sunt realizate de consiliile raionale și structurile acestora. În cazul acestei opțiuni, structurile actuale ale raioanelor ar urma să fie absorbite integral de către primăriile din orașele de reședință ale raioanelor, acestea dobândind statut de municipiu. Primarul viitorului municipiu urmează a fi ales direct prin votul întregii populații a municipiului (teritoriul actualului raion). Această opțiune este susținută și de Congresul Autorităților Locale din Moldova [7].

Scenariul principal pe care se statutează reforma administrativă este cel privind amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale. Proiectul de lege cu privire la amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale, în art. 2 definește amalgamarea voluntară ca *fiind fuziunea benevolă a două sau a mai multor UAT de nivelul întâi, în baza deciziilor consiliilor locale respective, cu respectarea criteriilor, condițiilor și a procedurilor prevăzute de prezenta lege, precum și de alte acte normative;*

Prin urmare, în Metodologia de amalgamare voluntară se stipulează că *unitate administrativ-teritoriale amalgamată – este unitatea administrativ-teritorială creată din sate, comune, orașe, municipii ca urmare a deciziilor de asociere voluntară ce vizează crearea unor comunități locale cu un nivel adecvat de capacitate administrativă și financiar fiscală pentru asigurarea furnizării serviciilor publice de calitate* [6, p. 5]. Astfel, conchidem că unitățile administrativ-teritoriale ce dispun de capacitate vor deveni centre administrativ-teritorial amalgamate.

De menționat e că la ora actuală, există multe semne de întrebare care rămân neepuizate. Deși proiectul de reformă și metodologia stabilește expres procedura de amalgamare, subiecții, principiile și toate aspectele ce survin, precum cele financiare, personalul, în particular, și societatea, în ansamblu, nu sunt pregătite pentru o astfel de reformă. Inclusiv, în contextul în care se apropie alege-

rile, există pericolul că odată cu schimbarea vectorului politic, toate eforturile depuse să fie zădărnice.

În concluzie, reiterez importanța realizării reformei administrației publice pentru Republica Moldova și nemijlocit, ca imperativ de integrare europeană. Totuși, în baza celor enunțate, e important, de asemenea, să analizăm riscurile, să anticipăm anumite soluții și să investim în pregătirea societății privind reforma respectivă. Or, fără o pregătire corespunzătoare, riscăm să eșuăm.

Bibliografie:

1. MOCANU, Victor., MUNTEANU, Valeriu. Drept administrativ. Note de curs. [online] [citată 02.04.2023]. Disponibil: https://elibrary.ceiti.md/files/12/Televca/Juridica/012_-_Drept_administrativ.pdf
2. SÎMBOTEANU, Aurel. Administrația Publică: prin reformare spre modernizare. Culegere de Studii. Chișinău, 2013, 346 p. ISBN 978-9975-71-349-8, online] [citată 02.04.2023]. Disponibil: http://dspace.aap.gov.md/bitstream/handle/123456789/365/Simboteanu_cartea_FINAL.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Nota Informativă la proiectul hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de reformă a administrației publice din Republica Moldova pentru anii 2023-2030, [online] [citată 02.04.2023]. Disponibil: <https://particip.gov.md/ro/document/stages/proiectul-strategiei-de-reforma-a-administratiei-publice-din-republica-moldova-pentru-anii-2023-2030/9685>
4. Strategia de Reformă a Administrației Publice din Republica Moldova pentru anii 2023 – 2030. [online] [citată 02.04.2023]. Disponibil: <https://particip.gov.md/ro/document/stages/proiectul-strategiei-de-reforma-a-administratiei-publice-din-republica-moldova-pentru-anii-2023-2030/9685>
5. ORLOV, Maria., BELECCIU, Ștefan. Drept administrativ. Chișinău, 2005, 310 p. ISBN 9975-935-88-5
6. Metodologia de amalgamare voluntară a autorităților administrative-teritoriale în Republica Moldova, 2020, Chișinău. [online] [citată 02.04.2023]. Disponibil: http://agreed.md/wp-content/uploads/2020/07/agreed_methodology_darft_ro-2.pdf
7. Primii pași în realizarea reformei administrației publice locale. Comentariu de Adrian Ermurachi, [online] [citată 07.04.2023]. Disponibil: <https://ipre.md/2022/12/09/primii-pasi-in-realizarea-reformei-administratiei-publice-locale-comentariu-de-adrian-ermurachi/>
8. Planul de acțiuni pentru implementarea măsurilor propuse de către Comisia Europeană în Avizul său privind cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. [online] [citată 02.04.2023] Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/uploaded/plan_cnie_04.08.2022.pdf
9. STRATEGIA PRIVIND REFORMĂ ADMINISTRAȚIEI PUBLICE PENTRU ANII 2016-2020, p. 6. Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/strategia_de_reforma.pdf
10. Reforma Administrației Publice Locale – Modelul CALM (note conceptuale), p.1. Disponibil: <https://www.calm.md/wp-content/uploads/2021/02/Modelul-CALM-Reforma-APL.pdf>

PROTECȚIA PERSOANELOR PĂGUBITE PRIN ACCIDENTE PRODUSE DE VEHICULE NEASIGURATE

Teodora BUSUIOC, studentă, Facultatea Drept, Administrație, Ordine și Securitate Publică, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova
Conducător științific: **Vladimir VASILIȚA**, dr., conf. univ.

Abstract: *One of the most pressing problems faced by people injured in car accidents is the mandatory auto liability insurance that the culprit does not have at the time of the accident, in most cases the lack of insurance constitutes a real threat of non-compensation of the injured person.*

According to art. 3 of Law no. 106 of 21.04.2022 „compulsory motor civil liability insurance for damage caused by vehicles (hereinafter – mandatory RCA insurance) – insurance contract, proven by the mandatory RCA insurance policy (domestic) and/or "Green Card" insurance certificate ” (external), through which a licensed insurer can carry out compulsory insurance activity RCA undertakes, based on an insurance premium paid by the insured, to compensate the damage caused by a vehicle accident that occurred during the validity period of the insurance contract;"1, in other words the RCA represents a contract concluded between the owner of the motor vehicle, called the insured, and the insurance company. In exchange for the insurance premium, the insurer undertakes to pay the damage caused to the third party when the insured risk occurs.

According to data from the Automated Information System "Register of road accidents", during twelve months of 2021, 2517 road traffic accidents were registered, as a result of which 254 people died, and 2834 others were traumatized.

Keywords: *compulsory insurance, BNAA, road accident, damage, compensation, uninsured vehicle.*

I. Introducere. Potrivit datelor din Sistemul informațional automatizat „Registrul accidentelor rutiere”, pe parcursul a douăsprezece luni ale anului 2021, s-au înregistrat 2517 accidente în traficul rutier, în rezultatul cărora 254 de persoane au decedat, iar altele 2834 au fost traumatizate.

Evoluția situației accidentare în perioada anilor 2018-2021 are un caracter descendent, fiind înregistrată o descreștere cu: 3,7% la numărul de accidentelor în traficul rutier; 7,3% la numărul de persoane decedate; 9,3% la numărul de persoane traumatizate.

Prin urmare, comparând datele generalizate, cu perioada analogică a anului precedent, se atestă o creștere la toate compartimentele, după cum urmează cu:

- +25,6% la numărul de accidente înregistrate;
- +3,67% a persoanelor decedate și respectiv;
- +25,12% a persoanelor traumatizate.

Referindu-ne la categoria participanților la trafic culpabili, în calitate de conducători ai mijloacelor de transport, în cele mai multe cazuri ce se fac vinovați de producerea accidentelor, conducătorii de autoturisme, constituind 79,66% din numărul total de accidente pe țară, totodată, fiind înregistrată o creștere a numărului de accidente și a persoanelor traumatizate, în care aceștia se fac vinovați.⁵

Subsidiar, asigurarea este o activitate social-economică care constă în protejarea persoanelor fizice și juridice în calitate de asigurați împotriva diferitor riscuri și este îndeplinită de către societăți de asigurare. Totodată, asigurarea reprezintă o operațiune financiară-economică prin care partea denumită asigurător compensează, în cazul producerii unui eveniment funest, partea denumită asigurat, printr-o sumă de bani (indemnizație de asigurare sau despăgubire de asigurare).⁶

Prin noțiune, asigurarea este un acord de voință (sub formă de contract) între asigurat și asigurător, prin care asigurătorul oferă asiguratului contravaloarea pagubelor în cazul producerii riscurilor, în schimbul plății de către asigurat a primei de asigurare.

II. Metode de cercetare. La elaborarea acestui studiu, au fost utilizate următoarele metode de cercetare: metoda descriptivă, metoda comparativistă și metoda analizei logice.

Legislația europeană vizează acoperirea prejudiciului moral de către asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto diferă de la țară la țară, spre exemplu: legislația Austriei prevede compensarea daunei morale în cazul vătămărilor corporale, iar în cazul decesului, se despăgubește dauna morală doar rudelor apropiate și doar în cazul depresiilor; în Danemarca, asigurătorii acoperă dauna morală în cazul vătămărilor corporale doar în cazul îngrijirilor medicale, echivalentul a 20 euro pe zi de îngrijire medicală, dar nu mai mult de 7 700 euro, în cazul leziunilor corporale permanente, în dependență de tipul leziunii, despăgubirea morală nu va depăși suma de 43 000 euro. În caz de deces, rudelor apropiate nu li se acordă despăgubiri morale; legislația Germaniei reglementează compensarea prejudiciului moral în cazul vătămărilor corporale ca o excepție, iar pentru daunele morale în caz de deces rudelor apropiate li se vor acorda despăgubiri în cazul de creștere a nivelului obișnuit de disconfort; legislația Franței și a Italiei prevede unele dintre cele mai mari compensații pentru daunele morale în caz de leziuni corporale și, respectiv, deces; legislația Ungariei, a Federației Ruse și a altor state prevede compensarea prejudiciului moral de către persoanele responsabile de cauzarea de suferințe fizice și psihice victimelor accidentelor de circulație.

⁵ <https://politia.md/ro/advanced-page-type/rapoarte-si-evaluari?page=1>

⁶ Legea nr. 106 din 21.04.2022 privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto pentru pagube produse de vehicule, art. 3;

Cu regret, legislația Republicii Moldova în domeniul asigurărilor obligatorii de răspundere civilă nu prevede compensarea prejudiciului moral rezultat din suferințe fizice și/sau psihice cauzate de asigurați.⁷

În rezultat, în Republica Moldova, fenomenul de compensare a prejudiciului moral în viziunea cetățenilor moldoveni se echivalează cu cel în care lipsește asigurarea obligatorie, deoarece chiar dacă ar exista asigurarea obligatorie, într-un final, păgubitul nu va primi nici un prejudiciu moral, această situație este degradabilă pentru Moldova, dar consider că, în acest sens, legiuitorul trebuie să preia prevederile europene și să le rezume la capitolul în cauză.

Aplicarea principiului recuperării depline a prejudiciului se dictează de necesitatea de a restabili dreptul celui ce a suferit în rezultatul neexercitării contractului. Acest principiu a fost foarte mult apreciat de învățatul rus O. S. Ioffe, care consideră, că datorită acestui principiu, se poate restabili poziția inițială a obligațiilor nerealizate. Datorită acestui principiu se asigură apărarea multilaterală a intereselor celor care suferă din cauza neexercitării obligațiilor de către debitori. Acest prejudiciu poate fi atât material, cât și moral, rezultând din suferința fizică sau stresul emoțional. Potrivit Principiilor Dreptului Contractual European daunele interese reprezintă quantumul care permite de a amplasa, cât este posibil, creditorul în situația în care el s-ar fi găsit dacă contractul s-ar fi executat în modul corespunzător.⁸

Astfel, în urma accidentului cu implicarea unui vehicul neasigurat principiul recuperării depline a prejudiciului este binevenit, deoarece aceasta acordă posibilitatea persoanei păgubite de a-și apăra toate interesele care au fost lezate, fie moral sau material.

III. Conținutul de bază. În continuare vor fi abordate prevederile de protecție a persoanelor păgubite prin accidente produse de autovehicule neasigurate.

Conform Legii nr. 106 din 21-04-2022 privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto pentru pagube produse de vehicule „Biroul Național al Asiguratorilor de Autovehicule (în continuare – BNAA) – birou național din Republica Moldova, asociație profesională, independentă și autonomă, a tuturor societăților de asigurare licențiate conform legislației să practice în Republica Moldova activitate de asigurare obligatorie RCA, care îndeplinește atribuțiile de birou național în Sistemul Internațional de Asigurări „Carte Verde”, de organism de plată a despăgubirilor de asigurare, precum și alte atribuții conferite de prezenta lege”.⁹

⁷ https://gladei.md/docs/viorica_bejan_repararea_prejudiciului_2016.pdf, 143;

⁸ <http://dspace.aap.gov.md/bitstream/handle/123456789/1585/8-Melnic.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, pag. 11;

⁹ Legea nr. 106 din 21-04-2022 privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto pentru pagube produse de vehicule

În cazul în care, a avut loc un accident rutier cu implicarea unui automobil, aflat în posesia unei persoane juridice, condus de către o persoană fizică și a fost întocmit un proces – verbal cu privire la contravenție, fiind considerat vinovat de comiterea accidentului o persoană fizică, conducător al automobilului, care la momentul producerii accidentului rutier nu deținea polița de asigurare obligatorie a răspunderii civile pentru pagube produse de autovehicule.

Mai mult potrivit art. 2013 alin. (1) și (2) din Codul Civil „Persoanele a căror activitate este legată de un izvor de pericol sporit pentru lumea înconjurătoare (exploatarea vehiculelor, a instalațiilor, mecanismelor, folosirea energiei electrice, a substanțelor explozibile, efectuarea lucrărilor de construcții etc.) au obligația să repare prejudiciul cauzat de izvorul de pericol sporit dacă nu demonstrează că prejudiciul se datorează unui eveniment prevăzut la art. 2012 (cu excepția cazurilor în care prejudiciul a survenit ca urmare a exploatării navelor aeriene) sau din intenția persoanei vătămate.”

„Obligația de reparare a prejudiciului revine persoanei care posedă izvorul de pericol sporit în baza dreptului de proprietate ori în alt temei legal sau persoanei care și-a asumat paza izvorului de pericol sporit.”¹⁰

Mai mult, conform pct. 35 și 36 al Hotărârii Comisiei Naționale a Pieței Financiare nr. 19/11 din 09 aprilie 2009 „cu privire la aprobarea Regulamentului privind Fondul de protecție a victimelor străzii”, Biroul Național al Asiguratorilor de Autovehicule poate înainta, în limitele despăgubirii de asigurare achitate, acțiune de regres față de persoanele răspunzătoare de prejudiciu și, după caz, pentru cheltuielile legate de instrumentarea și lichidarea pretențiilor de despăgubire, asupra: a) persoanei sau persoanelor răspunzătoare pentru repararea prejudiciului, în cazul accidentelor în care posesorul (utilizatorul) autovehiculului nu deține poliță de asigurare obligatorie de răspundere civilă auto internă sau autovehiculul a fost obținut pe cale ilicită; b) asiguratorului de răspundere civilă auto internă al persoanei sau persoanelor răspunzătoare pentru repararea prejudiciului, identificat în procesul investigațiilor ulterioare plății despăgubirii de asigurare. Persoana sau persoanele răspunzătoare pentru cauzarea prejudiciului au obligația să ramburseze în Fond despăgubirea achitată persoanei păgubite, inclusiv să ramburseze Biroului Național al Asiguratorilor de Autovehicule și cheltuielile legate de instrumentarea și lichidarea pretențiilor de despăgubire.

Astfel, cu referire la cele expuse, Biroul Național al Asiguratorilor de Autovehicule este în drept din data achitării despăgubirii persoanei păgubite, poate înainta împotriva persoanei juridice, care este considerată vinovată de comiterea accidentului, o acțiune.

În acest context, Biroul Național al Asiguratorilor de Autovehicule poate expedia în adresa persoanei vinovate de comiterea accidentului, o cerere, privind restituirea sumei, care nu au fost satisfăcute.

¹⁰ Codul Civil art. 2013 alin. (1) și (2)

Dacă persoana care poartă răspundere pentru pagubele accidentului nu va întoarce Biroului Național al Asigurătorilor de Autovehicule suma despăgubirii asigurate, atunci ultimul va fi în drept să înainteze acțiune de regres, după care conform hotărârii de judecată aceasta va putea încasa în mod solidar de la persoana care poartă răspundere pentru pagubele accidentului în beneficiul BNAA suma despăgubirii asigurate, cheltuielile de judecată cu titlu de taxă de stat achitate la înaintarea acțiunii și cheltuielile de asistență juridică

Concluzie. În concluzie, menționez că fiecare cetățean trebuie să fie informat corect, deoarece cu cât persoana este mai informată, cu atât este mai protejată. Dacă sunteți implicați într-un accident rutier și prin proces – verbal cu privire la contravenție s-a demonstrat că nu sunteți dumneavoastră vinovat, dar persoana vinovată nu are asigurare obligatorie de răspundere civilă auto pentru pagube produse de vehicule (RCA), atunci despăgubirile pentru cele comise pot fi achitate de către BNAA, doar dacă păgubitorul se va adresa către BNAA cu o cerere conform legislației sus menționate.

Așadar, în asemenea cazuri, nu vă panicați, ci din contra, acționați prin intermediul Biroului Național al Asigurătorilor de Autovehicule, el fiind pilonul de nădejde în accidente produse de autovehicule neasigurate.

Bibliografie:

1. LEGE Nr. 106 din 21-04-2022 privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto pentru pagube produse de vehicule
2. COD Nr. 1107 din 06-06-2002 CODUL CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA
3. ÎNCHEIERE din 22 februarie 2023, mun. Chișinău Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, Vera Guzun împotriva Societății cu Răspundere Limitată „MVS-Auto”
4. Î N C H E I E R E din 30 noiembrie 2022, mun. Chișinău Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, Asociația Profesională, ”Biroul Național al Asiguratorilor de Autovehicule” către SC „Etolaur” SRL și Usatfi Eduard
5. D E C I Z I E din 12 aprilie 2022 mun. Chișinău Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău
6. ÎNCHEIERE din 15 august 2018 mun. Chișinău Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, Biroul Național al Asiguratorilor de Autovehicule împotriva Societății Comerciale „Tatiand Tur” Societate cu Răspundere Limitată și Ilya Fetescu
7. ÎNCHEIERE din 26 septembrie 2018, mun. Chișinău Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție, Asociația Profesională „Biroul Național al Asiguratorilor de Autovehicule” împotriva Societății Comerciale „Biluxtrans” Societate cu Răspundere Limitată și Guranda Cornel.
8. <https://politia.md/ro/advanced-page-type/rapoarte-si-evaluari?page=1>, pag. 1, 4
9. <http://dSPACE.aap.gov.md/bitstream/handle/123456789/1585/8-Melnic.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, pag. 11
10. https://gladei.md/docs/viorica_bejan_repararea_prejudiciului_2016.pdf, pag. 143

UNELE ASPECTE PRIVIND MĂSURILE DE PREVENIRE A FORMELOR CRIMINALITĂȚII DUPĂ GENUL FĂPTUITORULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ÎN ALTE STATE

Lidia IVANCEA, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: Anatolie FAIGHER, dr., conf. univ.

Abstract: *The article deals with topical problems of national legislation in the field of prevention of male and female crime and the experience of foreign states such as the USA, Russia, Japan, China, France and Belgium in the fight against crime. Implementing male and female crime prevention measures is often a complex task. However, theoretical knowledge is not sufficient to respond to the existing challenges in the fight against crime at local and national level and to successfully develop and implement a crime prevention policy or program. An acute problem is the lack of progress and gaps in the organizational and legal framework of the activities of the authorities for preventing and combating crime, as the current state of the legal system, especially with reference to the crime prevention process in the Republic of Moldova, does not correspond to the existing realities, being nothing but a system with weak mechanisms, which are not effective in the fight against crime.*

Keywords: *male and female crime, prevention measures, crime control, international legal normative act, gender, punishment, crime prevention authorities.*

Atitudinea față de criminalitate ca fenomen social negativ sugerează că societatea trebuie să dezvolte o strategie de combatere a acesteia. Una dintre direcțiile unei astfel de strategii este prevenirea criminalității care este una din prioritățile actuale ale reformelor economice, politice și sociale din Republica Moldova.

Cu toate acestea, reieșind din practică, și luând în calcul diversitatea activităților criminale desfășurate de bărbați și femei, ajungem la ideea că nicio măsură de prevenire ori combatere a fenomenului criminalității masculine și feminine nu este universal valabilă. Problemele prevenirii formelor criminalității după genul făptuitorului trebuie să fie soluționate în contextul luptei cu criminalitatea în general, și cu fiecare infracțiune luată în parte, în mod special, ținând cont de pluralitatea faptelor penale, dar și de situațiile în care bărbații și femeile devin sau pot deveni victime ale unor infracțiuni [2, p. 189].

Potrivit opiniei autoarei *Boroiu-Dragomir C.*, activitatea de prevenire a criminalității feminine și masculine trebuie să cuprindă acele domenii ale vieții sociale în care se formează calitățile negative ale personalității, sub influența cărora, ulterior, se săvârșesc infracțiuni. Mai întâi de toate, acestea *sînt condițiile de trai și de muncă*. În afară de influența asupra factorilor criminogeni, în fiecare dintre domeniile menționate societatea trebuie să tindă spre o anumită armonizare a rolurilor. Îndeplinirea rolurilor într-un domeniu nu trebuie să exclu-

dă sau să îngreuneze îndeplinirea obligațiilor sale în altul. Este contraindicat, spre exemplu, ca aglomerarea cu sarcini la serviciu să împiedice îngrijirea copiilor sau odihna necesară pentru femei.

Este foarte dificil de soluționat toate aceste probleme, deoarece sunt legate de problemele globale ale societății, de dezvoltarea generală a țării și de modificarea multor stereotipuri înrădăcinate. Însă fără soluționarea lor nu este posibilă prevenirea eficientă a comportamentului antisocial al femeilor și al bărbaților [7, p. 41].

De asemenea, autorii suporului de curs *Criminologie* (Bălți, 2022), *Cernomoreț S.* și *Faigher A.*, consideră că pe lângă condițiile de viață și de muncă, obiectul prevenirii criminalității după genul făptuitorului îl constituie *domeniul relațiilor de familie*. Familia modernă se confruntă cu un șir de probleme generate de sistemul economic existent, imperfecțiunea legislației și birocrațismului aparatului de stat. Aceste probleme, desigur, se structurează pe funcțiile de bază ale familiei și anume: economice, demografice, social-psihologice și social-culturale. Dacă o astfel de bază lipsește atunci, de regulă, niște relații sănătoase se stabilesc destul de dificil și poate să apară o situație de criză, care formează o atmosferă de îngrijorare permanentă, invidie, ce impulsionează la săvârșirea unor fapte ilegale.

În acest sens, după opinia autorilor sus-menționați, este necesară *crearea și dezvoltarea infrastructurii sistemului social și special (psihologic, pedagogic) de ajutor acordat populației*. Este vorba despre centrele psiho-pedagogice și sociale de ajutor acordat populației. Activitatea centrelor trebuie să fie orientată spre deservirea socială a cetățenilor, realizarea drepturilor familiei și copilului, precum și apărarea și ajutorul din partea statului, asigurarea protecției psihologice a populației, soluționarea reușită a conflictelor de familie, desfășurarea unor cercetări științifice în domeniul noutăților protecției sociale, aprobării și implementării acestora în viață [1, p. 322].

De asemenea, în lucrarea sa *Criminalitatea feminină – cauze și efecte sociale. Strategii de prevenire și control* (București, 2008), *Bălan A.* menționează că, o măsură indispensabilă oricărei strategii de prevenire a criminalității feminine este îmbunătățirea serviciilor de asistență a familiei prin prisma următoarele acțiuni: identificarea de resurse pentru inițierea unor programe de sprijinire materială și financiară a familiilor sărace prin macro sau micro-proiecte, diferențiate în funcție de caracteristicile socio-economice ale zonelor geografice și ale mediului urban sau rural în care se află familiile respective; crearea unor centre locale de sprijin, consiliere și consultanță pentru femeile aflate în situații economico-sociale dificile (mame singure, mame cu mulți copii unici întreținătoare a familiei, femei agresate de soți sau parteneri etc.); elaborarea unor programe coerente la nivel național de prezentare și promovare a drepturilor femeii, pentru o mai bună înțelegere a responsabilităților egale ale soților/părinților față de educația copiilor [3, p. 220].

O astfel de măsură precum *îmbunătățirea serviciilor de asistență a familiei* ar trebui să fie inclusă într-unul din domeniile sistemului de prevenire a crimina-

lității din Republica Moldova, deoarece există rezultate pozitive în practica altor țări. În acest context, drept exemplu ar putea fi studiul de fezabilitate, realizat în Elmira, New York. Această programă a fost orientată pentru susținerea femeilor însărcinate și a familiilor cu copii mici, prin organizarea, periodică, la domiciliu, a unor vizite ale asistentelor medicale. În cadrul acestui program am fost incluse circa 400 de mame solitare sau cu venituri mici, cu vârsta cuprinsă 16-24 de ani.

Acest studiu de fezabilitate era conceput pentru a aborda problemele legate de abuzul asupra copiilor, dependența de asistență socială, dar și alte aspecte care ar pune în pericol viața și integritatea tinerelor mame. Asistentele le-au vizitat pe proaspetele mămici o dată la două săptămâni, până când copilul lor a împlinit vârsta de doi ani. Vizitele la domiciliu s-au concentrat pe furnizarea de asistență prenatală, îngrijirea copilului, oferirea de sprijin și a unei șanse de redresare în viață, ajutându-le să-și găsească un loc de muncă și să-și planifice viitorul, asigurându-le acces la toate serviciile necesare din comunitate.

Participanții la programul de vizite la domiciliu au prezentat următoarele rezultate pozitive: îmbunătățirea abilităților parentale; creșterea numărului de femei cu copii angajate *part-time*; reintegrarea tinerelor mame în procesul educațional; descreșterea numărului de cazuri de violență și/sau neglijență în relațiile cu copiii; reducerea consumului de tutun și alcool în rândul femeilor; scăderea fenomenului criminalității juvenile/recidive, caracterizat prin faptul că până la atingerea de către copiii a vârstei de 15 ani, au fost înregistrate mai puține arestări și condamnări (raportate la aceste mame și/sau copii) [5, pp. 44-65].

Reieșind din cele analizate mai sus, putem concluziona că majoritatea savanților autohtoni și străini preferă *modelul social de prevenire a criminalității*, pe motiv că aspectele sociale ale prevenirii criminalității vizează intervenția timpurie, prin reducerea factorilor de risc asociați cu criminalitatea ulterioară și întărirea factorilor de protecție. Munca de prevenire efectuată într-un stadiu incipient al criminalității, de preferință înainte de a fi prea târziu pentru repararea daunelor, li se pare majorității o abordare logică în procesul de prevenire a criminalității.

Acest model de prevenire a criminalității este urmat de Statele Unite ale Americii, Federația Rusă, o serie de țări europene (Franța, Belgia, Germania, Austria) și țările asiatice (China, Japonia).

Cele mai populare programe sociale preventive care și-au dovedit eficiența, în multe țări ale lumii (de exemplu, Marea Britanie, SUA, Canada, Germania, India, Australia), în lupta împotriva criminalității sunt: „*Supraveghere de Vecinătate*” (Neighborhood Watch); „*Programe de prevenire a criminalității prin organizarea mediului extern*” (Crime prevention through environment design (broken windows)); „*Hai să oprim criminalitatea*” (Crime stoppers); „*Programe de siguranță pentru anumite grupuri sociale*”; *dezvoltarea economică a regiunilor* ("WEED and SEED", "Safety City").

În cadrul prevenirii săvârșirii infracțiunilor, în rândul minorilor, prezintă interes *programele pentru școli și instituțiile de învățământ superior*. Astfel de

programe, de regulă, au drept scop reducerea numărului de factori de risc pentru comportamentul antisocial al diferitelor categorii de elevi. Aceste programe prevăd reducerea la minimum a conduitei negative a elevilor în interiorul pereților instituției de învățământ (inclusiv consumul de alcool și droguri) și concentrarea pe diverse activități educaționale.

Un exemplu de programe preventive care vizează prevenirea delincvenței în rândul tinerilor este organizarea de *tabere de tineret*. De regulă, la astfel de programe participă elevi care au absentat la lecții, sunt expulzați din școli și sunt caracterizați de o conduită rea. Taberele sunt create pe baza școlilor și sunt conduse de polițiști. În funcție de orientarea taberelor, în cadrul acestora sunt încadrați profesori, activiști sociali și alți reprezentanți ai comunităților locale ai populației. De exemplu, într-una dintre taberele din sudul Californiei, elevilor li se formează abilități de comunicare, li se organizează traininguri privind modul de stabilire a relațiilor cu alte persoane, li se explică regulile de bună conduită în societate, la general, și în școală, în mod special, inclusiv li se oferă asistență în legătură cu modul de depășirea a unor situații conflictuale sau de criză.

După finalizarea cursului, elevii cu vârsta cuprinsă între 8-12 ani nu întrerup contactul cu tabăra. Polițiștii îi vizitează periodic la școală și acasă. La rândul lor elevii trebuie să raporteze conducerii taberei despre performanțele lor academic [6, p. 18].

Astfel de programe au menirea de a pregăti tinerii și tinerele pentru rolurile viitoare de soț/soție, mamă/tată etc., având un rol important în socializarea acestora și formarea unui sistem de valori.

Potrivit unor savanții, în vederea prevenirii criminalității în rândul minorilor și tinerilor sunt necesare ca să fie luate următoarele măsuri: introducerea în programa școlară a unor teme care să abordeze problema prevenirii criminalității; organizarea unor activități educative cu reprezentanți ai autorităților care să aibă ca scop conștientizarea importanței prevenirii criminalității, receptarea și înțelegerea pericolelor pe care faptele antisociale le reprezintă; promovarea implicării active a tinerilor/tinerelor în comunitate prin organizarea unor centre comunitare prin atragerea în activități culturale, educative, sportive sau de interes social în timpul liber și programe de voluntariat a unui număr cât mai mare de tineri, inclusiv dintre cei care au comis fapte antisociale [4, p. 203].

Având în vedere opiniile savanților autohtoni și străini cu privire la măsurile de prevenire a criminalității masculine și feminine, se evidențiază următoarele măsuri de prevenire:

- măsuri pe termen lung legate de necesitatea elaborării unui program național ce ar viza, în mod separat și distinct, dar în același timp egalitar, statutul femeii și a bărbatului, având drept finalitate îmbunătățirea generală a tuturor sferelor vieții femeilor și a bărbaților, inclusiv îmbunătățirea climatului moral în societate.
- dezvoltarea unui sistem de activități educaționale, ținând cont de particularitățile negative în procesul de formare a comportamentului la femei și bărbați;

- acordarea de asistență psihologică femeilor și bărbaților care duc un stil de viață antisocial;
- analiza situației la locul de muncă, în familie, în viața de zi cu zi în vederea identificării factorilor care provoacă bărbații și femeile la comiterea infracțiunilor;
- elaborarea unor măsuri care ar viza prevenirea infracțiunilor specifice comise de femei și bărbați. În acest caz, se aplică metodologia generală a măsurilor preventive, ținând cont însă de specificul săvârșirii infracțiunilor de către femei și bărbați.

Realizarea măsurilor de prevenire a criminalității este adesea o sarcină complexă. Cu toate acestea, cunoștințele teoretice nu sunt suficiente pentru a răspunde provocărilor existente, în lupta cu criminalitatea, la nivel local și național și pentru a elabora și implementa cu succes o politică sau un program de prevenire a criminalității. O problemă acută este lipsa de progres și lacunele în cadrul organizatoric și legal al activităților organelor de prevenire și combatere a criminalității, întrucât starea curentă a sistemului de drept, în special cu referire la procesul de prevenire a criminalității din Republica Moldova, nu corespunde realităților existente, fiind nu altceva decât un sistem cu mecanisme slabe, care se arată neputincioase în lupta cu combaterea criminalității.

Creșterea numărului de infractori, atât în rândul bărbaților cât și a femeilor, reflectă, în mod direct, ineficiența activităților preventive desfășurate de organizațiile de stat și obștești, de organele penitenciare sub aspectul prevenirii speciale a criminalității și, în particular, ale sistemul post penitenciar de resocializare a condamnaților.

Majoritatea autorilor autohtoni, subliniază inconsecvența politicii de drept penal și a legislației penale în domeniul combaterii criminalității. Astfel, de exemplu, Codul de procedură penală al Republicii Moldova *abordează funcția preventivă a procesului penal*, într-un mod facultativ, negând de parcă, importanță vitală a acesteia în lupta cu criminalitatea. Prevenirea criminalității nu figurează printre sarcinile procesului penal, iar luarea măsurilor necesare pentru prevenirea și curmarea infracțiunilor este formulată ca obligația numai pentru organele de urmărire penală (alin.(3) art. 55 CPP RM).

Nu pune nimeni la îndoială poziția în care sarcina principală în formarea unui sistem de prevenire a criminalității este de a crea o bază legală solidă pentru funcționarea acestuia. Pe lângă sancțiunile de drept penal și măsurile de siguranță (art. 98 CP) prevăzute de Codul Penal, în legislația RM, în contextul combaterii criminalității, au fost adoptate o serie de legi speciale, ca și în multe alte țări ale lumii. *Aceste legi abordează, preponderent, măsuri concrete de luptă împotriva unui anumit tip de infracțiune:* Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate nr. 50 din 20.03.2012, Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr.45 din 01.03.2007, Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr. 308 din

22.12.2017, Legea cu privire la prevenirea și combaterea criminalității informatice nr. 20 din 03.02.2009, Legea cu privire la prevenirea și combaterea traficului de ființe umane nr.241 din 20.10.2005 etc.

Totuși, în condițiile în care procesul de prevenire a criminalității în RM nu are un cadru juridic independent, iar normele legale existente sunt dispersate în diverse ramuri de drept sau sunt fragmentate, avem drept rezultat o inconsecvență în activitățile preventive ale diferitor organe de ocrotire a normelor de drept. Pentru a evita consecințele nedorite sau a le minimiza, pentru a direcționa utilizarea tuturor mijloacelor de prevenire către un scop comun, cu cele mai puține contradicții între ele, *este necesar adoptarea unui act legislativ unic*, care să stabilească scopurile, obiectivele, principiile legislației de prevenire a criminalității, conținutul acestei legislații, tipurile, metodele și formele de prevenire, subiecții și competența acestora, care ar fi un ghid, un standard în domeniul preventiv. Între timp, proiectul *Hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea Programului de prevenire și combatere a criminalității pentru anii 2022–2025*, întocmit pe baza unora dintre aceste cerințe, nu a găsit încă susținerea legiuitorului, întrucât se află la etapă de examinare pentru aprobare în Guvern. Proiectul are drept scop stabilirea unui set de măsuri obiective și acțiuni pe termen mediu privind prevenirea și combaterea criminalității în Republica Moldova, într-o manieră eficientă și concentrată pe rezultate, astfel încât să diminueze acest fenomen. Programul de prevenire și combatere a criminalității pentru anii 2022–2025 va aborda riscurile și problema criminalității, care atinge toate sectoarele societății, precum și dezvoltarea economică și socială a țării, inclusiv afectează cetățenii și comunitățile în cele mai diverse și severe modalități.

Spre deosebire de Republica Moldova, în țările europene și asiatice, precum și în SUA și Federația Rusă, au fost atinse progrese considerabile, la nivel legislativ, în domeniul prevenirii criminalității.

De exemplu, *Congresul SUA* în anii 1977, 1974 și 1996 a adoptat, succesiv, o serie de legi federale, în contextul luptei cu criminalitatea, și anume: *Legea cu privire la combaterea criminalității din 1977* (The crime control Act of 1977), *Legea cu privire la justiția pentru minori și prevenirea criminalității din 1974* (Juvenile Justice and Delinquency Prevention Act of 1974), care conține reglementări cu privire la combaterea spălării banilor, fabricării sau punerii în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false, confecționării și folosirii documentelor oficiale false. De asemenea, sunt relevante aceste norme legale prin prisma protecției copiilor de către organele de drept împotriva implicării acestora în activități infracționale, inclusiv prin interzicerea cruzimii față de copii; în plus aceste legi federale includ un set de norme pentru combaterea circulației drogurilor, criminalității informatice, deținerii și folosirii ilegale a armelor etc. *Legea SUA cu privire la combaterea terorismului și pedeapsa capitală din 1996* (Antiterrorism and Effective Death Penalty Act of 1996) prevede aplicarea pedepsei cu moartea și un ansamblu de măsuri de prevenire a terorismului [9, p. 49].

De asemenea, *Adunarea Federală a Federației Ruse* în anii 1999 și 2016 a adoptat următoarele legi: *Legea federală cu privire la baza sistemului de prevenție a neglijenței și a delincvenței juvenile din 24.06.1999* (Федеральный закон «Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних» от 24.06.1999) și *Legea federală cu privire la baza sistemului de prevenție a contravențiilor în Federația Rusă din 23.06.2016* (Федеральный закон «Об основах системы профилактики правонарушений в Российской Федерации» от 23.06.2016), care prevăd măsuri generale și individuale de prevenire a criminalității, precum și măsuri cu impact preventiv: educație juridică și informare juridică, conversație preventivă, avertismentul oficial cu privire la inadmisibilitatea acțiunilor care creează condiții pentru săvârșirea contravențiilor și infracțiunilor, sau inadmisibilitatea continuării comportamentului antisocial, supravegherea preventivă, adaptarea socială, resocializarea, reabilitarea socială, acordarea de asistență victimelor infracțiunilor.

Trebuie remarcat faptul că, datorită adoptării în anul 2016 a *Legii federale cu privire la baza sistemului de prevenție a contravențiilor în Federația Rusă*, a avut loc o scădere a nivelului activității criminale. Conform datelor statistice din 2021 ale Ministerului Afacerilor Interne al Federației Ruse, au fost înregistrate 1.371 de fapte infracționale la 100 de mii de locuitori. În ultimii 5 ani, rata generală a criminalității a scăzut (de la 1474 la 1371,3 de infracțiuni) [10, p. 5].

Având ca exemplu, *SUA* și *Federația Rusă*, putem concluziona că realizarea cu succes a politicii penale a statului este asigurată de legile speciale privind prevenirea criminalității, care includ nu numai măsuri preventive, ci și măsuri de interacțiune a organelor de drept cu cetățenii sau asociațiile obștești în procesul de implementare a măsurilor de prevenire a criminalității.

Ar fi nedrept să vorbim despre absența completă a unui cadru legal, în RM, în domeniul prevenirii criminalității masculine și feminine. Actele normative care stau la baza activităților preventive, raportate la genul făptuitorului, în primul rând, sunt tratatele și convențiile internaționale, ale căror dispoziții, potrivit art. 8 din Constituția Republicii Moldova, au prioritate față de reglementările naționale în materie. *La aceste acte se referă:* Declarația ONU nr. 46/52 privind prevenirea crimei și justiția penală din 18 decembrie 1991, Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate din 15 noiembrie 2000, Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor din 18 decembrie 1979, Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice din 11 mai 2011, Convenția europeană privind supravegherea infractorilor condamnați condiționat sau eliberați condiționat din 30 noiembrie 1964, Principiile Națiunilor Unite pentru Prevenirea Delincvenței Juvenile din 14 decembrie 1998 etc.

Însă, din păcate, majoritatea acestor tratate și convenții internaționale la care RM, au o natură declarativă, și mai puțin aplicativă. În acest sens, și ținând cont de reflecțiile de mai sus, este necesar să evidențiem câteva domenii princi-

pale în care, din punctul nostru de vedere, ar fi necesară îmbunătățirea sistemului de prevenire a criminalității masculine și feminine.

În primul rând, formarea unei politici penale eficiente, adecvate schimbărilor produse în structura criminalității.

Trebuie de recunoscut faptul că strategia și tactica de combatere a criminalității cu varietatea ei, presupune, mai întâi de toate, alinierea actualei legislații cu realitatea criminologică. În acest sens, putem vorbi despre astfel de schimbări fundamentale care ar putea influența și sistemul de pedepse, modul de stabilire și executare a acestora, dar și multe alte aspecte.

În ciuda dezbatărilor continue, din literatura de specialitate, cu privire la abordarea liberală și umanistă a raporturilor de drept penal, ar fi corect, în opinia noastră, punctul de vedere al acelor autori care susțin o *politică penală moderat liberală*. Într-adevăr, în condițiile criminalității în ascensiune, creșterea gravității și a pericolului social al infracțiunilor comise, decalajul controlului social și juridic asupra infracțiunilor săvârșite de către bărbați și femei, umanitatea și liberalismul creează condiții și mai favorabile pentru creșterea criminalității, mai ales în rândul femeilor. În plus, acest lucru se poate observa și în stabilirea pedepselor în primă instanță. Conform datelor statistice, în medie pe ultimii 5 ani, bărbaților, preponderent, le-au fost aplicate pedepse sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității, închisoare și amendă, în timp ce femeilor le-au fost aplicate pedepse sub formă de condamnare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, amendă și, în ultimul rând, închisoare. Mai mult decât atât, legislația penală actuală permite, prin hotărârea instanței de judecată, eliberarea persoanei care a săvârșit o infracțiune, prin amânarea executării pedepsei penale pentru femei gravide și persoane care îngrijesc copiii în vârstă de până la 8 ani (art. 96 CP RM).

Cu toate acestea, nu este aceasta o discriminare, la nivel legislativ și practic, în ceea ce privește aplicarea pedepselor penale? Problema inegalității de gen este evidentă, mai ales, dacă de referim la astfel de pedepse, precum privarea de libertate a persoanei pe un anumit termen (închisoare) și detențiunea pe viață. De asemenea, art. 71 din Codul penal al Republicii Moldova prevede interzicerea aplicării detențiunii pe viață pentru femei și minori.

În legislația penală străină, există o discrepanță semnificativă în domeniul punerii în aplicare a principiului egalității de gen, prevăzut de actele juridice internaționale. Pe de o parte, sunt state, precum *Japonia* și *Statele Unite ale Americii*, care nu stabilesc vreun privilegiu pentru femei în ceea ce privește stabilirea pedepsei. Cu alte cuvinte, nu există norme în legislația penală a acestor state care să conțină restricții privind aplicarea oricăror tipuri de pedepse penale femeilor, inclusiv detențiunea pe viață și pedeapsa cu moartea. Pe de altă parte, există state precum *Anglia* și *Republica Populară Chineză* care, reieșind din rațiuni de protecție a maternității și a copilăriei, stabilesc anumite avantaje sub forma neaplicării anumitor tipuri de pedepse femeilor însărcinate și femeilor cu copii mici. De exemplu, singura

manifestare a raportării la genul făptuitorului în Partea generală a Codului penal al RPC este interzicerea aplicării pedepsei cu moartea pentru femeile însărcinate la momentul judecării cauzei penale (art. 49 din Codul penal al RPC). În al treilea rând, anumite state, printre care și *Republica Moldova, Federația Rusă* și alte țări ale CSI, nu numai că extind efectul unor astfel de restricții, sub aspectul aplicării unor tipuri de pedepse față de femei, ci și introduc beneficii suplimentare pentru eliberarea de pedeapsă, despre care am discutat mai sus [11, pp. 3-6].

În opinia noastră, și ținând cont de opinia mai multor savanți din domeniu, *un asemenea umanism*, exprimat în legislația penală a Republicii Moldova, în raport cu femeile, *nu corespunde standardului internațional în domeniul protecției drepturilor și libertăților omului*. Pericolul public al infracțiunilor săvârșite de femei este similar cu pericolul public al infracțiunilor săvârșite de bărbați, prin urmare, posibilitatea aplicării pedepsei penale sub forma de detențiune pe viață, ar trebui prevăzută pentru orice persoană, indiferent de sexul acesteia. Așadar, persoanele de sex feminin pot și săvârșesc infracțiuni care, deseori, nu sunt inferioare prin cruzime și cinism infracțiunilor, săvârșite de bărbați. Astfel, se dovedește că, cu același pericol social, bărbații suferă greutăți și restricții mult mai severe, ceea ce reprezintă o încălcare a principiilor justiției și umanismului [12, pp. 93-95].

Conform acestei abordări, este necesară reformarea sistemului de drept a RM, a cărui prioritate ar trebui să fie prevenirea criminalității. Totodată, contracararea manifestărilor criminale ar trebui efectuată cu ajutorul unor măsuri dure și adecvate, bazate, bineînțeles, pe lege și prevăzute cu garanții legale.

În al doilea rând, este nevoie de o politică socială bine gândită, concentrată pe nevoile și interesele persoanei, politică care ar trebui să fie eficientă, oportună și promptă, care să se materializeze prin diverse programe de prevenire a criminalității.

În general, programele de întărire a luptei împotriva criminalității și a manifestărilor sale individuale, care au o valoare preventivă generală, sunt de fapt axate pe caracterul de masă al unui astfel de fenomen precum criminalitatea, indiferent de gen. Din acest motiv, eficacitatea funcției lor preventive în raport cu bărbații, în special, este scăzută. Mai mult, majoritatea programelor vizează resocializarea femeilor și pe acordarea de asistență post-penitenciară acestora.

Desigur, în ciuda măsurilor luate de organele de stat pentru prevenirea criminalității, măsurile de natură socială orientate împotriva luptei cu criminalitatea feminină și masculină s-ar dovedi a fi cu mult mai eficiente. Așadar, de exemplu, *Programul Republican de asistență socială care ar viza, în mod separat femeile și bărbații aflați în situații dificile de viață*, ar contribui, într-un mod mai eficient, la neutralizarea factorilor criminogeni în raport cu fiecare categorie luată în parte.

În procesul de prevenire a criminalității, participă o serie de organe de stat, care interacționează reciproc și aplică, în mod nemijlocit, măsurile de prevenție. Printre aceste autorități se numără: Inspectoratul General al Poliției Republicii

Moldova (IGP), Procuratura generală a Republicii Moldova, instanțele judecătorești, Inspectoratul Național de Probațiune și Administrația Națională a Penitenciarelor.

Totodată, există o multitudine de subiecți nestatali care, în mod direct sau indirect, participă la lupta împotriva criminalității, la profilaxia acesteia, dintre care putem menționa următoarele organizațiile non-guvernamentale:

Centrul de Drept al Femeilor (CDF) este o organizație non-guvernamentală înregistrată în anul 2009 și înființată de un grup de femei-juriste din Republica Moldova pentru a asigura că perspectiva de gen este prezentă atât în timpul procesului de elaborare cât și de aplicare a legii. CDF pledează pentru egalitatea de statut pentru femei și bărbați în viața publică și în cadrul familiei [13].

UN Women este agenția Organizației Națiunilor Unite (ONU) dedicată promovării egalității de gen și abilitării femeilor. La nivel global UN Women își îndreaptă eforturile pentru ca viziunea expusă în Obiectivele de dezvoltare durabilă să devină realitate pentru femei și fete, și susține o participare egală a femeilor în toate aspectele vieții, concentrându-se pe cinci domenii prioritare: intensificarea rolului de lideră și a participării femeilor, eliminarea violenței față de femei, implicarea femeilor în toate aspectele de asigurare a păcii și securității, sporirea abilitării economice a femeilor și promovarea egalității de gen ca un element central în planificarea și bugetarea la nivel național [14].

În ciuda problemelor existente în reglementarea juridică națională, în domeniul prevenirii criminalității, care au și fost menționate mai sus, mai trebuie subliniat că astăzi, ținând cont de rolul dominant al Ministerului Afacerilor Interne în lupta împotriva criminalității, există dificultăți în legătură cu elaborarea unei politici de stat uniforme și eficiente în acest domeniu. Din acest motiv, considerăm că, este necesar crearea unui organism separat în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care să îndeplinească următoarele sarcini: elaborarea unei politici naționale în domeniul prevenirii criminalității; planificarea interacțiunii autorităților locale cu organizațiile publice și sectorul privat; difuzarea de informații despre tipurile de sancțiuni penale care pot fi aplicate pentru încălcarea legii etc.

În acest caz, se poate aplica experiența unor țări precum SUA, Franța și Belgia.

Astfel, în *Statele Unite ale Americii*, principalele prevederi ale politicii penale și criminologice sunt stabilite de *Office of Justice Programs (OJP) al Departamentului de Justiție al SUA*, care, din anul 1984, efectuează cercetări criminologice și elaborează acte juridice.

În ceea ce privește prevenirea criminalității în *Belgia*, un rol deosebit îl are *Consiliul Suprem pentru Prevenirea Criminalității*, care funcționează din anul 1985 și se ocupă cu planificarea și coordonarea politicilor preventive, colectarea documentației, implementarea programelor pentru lupta împotriva criminalității, participarea la cercetarea științifică, elaborarea recomandărilor pentru organele de drept în domeniul prevenirii criminalității.

De asemenea, în ceea ce privește desfășurarea politicii criminologice în Franța, putem afirma că din 1983 la nivel național, regional și local funcționează *Consiliul Municipalityților și Consiliul Național pentru Prevenirea Criminalității* care interacționează cu poliția franceză, realizează funcții de prevenire și aplică măsuri de combatere a criminalității, prin intermediul unui dialog activ cu publicul, inclusiv cu consiliile municipale [9, pp. 50-52].

Pe baza analizei efectuate, trebuie remarcat faptul că experiența internațională în domeniul prevenirii criminalității poate fi folosită în practica organelor de drept din Republica Moldova, ținând cont de factorii sociali, economici, politici și juridici ai societății noastre.

Cele analizate mai sus, ne demonstrează că, pentru o combatere cât mai eficientă a criminalității feminine și masculine este nevoie nu doar de un ansamblu de măsuri de prevenire și combatere bine definite, organizate și prompte, ci și de o colaborare strânsă între toate structurile specializate și organele implicate în acest proces. Populația trebuie educată în spiritul cunoașterii legilor, în sensul înțelegerii consecințelor negative ale săvârșirii de fapte penale, comportamentele trebuie modelate, tinerii trebuie crescuți și educați în așa fel încât atitudinile lor să plieze pe principiile care stau la baza unei societăți democratice, fără însă a săvârși fapte penale. Statul trebuie să își reformeze sistemul de drept, iar nivelul de trai al societăților trebuie să crească fiind nevoie în acest sens de politici și strategii extrem de bine elaborate.

Bibliografie:

1. Cernomoreț S., Faigher A. Criminologie. Bălți, 2022, 529 p. ISBN 978-9975-161-18-3.
2. Bălășiou A. Criminalitate și victimologie feminină. București: Pro Universitaria, 2017, 213 p. ISBN 978-606-26-0860-6.
3. Bălan A. Criminalitatea feminină – cauze și efecte sociale. Strategii de prevenire și control. București: Beck, 2008, 269 p. ISBN 978-9731-154-70-1.
4. Кудрявцев В.Н. Стратегии борьбы с преступностью. – 2 изд., испр. и доп. Москва: Наука, 2005, 365 p. ISBN 978-5-91768-704-9.
5. Олдс Д., Хендерсон К., Китцман Х., Экенрод Дж., Коул Р. и Тателбаум Р. Посещение медсестрами беременных и семей с детьми младшего возраста на дому: последние результаты. В: Будущий ребенок, том 9, № 1/1999, p. 44-65. [On-line]: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10414010/> (Accesat pe 30.03.2023).
6. Головкина Н., Потоцкий А. Зарубежный опыт разработки программ профилактики правонарушений: учебное пособие. Москва: Юридический архив, 2014, p. 18. [On-line]: <https://pandia.ru/text/78/094/83215.php> (Accesat pe 30.03.2023).
7. Boroșiu-Dragomir C. Măsuri cu caracter special-criminologic de prevenire a criminalității în rîndul femeilor. În: Jurnalul juridic național: teorie și practică, Nr.4(8)/2014, p. 41. [On-line]: https://criminology.md/wp-content/uploads/2020/05/ispc_a_jjn_8_2014_nr_4.pdf (Accesat pe 05.04.2023).

8. Informația din portalul „Particip” privind inițierea procesului de elaborare a proiectului HG cu privire la aprobarea Programului de prevenire și combatere a criminalității pentru anii 2022-2025, [On-line]: <https://particip.gov.md/ro/document/stages/anuntprivind-initierea-procesului-de-elaborare-a-proiectului-hotararii-guvernului-cu-privire-la-aprobarea-programului-de-prevenire-si-combatere-a-criminalitatii-pentru-anii-20222025/9180> (Accesat pe 05.04.2023).
9. Осмоналиев К. Сравнительно-правовые подходы к реализации криминологических концепций предупреждения преступности в зарубежных странах. В: Международное сотрудничество евразийских государств: политика, экономика, право, №2/2019, p. 49 [On-line]: <https://cyberleninka.ru/article/n/sravnitelno-pravovye-podhody-k-realizatsii-kriminologicheskikh-kontseptsiy-preduprezhdeniya-prestupnosti-v-zarubezhnyh-stranah/viewer> (Accesat pe 09.04.2023).
10. Информация Главного управления правовой статистики и информационных технологий Генеральной прокуратуры РФ о состоянии преступности в России за январь-декабрь 2021 года, p. 5 [On-line]: <http://crimestat.ru/analytics> (Accesat pe 09.04.2023).
11. Холова О. Международный и зарубежный опыт назначения уголовного наказания с учётом гендерных признаков. В: Образование и наука в России и за рубежом, №3 (Vol. 90)/2022, p. 3-6 [On-line]: <https://www.gyrnal.ru/uploads/statyi/sc4tg85lryor8hkxsmzj0ld7uwq9yfemj7jwiprq.pdf> (Accesat pe 09.04.2023).
12. Гаранин Р. Проблемы реализации гендерного равенства в уголовном и уголовно-исполнительном законодательстве Российской Федерации. В: Молодой ученый, № 30 (425)/2022, p. 93-95 [On-line]: <https://moluch.ru/archive/425/94233> (Accesat pe 09.04.2023).
13. Informația despre Centrul de Drept al Femeilor, [On-line]: <https://cdf.md/despre-noi/> (Accesat pe 09.04.2023).
14. Informația despre Un Women, [On-line]: <https://moldova.unwomen.org/ro/despre-noi/despre-un-women> (Accesat pe 09.04.2023).

CZU 343.228(478)

ПРОБЛЕМАТИКА НЕОБХОДИМОЙ ОБОРОНЫ В РАМКАХ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Александр МУЩИНСКИ, студент факультета права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет имени Алеку Руссо
Научный руководитель: **Руслан ГРИГОРАШ**, ассист.

Rezumat: *Articolul abordează problema apărării legitime drept cauză care înlătură caracterul penal al faptei. Astfel, în cadrul articolului sunt analizate aspectele fundamentale legate de temeierile juridice ale apărării și atacului, în cadrul apărării legitime sunt identificate criteriile care creează condițiile de admisibilitate a aplicării dispozițiilor privind apărarea legitimă și sunt identificate*

„lacune” ale legislației naționale penale, care împiedică funcționarea eficientă a mecanismelor de protecție personală în RM.

Cuvinte-cheie: apărare legitimă, cauză, caracter penal al faptei, invadare, limitele legale ale legitimei apărări, atac, agresor, pericol.

Институт личной защиты, в частности, необходимой обороны, в рамках национального законодательства проистекает из конституционных положений: в соответствии со статьей 26 Конституции РМ: «Каждый человек имеет право самостоятельно реагировать законными способами на нарушение прав и свобод». [2]

Исторические реалии располагают к «двойному» пониманию методов личной защиты: выделяется как правовой аспект с применением правоохранительных органов, так и личностно-индивидуальный, когда вариация защиты прав проистекает из самостоятельной обороны прав в пределах, установленных внутренним законодательством. Следует, что право на необходимую оборону конфигурировалось для дополнительного гарантирования естественных прав личности [4]: право на жизнь, физическую и психическую неприкосновенность, защиту интимной, семейной и частной жизни, неприкосновенность жилища, право частной собственности [2, ст. 24, 28, 29, 46] и т.п.

Историческая перспектива фактически подчёркивает важность инструмента самообороны как результата несовершенства правоохранительной системы в целом и системы защиты прав человека, в частности. С одной стороны, по-прежнему американская модель ультимативной защиты права «Мой дом – моя крепость» является одной из самых эффективных моделей гражданского пресечения преступлений. С другой стороны, подобная практика противоречит гуманистическим идеалам, при этом допускает возможность появления фактических ошибок применения положений необходимой обороны в рамках мнимой угрозы либо превышения пределов необходимой обороны.

Таким образом, Уголовный Кодекс Республики Молдова стремится регулировать необходимую оборону как институт, балансирующий между абсолютными гуманистическими воззрениями и непосредственно прагматичными представлениями о личности как о «крепости» и о правовой системе, как неспособной в комплексности своевременно гарантировать тотальную безопасность.

Необходимая оборона, в соответствии с положениями статьи 35 УК РМ, относится к обстоятельствам, устранившим уголовный характер деяния [3, ст. 35, п. а)]: то есть к обстоятельствам, которые исключают преступность деяния. В данном случае законодатель исходит из отсутствия признака «общественной опасности» противоправного деяния. В случае необходимой обороны невозможно говорить об общественной опасности

деяния, поскольку сама обстановка применения положений о необходимой обороне подталкивает к тому, что в случае неприменения принципов необходимой обороны охраняемым законом отношениям, ценностям либо благам будет нанесён больший вред, чем тот, что наносится в рамках реализации права на необходимую оборону.

В данном случае законодатель исходит из того, что необходимая оборона является естественным правом человека, поскольку восходит как к индивидуальному, так и к общественному правовому интересу, а значит, необходимая оборона является формой общественно полезного поведения, доступной в тех случаях, когда лицо идентифицирует крайнюю опасность для личности или прав обороняющегося либо для общественных интересов как реальную [6, с. 12-14]. Уголовный закон позволяет использовать положения о необходимой обороне вне зависимости от того, могло ли лицо избежать прямого посягательства путём привлечения компетентных структур для предотвращения угрозы защищённых законном ценностей, благ, интересов [10, сс. 59-60].

Так, уголовный закон фактически регулирует 3 основополагающие группы интересов, которые возможно защищать в соответствии с положениями статьи 36 УК РМ [3, ч.(2), ст. 36]:

1. *Права и интересы непосредственно обороняющегося лица.* В данном случае уголовный закон восходит к гуманистической составляющей, возводящей человека в разряд абсолютной ценности. В соответствии с данной моделью права человека являются его священной и неотъемлемой частью, а значит, одновременно с формированием обстоятельств, явно свидетельствующих о крайней опасности для защищённых законом интересов лица, оное может начинать их оборонять в индивидуальном порядке [6, с. 12].
2. *Права и интересы другого лица.* Уголовный закон исходит из правовой сознательности физических лиц, а также из социальной солидарности: соответственно, необходимая оборона, будучи исторически персонифицированной моделью защиты прав и интересов, позволяет «отражать» нападение и на права и интересы других лиц. Таким образом обеспечивается вовлечение индивидов в активную социально-правовую среду и сосредоточение на коллективном, а не сугубо индивидуализированном аспекте правовой защиты.
3. *Общественные интересы.* Законодатель исходит из чувства гражданского долга и гражданской ответственности. Таким образом, уголовный закон включает в спектр примордиальных интересов совокупность ценностей, касающихся коллективной безопасности, правопорядка, сохранности окружающей среды, здоровья населения [10, с. 59] и т.п. То есть под общественными интересами подразумевается спектр ценностей, характеризующих как национальную, так и

общественную безопасность, тем самым понятие «общественных интересов» подразделяется на группу интересов, относящихся непосредственно к государственности, и группу интересов, защищающих общество в целом либо его значительные группы, в частности.

Исходя из вышеизложенного, необходимая оборона доктринально представляет собой правовой институт, создаваемый совокупностью национальных и международных норм и принципов, регулирующий одно из обстоятельств, исключающих уголовный характер деяния, выражающийся в непосредственной, прямой, законной и правомерной защите прав, свобод и интересов отдельной личности, общества в целом, определённых его групп, в частности, а также государства от общественно опасного и вредного посягательства, требующего и предполагающего возможность предотвращения появления преступных последствий путём заведомого причинения вреда посягающему лицу, если такое причинение вреда соответствует критериям сопоставимости опасности посягательства и характера избираемых методов экстренной защиты.

Существенным аспектом практики применения необходимой обороны является следование условиям правомерности. Правомерность необходимой обороны относится как непосредственно к преступному посягательству, так и к методам защиты, которое выбирает лицо для реализации необходимой обороны [6, с. 10-11].

Исходя из положений ч. (2) статьи 36 УК РМ [3, ч. (2) ст. 36], а также доктринального толкования выделяются 2 условия правомерности необходимой обороны, характеризующих преступное нападение [9, с. 12]:

- а) Общественная опасность преступного посягательства.
- б) Действительность преступного посягательства.

Общественная опасность характеризуется созданной либо непосредственно создаваемой «крайней опасностью» посягательства для интересов личности, общества либо государства. В контексте необходимой обороны основополагающим является критерий уровня общественной опасности, создаваемого посягательством, поскольку данный правовой институт коррелируется непосредственно с положительным поведением и позитивной оценкой личности лица, осуществляющего необходимую оборону. Соответственно, если посягательство является существенно менее общественно опасным, чем поведение лица, пользующегося правом на необходимую оборону, либо в случае, когда лицо явно использует положение для реализации своих преступных намерений, либо для удовлетворения своих антисоциальных потребностей, закон может интерпретировать действия подобного субъекта в соответствии с положениями ч. (1) статьи 76 пункт j УК РМ как обстоятельства, смягчающие уголовную ответственность, а не устранивающие уголовный характер деяния, либо в принципе не учитывать положения о необходимой обороне, если из

действий лица не следует его желание предотвратить преступные последствия, создаваемые тем, кто совершает первичное посягательство.

При этом формулировка в уголовном законе говорит не столько о преступности посягательства, сколько об его общественной опасности. Это означает, что первичным и первостепенным является критерий опасности, нежели преступности: т.е. в деяниях лица, осуществляющего посягательство, не обязательно должны идентифицироваться все юридические основания привлечения к уголовной ответственности. Главным фактором является крайняя опасность, создаваемая автором посягательства: то есть объективные элементы посягательства превалируют над субъективными. Так, не запрещается действовать в состоянии необходимой обороны против посягательства, осуществляемого в состоянии невменяемости, неосторожности либо невиновности, если деяния подобного лица непосредственно направлены на причинение немедленного и неотвратимого существенного вреда правоохраняемым интересам обороняющегося, другого лица либо общественным интересам [10, с. 60]. Подобное регулирование аргументируется тем, что лицу, обществу или государству, чьи интересы будут нарушены в результате реализации посягательства, индифферентна интеллектуальная природа деяний, составляющих материю посягательства. Поэтому законодатель и не заставляет лиц терпеть преступное посягательство в случаях, когда лицо, совершающее оное, не осознаёт преступный характер своего деяния. Данная низкая степень осознанности лишь ограничивает лицо в выборе инструментов защиты, однако не запрещает саму защиту как таковую [9, с. 15-16].

При этом необходимая оборона не может быть направлена против деяний, которые могут быть восприняты как общественно опасные, если при этом они представляют правомерные действия соответствующего лица. То есть невозможно применение положений о необходимой обороне по отношению к тем посягательствам, которые объективно причиняют вред защищённым законом интересам, если данный вред в соответствии с положениями уголовного закона считается правомерным поведением субъекта [10, с. 60].

Примерами такого правомерного поведения, сопряжённого с возможным причинением вреда индивидуальным либо коллективным интересам, являются:

1. *Осуществление лицом деяний в контексте обстоятельств, исключающих общественную опасность оных.* Исходя из вышеизложенного, устраняет характер общественной опасности деяния то поведение, которое характеризуется общественной полезностью, хоть и сопряжено с объективным причинением вреда охраняемым уголовным законом интересам [10, с. 62-63]. Так, например, не допускается применение положений о необходимой обороне против лиц, которые непо-

средственно реализуют действия в рамках необходимой обороны, крайней необходимости, обоснованного риска, задержания преступника. Причём считается незаконным в таком контексте, как реализация деяний одним из субъектов сложившихся отношений (например, сбегавший с места преступления преступник не может ссылаться на необходимую оборону, если применил силу в момент своего задержания гражданским лицом), так и третьими лицами (т.е. не могут препятствовать такому задержанию и третьи лица, ссылаясь на положения о необходимой обороне). В таких обстоятельствах следует говорить о неправомерности применения положений о необходимой обороне, поскольку подобное поведение полностью лишается характеристики общественной полезности.

2. *Осуществление лицом правомерных профессиональных либо служебных обязанностей.* В данном случае доктрина опирается на характер законности и правомерности лиц, реализующих свою профессиональную либо служебную деятельность, совмещённую с возможностью причинения вреда защищённым законом общественным интересам. Однако в случаях, когда должностные лица явно выходят за пределы собственных полномочий, начиная использовать служебное положение в качестве средства антиконституционной, насильственной или любой иной антиправовой деятельности, лицо не может считаться реализующим профессиональные либо служебные обязанности, а значит, применение против него положений необходимой обороны допустимо [9, с. 12-14].

В обоих случаях ключевым фактором является «правомерность действий»: т.е. и лицо, явно выходящее за пределы обстоятельств, устраняющих уголовный характер деяния, и лицо, явно злонамеренно и преступно пользующееся служебным положением при реализации своих обязанностей, не может выступать в качестве субъектов, защищённых от необходимой обороны. Это проистекает из принципа законности [3, ст. 3].

В свою очередь, под *действительностью* посягательства подразумевают его объективное существование, проявляющееся в следующих аспектах [3, ч. (2), ст. 36]:

- а) *Непосредственность.* Прямое посягательство подразумевает как таковое отсутствие препятствия, заведомо защищающего интерес от посягательства [10, с. 61]. Например, закрытая дверь считается препятствием, защищающим лицо от насильственного посягательства, однако непосредственная атака на это препятствие, которая может привести к утрате препятствием своих объективных защитных качеств, также делает посягательство прямым [7].
- б) *Немедленность.* Критерий немедленности описывает временной характер посягательства. Так, угроза посягательства должна существо-

вать непосредственно в момент осуществления действий, связываемых с необходимой обороной. Невозможно применение необходимой обороны по отношению к посягательству, которое может иметь место в перспективе либо уже произошло и завершилось, поскольку необходимая оборона не является превентивной мерой обеспечения права и не является аспектом посткриминального поведения жертвы [7]; она направлена на отражение посягательства, а значит посягательство должно угрожать охраняемым законом ценностям в момент начала реализации деяний, связанных с необходимой обороной. И, соответственно, моментом окончания осуществления подобных действий должно являться окончание преступного посягательства. При этом конец преступного посягательства исходит из прямого понимания защищаемого относительно того, существует ли реальная угроза продолжения преступного посягательства [10, с. 61].

- с) *Материальность*. Объектом посягательства могут выступать материальные ценности, а посягательство должно быть выражено в материально идентифицируемых деяниях. Фактически доктрина говорит о невозможности пресечения нематериального (например, морального) посягательства [7]. Соответственно необходимо наличие материальной угрозы, создающей условия крайней опасности для общественных отношений, ценностей либо благ, защищаемых уголовным законом. В данном аспекте закон полагает, что физическое препятствование посягательству, сущность которого не может проявляться в материальном аспекте, не может обеспечиваться путём самостоятельной защиты индивида.
- д) *Реальность*. Посягательство либо угроза посягательства должны быть реальными. То есть они должны иметь проявление в реальном мире, существовать в действительности, быть объективно воспринимаемыми и непосредственно направленными на преступный результат [5]. При этом дополнительно выделяется аспект возможности мнимости обороны, однако в любом случае обстоятельства случая должны давать основания полагать о реальности угрозы либо реальности восприятия угрозы.

Помимо критериев правомерности посягательства, создающего обстоятельство, формирующего возможность реализации положений о необходимой обороне, существуют и критерии правомерности защиты в контексте необходимой обороны.

Следует отметить, что и международная доктрина, и национальное законодательство сводят необходимую оборону к инструменту защиты прав, свобод, ценностей, благ. Фактор защиты предполагает определённую строгость, характеризующую ограниченность деяний, которые возможно применять в рамках необходимой обороны [6, с. 12-13]. При этом важно отли-

чать защиту от возмездия. Исходя из вышеизложенных положений относительно требуемого характера посягательства, отчётливо видно, что необходимая оборона должна прекратиться одновременно с моментом, когда посягательство перестаёт быть реальным, *ввиду, например, бегства злоумышленника либо его прямого отказа от посягательства, либо его вынужденного отказа от посягательства* (ввиду отсутствия физических/объективных факторов, которые позволяют осуществить посягательство) [7].

Таким образом, возникают 2 условия правомерности защиты в рамках необходимой обороны [10, с. 61]:

1. Защита должна быть направлена непосредственно против агрессора.
2. Защита должна быть пропорциональна нападению.

Соответственно, в рамках необходимой обороны обороняющееся лицо может причинять вред исключительно лицу, осуществляющему посягательство [3, ст. 36]. Из данного положения следует, что защищаемое лицо не может в рамках необходимой обороны заведомо наносить вред другим лицам, а также другим охраняемым законом интересам. В сущности, под «другими лицами» подразумеваются и лица, непосредственно связанные с автором посягательства, но напрямую это посягательство не реализующие, а лишь выполняющие предварительную работу, выступая, например, в роли соучастников любого вида, кроме соисполнителей. Также под «другими лицами» подразумеваются любые третьи лица, которые ошибочно были восприняты в качестве источника угрозы, равно как и третьи лица, по стечению обстоятельств находящиеся рядом с автором посягательства, при этом никоим образом не связанные с сущностью посягательства, а также не воспринимаемые защищаемой стороной в качестве реального субъекта угрозы [7]. Исходя из вышеизложенного, защитные действия могут быть направлены исключительно против агрессора в момент осуществления преступного посягательства.

С другой стороны, вред, который причиняется агрессору в рамках необходимой обороны должен быть соразмерен тому вреду, что может быть нанесён в рамках преступного посягательства. То есть защита должна соответствовать характеру нападения и напрямую уравнивать характер и степень опасности предполагаемого вреда. Соответственно берутся в расчёт как объективные показатели нападения и защиты, так и критерии иерархической оценки социальных ценностей, которым наносится вред как агрессором, так и защищаемой стороной.

Отличие необходимой обороны от крайней необходимости заключается в аспекте пропорциональности причиняемого вреда и предотвращаемого вреда. Так, в соответствии с положениями части (3) статьи 38 УК РМ *не признаётся находящимся в состоянии крайней необходимости лицо, которое в момент совершения деяния понимало, что порождает явно более тяжкие последствия, чем те, которые могли иметь место, если бы опас-*

ность не была устранена [3, ч. (3), ст. 38]. Подобного положения в статье, касающейся необходимой обороны, нет, однако соизмеримость атакующей и защищающейся стороны всё равно возникает в судебной практике.

Так, положения об обороне исходят из того, что оборонительные средства, используемые лицом, должны быть с его субъективной точки зрения достаточными для отражения нападения. То есть законодатель в рамках необходимой обороны позволяет нанести больший вред, чем тот, который мог быть нанесён агрессором, однако характер двух типов вреда должен быть соизмерим, в результате чего запрещается наносить заведомо больший вред в рамках необходимой обороны [8, с. 70-71]. В данном случае закон исходит из психологической природы человека, находящегося в рамках «крайней опасности» [3, ч. (2), ст. 36]. Общая психоэмоциональная составляющая предполагает особенность перцепции индивида, характеризующуюся высокой степени взволнованности и незначительным промежутком времени, за который в стрессовой ситуации необходимо объективно оценить ситуацию, просчитав возможные риски и последствия, а также избрать подходящие средства защиты от посягательства. Естественно объективная оценка ситуации в контексте ограниченности по времени и общей психологической напряжённости представляется невозможной, поэтому соизмеримость и пропорциональность нападения и защиты находятся в параметре крайне относительной сопоставимости [5].

Эта относительность как раз и заключена в той степени «заведомой диспропорции», что формирует превышение пределов необходимой обороны, которое фактически не урегулировано национальным законодательством.

При определении превышения пределов необходимой обороны учитывается эмоционально-психологическое состояние и отношение лица к посягательству [8, с. 69-70]. Таким образом, превышение пределов необходимой обороны составляет тот комплекс умышленных деяний, который явно и заведомо не соответствовал характеру и степени общественной опасности самого посягательства.

Так, существуют 4 базовых вида превышения пределов необходимой обороны [5]:

1. несоответствие средств и орудий нападения и защиты.
2. дисбаланс интенсивности нападения и защиты.
3. оборона средствами и орудиями, создающими условия опасности для третьих лиц.
4. защита после явного и окончательного прекращения посягательства.

При оценке объективной обороны деяния доктринально исходят из следующих критериев соразмерности поведения агрессора и защищающейся стороны:

- а) средства и орудия нападения;

- б) интенсивность посягательства;
- с) объективные физические показатели сторон;
- д) ценность объекта атаки [7];
- е) средства и орудия обороны [5].

Отсутствие нормативного определения параметров превышения пределов необходимой обороны приводит к противоречию, когда используемые методы защиты очевидно, бесспорно и явно не соответствовали угрозе, однако общий психологический фон происшествия и индивидуальная психологическая выдержка защищающегося лица создали обстановку, при которой подобные методы защиты лицом воспринимались как объективно необходимые. Более того, законодатель не учитывает, что при соприкосновении с реальной угрозой защищающаяся сторона не может располагать оптимальным количеством времени и опций, которые позволили бы избрать наиболее подходящее средство для необходимой обороны. Практика доказывает, что в таких ситуациях применяются средства, орудия и методы, которые находились в непосредственной близости, так как идентифицировать «соразмерное» средство отражения покушения представляется невозможным при экстренном характере угрозы.

Также в практике возникают ситуации, когда защищающаяся сторона лишь воспринимает действия другого лица в качестве опасных и направленных против защищённых уголовным законом ценностей. (Например, лицо применяет меры необходимой обороны, не зная, что ведётся съёмки фильма, реализует атаку на одного из актёров, держащего в руках предмет, схожий с огнестрельным оружием, направленный на другое лицо, также участвующие в съёмках.) В таких случаях следует говорить о мнимой обороне, т.е. ситуации, когда реального общественно опасного посягательства не существует и не существовало со стороны предполагаемого агрессора, однако лицо некорректно оценило действия второго лица, ошибочно предположив начало противоправного посягательства, в результате чего осуществило либо начало осуществлять деяния, нанёсшие вред потерпевшему, принятому за агрессора [9, с. 15-16].

В таких случаях главенствующим фактором является субъективный аспект деяний мнимого защитника, в связи с чем возникают 2 модели санкционирования деяний лица в рамках реализации мнимой обороны:

- 1) При условии, что обстановка давала реальное основание полагать, что имеет место непосредственное посягательство, а лицо, в свою очередь, не осознавало и не могло осознавать некорректность своих предположений о сущности деяний предполагаемого агрессора, а также осуществляло действия, не нарушающие пределы необходимой обороны, мнимо защищающееся лицо считается действующим в состоянии реальной необходимой обороны, поскольку отсутствовал элемент вины [3, ст. 20] при совершении данного деяния.

- 2) Если лицо воспринимает мнимую угрозу как реальную, однако, исходя из обстоятельств дела, оно могло и должно было выявить реальную природу происходящего, тогда лицо, действовавшее в рамках мнимой обороны, подлежит ответственности за деяние, совершённое по неосторожности (в данном контексте – небрежности).

То есть мнимая оборона строится на фактическом характере ошибки защищающегося лица, проистекающей из 2 критериев идентификации:

1. обстановка, подталкивающая к ложному восприятию действительности;
2. индивидуальная неспособность своевременно осознать ошибочность предположения.

Превалирующей в данной системе оказывается обстановка, поскольку вменяемость лица в соответствии с положениями о субъекте преступления подразумевается, и она позволяет ему в жизненных обстоятельствах реально и адекватно оценивать окружающую действительность. Соответственно, искажение реальности восприятия для формирования условий мнимой обороны проистекает из стрессовой ситуации, вызываемой тлетворной обстановкой, существенно влияющей на психоэмоциональное состояние лица [7].

Исходя из вышеизложенного, институт необходимой обороны является важным инструментом гарантирования уважения и соблюдения конституционных прав и свобод личности. Необходимая оборона, будучи альтернативным и экстренным средством защиты личных, общественных или государственных интересов, требует своего дальнейшего развития в национальной практике в качестве правового феномена общественно полезного поведения в контексте ситуаций, предполагающих крайнюю опасность. Таким образом, необходимая оборона выступает как в качестве дополнительного источника поддержания правопорядка и общественной безопасности, так и в качестве средства эффективной имплементации правовой сознательности, особенно в контексте защиты общественных и государственных интересов.

Тем не менее национальный институт необходимой обороны требует последовательного уточнения и расширения, ввиду ограниченности своего применения и неполного регулирования, в связи с чем аспект правовой оценки действий защищающегося зависит более от оценки судебного органа, нежели от нормативных положений.

Обобщая вышесказанное, делаем следующий вывод: национальное законодательство, регулирующее положения о необходимой обороне, следует дополнить:

1. Необходима чёткая спецификация положений, касающихся пределов необходимой обороны. Положения статьи 36 УК РМ в принципе не предусматривают пределы необходимой обороны, но в дальнейшем в статье 76 УК РМ нарушение пределов необходимой обороны выступает

в качестве обстоятельства, смягчающего ответственность. Более того, в отличие от положений части (3) статьи 38 УК РМ о крайней необходимости, в положениях статьи о необходимой обороне вообще не указывается возможность превышения пределов, а также не урегулированы объективные и субъективные элементы защиты от преступного посягательства. Так, статью 36 УК РМ следует дополнить ч. (4) с содержанием: «Обороняющееся лицо, осуществившее умышленные деяния, заведомо не соответствующие характеру и степени опасности преступного посягательства, считается нарушившим пределы необходимой обороны».

2. Также следует урегулировать проблематику невозможности экстренной идентификации подходящего средства обороны, ввиду неожиданности посягательства либо его чрезвычайной опасности, тем самым сделав инструмент защиты действенным и юридически безопасным. Так, статью 36 УК РМ следует дополнить ч. (5) со следующим содержанием: «Положение о пределах необходимой обороны не действует в случаях, когда посягательство сопряжено с насилием, опасным для жизни обороняющегося лица либо других лиц, а равно с непосредственной угрозой применения такого насилия, а также в случаях, когда обороняющееся лицо в результате неожиданности посягательства не могло объективно оценить степень и характер опасности преступного посягательства».

Библиография:

1. *Всеобщая Декларация Прав Человека от 10 декабря 1948 года* // Права человека. Основные международные договора. – Кишинев: Garuda-Art, 1998. – стр. 361
2. *Конституция Республики Молдова*, пр. 1 от 29 июля 1994. В: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.78/140 от 29.03.2016
3. *Уголовный Кодекс Республики Молдова*, пр.985-XV от 18 апреля 2002. В: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.128-129/195 от 14.04.2009
4. *Международный Пакт по Гражданским и Политическим Правам от 16 декабря 1966 года: утвержденный резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН №2200А (XXI)* // Права человека. Основные международные договора. – Кишинев: Garuda-Art, 1998. – стр. 378.
5. BOTNARU, S., ȘAPORDA, E. *Aspecte de teorie și practică în materia legitimitii apărării*. [On-line] (дата обращения: 07.03.2023) Доступно: <https://juridicemoldova-md.cdn.ampproject.org/v/s/juridicemoldova.md/7376/aspecte-de-teorie-si-practica-in-materia-legitimii-aparari.html>
6. BRÂNZĂ, Liubovi. *Legitima apărare și scuză provocării în lumina reglementărilor juridico-penale din România și din Republica Moldova*. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 12, 2015, pp. 10-15 ISSN 1811-0770
7. CRUCIU, Petru. *Legitima apărare în optica Noului Cod penal*. [On-line] (дата обращения: 07.03.2023) Доступно: <https://www.juridice.ro/360350/legitima-aparare-in-optica-noului-cod-penal.html>

8. ODAJIU, Stanislav. Noțiunea și caracteristica legitimei apărări conform legislației penale autohtone. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 7-9, 2018, pp. 68-71 ISSN 1811-0770
9. ULIANOVSCI, Xenofon. Legitima apărare: Aspecte juridico -penale militare. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 9, 2015, pp. 13-17 ISSN 1811-0770
10. БУЖОР, В., ГУЦУЛЯК, В., СПЫНУ, И. *Комментарий к Уголовному Кодексу Республики Молдова (Общая Часть)*, Кишинэу, IP „Centrul de Instruire și Cercetare”, 2010, 227 с. [On-line] (data обращения: 07.03.2023) Доступно: https://old.criminology.md/books/comentarii_ug_cod_ob_chast.pdf

CZU 347.91/95

SISTEMUL SANȚIUNILOR PROCEDURALE ÎN PROCESUL CIVIL

Adriana BARBU, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți*
 Conducător științific: **Dumitru DUMITRAȘCU**, dr., asist. univ.

Résumé: *Les sanctions procédurales revêtent une importance imminente dans l'ensemble des garanties judiciaires établies par la loi, étant destinées à assurer une bonne administration de la justice. Les sanctions procédurales jouent un rôle particulièrement important, car elles sont destinées à distribuer à une administration optimale de la justice. Sans l'existence de sanctions procédurales, l'activité judiciaire, fondée sur la confrontation d'intérêts contradictoires, ne pourrait s'exercer dans les conditions d'un Etat de droit. Parmi les principales sanctions procédurales, on peut citer: la nullité de l'acte de procédure, la déchéance des droits pour non-exécution dans le délai, obsolète de la procédure civile et l'amende judiciaire.*

Mots-clés: *procès civil, actes de procédure, sanctions procédurales, nullité, déchéance, obsolète, amende judiciaire, termes de procédure.*

În întreaga istorie a dreptului, sancțiunile au constituit o componentă esențială a sistemului juridic. Sancțiunea, sub diferitele sale forme de manifestare, intervine ori de câte ori exigențele legii au fost nesocotite. Respectarea legalității este o cerință fundamentală a consolidării statului de drept [9, p. 485].

Caracterul reglementar al dreptului procesual civil impune subiecților acestuia realizarea drepturilor și obligațiilor ce le sunt proprii în limitele dispozițiilor stabilite de lege. Lipsa unui mecanism de constrângere, care ar sancționa ignorarea prescrierilor legale ar lipsi de eficiență procedură civilă și ar desconsidera încrederea în efectele actului de justiție.

Sancțiunile procedurale sunt de importanță iminentă în ansamblul de garanții judiciare instituite de lege, fiind destinate asigurării unei bune administrări a justiției [2, p. 431].

În funcție de obiectul normelor de drept nesocotite, sancțiunile juridice primesc diferite valențe specifice, de aceea *sancțiunile procedurale* sunt considerate drept „acele măsuri cu caracter de constrângere destinate să garanteze

respectarea normelor juridice care prescriu formele și condițiile după care trebuie să se desfășoare activitatea judiciară în pricinile civile”[13, p. 811].

Legislația în vigoare nu conține o listă completă a sancțiunilor procesuale, Codul de procedură civilă face numai o enumerare neexhaustivă a sancțiunilor ce pot intervine în procesul civil. Astfel, art. 10 alin. (3) CPC arată că „Sancțiunile procedurale vizează atât actele de procedură ale instanței judecătorești, ale participanților la proces, cât și ale persoanelor legate de activitatea acestora și, în funcție de prevederile legii, „constau în anularea actului procedural defectuos, în decăderea din drepturi pentru neîndeplinire în termen a actului de procedură, în obligația de a completa sau a reface actul îndeplinit cu nerespectarea legii, în restabilirea în drepturile încălcate, în aplicarea amenzii judecătorești, în alte măsuri prevăzute de lege”.

Din această prevedere, observăm că legiuitorul indică următoarele sancțiuni procesuale civile: nulitatea actului de procedură, decăderea din drepturi, obligația de a completa sau reface actul defectuos, restabilirea în drepturile încălcate, amenzile judiciare. Nu suntem de acord cu includerea în această listă a obligației de a completa sau reface actul defectuos și a restabilirii în drepturile încălcate. Pentru că acestea sunt măsurile de remediere a încălcărilor admise în procesul civil, nu sunt însăși sancțiuni procesuale. Or, completarea sau refacearea actului defectuos reprezintă o măsură de îndreptare a cauzei nulității actului de procedură, adică reprezintă remedierea nulității actului, ceea ce nicidecum nu poate fi apreciată ca sancțiune procesuală. În cazul dat, sancțiune procesuală reprezintă nulitatea actului, iar nu posibilitatea refacerii actului anulat.

Din acest considerent, propunem *de lege ferenda* ca art. 10 alin. (3) CPC să aibă următorul conținut: „Sancțiunile procedurale vizează atât actele de procedură ale instanței judecătorești, ale participanților la proces, cât și ale persoanelor legate de activitatea acestora”.

Sancțiunile procedurale au, în toate situațiile un rol deosebit de important, întrucât ele sunt destinate să distribuie la o optimă administrare a justiției. Fără existența unor sancțiuni procedurale activitatea judiciară, bazată pe confruntarea unor interese contradictorii, nu s-ar putea realiza în condiții proprii unui stat de drept. Consacrarea drepturilor și obligațiilor procesuale ar rămâne doar formală, în lipsa unor sancțiuni care să intervină pentru a impune o conduită adecvată participanților la activitatea judiciară.

Dar sancțiunile procedurale nu corespund numai unui interes general, ci și unui interes concret al părților litigante, pentru care procesele civile nu trebuie să se eternizeze, ci, dimpotrivă, se impune să fie soluționate într-un termen optim și previzibil și cu respectarea tuturor garanțiilor prevăzute de lege.

În aceste condiții, se poate afirma că sancțiunea de drept procesual reprezintă ea însăși o garanție a restabilirii ordinii de drept și, în ultimă instanță, a drepturilor subiective contestate [9, p. 486].

Într-o altă opinie se menționează că „sanctiunile procedurale sunt de o importanță iminentă în ansamblul de garanții juridice instituite de lege, fiind destinate asigurării unei bune administrări a justiției” [2, p. 431]. Fără existența unor sancțiuni proprii dreptului procesual civil, activitatea de îndeplinire a justiției nu ar fi realizată în condiții eficiente.

Sanctiunile procedurale urmează a fi individualizate după natura și urmările pe care le comportă, și anume – consecința ce survine pentru neîndeplinire, îndeplinirea defectuoasă a unui act de procedură sau exercitare abuzivă a unui drept procedural.

Printre principalele sancțiuni procedurale pot fi evidențiate [2, pp. 431- 434]:

1. nulitatea actului de procedură;
2. decăderea din drepturi pentru neîndeplinirea în termen a acestuia;
3. perimarea procesului civil;
4. amenda judiciară.

Nulitatea actelor de procedură, alături de decădere, de perimarea procesului și amenziile judiciare, reprezintă sancțiuni care au menirea de a garanta respectarea normelor legale care prescriu formele și condițiile în care trebuie să se desfășoare activitatea jurisdicțională în materie civilă. Toate acestea, ca sancțiuni procedurale, exercită două funcții, deopotrivă de importante: funcția preventivă și funcția reparatorie, ambele având rolul de a condamna conduitele procesuale cu efect negativ asupra bunei funcționări a justiției [5, p. 343].

Nulitatea reprezintă una din cele mai severe sancțiuni care se poate aplica actelor de procedură care nu îndeplinesc condițiile legale de formă și de conținut, lipsindu-le total sau parțial de efectele lor juridice. De asemenea, nerespectarea principiilor care guvernează dreptul procesual civil produce o vătămare a drepturilor părților și se sancționează cu nulitatea actelor procedurale îndeplinite în aceste condiții [5, pp. 343-344].

Nulitățile pot fi clasificate în funcție de mai multe criterii. În funcție de caracterul normei ocrotite la efectuarea actului de procedură, nulitățile se împart în [5, p. 345]:

- a. *nulități absolute* – reprezintă sancționarea actelor de procedură săvârșite prin încălcarea sau nesocotirea normelor de natură imperativă, prin care se ocrotește un interes public, de la care nu se poate deroga, deoarece, ele privesc condițiile și formele esențiale ale validității actelor procesuale.
- b. *nulități relative* – sancționează actele de procedură săvârșite cu nerespectarea dispozițiilor legale de natură dispozitivă, prin care se ocrotește un interes de ordine privată, norme de la care poate deroga, aceste norme fiind prevăzute pentru a înlăni apărarea intereselor uneia din părți sau pentru a suplini voința neexprimată a părților.

În funcție de existența sau inexistența unui text de lege care să prevadă expres sancțiunea nulității, avem [10, p. 123]:

- a. *nulități exprese (texte ori explicite)* sunt acelea stabilite anume de lege (în care vătămarea se prezumă);
- b. *nulități virtuale (tactice ori implicite)* care rezultă din faptul că, deși nu sunt prevăzute în mod expres de lege, totuși, la îndeplinirea actului de procedură, a fost încălcată o dispoziție legală ce stabilește o condiție pentru efectuarea valabilă a actului de procedură respectiv.

În raport de natura condițiilor a căror neobservare determină ineficiența actului de procedură, există *nulități extrinseci* (intervin în cazul neobservării unor exterioare ale actului de procedură) și *nulități intrinseci* (atrase de neîndeplinirea unor cerințe ce țin de natura sau absența actului).

În funcție de raportul causal specific dintre diferitele acte de procedură, sunt *nulități proprii* (când este lipsit de eficiență juridică actul de procedură îndeplinit cu nesocotirea condițiilor sale de validitate) și *nulități derivate* (consecința invalidării unor acte procedurale anterioare cu care actul în cauză se găsește în raport de dependență).

După întinderea efectului distructiv al sancțiunii: *nulități totale* – când sancțiunea vizează totalitatea actului de procedură și *nulități parțiale* – când sancțiunea vizează doar o parte a actului de procedură, cealaltă parte producându-și în continuare efectele [10, p. 124].

În raport de modul cum operează: *nulități de drept* (operează în temeiul legii, fără să fie necesară constatarea juridică a efectelor nulității) și *nulități judiciare* (impune constatarea judiciară) [7, p. 281].

În funcție de producerea unei vătămări procesuale prin nerespectarea cerințelor legale pentru îndeplinirea unui act de procedură, nulitatea poate îmbrăca două forme: *nulitate condiționată* și *nulitate necondiționată* [5, pp. 346-348]. *Nulitatea condiționată*, intervine atunci când actul de procedură este îndeplinit prin nerespectarea cerințelor legale și, astfel, s-a adus părții o vătămare, care nu poate fi înlăturată decât prin desființarea acestuia.

În ceea ce privește a doua formă, *nulitatea necondiționată*, aceasta nu este condiționată de existența unei vătămări în cazul încălcării dispozițiilor legale referitoare la:

- a. capacitatea procesuală;
- b. reprezentarea procesuală;
- c. competența instanței;
- d. compunerea sau constituirea instanței;
- e. publicitatea ședinței de judecată;
- f. alte cerințe legale extrinseci actului de procedură, dacă legea nu dispune altfel.

Conceptul de „decădere” are o largă utilizare în practica judiciară, exprimând îndeosebi ideea de sancțiune determinată de neexercitarea dreptului înăuntrul unui anumit interval de timp. Decăderea este întâlnită însă nu numai în dreptul procesual, ci și în dreptul substanțial [9, p. 516].

Așa cum am precizat deja, decăderea, alături de nulitatea actelor de procedură, de perimarea procesului și amenzile judiciare, reprezintă sancțiuni care au menirea de a garanta respectarea normelor legale care prescriu formele și condițiile în care trebuie să se desfășoare activitatea jurisdicțională în materie civilă. Dintre acestea, decăderea și nulitatea actului de procedură sunt sancțiunile ce intervin pentru nerespectarea termenelor procedurale.

Decăderea este sancțiunea procesuală care se aplică în situația în care anumite drepturi sau acte procedurale nu au fost exercitate în termenele prevăzute de lege [8, pp. 141-143].

Pentru a concluziona privitor la noțiunea de decădere, așa cum în mod corect a remarcat și doctrina, acesta nu poate exprima altceva decât pierderea unui drept sau unei facultăți procesuale neexercitate în termenul legal sau judiciar, aspect ce trebuie în mod necesar să se regăsească în definiția conceptului analizat, drept pentru care decăderea a fost definită ca acea sancțiune procesuală care determină pierderea unui drept procesual neexercitat în termenul stabilit de lege [10, pp. 189-190].

Decăderea urmează a fi înțeleasă drept imposibilitatea subiecților procesului civil de a exercita un drept procesual, întrucât termenul stabilit de lege sau de către instanța de judecată pentru realizarea dreptului a expirat.

În aceste circumstanțe, observăm o legătură dintre decădere, ca sancțiune procedurală, și nerespectarea termenelor de către subiecții procesului civil.

Respectiv, decăderea intervine în următoarele situații:

1. când legea sau instanța de judecată stabilește un termen fix pentru exercitarea dreptului sau pentru îndeplinirea actului procedural (de exemplu, conform art. 186 alin. (1) CPC, pârâțul este decăzut din dreptul de a prezenta probe suplimentare după expirarea termenului stabilit de instanța de judecată, la faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare);
2. când legea stabilește un anumit moment procesual pentru exercitarea dreptului sau îndeplinirea actului procedural, iar partea nu l-a realizat până la acel moment (de exemplu, în conformitate cu art. 372 alin. (3) CPC, în apel părțile sunt decăzute din dreptul de a cere schimbarea calității procesuale a părților, temeiul sau obiectul acțiunii și nici înaintarea de noi pretenții);
3. când legea procedurală stabilește o anumită ordine în îndeplinirea actelor de procedură, iar partea nu a executat-o (de exemplu, conform art. 267 lit. f) CPC, pârâțul este decăzut din dreptul de a cere soluționarea litigiului pe cale arbitrală, dacă până la examinarea pricinii în fond, ultimul nu a ridicat obiecții împotriva soluționării litigiului în judecată).

Decăderea este o sancțiune aplicată exclusiv de către instanța de judecată, expirarea termenului fiind posibil a fi invocată atât de către ceilalți participanți cât și din oficiu de către instanța de judecată [2, p. 437].

În doctrina română au fost evidențiate următoarele condițiile ale decăderii [10, p. 202]:

- a. existența unui termen legal, imperativ, care să impună obligația exercitării dreptului înăuntrul său;
- b. neexercitarea dreptului procesual înăuntrul termenului;
- c. inexistența unei derogări exprese de la sancțiunea decăderii.

Literatura juridică de specialitate a apreciat că în cazul în care părțile nu manifestă interesul în soluționarea litigiului, manifestă o indiferență față de proces, lasă cauza în nelucrare, atunci va interveni sancțiunea perimării procesului [6, p. 204]. Perimarea apare ca acea sancțiune ce se impune a fi aplicată atunci când se încalcă soluționarea cu celeritate a procesului civil, răsfrângându-se asupra activității judiciare în întregul ei, cu motivația exclusivă a lipsei de stăruință a părții care are interes în soluționarea pricinii.

Prin instituția perimării se urmărește închiderea unui proces prin lipsirea de efecte a tuturor actelor de procedură întocmite, datorită rămânerii cauzei în nelucrare din vina părții. Natura juridică a perimării este atât de sancțiune aplicabilă părții reclamante, cât și o măsură de interes general, justificată de o optimă administrare a justiției.

Chiar dacă CPC al RM nu reglementează expres instituția perimării, ne alăturăm la opinia conform căreia aceasta poate fi dedusă din prevederile legislației în vigoare. În această ordine de idei, art. 267 lit. f) din CPC prevede că instanța de judecată va scoate cererea de pe rol în cazul în care părțile citate legal nu s-au prezentat la ședința de judecată după a doua citare și nici nu au solicitat examinarea cauzei în absența lor. Pentru aplicarea dispozițiilor art. 267 lit. f) din CPC al RM, trebuie să ținem cont și de prevederile art. 206 alin. (4) din CPC, care arată că, „Dacă reclamantul și pârâțul nu s-au prezentat în judecată din motive neîntemeiate și dacă nici una din părți nu a cerut examinarea cauzei în absența sa, instanța amână procesul. Neprezentarea repetată aduce la scoaterea cererii de pe rol”.

Așadar, sancțiunea perimării poate fi aplicată dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții [4, pp. 429-430]:

- 1) examinarea unei cauze civile în fond: perimarea se aplică numai litigiilor ce sunt examinate în prima instanță. În cadrul căilor de atac această sancțiune nu poate fi aplicată, astfel art. 379 alin. (2) din CPC stabilește că „Neprezentarea în ședința de judecată a apelantului sau a intimatului, a reprezentanților acestora, precum și a unui alt participant la proces, citați legal despre locul, data și ora ședinței, nu împiedică judecarea apelului”.
- 2) neprezentarea neîntemeiată a doua oară în ședința de judecată a ambelor părți: perimarea intervine în cazul în care ambele părți, reclamantul și pârâțul, nu s-au prezentat două ori consecutiv la ședința de judecată. În doctrină s-a reiterat faptul că neprezentarea în ședința de judecată a ambelor părți obligă instanța de judecată de a le cita repetat. Dacă nu sau prezentat nici la ședința ulterioară, instanța de judecată va scoate cererea de pe rol.

- 3) părțile să fie citate legal despre ora, data și locul ședinței de judecată. La dosar trebuie să existe dovada citării părților atât pentru prima ședința de judecată la care nu s-au prezentat, atât și pentru ședința ulterioară.
- 4) neprezentarea să fie neîntemeiată și părțile să nu fi solicitat examinarea cauzei în absența lor. În situația în care neprezentarea în ședința de judecată este întemeiată, instanța va dispune amânarea ședinței. Considerăm că neprezentarea trebuie să fie neîntemeiată pentru ambele ședințe de judecată, nu numai pentru una dintre aceste. De asemenea, părțile nu trebuie să fi solicitat examinarea cauzei în lipsa lor. În acest caz, dacă există cel puțin o cerere din partea numai uneia dintre părți privind examinarea cauzei în lipsă, instanța va soluționa cauza civilă.

Amenda judiciară reprezintă una din cele mai aspre sancțiuni aplicate în procedura civilă. Totuși în legislația procesuală a Republicii Moldova nu sunt prevăzute multe cazuri când amenda judiciară poate fi aplicată, comparativ cu legislația procesuală a altor state, de exemplu noul Cod de procedură civilă al României [11, p.10].

Regimul juridic al amenzii în procesul civil este stabilit de prevederile art. 161 și 163 CPC. [12, p. 62]

Articolul 161 alin. (1) din Cod de procedură civilă al Republicii Moldova [1] stipulează că „(1) Amenzile judiciare se aplică de către instanța judecătorească, în cazurile și în proporțiile stabilite de prezentul cod, persoanelor care au săvârșit încălcări procedurale. O dată cu aplicarea sancțiunii, se va constata încălcarea. Nu pot fi amendați minorii care, la data săvârșirii încălcării procedurale, nu au împliniți 16 ani”.

Din analiza acestor prevederi legale deducem că amenda judiciară reprezintă acea sumă de bani dispusă de a fi încasată de către instanța judecătorească de la persoanele care au săvârșit încălcări procedurale, în cazurile și în proporțiile stabilite de legislația procesual civilă.

Alin. (2) al articolului 161 CPC, prevede că amenda se stabilește în unități convenționale. O unitate convențională este egală cu 50 de lei.

Aplicare amenzilor judiciare au scop disciplinarea subiecților procesuali, care pot fi aplicate și de mai multe ori pentru comiterea mai multor încălcări procedurale. Mai mult, această sancțiune procedurală se impune a fi o măsură care influențează direct persoanei vinovate. Din acest motiv legiuitorul a prevăzut în alin. (3) al art. 161 din CPC că amenzile judiciare aplicate de instanța judecătorească persoanelor cu funcție de răspundere din autoritățile publice, din alte organe și organizații se încasează din contul acestor persoane, chiar dacă autoritatea, organul sau organizația în care activează cei sancționați participă sau nu în procesul respectiv [12, pp. 529-532].

Astfel, conform prevederilor art. 163 CPC, instanța de judecată competentă de a aplica amenda judiciară este instanța care examinează procesul civil în care s-a comis încălcarea procedurală sancționată cu amendă. Amenda judi-

ciară poate fi aplicată și de instanța de apel și de recurs. Deși la examinarea cauzei în ordine de recurs pot fi mai puține situații de aplicare a amenzii judiciare, totuși acestea pot fi de exemplu: dacă completul din 5 judecători care examinează recursul a decis invitarea participanților la proces pentru a se expune în ședință de judecată, iar unul din participanții la proces a înregistrat video ședința de judecată, contrar prevederilor art. 18 alin. (11) din CPC, instanța de recurs îi poate aplica o amendă de până la 20 unități convenționale cu confiscarea înregistrărilor video [11, pp.11-12].

Aplicarea amenzii se stabilește prin încheiere judecătorească în ședința în care se examinează pricina la judecarea căreia s-au comis încălcări procedurale, precum și în ședință aparte, cu înștiințarea persoanelor interesate, a căror neprezentare nu exclude sancționarea vinovaților. În cazul în care aplicarea amenzii este examinată în lipsa persoanelor vinovate, celor sancționați li se va comunica încheierea judecătorească. Încheierea judecătorească privind aplicarea amenzii poate fi atacată odată cu fondul cauzei. Dacă hotărârea sau decizia instanței nu este atacată, recursul separat împotriva încheierii de aplicare a amenzii se depune în termenul prevăzut de lege după ce hotărârea sau decizia rămâne irevocabilă prin neatacare, cu excepția cazului în care încheierea este emisă de Curtea Supremă de Justiție. Încheierea privind aplicarea amenzii devine executorie după verificarea legalității acesteia de către instanța ierarhic superioară, după expirarea termenului de apel sau recurs, dacă nu s-a exercitat calea de atac corespunzătoare, sau de la pronunțarea acesteia de către Curtea Supremă de Justiție. În ce privește executarea încheierilor de aplicare a amenziilor judecătorești, trebuie precizat că ele se fac venit la bugetul statului fie prin achitarea benevolă, fie prin intermediul organelor de executare silită.

Concluzionăm că amenda judiciară civilă are, pe de o parte, un caracter de sancțiune, constituind o măsură de constrângere aplicată de instanță pentru neîndeplinirea obligațiilor procesuale prevăzute de lege, iar pe de altă parte, un rol educativ și preventiv, stimulând îndeplinirea acelor obligații. Amenda judiciară reprezintă o sancțiune procesuală distinctă, fără a se identifica cu celelalte sancțiuni procesuale. Caracterul autonom al amenzii judiciare se poate desprinde cu ușurință din înseși particularitățile acestei sancțiuni procesuale[3, p. 208]: se aplică pentru săvârșirea unei abateri judiciare în cazurile și în mărimile prevăzute de CPC al RM; se concretizează în obligația de a plăti o sumă de bani; se aplică indiferent de existența unui prejudiciu material, variind între un minim și un maxim fixat de lege.

Bibliografie:

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 03.08.2018, nr. 285-294.
2. BELEI, Elena. *Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău: „Lexon-Prim”, 2016. 464 p., ISBN 978-9975-4072-9-8.

3. CRUGLIȚCHI, Tatiana. *Regimul juridic al amenzii judiciare*. [online] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/205-209_9.pdf (accesat la 09.04.2023).
4. DUMITRAȘCU, Dumitru. *Instituția perimării și celeritatea procesului civil*. [online] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/427-431.pdf (accesat la 09.04.2023).
5. DURAC, Gheorghe. *Drept procesual civil. Partea generală*. București: Hamangiu, 2020. 372 p., ISBN 978-606-27-1694-3.
6. LEȘ, Ioan. *Sancțiunile procedurale în procesul civil Român*. București: Ed. Științifică și enciclopedică, 1988.
7. LEȘ, Ioan. *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole. Art. 1-1133*. București: C.H. Beck, 2013. 1440 p., ISBN 9786061801268.
8. LEȘ, Ioan. *Sancțiunile procedurale în materie civilă*. București: Lumina Lex, 1997. 231 p., ISBN 9735880393.
9. LEȘ, Ioan. *Tratat de drept procesual civil, vol. I*. București: Universul Juridic, 2014. 971 p., ISBN 978-606-673-318-2.
10. POP, Paul. *Sancțiuni procedurale în procesul civil*. București: Universul Juridic, 2016. 495 p., ISBN 978-606-673-896-5.
11. PRISAC, Alexandru. *Amenda judiciară în codul de procedură civilă al Republicii Moldova*. [online] Disponibil: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2017/4-1/3.pdf> (accesat la 09.04.2023).
12. PRISAC, Alexandru. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova*. Chișinău: Cartea Juridică, 2019. 1316 p. ISBN 978-9975-139-79-3.
13. RĂDESCU, D., RĂDESCU, E., STOICAN, D. *Dicționar de drept civil și proceduri civile*. București: C.H. Beck, 2009. 887 p., ISBN 978-973-115-572-2.

CZU 343.255:343.4

PARTICULARITĂȚILE REALIZĂRII GARANȚILOR PROCESUALE PRIVIND NEAPLICAREA TORTURII LA REȚINEREA EFECTUATĂ DE CĂTRE CARABINIERI

Veronica POZNEACOVA, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
Conducător științific: **Victor ZAHARIA**, dr., conf. univ.

Abstract: *The European Committee for the Prevention of torture and inhuman or degrading punishment or treatment (CPT) developed the institution of the procedural guarantees on non-application of torture in the standards and states transposed it in the national legislation. This regulation contributes to the effective implementation of the absolute ban on the application of torture. These guarantees differ in the dependence on the procedural-criminal stage, starting from detention and ending with the period of execution of the deprivation of liberty sentence. The guarantees applied at the detention of person could differ if it is carried out by the carabinieri. In this study, we aim to determine the role of the carabinieri in ensu-*

ring the observance of the rights of the detained person, in general, and of the procedural guarantees regarding the non-application of torture, in particular. We analyze the cases when the carabinieri may detain the person, the procedure to be followed, as well as the difference in the exercise of procedural guarantees in dependence on the procedural quality of the detained person.

Keywords: *prevention of torture, carabinieri, detention, procedural guarantees, human rights.*

Interzicerea torturii, a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante se extinde dincolo de delimitarea caracteristicilor acestora. Există o serie importantă de bariere care ar trebui să descurajeze persoanele care aplică rele tratamente și să prevină aceste fenomene în totalitate [1], [2]. În conformitate cu abordarea Subcomitetului ONU pentru prevenirea torturii și altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante (în continuare SPT), exprimate în a 12 sesiune, prevenirea ar trebui să includă asigurarea recunoașterii și punerii în practică a unui șir larg de garanții procedurale și administrative acordate persoanelor private de libertate, care se referă la toate etapele detenției, de la dețenția inițială până la eliberarea definitivă din custodia statului. Întrucât scopul garanțiilor este reducerea probabilității sau riscului aplicării torturii sau a relexlor tratamente, acestea sunt importante indiferent dacă există dovezi ale utilizării efective a torturii și a relexlor tratamente.

În perioada inițială de detenție, un rol foarte important se atribuie garanțiilor juridice fundamentale, care includ următoarele drepturi [3] prevăzute de către legislația internațională și națională, și anume: **dreptul persoanei în cauză la notificarea detenției, faptului și locului detenției ei către o terță parte aleasă de ea** (un membru al familiei, un prieten, consultant), **dreptul de a avea acces la un avocat și dreptul de a solicita examinarea medicală independentă**, inclusiv cea efectuată de către un doctor ales de ea (suplimentar față de orice examinare medicală realizată de un doctor chemat de autoritățile polițienești). În opinia Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratatamentelor Inumane sau Degradante (în continuare, CPT), aceste drepturi constituie **trei garanții fundamentale împotriva relexlor tratamente aplicate deținuților**, care trebuie să fie asigurate de la începutul privării de libertate, indiferent de cum este aceasta descrisă în sistemul legal (arestare etc.) [1]. În plus, persoana reținută are dreptul de a-și cunoaște drepturile legate de calitatea procesuală și regulile din locul de detenție, dreptul care determină eficiența garanțiilor fundamentale privind neaplicarea torturii. Menționam că, drepturile persoanei reținute rămân ineficiente, dacă acestea nu sunt cunoscute. Prin urmare, informarea persoanei despre garanții precedă asigurarea realizării drepturile procesuale menționate. Remarcăm că garanțiile sunt acordate nu numai persoanelor reținute în cadrul procesului penal sau administrativ, ci și celor, care sunt obligați să rămână la poliție din alte motive (de exemplu, în calitate de martor, pentru scopuri de identificare [4] sau cei fără calitatea procesuală).

Subliniem însemnătatea garanțiilor procesuale, care se manifestă mai ales prin prevenirea aplicării torturii, tratamentului inuman și degradant, disciplinarea colaboratorii organelor de drept, luptă cu arbitrariul forțelor de ordine, eliminarea principalelor cauze ale aplicării torturii, oferirea protecției necesare persoanelor vulnerabile.

Exercitarea garanțiilor procesuale capătă o conotație deosebită în cazul reținerii efectuate de către carabinei. Activitatea carabinierilor este reglementată de către Legea Nr. 219 din 08-11-2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri [5], Hotărâre de Guvern Nr. 357 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei de reformarea Trupelor de Carabinieri pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia [6], Ordinul Inspectoratului General de Carabinieri nr. 330 cu privire la aprobarea Codului de etică și deontologie al militarului IGC din 11.11.2020 [7].

În conformitate cu prevederile art. 22 alin. (2) lit. e) din Legea cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri [5], care reglementează atribuțiile Inspectoratului General de Carabinieri în domeniul prevenirii și descoperirii infracțiunilor și a contravențiilor, acesta este în drept să rețină și escorteze persoane în condițiile stabilite de legislația în vigoare[5]. Prevederile, care reglementează împuternicirea carabinierilor de a efectua reținere se regăsesc și în art. 24 alin.(1), lit. 1): „În exercitarea atribuțiilor de serviciu, carabinierul are următoarele împuterniciri: 1) să rețină persoane în condițiile stabilite de lege, cu explicarea drepturilor acestora” [5]. Observăm că legislația conține prevederi generale, în conformitate cu care procedura de reținere efectuată de către carabinei nu trebuie să nu se diferențieze de la reținere efectuată de către alte organe abilitate prin lege. În special, remarcăm obligația expresă a carabinierilor de a explica persoanei drepturile acesteia.

Reglementări mai detaliate referitor la reținerea efectuată de către carabinei se regăsesc în prevederile art. 25 alin. (2), și anume: „În cazul în care există o bănuială rezonabilă privind unele circumstanțe sau fapte ce periclitează ordinea de drept, viața persoanelor sau alte valori sociale, fiecare carabinier, indiferent de funcția pe care o deține, de locul în care se află în timpul sau în afara orelor de program, este obligat să comunice acest fapt la cea mai apropiată subdiviziune de poliție sau de carabinieri și să întreprindă toate măsurile posibile pentru prevenirea și curmarea infracțiunii sau contravenției, pentru acordarea primului ajutor persoanelor aflate în pericol, pentru **reținerea și identificarea făptuitorilor**, pentru identificarea martorilor și paza locului în care s-a produs evenimentul” [5]. În acest context, carabinierul este în drept să rețină persoana prinsă în flagrant în timpul comiterii unei infracțiuni. Atribuțiile carabinierilor sunt largi și includ în special reținerea făptuitorului, identificarea martorilor, paza locului unde a fost comisă faptă prejudiciabilă, prevenirea și curmarea infracțiunii, cât și acordarea primului ajutor victimelor infracțiunii.

În pofida reglementării dreptului carabinierilor de a efectua reținere, acestea nu se regăsesc în lista subiecților împuterniciți să efectueze reținere în

conformitate cu prevederile Codului de procedura penală (în continuare CPP). [8] În special, dreptul de a reține persoana revine: organului de urmărire penală conform art. 166, alin. (1) CPP; organului de constatare conform art. 24, alin. (4) din Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului [9], organelor de constatare menționate în art. 273 alin. (1) CPP [8], procurorului conform reglementărilor din CPP și anume: art. 52, alin. (1), pct. 2), art. 52 alin. (1), pct. 15).art. 52 alin. (1), pct. 17), 169 și 170 [8], [10, pp. 58-59].

Inspectoratul General al Carabinierilor, ca organul împuternicit să efectueze reținere, poate fi încadrat în categoria organelor de constatare. Conform art. 273, alin. (2) și (4), din CPP [8], pct. 162 al Instrucțiunilor referitoare la organizarea activității de urmărire penală în cadrul Inspectoratului General al Poliției al MAI, aprobată prin ordinul IGP al MAI nr. 138 din 11.11.2013 [11], caracteristică specifică a organelor de constatare se manifestă prin faptul că acestea sunt în drept să efectueze reținerea *de facto* a persoanei bănuite de comiterea unei infracțiuni [11], pe care sunt obligați s-o predea imediat organului de urmărire penală sau procurorului competent, împreună cu actele de constatare și mijloacele materiale de probă, dar nu mai târziu de 3 ore de la momentul reținerii *de facto*. În conformitate cu prevederile art. 57, alin. 2, pct. 11, CPP [8], angajații organelor de constatare ale poliției sunt obligați să efectueze reținerea *de facto* a persoanei, inclusiv în baza dispoziției scrise a ofițerului de urmărire penală [12, pp. 31-32].

Prin urmare, rolul carabinierilor la reținerea persoanei se rezumă la efectuarea reținerii *de facto* și escortarea persoanei la organul de urmărire penală sau procurorul competent. Această escortare trebuie să fie efectuată nu mai târziu de 3 ore din momentul reținerii *de facto*. Reținerea respectivă urmează să fie documentată de către ofițerul de urmărire penală sau procurorul la care a fost escortată persoana.

În plus, în obligațiile carabinierilor este inclusă întocmirea actului de constatare și predarea probatoriului acumulat la locul comiterii infracțiunii. În conformitate cu prevederile art. 273 alin. (4) CPP „În cazul reținerii persoanei de către organele de constatare specificate la alin.(1), cu excepția organelor specificate la lit. g), actele de constatare, mijloacele materiale de probă și persoana reținută se predau organului de urmărire penală sau procurorului imediat, dar nu mai târziu de 3 ore de la momentul reținerii *de facto* a acesteia” [8]. Observăm că activitatea carabinierilor la efectuarea reținerii este limitată în timp, fiind reglementată obligația lor de a escorta persoana cel târziu în trei ore, organului de urmărire penală fiind transmise inclusiv probele acumulate la fața locului, care dovedesc comiterea unei infracțiuni.

Prevederile citate supra nu indică clar rolul carabinierilor la realizarea garanțiilor procesuale privind neaplicarea torturii la etapa reținerii și nu reglementează expres modul de exercitarea acestor garanții, ceea ce, în viziunea noastră reprezintă o lacună în drept. În cazul efectuării reținerii de către carabinierii, acestea sunt primii subiecți procesuali, cu care se confruntă persoana. Cu toate

acestea, în pofida reglementărilor generale stipulate art. 25 alin. (1), lit. (a) din Lege Nr. 219 din 08-11-2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabiniери „(1) Carabinierul își desfășoară activitatea profesională în interesul și în sprijinul persoanei, al comunității și al instituțiilor statului exclusiv în baza și întru executarea legii, fiind obligat: a) să respecte cu strictețe drepturile, libertățile omului și demnitatea umană, să aibă un comportament demn și respectuos pentru persoane, o atitudine fermă față de cei care încalcă legile” [5], nu este clar modul de respectare a drepturilor persoanei reținute.

Interpretând în ansamblu prevederile Codului de Procedura Penală cu privire la reținere în aspectul realizării garanțiilor procesuale privind neaplicarea torturii, observăm că rolul definitoriu în realizarea acestora este acordat organului de urmărire penală și a procurorului. În special, în conform art. 167 alin. (1)¹ „Organul de urmărire penală, în timp de o oră după reținerea persoanei, solicită oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat sau unor alte persoane împuternicite de acesta desemnarea unui avocat de serviciu pentru acordarea asistenței juridice de urgență”, ceea ce reprezintă realizarea dreptului de acces la avocat. Organul de urmărire penală este obligat să creeze condiții de confidențialitate pentru întrevederile între persoana reținută și apărătorul ei și să aducă la cunoștința motivele reținerii numai în prezența unui apărător ales sau desemnat (art. 167 alin. (2), (2¹) CPP [8]).

Procedura de realizare a dreptului de a anunța rudele apropiate despre reținere este reglementată de prevederile art. 173 alin. (1), în conformitate cu care „Persoana care a întocmit procesul-verbal de reținere, imediat, dar nu mai târziu de 6 ore, este obligată să dea posibilitate persoanei reținute să anunțe una din rudele apropiate sau o altă persoană, la propunerea reținutului, despre locul unde acesta este deținut sau o anunță singură”. Remarcăm că, carabinierii nu întocmesc procesul-verbal de reținere, ci numai actul de constatare a comiterii unei fapte prejudiciabile. Prin urmare, în sarcina acestora nu poate fi pusă realizarea dreptului persoanei reținute de a anunța rudele apropiate despre reținere.

A treia garanție procesuală privind neaplicarea torturii, care s-au cristalizat în practica CPT reprezintă dreptul la examinare medicală. În conformitate cu prevederile art. 64 alin. (2) pct. 15¹) din CPP „Bănuitul, conform prevederilor prezentului cod, are dreptul: imediat după reținere sau după ce i s-a adus la cunoștință hotărârea de aplicare a măsurii preventive, să aibă acces la examinare și la asistență medicală independentă, inclusiv pe cont propriu” [8]. Același drept se regăsește și în prevederile art. 66 alin. (2) pct. 18¹) CPP [8], care reglementează drepturile și obligațiile învinutului, inculpatului. Conchidem că dreptul la examinare medicală poate fi exercitat doar după reținere *de jure* a persoane sau, cu alte cuvinte, după înregistrarea reținerii, care urmează să fie făcută de către organul de urmărire penală sau procurorul, în dependența de infracțiune, în comiterea căreia persoana este bănuită.

Dreptul de a-și cunoaște drepturile legate de calitatea procesuală și regulile din locul de detenție reprezintă o altă garanție procesuală, fără exercitarea

căreia celelalte garanții ar fi ineficiente. Conform prevederilor art. 64 alin. (2) pct. 2) CPP bănuitul „*imediat după reținere sau după ce i s-a adus la cunoștință ordonanța de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuțit sau hotărîrea despre aplicarea măsurii preventive, să primească de la persoana care l-a reținut informație în scris despre drepturile de care dispune prin prezentul articol, inclusiv dreptul de a tăcea și de a nu mărturisi împotriva sa, precum și să primească de la organul de urmărire penală explicații asupra tuturor drepturilor sale*” [8]. Observăm că exercitarea dreptului respectiv, implică activitatea mai multor organe, fiind menționată, în special, persoana, care l-a reținut pe bănuțit și organul de urmărire penală. Obligația acestor organe de informare a bănuțitului diferă. Persoana, care efectuează reținere este obligată să înmâneze bănuțitului informație despre drepturile lui, ceea ce reprezintă exercitarea obligației de informare de către carabinieri. Reiterarea necesității asigurării exercitării dreptului bănuțitului la informare de către carabinieri se regăsește și în prevederile art. 24 alin.(1), lit. 1) din Legea cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri și anume împuternicirea carabinierilor „*l) să rețină persoane în condițiile stabilite de lege, cu explicarea drepturilor acestora*” [5]. Obligație de informare, care urmează să fie exercitată de către organul de urmărire penală este mai largă și include obligație de explicare a drepturilor la solicitarea bănuțitului.

În același timp, exercitarea obligației de informare diferă la reținerea învinutului sau inculpatului. În special, conform prevederilor art. 66 alin. (2) pct. 2) CPP acesta are dreptul „*imediat după reținere sau după punerea sub învinuire, să primească de la organul de urmărire penală informație în scris despre drepturile de care dispune conform prezentului articol, inclusiv dreptul de a tăcea și a nu mărturisi împotriva sa, precum și explicații asupra tuturor drepturilor sale*” [8]. Observăm că obligației de informare a învinutului și inculpatului urmează să fie exercitată exclusiv de către organul de urmărire penală, fiindcă carabinierii sunt în drept să rețină persoana, de regulă, în cazul în care a fost comisă o infracțiune în flagrant, ceea ce determină diferențierea exercitării dreptului la informare în dependența de calitatea procesuală a persoanei reținute.

Din cele expuse mai sus, observăm că dreptul persoanei a de-și cunoaște drepturile legate de calitatea procesuală reprezintă unica garanțiile privind neaplicarea torturii realizată de către carabinieri, care trebuie să informeze persoana reținută despre drepturile ei, inclusiv în forma scrisă. În acest context, la reținerea persoanei urmează să fie prezente următoarele etape prevăzute de art. 25 alin. (1) lit. k)-m) și alin. (2) din Legea cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri [5] și anume carabinierul trebuie: 1) să se adreseze unei persoane doar după ce s-a prezentat, cu indicarea funcției, gradului militar și a numelui, legitimându-se în acest scop cu legitimația de serviciu, cu excepția situațiilor în care rezultatul intervenției sau siguranța carabinierului ar fi periclitată; 2) să informeze persoana căreia i se adresează cu privire la scopul și motivul adresării; 3) în cazul aplicării unor măsuri de natură să restrângă drepturile și libertățile persoana-

nei, să aducă la cunoștința acesteia cauza și temeiurile de aplicare a măsurilor de rigoare, precum și drepturile și obligațiile apărute în aceste condiții; 4) să înmâneze persoanei reținute formular cu drepturile acestea; 5) să o escorteze la organul de urmărire penală sau procuratura imediat sau cel târziu în 3 ore; 6) să întocmească actul de constatare și să prezinte probele colectate la locul comiterii infracțiunii.

Concluzie

Garanțiile procesuale privind neaplicare a torturii includ drepturile persoanei, care se află în custodia statului, exercitate începând cu reținere și finalizând cu executarea pedepsei privative de libertate. Exercitate drepturilor persoanei reținute capătă o conotație specifică în cazul în care aceasta este reținută de către carabinieri. În special, carabinierul este obligat să informeze persoana reținută despre drepturile acestea în forma scrisă, obligație care urmează să fie îndeplinită la reținere *de facto*. Exercițarea altor garanții procesuale este pusă în sarcina ofițerului de urmărire penală sau procurorului. În special, dreptul de a anunța rudele apropiate despre reținere, dreptul de acces la avocat și dreptul la examinare medicală urmează să fie exercitat după înregistrarea reținerii persoanei la *reținerea de jure* a acesteia. Remarcăm faptul că garanțiile procesuale privind neaplicarea torturii urmează să fie respectate întocmai indiferent de subiectul, care efectuează reținere și trebuie să fie asigurate pentru toate persoanele reținute în egală măsură.

Bibliografie:

1. 2nd General Report on the CPT's activities covering the period 1 January to 31 December 1991, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT/Inf (92) 3, Strasbourg, 13 April 1992, paragraph 36 Online: <https://rm.coe.int/1680696a3f>
2. 6th General Report on the CPT's activities covering the period 1 January to 31 December 1995, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT/Inf (96) 21, Strasbourg, 5 August 1996, paragraph 15 Online: <https://rm.coe.int/1680696a70>
3. Erik Svanidze, Combaterea relelor tratamente și a impunității: Drepturile deținuților și obligațiile funcționarilor organelor de drept: 11 întrebări și răspunsuri; Proiectul Consiliul Europei „Susținerea reformei justiției penale în Republica Moldova”. Ed. a 2-a. Chișinău: S. n., 2017 p. 15-16 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”). 32 p. Online: <https://rm.coe.int/combating-ill-treatment-and-impunity/168077ffa6>
4. Report to the Government of the Republic of Moldova on the visit to the Republic of Moldova carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 28 January to 7 February 2020 Since April 2011, reports on CPT visits to the Republic of Moldova are published under an automatic publication procedure. CPT/Inf (2020) 27, Strasbourg, 15 September 2020 p. 16 Online: <https://rm.coe.int/16809f8fa8>

5. Lege Nr. 219 din 08-11-2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri Publicat: 12-12-2018 în Monitorul Oficial Nr. 462-466 art. 770 *MODIFICAT LP11 din 12.02.21, MO73/11.03.21* Online: *art.41; în vigoare 11.03.21* https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125725&lang=ro
6. Hotărâre Nr. 357 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei de reformare a Trupelor de Carabinieri pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia Publicat: 09.06.2017 în Monitorul Oficial Nr. 181-189 art. Nr.: 474 Online: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=370551>
7. Ordinul Inspectoratului General de Carabinieri nr. 330 cu privire la aprobarea Codului de etică și deontologie al militarului IGC din 11.11.2020 Online: <https://carabinier.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Codul%20de%20etica%20si%20deontologie%20a%20IGC.%20Ord.IGC%20nr.3302020.pdf>
8. Cod Nr. 122 din 14-03-2003 Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova* Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699 *MODIFICAT LP73 din 31.03.22, MO115-117/20.04.22 art.196; în vigoare 20.04.22* Online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130985&lang=ro
9. Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului Publicat: 01-03-2013 în Monitorul Oficial Nr. 42-47 art. 145 *MODIFICAT LP219 din 08.11.18, MO462-466/12.12.18 art. 770; în vigoare 01.01.21* Online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120699&lang=ro
10. DANILEȚ Cristi, Gheorghe Malic, Eduard Bulat, Mihaela Vidaicu, Reținerea în procesul penal Îndrumar pentru practicieni, Cartier 2014 (Tipogr. „Bons Offices”). – 92 p. – (Colecția „Cartier juridic”, ISBN 978-9975-79-951-5) Online: http://soros.md/files/publications/documents/Retinerea_in_procesul_penal.pdf
11. Ordin Inspectoratul General al Poliției din „11” noiembrie 2013 mun. Chișinău nr.138 Privind aprobarea instrucțiunilor referitoare la organizarea activității de urmărire penală în cadrul Inspectoratului General al Poliției al MAI Online: <https://vdocuments.net/ordin-138-din-11112013-ouap.html>
12. OSOIANU Tudor, VIDAICU Mihaela, Reținerea persoanei de către poliție. Concluziile unei cercetări Chișinău: Cartier, 2015 (Tipogr. „Bons Offices”). – 368 p., ISBN 978-9975-79-951-5. Online: <https://soros.md/files/publications/documents/Retinerea%20persoanei%20de%20catre%20politie.%20Concluziile%20unei%20cercetari.pdf>

CZU 343.352:343.15

PIGD – SISTEM INFORMAȚIONAL AUTOMATIZAT DE GARANTARE A VIRTUȚII INTIMII CONVINGERII A JUDECĂTORULUI

Roxana CAPBĂTUT, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: **Tatiana CRUGLIȚCHI**, asist. univ.

Abstract: *The integrated file management program – further PIGD – has helped simplify administrative procedures in judicial processes and has helped to*

increase the transparency of all court processes. The commissioning of automated systems in courts is an extremely important step in the process of their development and modernization. This system helps both officials in the courts and citizens, directly contributing to the effectiveness of the work of the courts and to the improvement of the quality of judicial acts.

Keywords: *Integrated file management program (PIGD), court, hearings, court order, prevention and fight against corruption, judicial independence.*

Prevenirea și combaterea corupției în sistemul justiției constituie unul din scopurile principale ale Strategiei de reformă a sectorului justiției, admiterea căreia a fost influențată de nivelul scăzut de încredere a societății în justiție, cauzată în mare parte de percepția înaltă privind prezența fenomenului corupției în cadrul justiției.

În acest sens, în scopul stabilirii independenței judecătorești, asigurării transparenței în activitatea instanțelor de judecată și creșterii calității actului juridic, s-a dispus automatizarea instanțelor judecătorești, prin implementarea pe larg a Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD), ce reprezintă o parte componentă a efortului de consolidare a sistemului judiciar în RM și de prevenire și combatere a fenomenului de corupție.

Principalele *scopuri ale Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor* fundamentează:

- îmbunătățirea eficienței administrative în instanțele judecătorești;
- transparența și accesul cetățenilor la justiție;
- proiectarea și implementarea în instanțele judecătorești a unui sistem integrat, automat pentru managementul cazurilor judecătorești;
- stabilirea unui sistem electronic de raportare privind funcționarea instanțelor.

Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor pune accentul pe următoarele **funcții**:

1. îmbunătățirea administrării juridice, sporirea transparenței și accesului public la justiție;
2. automatizarea lucrărilor manuale curente în instanțele judecătorești;
3. lichidarea dublărilor de date și diminuarea eforturilor angajaților instanțelor de judecată;
4. elaborarea și implementarea unui sistem de gestionare a dosarelor integrat și automatizat;
5. crearea unui sistem eficient de raportare statistică judiciară;
6. asigurarea unei evidențe electronice a datelor în instanțele judecătorești;
7. asigurarea calității datelor și a gestionării dosarelor în instanțe;
8. menținerea schimbului de date între diferite instituții ale sistemului judiciar;
9. evoluția lucrărilor de secretariat în instanțele de judecată în vederea automatizării acestora.

Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD) – reprezintă o aplicație unică de documentare automatizată, evidență și control al activității de

gestionare electronică a dosarelor și altor materiale procesuale emise de instanțele judecătorești sau prezentate spre examinare în cadrul acestora¹¹.

Scopul apariției portalului național al instanțelor judecătorești și cel al existenței paginii web a Curții Supreme de Justiție îl formează susținerea unui mediu informațional virtual și accesibil pentru toți cetățenii Republicii Moldova.

Pentru asigurarea bunei funcționări a sistemului juridic, precum și pentru menținerea transparenței activității judecătorilor din cadrul acestei instituții a fost creată cea mai eficace aplicație denumită PIGD. În carul instanțelor judecătorești, dosarele sunt distribuite pentru examinare potrivit principiului aleatoriu, menținând astfel principiul transparenței, obiectivității și imparțialității acestui proces, prin intermediul Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor.

Distribuirea aleatorie a acestor dosare se desfășoară conform prevederilor art. 61 din *Legea privind organizarea judecătorească*, art. 344 *Cod de procedură penală* și art. 168 *Cod de procedură civilă*, fiind obligatorii pentru toate instanțele judecătorești. Fișa de repartizare și încheierile ulterioare de redistribuire aleatorie a cauzei se anexează în mod obligatoriu la fiecare dosar.

Art. 168 din CPC¹², denumit „*Primirea și repartizarea cererilor de chemare în judecată*” prevede că:

- 1) Cererea de chemare în judecată introdusă în instanță se repartizează, în termen de 24 de ore, judecătorului sau, după caz, completului de judecată în mod aleatoriu, prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor.
- 2) Judecătorul care a primit cererea de chemare în judecată spre examinare verifică dacă aceasta întrunește exigențele prevăzute de lege. Dacă cererea de chemare în judecată nu întrunește exigențele prevăzute de lege, urmează a fi aplicate prevederile art.171 alin.(1).
- 3) Judecătorul poate încuviința printr-o încheiere, în condițiile legii, efectuarea unor măsuri de asigurare a acțiunii și a probelor.
- 4) Printr-o încheiere nesusceptibilă de recurs, judecătorul acceptă cererea de chemare în judecată în decurs de 5 zile de la repartizare, dacă legea nu prevede altfel.

Pentru a putea aplica principiului aleatoriu, dosarele sunt înregistrate în PIGD de către persoana responsabilă, ce este desemnată în acest scop de către președintele instanței, din subdiviziunea pentru documentare a instanței în ordinea parvenirii dosarelor în instanță și se repartizează în aceeași ordine prin intermediul PIGD, conform categoriei de cauze civile, penale, contravenționale.

Termenul pentru înregistrarea dosarelor în PIGD nu trebuie să depășească 24 ore. Se interzice implicarea, inclusiv a președintelui și vicepreședintelui

¹¹ E X T R A S din Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 658/30 din 10 octombrie 2017

¹² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134150&lang=ro# Codul de Procedură civilă, vezi: art. 168

instanței, persoanelor neautorizate în procesul de înregistrare și distribuire aleatorie a dosarelor.

Din punctul meu de vedere consider că acest termen de 24 ore este unul acceptabil, pentru a putea cât mai rapid să soluționeze cauzele cu care se confruntă cetățenii. În acest sens, menționez că va fi respectat principiul termenului rezonabil pentru ca cauzele atât civile, penale cât și contravenționale să dețină rezultate cu răspuns pozitiv și în favoarea celor a căror drept a fost lezat.

Până a fi create condițiile pentru funcționarea judecătorilor reorganizați într-un sediu unic conform Legii nr.76 din 21 aprilie 2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești¹³, persoanele împuternicite, la înregistrarea cererilor/dosarelor în PIGD, vor selecta sediul relevant, asigurând aplicarea principiului de repartizare aleatorie doar către judecătorii din sediul respectiv.

În această ordine de idei, menționez că persoana care este responsabilă pentru înregistrarea cauzelor în PIGD este împuternicită să extragă din Program confirmarea cu înregistrarea cauzei, în care este indicat numărul de înregistrare, data și înregistrării. De asemenea și această înregistrare se anexează la dosarul respectiv.

Amintim că la distribuirea aleatorie, Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor i-a în calcul dacă pentru categoria corespunzătoare dosarelor există complete specializate, indicându-se volumul de muncă al funcționarilor, adică a judecătorilor în baza gradelor de complexitate care la fel sunt stabilite de PIGD pentru fiecare gen de dosar.

De asemenea, pentru distribuirea aleatorie a dosarelor se ia în calcul și alte criterii cum ar fi:

- a) tipul dosarului (civil, penal, contravențional);
- b) procedura de examinare (procedura în ordonanță, contencios administrativ, apel, recurs);
- c) precum și sarcina deplină sau parțială a judecătorului (procentul redus stabilit prin Hotărârea *Consiliului Superior al Magistraturii* (CSM) pentru președinții și vicepreședinții instanțelor de judecată, membrii Colegiului disciplinar, Colegiului pentru selecție și a Colegiului de evaluare).

În scopul determinării gradelor de complexitate unice naționale, Consiliul Superior al Magistraturii a întocmit Nomenclatorul tuturor categoriilor de cauze civile, penale și contravenționale, pe care l-a expediat instanțelor de judecată din Republica Moldova în luna noiembrie 2010.

Consiliul Superior al Magistraturii a solicitat ca instanțele de judecată să aprecieze gradele de complexitate a dosarelor incluse în Nomenclator pe o scală de la 1 la 10 puncte (1 reprezentând complexitatea minimă, iar 10 – complexitatea maximă).

¹³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=93527&lang=ro Legea nr.76 din 21 aprilie 2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești

Hotărârea CSM nr.165/6 din 18 februarie 2014 cu privire la aprobarea Regulamentului privind stabilirea gradelor de complexitate unice naționale a cauzelor judiciare civile, penale și contravenționale prevede că: „*Complexitatea inițială a cauzei* – este punctajul acordat unei cauze în mod automat de către Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor (în continuare „PIGD”) la momentul înregistrării în PIGD.

Atunci când *cauza parvenită în instanță are un singur obiect* (capăt de acuzare), un singur volum și două părți, punctajul acordat de PIGD cauzei la momentul înregistrării va corespunde punctajului prevăzut pentru obiectul respectiv în Nomenclatorul gradelor de complexitate. După înregistrarea cauzei în PIGD, cauza se va repartiza aleatoriu judecătorului selectat de PIGD.

În cazul în care *cauza parvenită în instanță are mai multe obiecte* (capete de acuzare), în PIGD se va înregistra mai întâi obiectul principal al cauzei, urmat de înregistrarea obiectelor secundare, după care cauza va fi repartizată aleatoriu judecătorului selectat de PIGD”¹⁴.

Trebuie să atragem atenția la aceea că prin intermediul PIGD, dosarele se repartizează aleatoriu o singură dată. Însă în activitatea judecătorească există situații când, pe parcursul desfășurării procesului, apar incidente procedurale. În asemenea cazuri se aplică *următoarele reguli*:

- 1) cererile privind recuzarea sau abținerea judecătorului cât și cererile privind accelerarea examinării pricinii se vor examina imediat în aceeași zi (*cu excepția cazurilor prevăzute de legislația procedurală*) de către completul de judecată competent.

În această ordine de idei, președintele instanței de judecată va stabili graficul judecătorului (completului de judecată) competent de a examina cererea de recuzare, abținere de la examinare și cererea de urgentare la începutul anului (poate fi și alt termen, dar nu mai mic de 1 lună).

Menționez că CPC prevede în art. 53 procedura de soluționare a cererii de recuzare. De aceea alin (2) al aceluiași articol conturează următorul aspect: „Cererea de recuzare se distribuie spre soluționare în mod aleatoriu prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor și se examinează în cel mult 5 zile lucrătoare din momentul repartizării, fără a afecta continuitatea ședinței de judecată, însă până la soluționarea cererii de recuzare se amână pledoariile”¹⁵.

- 2) dacă judecătorul căruia i-a fost repartizată cauza este în imposibilitate de a continua examinarea acesteia din motiv că se află în concediu medical

¹⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=78598&lang=ro Hotărârea CSM nr.165/6 din 18 februarie 2014 cu privire la aprobarea Regulamentului privind stabilirea gradelor de complexitate unice naționale a cauzelor judiciare civile, penale și contravenționale.

¹⁵ Cod de Procedură Penală, art. 53 „Procedura de soluționare a cererii de recuzare”, alin (2).

- care depășește 60 de zile consecutive sau în urma eliberării din funcție sau decesului, persoana responsabilă, în temeiul unei încheieri motivate a președintelui instanței judecătorești, asigură, prin intermediul PIGD, redistribuirea aleatorie a dosarului altui judecător sau altui complet de judecată;
- 3) dacă judecătorul căruia i-a fost repartizată cauza este în imposibilitatea de a continua judecarea acesteia din motivul transferării la o altă instanță, promovării, suspendării, detașării sau eliberării din funcție, persoana responsabilă, în temeiul unei încheieri motivate a președintelui instanței judecătorești, asigură, prin intermediul PIGD, redistribuirea aleatorie a dosarului altui judecător, sau altui complet de judecată, cu excepția cazurilor de prelungire a împluternicirilor¹⁶;
 - 4) Președintele instanței poate dispune redistribuirea aleatorie a dosarului altui judecător sau altui complet de judecată și în alte cazuri justificate, cu emiterea unei încheieri motivate.
 - 5) În cazul în care nu este posibilă redistribuirea dosarelor în sediul în care a fost înregistrată cauza, președintele instanței dispune redistribuirea aleatorie a dosarului, cu emiterea unei încheieri motivate, către judecătorii din toate sediile instanței judecătorești.

În cazul în care judecătorul își încetează atribuțiile în cadrul instanței de judecată, președintele dispune, prin intermediul unei încheieri motivate, scoaterea rolului de judecător din lista judecătorilor înregistrați în PIGD.

Dacă judecătorul este eliberat din funcție, președintele dispune, printr-o încheiere motivată, eliminarea judecătorului din lista judecătorilor înregistrați în PIGD cu excepția Curții Supreme de Justiție.

În cazul apariției temeiului juridic, constituțional, de eliberare din funcție a judecătorului, președintele dispune, printr-o încheiere motivată, blocarea (bifarea) acestui judecător de la repartizarea dosarelor în sistem cu 2 luni de zile înainte de parvenirea acestui eveniment.

De asemenea, remarc că materialele care vizează judecătorii de instrucție se înregistrează în PIGD de persoana responsabilă și se repartizează în conformitate cu Regulamentul privind modul de distribuire aleatoriu a dosarelor pentru examinare în instanțe judecătorești.

Pentru menținerea caracterului confidențial al materialelor judecătorului de instrucție, persoana ce răspunde de înregistrarea acestora în PIGD este nevoit să bifeze căsuța „Date confidențiale”. În cazul în care în cadrul instanței este un singur judecător de instrucție, ceilalți judecători sunt blocați de la repartizare.

Însă atunci când judecătorul de instrucție lipsește, în baza criteriului de repartizare, va fi bifat ca eligibil un alt judecător cu atribuțiile judecătorului de instrucție.

¹⁶ Legea cu privire la statutul judecătorului, art. 26¹ „Menținerea împluternicirilor judecătorului”

Publicarea hotărârilor judecătorești

Totalitatea hotărârile judecătoriale și ale Curților de Apel se publică pe portalul național al instanțelor de judecată după introducerea acestora în Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor. Hotărârile Curții Supreme de Justiție se publică pe pagina sa web după ce este parcursă aceeași etapă.

Accesul la hotărârile judecătorești publicate pe pagina web a instanțelor judecătorești este gratuit și anonim și nu presupune nici o formă de înregistrare. Textul hotărârii judecătorești se publică pe pagina web într-un format care asigură protejarea informațiilor de distrugerea sau modificarea acestora.

Hotărârile judecătorești pronunțate în cauzele examinate în camera de consiliu (ședință „închisă”) sau în ședință secretă se plasează integral în Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor, dar se publică pe portalul național al instanțelor de judecată sau pe pagina web a Curții Supreme de Justiție în modul următor:

- a) dacă este vorba de cauze penale, contravenționale, civile sau de alt tip judecate astfel în vederea protejării interesului moralității, minorilor sau a vieții private a părților la proces, numele celor afectați prin prisma acestor valori și interese va fi anonimizat întotdeauna;
- b) dacă este vorba de cauze penale sau contravenționale judecate astfel în vederea protejării interesului moralității, a minorilor sau a vieții private a părților la proces, numele autorilor, al instigatorilor sau al complicilor nu va fi anonimizat în nici un caz, chiar dacă autorii, instigatorii sau complicii sunt minori;
- c) dacă este vorba de cauze judecate astfel în vederea protejării ordinii publice ori a securității naționale într-o societate democratică sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, s-ar aduce atingere intereselor justiției sau secretului comercial, părțile din hotărâre a căror publicare ar afecta aceste interese vor fi ascunse;
- d) dacă este vorba de cauze judecate astfel în vederea protejării ordinii publice ori a securității naționale într-o societate democratică sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, s-ar aduce atingere intereselor justiției, numele părților și/sau al persoanelor a căror publicare ar afecta aceste interese va fi anonimizat întotdeauna.

Judecătorul poate decide, astfel, din oficiu sau la sesizarea uneia dintre părți Nu vor fi anonimizate/ascunse în nici un caz informațiile despre instanță sau completul de judecată, grefier, procuror, agentul constatator, mediator, executorul judecătoresc, notar și avocat. Nu va fi ascunsă în nici un caz denumirea persoanelor juridice.

Riscuri stabilite la repartizarea aleatorie a dosarelor

1. Blocarea judecătorilor în programul PIGD, pe o perioadă scurtă de timp.

În urma analizării datelor arhivei și a funcționalității PIDG, s-au stabilit posibilități tehnice de blocare a mai multor judecători în programul PIGD, pe o perioadă scurtă de timp, fapt ce constituie un factor de risc.

În urma cercetării datelor activităților arhivei s-a stabilit că varianta funcțională care permite crearea blocărilor judecătorilor, este folosită cel mai des în scopul de a bloca masiv o parte din judecători pe o perioadă de timp scurtă (1-5 ore), fapt ce duce la excluderea masivă a unor judecători de la repartizarea aleatorie a dosarelor, ulterior (peste 1-5 ore) blocările create pentru o perioadă de timp sunt șterse.

2. **Posibilitățile tehnice de setare a judecătorilor incompatibili, fără a fi vizualizat motivul/argumentarea.**

În urma studierii datelor, s-a stabilit că la repartizarea unor dosare, masiv sunt declarați incompatibili un număr mare (4 – 17 persoane) din judecători, fapt ce creează riscul ca un anumit dosar să fie direcționat intenționat spre un anumit judecător.

3. **Repartizarea repetată a dosarelor**

Utilizarea *funcției repartizării repetate a dosarului* dă posibilitatea tehnică de direcționare spre analiză a dosarului către un anumit judecător. Această tehnică este frecvent utilizată în judecătoriile cu un număr redus de judecători, unde în urma repartizării dosarului, judecătorul selectat de sistemul PIGD depune cerea de abținere care este admisă și ulterior dosarul este repartizat repetat după aceeași modalitate, până când este repartizat judecătorului necesar. Astfel, un dosar poate fi repartizat de mai multe ori și poate să fie distribuit tuturor judecătorilor din instituție, până a ajunge la judecătorul necesar.

4. **Posibilitatea de a prevedea repartizarea dosarelor în cadrul instanțelor de judecată cu un număr relativ mic de judecători 2-5, este posibilă estimarea repartizării dosarelor în dependență de distribuția anterioară**

5. Un alt risc stabilit la repartizarea aliatoare a dosarelor în PIGD este **lipsa setărilor tehnice privind repartizarea dosarelor aliator, obligatoriu dintr-un anumit număr limită de judecători activi**. (ex. repartizarea unui dosar doar atunci când sunt minimul 2-3 judecători activi în PIGD). Introducerea opțiunii tehnice date, ar permite prevenirea majorității riscurilor de manipulare a PIGD menționate anterior, pe un segment de 80-90% din judecătorii. Judecătoriile cu un număr mic de judecători (până la 3-4 judecători), unde nu poate fi aplicată opțiunea tehnică dată, monitorizarea corectitudinii repartizării dosarelor poate fi efectuată periodică, manual de către Inspecția Judiciară.

Concluzii și recomandări: Sistemul electronic PIGD la compartimentul de repartizare aleatorie a dosarului este vulnerabil, datorită prezenței posibilităților funcționale de manipulare, prin intermediul factorului uman. Aceste lacune tehnice, oferă posibilitatea de a dirija repartizarea unui dosar către un anumit judecător.

La acest capitol aș veni cu următoarele recomandări:

- Revizuirea și completarea Regulamentului privind modul de distribuție aleatorie a dosarelor pentru examinare în instanțele judecătorești, nr. 514 din 27.04.2013.

- Revizuirea posibilităților tehnice ale PIGD, în vederea excluderii posibilităților tehnice de a bloca anumiți angajați ai instanței de pe o perioadă de timp limitată (ex. pe câteva ore). Procesul de blocare să fie minim pe o zi lucrătoare, cu obligativitatea atașării documentului de confirmare în arhiva PIGD.
- Limitarea posibilităților tehnice de repartizare multiplă a dosarelor, fără atașarea documentului de confirmare/motivare în arhiva PIGD.
- Excluderea posibilităților tehnice de înregistrare a dosarelor cu același nume.
- Includerea în PIGD a unei opțiuni de prevenire a tentativelor de înregistrare multiplă a cererilor de chemare în judecată, de la aceeași persoană. Arhivarea datelor, (*IDNP – persoanelor fizice și reprezentanților acestora*) privind persoanele ce se adresează în judecată.

Bibliografie:

1. Codul de Procedură Penală art. 168
2. Legea Nr. 544 din 20-07-1995 cu privire la statutul judecătorului
3. Legea privind organizarea judecătorească* nr. 514-XIII din 06.07.1995
4. Legea nr.76 din 21 aprilie 2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești
5. Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr.658/30 din 10 octombrie 2017.
6. Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr.110/5 din 5 februarie 2013 cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de distribuire aleatorie a dosarelor pentru examinare în instanțele judecătorești nr. 110/5 din 05.02.2013
7. Hotărârea nr.945/38 din 27 decembrie 2016 cu privire la demersul Agenției de Administrare a Instanțelor Judecătorești referitor la modalitatea de repartizare a dosarelor prin intermediul Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor între sediile instanțelor judecătorești nou-create.

CZU 341.231.14:343.13

RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR PERSOANELOR IMPLICATE ÎN CADRUL UNUI PROCES PENAL DIN UNIUNEA EUROPEANĂ

Andriana SOLTAN, studentă, Facultatea Drept, Administrație, Ordine și Securitate Civilă, Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I.
Conducător științific: **Sofia PILAT**, dr., conf. univ.

Abstract: *In this article we address the subject of Respecting the rights and freedoms of persons involved in a criminal process in the European Union. Which means that the legal nature of respecting human rights and interests are regulated by the legal and legal card, together with the national and international bodies that aim to protect people's interests. Also, the practice of the CEDO shows us through the lens of the cases judged how the rights and freedoms of a person involved in a*

dispute are protected. The right to defense is a right, which according to the European Convention of Human Rights includes several rights, such as the right to be informed about the cause and nature of the accusation, the right to dispose of the time and facilities necessary for the defense, the right to self-defense, the right to the choice of the lawyer, the right to the free assistance of a lawyer and others.

Keywords: *penal trial, rights and freedoms, The European Court of Human Rights, process, protection, human rights, legal grounds.*

Orice proces penal trebuie să respecte demnitatea umană a fiecărui individ implicat în el. Indiferent de motivele plasării unui om în custodia autorităților sale, statul devine responsabil pentru orice act care-i lezează demnitatea acestuia. Lipsirea de libertate nu mai poate fi operată în baza unor motive șablonate și prestabilite, dar cu adevărat decisă cu titlu excepțional, determinat de circumstanțele specifice cauzei. Prezumția nevinovăției trebuie să planeze asupra fiecărei faze a procedurii a doua unei artere, care alimentează tot sistemul procesului penal. Pentru aceste motive, judecătorul nu este călăul nemilos care decide soarta omului, ci membrul corpului înțelepților, care veghează pentru neadmiterea abuzurilor și fără de legilor.

Referindu-ne la semnificația juridică, analiza înțelesului juridic al noțiunii de „drepturi ale omului” presupune luarea în considerare a dublei ei accepțiuni în ordinea de drept. Într-adevăr, mai întâi, trebuie să ne raportăm la ceea ce alcătuiește dreptul obiectiv al drepturilor omului, adică la totalitatea instrumentelor internaționale care consacră și protejează asemenea drepturi, precum și la eventualele mecanisme instituționale de garantare a respectării lor.

Precizăm deja că, în concepția noastră, noțiunea pusă în discuție este operantă numai pe planul dreptului internațional, alta fiind situația pe plan intern, național. Așadar, se poate vorbi despre dreptul obiectiv al drepturilor omului. Acesta reprezintă, așa cum s-a menționat, prin folosirea unei noțiuni figurate, partea emergentă a aisbergului „drepturile omului”, care nu ar putea să existe fără „straturile sale inferioare”, constituite de bazele filozofice ale acestei noțiuni, expresia ei politică și discuțiile diplomatice. În definitiv, toate actele internaționale în materie sunt rezultatul unor tratative, negocieri, înțelegeri, tratate internaționale. Dacă juristul este direct interesat de dreptul pozitiv al drepturilor omului, el nu poate ignora, adeseori, pe cale de interpretare, publice care ar corespunde acelor drepturi ale omului pe care un stat le recunoaște și le asigură exercițiul în sistemul său de drept [5].

Pentru a deschide subiectul respectării drepturilor și libertăților persoanelor implicate în cadrul unui proces penal din Uniunea Europeană, sunt de părerea că, pentru început, avem nevoie de a ne aprofunda în natura controlului judiciar internațional în domeniul drepturilor omului instituit prin Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în urma desfășurării acestui subiect facem cunoștință cu cadrul legal care are drept scop apărarea și dezvoltarea cadrului juridic pentru a fi competent să apere persoanele,

fundamentându-se pe cele mai de baza principii ale dreptului omului. De asemenea, vom aborda câteva idei despre temeiul legal care ne va permite să percepem mai aprofundat care sunt modalitățile cele mai eficiente de apărare a drepturilor și libertăților omului, cu ajutorul organelor supreme europene, cum ar fi Curtea Europeană și Comisia Europeană și desigur Convenția Europeană.

Cadrul legal. La 4 noiembrie 1950 a fost creat Consiliul Europei care a grupat majoritatea statelor Europei care, considerând că scopul Consiliului Europei este de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi și că unul din mijloacele de a atinge acest scop este apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, reafirmând atașamentul ori profund față de aceste libertăți fundamentale care constituie temelia însăși a justiției și a păcii în lume și adevărat democratic, iar a căror menținere se bazează în mod esențial, pe de o parte, pe un regim cu comun al drepturilor omului din care acestea decurg, pe de altă parte, pe concepția comună și un respect pentru apărarea drepturilor și au adoptat Convenția a libertăților fundamentale. Convenția a fost completată sau modificată până în prezent de 11 protocoale adiționale și reunește toate cele 40 de state membre ale Consiliului Europei. România a ratificat Convenția la 20 iunie 1994, prin Legea nr. 30/1994¹, recunoscând oricărei persoane drepturile și libertățile definite de acest document.

Convenția nu se rezumă la a enunța drepturile și libertățile individuale, ci prevede ca o garanție a acestora, în cazul încălcării pe plan național, căi de atac și măsuri reparatorii. Până la intrarea în vigoare a Protocolului nr. 11 pentru a asigura respectarea angajamentelor care decurg pentru înaltele părți contractante din Convenție, erau instituite o Comisie europeană a drepturilor omului și o Curte Europeană a Drepturilor Omului. Prin Protocolul nr. 11 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, referitor la restructurarea mecanismului de control stabilit prin Convenție, adoptat la Strasbourg la 11 mai 1994, au fost înlocuite Comisia și Curtea Europeană a Drepturilor Omului existente, printr-o nouă Curte permanentă, denumită Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Obiectul studiului îl formau doar jurisdicția Curții, referitoare la cauzele penale. În cele ce urmează, vom examina care este temeiul legal al exercitării căii de atac, competența și care sunt deciziile Curții.

Temeiul legal. Prin art. 3 din Legea nr. 30/1994, România recunoaște dreptul la recurs individual în fața Comisiei europene a drepturilor omului și jurisdicția obligatorie a Curții Europene a Drepturilor Omului în privința drepturilor cuprinse în Convenția europeană a drepturilor omului. Dreptul la recurs individual reprezintă dreptul pe care-l are orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari, care se pretinde victimă a unei încălcări, de către una din înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în Convenție, după epuizarea căilor de recurs interne, de a ataca hotărârea definitivă în fața Curții. Sesizarea Curților, potrivit art. 34 din Convenție, modificată prin Protocolul nr. 11, se face printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice orga-

nizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în convenție sau în protocoalele sale. Se stabilește că înaltele părți contractante nu au voie să împiedice prin nici o măsură exercițiul eficace al acestui drept. Recursul individual nu reprezintă o cale extraordinară de atac adresată unei instanțe supranaționale, ci o modalitate de a se garanta aplicarea de către părțile contractante a drepturilor omului recunoscute prin Convenție și Protocoalele adiționale, deci temeiurile cererii de recurs nu vor fi cele de la exercitarea căilor extraordinare de atac, ci se refer la încălcări ale drepturilor omului stabilite prin Convenție și Protocoalele adiționale. Condițiile de admisibilitate a cererii [3].

Potrivit art. 35 din Convenție, modificată prin Protocolul nr. 11, Curtea poate fi sesizată:

- a. După epuizarea căilor de recurs interne, așa cum rezultă din ansamblul principiilor de drept internațional, general recunoscute. În materie penală prin „epuizarea căilor de recurs interne” se înțelege epuizarea căilor de atac ordinare: apelul și recursul. Nu pot fi luate în seamă, în acest sens, recursul în interesul legii sau recursul în anulare, deoarece aceste căi de atac nu sunt la dispoziția părților. În aceeași categorie, a căilor de atac interne, trebuie inclusă și contestația în anulare și revizuirea, deoarece aceste căi de atac pot fi inițiate de părți și, numai după epuizarea acestora, se naște dreptul la recurs individual. Căile de atac se referă numai la cele ce se pot exercita în fața unui tribunal care se bucură de plenitudine de jurisdicție și care răspunde unor exigențe specifice, cum ar fi independența față de executiv, că și față de părțile în cauză. Or, aceasta nu este situația organelor Ministerului Public.
- b. Termenul de introducere a cererii este de 6 luni, începând cu data deciziei interne definitive. Curtea nu reține nici o cerere individuală dacă:
 - este anonimă, deci ea trebuie să cuprindă datele personale ale celui ce declară recursul individual;
 - este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte sau supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare și dacă ea nu conține date noi [6].

Va fi declarată inadmisibilă de Curte orice cerere individuală, atunci când ea consideră cererea incompatibilă cu dispozițiile convenției sau ale protocoalele sale, în mod vădit nefondată sau abuzivă.

De asemenea, nu putem să vorbim despre respectarea drepturilor și libertăților ale omului ne făcând apel la cazurile CEDO care reflectă cât se poate de bine cum se apară drepturile și libertățile oamenilor care au avut de suferit din cauza constrângerilor, sau cauzarea unor alte vătămări în cadrul unui proces verbal.

În *Bursuc c. României* (12 octombrie 2004, nr. 42.066/98, Par. 80, 89), Curtea a reamintit că, atunci când o persoană este rănită în timpul reținerii, perioadă în care aceasta se află în totalitate sub supravegherea ofițerilor de

poliție, orice vătămare intervenția în acest interval dă naștere unor puternice prezumții de fapt. Prin urmare, Guvernului îi revine sarcina să ofere o explicație plauzibilă în ceea ce privește cauzele unor asemenea vătămări și să producă probe care să demonstreze fapte de natură să pună sub semnul întrebării afirmațiile victimei, în special dacă acestea sunt susținute prin acte medicale. Având în vedere obligația autorităților de a răspunde pentru persoanele aflate sub supravegherea lor, Curtea a subliniat că achitarea polițiștilor în cadrul acțiunii penale nu scutește statul pârât de obligațiile care îi revin conform Convenției. În ceea ce privește aprecierea gravității relexelor tratamente, Curtea amintește că aceasta este relativă prin natura sa, ea depinde de un ansamblu de împrejurări specifice speței, cum ar fi durata tratamentului sau efectele sale psihice ori psihologice și, în unele cazuri, de sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei. Atunci când o persoană este lipsită de libertate, folosirea forței fizice, în condițiile în care aceasta nu este determinată de comportamentul persoanei, aduce atingere demnității umane și constituie, în principiu, o încălcare a dreptului garantat de art. 3 din Convenție (a se vedea de asemenea *Pantea c. României*, 3 iunie 2003, nr. 33343/96, Par. 185-186) [1].

În continuare, la fel, descoperim prin prisma cazurilor CEDO și alte atenări asupra respectării drepturilor și libertăților omului în cadrul unui proces penal din UE.

În *Tomasi c. Franța* (27 august 1992, nr. 12850/87, Par. 115-116), Curtea a considerat suficient de a observa că certificatele și rapoartele medicale, redactate în mod independent de fiecare medic în parte, atestă numărul mare de lovituri aplicate dlui Tomasi și intensitatea lor. Acestea sunt două elemente suficient de grave pentru a califică acest tratament ca fiind inuman și degradant. Exigențele anchetei și dificultățile inerente luptei împotriva criminalității și în special împotriva terorismului nu pot conduce la trasarea unor limite privind protecția conferită integrității fizice a indivizilor [2].

Încă un caz care nu putea rămâne în umbra este cazul: *Raninen c. Finlandei* (16 decembrie 1997, nr. 152/1996/771/972, Par 55), Curtea a remarcat că încătușarea nu constituie în mod normal o problemă în termenii articolului 3 din Convenție în cazul în care măsură fusese impusă în legătură cu arestul ilegal sau detenția și nu presupune utilizarea forței sau expunerea publică, depășind ceea ce este considerat necesar în mod rezonabil în circumstanțele date. În acest context, este important de a stabili dacă există motive să se creadă că persoana vizată ar opune rezistența arestului sau s-ar eschiva, ar cauza traume sau daune sau ar ascunde probele.

Un alt standard ține de eficiența investigației în cazul încălcării art. 3 din Convenție. Pentru că o investigație să fie apreciată ca „eficientă”, aceasta trebuie, în principiu, să fie capabilă să conducă la stabilirea circumstanțelor cauzei și la identificarea și pedepsirea celor responsabili. Aceasta nu reprezintă o obligație de rezultat, dar una de mijloace. În cauzele ce au la bază articolele 2

și 3 din Convenție, în care eficacitatea investigațiilor oficiale se pune în discuție, Curtea deseori a apreciat dacă autoritățile au reacționat prompt la plângerile din acel moment. S-a luat în considerație începerea investigației, termenii în care au fost luate declarațiile și perioada de timp acordată investigației inițiale (a se vedea Denis Vasilyev c. Rusiei, 17 decembrie 2009, Par. 100; Stoica c. România, 4 martie 2008, nr. 42722/02, Par: 67) [7].

În urma celor expuse anterior, doresc să adaug o idee referitoare la dreptul la apărare, care, drept concept, reprezintă o prerogativă fundamentală recunoscută individului acuzat de săvârșirea unei infracțiuni condamnabile în virtutea normelor de drept penal, de a răspunde în mod coerent, prompt și adecvat acuzației înaintate. Dreptul la apărare constituie un drept subiectiv general, care conform Convenției europene a drepturilor omului în sfera sa include mai multe drepturi efective și concrete, precum dreptul de a fi informat despre cauza și natura acuzării, dreptul de a dispune de timpul și facilitățile necesare apărării, dreptul la auto-apărare, dreptul la alegerea avocatului, dreptul la asistența gratuită a unui avocat, dreptul la asistența gratuită a unui interpret, dreptul la audierea martorilor.

Judecătorul, prin excelență, reprezintă garantul respectării și aplicării corecte și echitabile a legii. Or, această misiune este realizată numai prin perseverență, integritate și independență, pregătire continuă, informare și cercetare privind cele mai noi și bune practici în domeniul justiției penale. Și toate acestea – pentru asigurarea eficientă a respectării drepturilor omului și acordării satisfacerii echitabile în cazul violării acestora – condiții inerente existenței unei societăți moderne și democratice cum tinde a deveni Republica Moldova.

În prezent, respectul pentru drepturile omului reprezintă nu doar o realitate filosofică, politică sau sociologică, specifică epocii anterioare, dar în special o realitate juridică exprimată prin norme de drept internațional. Acestea impun un anumit tip de comportament, instituind un veritabil sistem de garanții procedurale în materie penală, menite să excludă la maximum ilegalitatea. Aceste garanții au vocația nu de a proteja un criminal, dar drepturile sale. Dacă o eroare judiciară în alte materii poate fi reparată eventual prin despăgubire pecuniară, erorile procesului penal provoacă de cele mai multe ori consecințe iremediabile, fiind în joc soarta unui om.

Potrivit raportului anual de activitate al Curții Europene a Drepturilor Omului pentru anul 2012, Moldova se află printre primele 9 țări cu cele mai multe cereri depuse la Curte – 3250 de cereri pendinte (2,5%). În perioada anilor 2001-2012 în privința Moldovei au fost emise 229 de hotărâri, statul nostru fiind obligat să le achite reclamanților prejudicii materiale, morale și judiciare în valoare totală de circa 13 milioane de Euro. Printre aceste condamnări, figurează constatări rușinoase de acte de tortură, tratament inuman și degradant, condiții inacceptabile de detenție, precum și serioase carențe procedurale, în special încălcări ale procesului echitabil, privări ilegale de libertate, percheziții și ascultări telefonice incompatibile cu dispozițiile convenționale, anchete ineficiente [4].

În concluzie, pot spune că drepturile omului și libertățile fundamentale ne permit să ne dezvoltăm și să utilizăm deplin calitățile noastre umane, inteligența, talentul și conștiința și să ne satisfacem nevoile spirituale. Ele sunt bazate pe dorința omului de a trăi într-o lume în care demnitatea, inerența și bunăstarea fiecărei persoane umane se vor bucura de respect și protecție, astfel fiecare persoană participantă în cadrul unui proces penal crede sau, mai bine zis, dorește ca drepturile și libertățile sale să nu fie încălcate, să se simtă om cu demnitate în continuare și să nu se simtă afectat de oricare împrejurări sau persoane care ar ponegi autoritatea acestuia sau ar defăima personalitatea acestuia.

Negarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului nu este numai o tragedie individuală și personală, dar creează, de asemenea, premisele neliniștilor sociale și politice, aruncând semințele violenței și conflictului în și între societăți și națiuni. După cum enunța prima propoziție a Declarației Universale a Drepturilor Omului, respectarea drepturilor omului și a demnității umane reprezintă „fundamentul libertății, justiției și păcii în lume”. Astfel, în urma celor enunțate mai sus, ar trebui oamenii să se simtă protejați indiferent de circumstanțele în care se află, oare nu aceste calități trebuie să domine într-o societate modernă care tinde spre un continuu progres în toate domeniile posibile și cele care urmează să fie dezvoltate?

Drepturile omului sunt drepturi și libertăți fundamentale de care trebuie să se bucure toate ființele umane, indiferent de naționalitatea, sexul, originea națională sau etnică, rasa, religia, orientarea sexuală sau limba lor, ori de alte caracteristici ale acestora. Printre drepturile omului se numără drepturile civile și politice, cum ar fi dreptul la viață, la libertate și la libertatea de exprimare, drepturile economice, sociale și culturale, inclusiv dreptul de a participa la viața culturală, dreptul la hrană, dreptul la muncă și dreptul la educație. Drepturile omului sunt apărute și garantate de legislația și tratatele naționale și internaționale. Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO) stă la baza sistemului internațional de apărare a drepturilor omului. A fost adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948. Anual, la această dată, se sărbătorește Ziua Internațională a Drepturilor Omului. Cele 30 de articole ale DUDO consacră drepturile civile, politice, economice, sociale și culturale ale tuturor oamenilor. Declarația reprezintă o viziune a demnității umane care depășește autoritatea și frontierele politice, determinând guvernele să se angajeze să garanteze drepturile fundamentale ale fiecărui om [8].

Bibliografie:

1. Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Volumul I Drepturi și Libertăți. Barsan Corneliu. București – 2005.
2. <http://www.justice.md/md/cedo/>. (Accesat la data de: 29:03:2023. Ora: 20:30.)
3. https://e-justice.europa.eu/256/RO/human_rights (Accesat la data de: 14: 03: 2023. Ora 12:15.)

4. <https://historia-europa.ep.eu> (Accesat la data de: 16: 03: 2023. Ora 16: 45.)
5. <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/rum> (Accesat la data de: 27: 03: 2023. Ora 14:20.)
6. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Mihai Poalelungi, Constantin Gurschi, Petru Ursache ș.a. Chișinău -2013.
7. Probele în Procesul Penal. Îndrumar pentru avocați. Igor Dolea. Chișinău - 2016.
8. Tratat de Drept Procesual Penal. Adrian Stefan Tulbure și Angela Maria Tatu. Chișinău -2001.

CZU 94(478)”1944-1953”

GRUPURI DE REZISTENȚĂ SOVIETICĂ DIN RAIOANELE DE NORD ALE REPUBLICII SOVIETICE SOCIALISTE MOLDOVENEȘTI, ÎN PERIOADA ANILOR 1944-1953

Nicolae PUNGA, student, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Virgiliu BÎRLĂDEANU**, dr., conf. univ.

Abstract: *The polity promoted by the totalitarian-communist regime, such as organized starvation, forced collectivization, mass deportations-caused widespread dissatisfaction among the population of the RSSM, resulting in demonstrations against the existing regime. As a result, anti-soviet groups werw created in the RSSM whose main goal was the liberation of Bessarabia from the Soviet occupation. Among the most well-known anti-soviet resistance groups in the RSSM stand out: Archers of Stephen the Great, Sword of Justice, Black Army, Agrarian Democratic Party. The anti-soviet resistance in Bessarabia, later the RSSM, is an important subject of investigation in the Republic of Moldova which must be re-searched in as much detail as possible.*

Keywords: *totalitarian-communist regime, RSSM, anti-soviet resistance.*

Introducere

Un subiect important de investigare în Republica Moldova este „Rezistența Antisovietică” în Basarabia, ulterior R.S.S.M.. Tema este una actuală de cercetare. Mulți oameni nu au fost de acord cu „Regimul Sovietic” instituit pe meleagurile noastre în 1940 și reinstalarea regimului în 1944/1945. Ca rezultat s-au creat mișcări/grupuri de rezistență care aveau ca scop principal – „izgonirea regimului sovietic”. Acest articol, cuprinde cauzele principale ale rezistenței antisovietice și în mod special – grupurile de rezistență sovietică din raioanele de nord ale Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, în perioada anilor 1944-1953.

I. Cauzele rezistenței antisovietice:

Potrivit sursei [1], se analizează următoarele cauze ale rezistenței antisovietice: Politica promovată de autoritățile sovietice: teroarea, foametea organizată, colectivizarea forțată, deportările în masă – au provocat nemulțumiri largi

în rândurile populației din Basarabia, soldându-se cu manifestări împotriva regimului existent.

Elita cultural-politică, demonstrând conștiința națională, a luptat pentru renașterea națională și respectarea drepturilor basarabenilor în cadrul U.R.S.S..

Totodată, trebuie de menționat faptul că în perioada sovietică era foarte dificil de organizat manifestări împotriva regimului existent, deoarece era instaurat un control rigid al acțiunilor oamenilor și erau reprimare de către miliție și organele de partid, în caz că acestea apăreau.

Originile terorii

Teroarea sovietică a fost un factor principal care a dus la crearea „grupurilor de rezistență în R.S.S.M., dar „Cum se explică ca noțiune – „teroarea sovietică” și de unde se trag originile acesteia? Articolul analizat [2] ne informează că noțiunile da „represiune”, „teroare”, precum și alte cuvinte care desemnează sistemul represiv sovietic, au fost termeni cu referință la politica internă în faza incipientă de existență a statului sovietic, reflectând faptul că „dictatura proletariatului” trebuia aplicată viguros pentru a suprima rezistența claselor sociale „antagoniste” proletariatului. Această frazeologie a fost treptat eliminată după destalinizare, dar sistemul de persecuție pentru opiniile politice și activitățile contrare regimului a rămas în picioare până la dizolvarea Uniunii.

Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele acestuia pentru Basarabia

Cum s-a instaurat regimul sovietic în Basarabia aflăm din mai multe surse, una din ele este cartea „Rusia și separatismul transnistrean în Republica Moldova”, autorul acesteia fiind istoricul Octavian Țăcu, care ne informează că între 26 și 28 iunie 1940, România a primit două note ultimative din partea Uniunii Sovietice, prin care se cerea evacuarea administrației civile și retragerea armatei române de pe teritoriul dintre Prut și Nistru și din nordul Bucovinei. În cazul în care retragerea nu s-ar fi făcut în termenul impus de patru zile, România era amenințată cu războiul. Aceste evenimente s-au produs într-un context geopolitic mai larg, în care, prin Pactul expansionist Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939, Germania nazistă și Uniunea Sovietică își împărțiseră, în mod imperialist, sferile de influență teritorială în Europa Răsăriteană. După ocuparea Basarabiei, prin decizia Sovietului Suprem al URSS don 2 august 1940, era formată RSS Moldovenească prin alipirea Basarabiei la RASSM, dar nu în integritatea lor. În componența noii republici intrau doar șase județe din cele nouă ale Basarabiei și doar șase raioane din cele paisprezece ale RASSM.

Potrivit sursei [4], dacă ascultăm cu atenție, vom înțelege că regimul sovietic din momentul ocupării Basarabiei va complica situația.

Situația Basarabiei a devenit una tragică chiar din primele ore, nu zile ale ocupației pentru că s-au operat asasinările sporadice în plină stradă, oamenii au fost condamnați la diferite termene de închisoare și au fost internați în lagăre de concentrare pentru niște crime inventate de sovietici. În 15 august 1940, este pusă în aplicare o lege sinistă sovietică cu privire la exproprierea acelor categorii de

persoane înstărite, de mari întreprinderi, de fabrici, de restaurante, hoteluri este prima spoliere cumplită de care se dedă regimul sovietic de ocupație în raport cu poliția. Pe 26 august 1940, este pusă în aplicare o altă operațiune sinistă cu referire la mobilizarea la munci forțate atât românii, cât și minoritarii au căzut pradă acestei ademeniri foarte iscusite la care s-au dedat responsabilii care mergeau prin satele basarabenilor dar și în Ținutul Herța și Bucovina, oamenii fiind ademeniți ca să accepte să facă școala de meserii și li se spunea că „dacă vor face școala de meserii atunci vor avea un salariu mult mai mare de cât îl aveau în momentul de față...așa au căzut pradă acestei naivități...acești bieți oameni au plecat dintr-o regiune sudică...dincolo de Ural...de cercul polar în condiții unei Siberii cu geruri năprasnice, mai jos de 50° și dislocați în niște barăci confecționate din bârne cu o alimentație aproape inexistentă, sufereau de subnutriție, de inaniție, toți acești sinistrați, năprăsnici au avut parte de un destin tragic dramatic.

Reinstalarea Regimului Sovietic în Basarabia(1944/1945)

Istoricul Ion Țurcanu în cartea sa – „Moldova Antisovietică” a abordat pe larg subiectul „rezistenței antisovietice”, citind această carte, suntem capabili să cunoaștem despre „grupuri de rezistență”, dar și cauzele rezistenței. Spre exemplu – în a doua jumătate a anului 1944, la sfârșitul războiului antihitlerist, în Basarabia este reinstalat Regimul Sovietic. În acest context, nemulțumirea țăranilor pornea chiar de la dezastrul total al agriculturii, provocat de comuni-zarea ei forțată, dar bineînțeles, și drept urmare a războiului, deși agricultura, în general, și gospodăriile țărănești încă „necomunizate”, în special, se aflau în permanență în pragul dezastrului total, ocupanții au impus țăranilor un regim de corvezi fiscale și de dări în natura insuportabilă. Lucrătorii de partid și ai Sovietelor organizau brigăzi speciale pentru razii de jaf prin sate. Urmarea firească a jafului practicat de sovietici în Basarabia a fost o foamete înspăimântătoare, așa cum nu avuse loc în ținut niciodată.

Cartea lui Anatol Țăranu – „Foametea în Moldova sovietică (1946-1947)” ne informează pe larg despre foametea pe care au îndurat-o mulți în R.A.S.S.M. în mod detaliat, spre exemplu urmărind următoarea informație cu privire la seceta care sa marcat în 1946-1947:

Notă informativă: cu privire la majorarea ajutorului alimentar suplimentar pentru populația RSS Moldovenești adresată secretarilor CC al PC(b) al Moldovei(sfârșitul lui februarie 1947).

În ultimii doi ani la rând, Republica Moldovenească a trecut printr-o secetă nemaipomenită. În anul 1946 circa 320 de mii de hectare de semănături de culturi cerealiere și leguminoase pentru boabe au pierit complet, iar de pe suprafața rămasă de cereale a fost obținută o recoltă mizeră. În aceeași stare au ajuns semănăturile de floarea-soarelui, porumb, legume și alte culturi potagere. În consecință, gospodăriile țărănești de pe malul drept al Nistrului au ajuns, în majoritatea lor, într-o situație extrem de dificilă – absolut fără grâne și alte resurse alimentare, precum și fără furaje pentru sectorul zootehnic.

Colectivizarea: Procesul de colectivizare în RSSM avea ca rol sporirea producției agricole prin controlul acesteia de către stat. Produsele cerealiere erau predate statului, iar țăranii erau impuși să plătească impozite pentru progresia industriei.

Deportările: Deportările din Basarabia și Nordul Bucovinei au fost o formă a represiunii politice puse în practică de autoritățile sovietice. Au existat trei valuri de deportări ale populației din Basarabia și Bucovina de Nord. Cu toate acestea, acțiuni de strămutare a basarabenilor și bucovinenilor au avut loc și între cele trei valuri.

Consecințele represiunii sovietice

Despre consecințele represiunii sovietice ne informează iarăși sursa – [https://moldova.europaliberă.org/a/sub-seceră-si-ciocan-tipologia-comunismului-sovietic-\(iv\)/30644483.html](https://moldova.europaliberă.org/a/sub-seceră-si-ciocan-tipologia-comunismului-sovietic-(iv)/30644483.html). Estimările pentru numărul de victime înregistrate în Uniunea Sovietică sunt între 3,5 milioane (cele mai critice, cum este istoricul comunist belgian Ludo Martens) și 60 de milioane. Autorii „Cărții Negre a Comunismului (ed. St. consideră că victime ale terorii comuniste în Uniunea Sovietică au fost 20 milioane de persoane, iar în Europa de Est circa un milion. Numărul victimelor comunismului din teritoriul RASSM și RSSM, constituie circa 400 mii de persoane, dintre care 52% au murit de foamete (în 1932-1933, 1946-1947); 20% au fost deportate în Siberia și Kazahstan (în 1930-1933, 1941, 1949, 1951); 23% duși la muncă forțată și 3% (calcul personal – n.a.), executate sumar în timpul Marii Terori, rezistență anti-sovietică (1944-1952). După moartea lui Stalin, suprimarea și represiunile au fost reduse drastic și a luat forme noi.

II. Grupuri de rezistență antisovietice:

Forme de rezistență sovietice în estul Europei

- Rezistența armată;
- Rezistența pasivă, subversivă (în familie, grupuri, informale);
- Rezistența în profesie, mișcări muncitorești: greve, sabotaje;
- Rezistența în cultură. Aici se remarcă atitudini și forme de manifestare anti-sovietice din lumea intelectualilor privind recuperarea conștiinței istorice;
- Rezistența comunităților confesionale (exemplu: proteste împotriva închiderii bisericilor);
- Mișcări studențești cu caracter antisovietic;
- Mișcări țărănești concretizate în proteste și răscoale îndreptate împotriva colectivizării agriculturii etc.

Acestea și alte forme de rezistență în Europa de Est regăsim în sursa următoare: <https://bit.ly/42CDWiw>.

Grupuri de rezistență antisovietică în Basarabia

Potrivit sursei [1], printre grupurile de rezistență în R.S.S.M. s-au remarcat următoarele:

- Una dintre cele mai active mișcări antisovietice a demonstrat Organizația Națională a Basarabiei „Arcașii lui Ștefan cel Mare”, ce a activat în anii 1946-47 pe meleagurile Sorociei. Majoritatea membrilor acestei organizații o alcătuiau elevii și profesorii Școlii Pedagogice din Soroca (V. Bătrânac, V. Solovei, N. Prăjină, T. Guzun, A. Romașcan, V. Băleanu și alții), care pledau deschis pentru lichidarea puterii sovietice și reunirea Basarabiei cu România. Această organizație de propagandiști antisovietici aveau o structură bine definită, cu propriul imn și fond bănesc. În anul 1947, formațiunea număra aproximativ 140 de membri activi, liderii fiind arestați și întemnițați. În primăvara anului 1949, elevii Școlii Pedagogice din Bălți au creat Organizația antisovietică „Sabia dreptății”. Această organizație își propune drept scop desfășurarea agitației antisovietice și stabilirea contactelor cu mișcarea de rezistență din Ucraina de Apus în vederea unirii eforturilor în lupta antisovietică. Liderul organizației Ion Moraru a fost arestat în 1950 și deportat în Siberia pentru activitate anti-sovietică.
- Dintre grupurile de rezistență armată, se remarcă „Armata Neagră” – organizație ce și-a desfășurat activitatea în raioanele centrale ale republicii.
- De asemenea, clandestin activa și Partidul Democrat Agrar – formațiune de luptă ce avea un efectiv de peste o sută de combatanți.
- În arhive găsim și documente inedite care se referă la grupul de rezistență al lui Ciutac, care după cum spuneau autoritățile din acea perioadă „teroriza activiștii sovietici și de partid”. Grupul armat al lui Ciutac era format din mai multe persoane înarmate, astfel opunând rezistență forțelor miliției din zonă. În ciocnirea din 23 decembrie 1951, unul dintre cei mai activi membri al acestuia, Guzun Andronic, a fost omorât. Apoi a urmat și arestarea lui Ciutac.

Concluzii

Rezistența antisovietică în Basarabia, ulterior RSSM, este un subiect important de investigare în Republica Moldova, care trebuie cercetat cât mai detaliat. În perioada RSSM, nu se permiteau astfel de investigații. De asemenea, multe documente au fost secretizate și apoi nimicite. Au fost însă și cazuri când istoricii s-au implicat activ în aflarea detaliilor asupra luptei anti-sovietice, dusă de unele „elemente antisovietice”, așa cum erau numiți cei ce se împotriveau regimului comunist. Mișcarea de rezistență antisovietică a avut un rol esențial în redobândirea identității naționale, luptele pe care le duceau eroii precum: Băluțel, Ciutac, Ursu, Moraru și alții, astfel ținând aprinsă flacăra speranței de reînviere națională, care s-a realizat într-o anumită măsură în anul 1991.

Bibliografie:

1. <https://www.youtube.com/watch?v=FS4h-74Rdlw&t=109s> (Accesat: 03.04.2023)
2. [https://moldova.europaliberă.org/a/sub-seceră-si-ciocan-tipologia-comunismului-sovietic-\(iv\)/30644483.html](https://moldova.europaliberă.org/a/sub-seceră-si-ciocan-tipologia-comunismului-sovietic-(iv)/30644483.html) (Accesat: 03.04.2023)

3. ȚĂCU, Octavian. *Rusia și separatismul transnistrean în Republica Moldova*. Chișinău, 2022, p. 32, 33, 34 ISBN 978-9975-74-965-7
4. <https://m.youtube.com/watch?v=awuZvkERLR8> (Accesat: 06.04.2023)
5. ȚURCANU, Ion, *MOLDOVA ANTISOVIETICĂ: Aspecte din lupta basarabeanilor împotriva ocupației sovietice. 1944-1953*. Prut Internaționala Știința, 2000. p. 35, 36, 37, 43 ISBN 9975-69-182-X
6. ȚĂRANU, Anatol, *Foametea în Moldova sovietică(1946-1947)*. Copyright, 2017. p. 610 ISBN 978-9975-74-896-4
7. <https://ru.scribd.com/document/504003086/Colectivizarea-In-RSSM> (Accesat: 07.04.2023)
8. <https://ru.scribd.com/document/248339910/Deportarile-din-RSSM-1941-1951> (Accesat: 07.04.2023)

CZU 327:351.86

MEDIUL DE SECURITATE LA ETAPA ACTUALĂ

Marinela SCUTARU, studentă, *Facultatea Științe Militare, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Chișinău*
Conducător științific: **Uliana STATI**, dr., lect. univ.

Abstract: *Security develops essential values for humanity such as peace, progress and human freedom. In the context of the process of globalization, which covers all areas of existence of mankind, the issue of ensuring security both at national and international level occupies a primary place in the working list of specialized institutions in the field.*

The article relates the theoretical aspects of globalization and its impact on the international security environment, but also the topic of the security practice, concepts and international strategies related to security at the current stage, against the background of the realities that have been shaped in the last decades on the international arena.

Keywords: *Security environment, change, international relations, economy, threat, globalization.*

Introducere

Securitatea, alături de categorii precum personalitate, societate, națiune, putere, stat, dezvoltare mondială, ordine mondială, este una dintre valorile și obiectivele de bază ale vieții. Este unul dintre cele mai relevante și, în același timp, discutabile subiecte ale științei politice moderne interne și mondiale. Problemele legate de securitate și asigurarea acesteia devin din ce în ce mai importante în dialogul socio-politic din cadrul comunității mondiale.

Un rol semnificativ în creșterea valorii și importanței securității l-a jucat experiența dramatică a secolului al XX-lea, care a inclus două războaie mondiale, Războiul Rece și multe conflicte și războaie locale. Sub influența lor, conceptul de securitate a căpătat noi fațete și aspecte, inițiind o regândire de către

membrii comunității mondiale, și mai ales de către statele conducătoare, a abordărilor conceptuale pentru asigurarea acesteia.

În același timp, problemele asigurării securității au fost asociate într-un mod nou cu conceptele de libertate și egalitate în domeniul relațiilor interstate, ca urmare, structurile și mecanismele instituționale de asigurare a securității, menite să coordoneze acțiunile membrilor comunității mondiale, s-au complicat.

Experiența asigurării securității a scos la iveală semnificația și responsabilitatea deosebită a politicii echilibrate a statelor conducătoare ale lumii, pretinzând a fi „producătorii” conceptelor de securitate și acționând ca garanții săi [1, pp. 44-54].

Ar fi o greșeală să subestimăm rolul pe care statele continuă să-l joace în evaluarea provocărilor și oportunităților lumii exterioare, în adaptarea națiunii la mediul internațional, în păstrarea identității acesteia, în protejarea valorilor, cu alte cuvinte, în domeniul național, securitate în sensul larg al termenului. Acest lucru este valabil mai ales în condițiile actuale ale unei lumi în curs de globalizare, când economizarea, informatizarea și democratizarea relațiilor internaționale creează oportunități de dezvoltare fără precedent, dar în același timp fac întregul sistem mai vulnerabil la terorism, la utilizarea armelor de distrugere în masă, și eventual arme de informare

Urgența sarcinii de asigurare a securității naționale și internaționale și nevoia de a regândi abordările soluționării acesteia a crescut dramatic la momentul actual în contextul transformărilor globale de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI.

Existența conceptului de Securitate

În a doua jumătate a secolului XX problema securității era privită strict ca având un caracter militar, acest lucru datorându-se cursei înarmărilor și evenimentelor ce se petreceau de-a lungul perioadei Războiului Rece, toate demonstrând succesul teoriei realiste [2, p. 11].

Timp de decenii, pentru Relațiile Internaționale și, mai ales, pentru Studiile de Securitate, Războiul Rece a reprezentat atât mediul de dezvoltare, cât și obiectul preferat de studiu. Toate teoriile și toate paradigmele apărute în acea perioadă se pliau și analizau toate evenimentele din perspectiva Războiului Rece [7, p. 142].

Totuși, în anii '80, are loc reconceptualizarea înțelesului termenului de securitate. Școala de la Copenhaga este cea care oferă un alt înțeles acestui termen. Sfârșitul Războiului Rece a obligat cercetătorii acestei discipline să își reconsidere aria de preocupări: prin încetarea confruntării bipolare, pentru prima dată în ultimii 40 de ani, cataclismul nuclear nu mai era iminent. Cu toate acestea, lumea nu a devenit mai sigură. Astfel, pot fi amintite prăbușirea regimurilor comuniste din Europa de Est, colapsul statutului sovietic sau tragedia iugoslavă, toate acestea fiind evenimente inimaginabile cu câțiva ani înainte [5, p. 188]. Aceste evenimente demonstrează faptul că statul nu mai este de ajuns în analiza securității, pentru aceasta fiind nevoie de mai multe paliere de analiză.

Astfel, Barry Buzan, reprezentantul cel mai de seamă al acestui curent, este cel care afirmă că în studiile de securitate o atenție mai mare trebuie acordată relației cheie dintre amenințări și vulnerabilități. Îndepărtându-se de vederea îngustă neorealistă, Buzan susține că în cazul securității, totul pornește de la încercarea de a obține eliberarea de amenințare [5, p. 188]. Pentru aceasta, obiectele de referință sunt sistemul internațional, statul și indivizii, iar peisajul economic, politic, militar, societal și de mediu reprezintă surse de amenințare.

În acest context, statele au două posibilități: încercă să își reducă insecuritatea fie prin diminuarea vulnerabilităților, fie prin prevenirea sau micșorarea amenințărilor, ceea ce înseamnă că politica de securitate națională se poate concentra spre interior, încercând să reducă vulnerabilitățile statului sau spre exterior, încercând să reducă amenințarea externă. Astfel, vulnerabilitatea statului este strâns legată de statele slabe, acestea fiind caracterizate ca fiind state cu o slabă coeziune socio-politică.

Mediului de Securitate are o serie de caracteristici, printre cele mai principale fiind:

- intensificarea tendințelor de regrupare a centrelor de putere;
- dezmembrarea statelor federale, care a condus la creșterea numărului de țări, la nivel european și mondial;
- adoptarea modelului democratic de către tot mai multe state, fără adaptarea modului de funcționare a instituțiilor la acest nou mod de guvernare;
- accesul inegal la resursele care pot fi accesate de state, cu incidență negativă în privința relațiilor bilaterale/internaționale;
- colapsul unor state, generat de starea economiei, tensiunile sociale sau interetnice, calitatea discutabilă a clasei politice facilitează implicarea unor actori non statali cu scopuri obscure, exclusiv orientate pe profit, care poate fi facil obținut într-un mediu instabil;
- creșterea performanțelor tehnicii militare a dus la o accentuare a disproporționalității în ceea ce privește potențialul de achiziție, cu efecte nocive asupra nevoilor de apărare [3, p. 211].

Amenințările secolului al XXI-lea asupra securității

Actualmente, problema securității atinge cele mai diverse aspecte ale dezvoltării umanității. Într-un fel sau altul se intersectează și cu sfera militară, cu activitatea politicii externe, cu domeniul economic, social, cu problemele democrației și ale drepturilor omului.

Problemele globale sunt relevante pentru întreaga omenire și afectează fiecare persoană care trăiește pe pământ. Acestea includ: probleme de război, demografie, materii prime, energie, mediu.

Procesul globalizării influențează considerabil problema securității. Devine evident că toate eforturile îndreptate spre asigurarea securității trebuie în același timp să coopereze pentru securitatea globală. De aici rezultă că mediul

de securitate nu poate fi asigurat pe deplin fără asigurarea securității internaționale.

Procesul de globalizare

În contextul procesului de globalizare, discuțiile asupra asigurării securității naționale și globale contribuie la dezvoltarea unor concepte: securitatea alimentară, securitatea energetică, securitatea resurselor etc. Conform acestei logici, se poate de traversat toate dimensiunile securității, în funcție de nivelul lor de vulnerabilitate.

Creșterea complexității problemelor provocate de globalizare a condiționat necesitatea reevaluării domeniului studiilor de securitate cu consecințe majore atât la nivel teoretic, cât și aplicativ.

Cooperării economice la nivel global și progresul tehnologic creează oportunități și provocări, speranțe și temeri. Deși faptele arată că economia, întreprinderile și cetățenii continuă să beneficieze de pe urma globalizării, aceste beneficii nu sunt distribuite uniform între regiuni. Temerile sunt absolut reale și, în unele cazuri, întemeiate. Globalizarea și schimbările tehnologice ne transformă viața cu o rapiditate nemaîntâlnită. Acest proces este practic imposibil de oprit, de aceea, este nevoie atât de implicarea nemărginită a securității internaționale, cât și de măsuri efective, pentru ca toate nivelurile de viață la nivel global să fie menținute în stare bună.

Consolidarea globalizării nu va aduce sfârșitul geopoliticii. Școli de renume în domeniu anticipează că acest fenomen, azi controversat și contestat, va aduce pe lângă progrese spectaculoase din toate domeniile vieții socioeconomice și posibilitatea de răspândire și resimțire a efectelor vulnerabilităților concentrate în diferite părți ale lumii. Globalizarea, prin procesele care le prezintă la orizont va genera tensiuni care vor influența, nu întotdeauna pozitiv, mediul internațional de securitate. Astfel că globalizarea nu este numai un drum către pace și stabilitate, fenomenul poate crea și multe momente care să amenințe securitatea existentă. Se creează un nou context de manifestare a puterii deținute de state. Instituțiile regionale și internaționale, guvernele locale și actorii non statali, vor folosi instrumentele globalizării pentru a lupta împotriva monopolului statelor națiune asupra puterii.

Astfel, din punct de vedere economic, globalizarea se va realiza într-un ritm mult mai accelerat, având în vedere progresele realizate de instituțiile internaționale numeroase existente și perspectiva dezvoltării lor. Spre deosebire de acestea, instituțiile și aranjamentele de securitate vor rămâne pe mai departe insuficiente, dar și vulnerabile la toate schimbările mediului internațional. Doveda o reprezintă incapacitatea actuală de a perfecta și respecta normele de securitate care să nu genereze conflicte armate de genul celor cunoscute în Serbia, Kosovo, Afganistan și Irak [4, p. 21].

Dezvoltarea unor noi structuri de securitate impune întărirea instrumentelor de cooperare mai întâi de toate regională pentru a reduce sau chiar anula

amenințările existente și a le preveni pe cele în curs de apariție. Din această perspectivă, alianțele și înțelegerile regionale vor rămâne trăsături ale politicii internaționale viitoare, chiar dacă ele se vor adapta noilor circumstanțe

Problemele ecologice

Potrivit academicianului V.I. Vernadsky, omenirea de astăzi a devenit o „forță geologică puternică” și exercită o asemenea presiune asupra lumii naturale, încât natura însăși începe să frâneze creșterea producției sociale și să afecțeze negativ omul.

Cutremurele, care coincid surprinzător de precis în timp cu începutul conflictelor sociale, dezastrele la nivel național, apariția în masă a virusurilor ucigăse – toate acestea sunt doar primele semne ale rezistenței în creștere a naturii. Din ce în ce mai mult, există situații conflictuale la scară planetară. Regularitatea interconectării tuturor problemelor globale a devenit evidentă. Astăzi există peste 7,9 miliarde de oameni pe pământ, până în 2050 se va ajunge la circa la 10,5 miliarde.

Hrănirea unei populații în creștere rapidă a devenit deja o problemă presantă. Două treimi din populația lumii trăiește acum în țări în care există o penurie constantă de alimente. Peste 2 miliarde de oameni suferă de ele în fiecare zi. Terenurile fertile din zonele dens populate sunt exploatate prea intens, ceea ce duce anual la o reducere a suprafeței acestora cu 2 la sută (6-7 milioane de hectare). Resursele neregenerabile se micșorează la fel de repede. Potrivit unor estimări, până în anul 2500, omenirea își va fi epuizat toate rezervele de metale.

Amenințarea ecologică este acum atât de mare încât poate fi pusă la egalitate cu pericolul războiului nuclear. Mulți oameni de știință sunt convingși că ceasul catastrofei ecologice a început deja și a început să-și numere timpul. Criza ecologică include: deficit de resurse naturale de bază, posibile dezastre naturale și geologice, consecințe periculoase ale poluării mediului pentru sănătatea umană și organismele vii de pe planetă, noi forme mai distructive de conflicte economice și socio-ecologice.

Problema terorismului

Terorismul astăzi este cea mai puternică armă, folosită nu numai în lupta împotriva puterii, ci foarte des de către însăși puterea, pentru a-și atinge scopurile. Terorismul modern ia forma terorismului internațional (acte teroriste de scară internațională).

Terorismul apare atunci când o societate trece printr-o criză profundă, în primul rând o criză a ideologiei și a sistemului juridic de stat. Într-o astfel de societate apar diverse grupuri de opoziție – politice, sociale, naționale, religioase, pentru care legitimitatea guvernului existent devine discutabilă [7, p. 142].

Așadar, astăzi cele mai răspândite și eficiente metode de teroare sunt violența nu împotriva funcționarilor guvernamentali, ci împotriva persoanelor pașnice, lipsite de apărare și, ceea ce este extrem de important, care nu au legătură cu „destinatarul” terorii, cu demonstrarea obligatorie a rezultatelor catastrofale

ale terorii așa cum a fost, și în America în timpul exploziei clădirilor din centrul comercial din septembrie 2001 sau atacului terorist de la Budenovsk.

Sarcina terorismului este de a implica o mare masă de oameni pentru care fie scopurile terorii sunt atât de înalte încât justifică orice mijloace, fie sunt atât de nediscriminatorii în mijloace încât sunt gata să realizeze orice catastrofă.

Prin „motive înalte” implică de obicei tineri, care, din cauza imaturității mentale și morale, i-au cu ușurință idei radicale naționale, sociale sau religioase.

Astăzi, principala sursă de finanțare a terorismului este controlul afacerilor cu droguri, prostituția, traficul de arme, contrabanda, jocurile de noroc etc.

De exemplu, principala sursă de finanțare pentru mișcarea peruană Sendero Luminoso, mișcarea talibană afgană, Hezbollah libanez este afacerea cu droguri, iar Tigrii de Ceylon ai eliberării islamului tamil sunt drogurile și se ocupă cu „arme – pietre prețioase”. Terorismul format economic este deja capabil de o activitate independentă serioasă, și nu numai la scara țării lor.

Cu toate acestea, astăzi desfășurarea unor astfel de activități este posibilă numai dacă există structuri pentru „spălarea” banilor – sub formă de bănci controlate, firme, întreprinderi de producție.

„Spălarea” se realizează cel mai adesea în zonele de criză ale lumii, unde controlul de stat este slăbit. Cooperarea serviciilor speciale cu terorismul creează un fenomen calitativ nou – terorismul special. Cel mai faimos exemplu este Columbia, unde doar măsurile internaționale de urgență au reușit să smulgă statul de sub controlul aproape complet al mafiei drogurilor.

Și teroriștii turci – „lupii gri” atât în interiorul Turciei, cât și în afara acesteia, inclusiv în Azerbaidjan, operează nu numai sub control, ci și cu participarea activă a serviciilor speciale turce.

Terorismul ca fenomen de masă și semnificativ din punct de vedere politic este rezultatul unei „deideologizări”, atunci când anumite grupuri din societate pun la îndoială cu ușurință legitimitatea și drepturile statului și, astfel, își auto-justifică tranziția către teroare pentru a-și realiza propriile obiective [6, p. 1087]

Concluzii și propuneri

În prezent, din cauza reducerii tensiunilor internaționale și a declanșării unei confruntări la nivel mondial, problema conflictului militar rămâne de actualitate și constituie un permanent obiect de studiu. În fiecare an, în lume, au loc aproximativ 30 de conflicte armate. Din păcate, toate sunt caracterizate de consecințe negative mari.

În același timp, dezvoltarea securității prin cooperare este încă departe de a fi complet. Trebuie înțeleși pe deplin anumiți parametri specifici, și anume: care instituțiile ar trebui să devină nucleul unui nou sistem de securitate internațional, care este natura forței și limitele utilizării sale în relațiile internaționale contemporane, care sunt perspectivele suveranității naționale în contextul alianțelor politico-militare existente pentru a construi un sistem echitabil și ierarhic de relații internaționale. În arealul mediului global de securitate, se

presupune că nu se vor înregistra evenimente deosebite, disputa ținând pentru identificarea soluțiilor de contracarare, vor trebui inițiate acțiuni, bazate pe analize profunde ale noului mediu de securitate, deoarece politicile, cetățenia, corporațiile multinaționale, piețele energetice și ale criminalității par a fi granițe strategice noi. [1, p. 44-54] În acest context, actorii politici, care sunt din ce în ce mai indiferenți la probleme acționează extrem de eficient, utilizând tot mai mult metode hibride, controlând tot mai mult mass-media.

Bibliografie:

1. ALBU, Natalia, Centrul de studii strategice de apărare și securitate, Chișinău, 2014, p. 44-54.
2. BIRD, Tim, CROFT, Stuart, Școala de la Copenhaga și Securitatea Europeană, 2005, p. 11.
3. DINU, Marian Ștefan, ALEXANDRESCU, Grigore, Surse de instabilitate, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, apud B. Buzan, Popoarele, statele și teama, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p. 211.
4. FLANAGAN, Stephen J., FROST, Ellen L., KUGLER, Richard L., Challenges of the Global Century. Report of the Project on Globalisation and National Security, Institute for National Strategic Studies, Washington D.C., 2001, p. 21.
5. MIROIU Andrei, UNUGUREANU Radu-Sebastian, Manual de relații internaționale, Ed. Polirom, Iași, 2006, p. 188.
6. MOȘTOFLEI, Constantin, Dinamica mediului European de Securitate, Sesiune internațională de comunicări științifice 22-23 noiembrie 2007, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2007, p. 1087.
7. UNGUREANU, Radu-Sebastian, Securitate, suveranitate și relații internaționale, Ed. Polirom, Iași, 2010, p. 142.

CZU 343.62

VIOLENȚA ÎMPOTRIVA COPILOR – PROVOCARE SAU INFRAȚIUNE

Roxana CAPBĂTUT, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Conducător științific: **Anatolie FAIGHER**, dr., conf. univ.

Abstract: *The society in which we live is the product of human actions. We all survive in a modern society, we all try to make it better, and we fight for this ideal, believing with all our being in the so-called justice of our ends. We risk changing civilizations, creating new laws, new foundations, new principles inspired by the greatest human values, but despite all these we are brutally killing using ever more destructive weapons. The paradox is that we are fighting for a bright future, for a world in which every human being will be respected and valued, but in the meantime, we are using as a solution to all our problems the most cruel method of all – violence!*

Keywords: *violence, the purpose of imposing the will, crime, law, family, the purpose of imposing the personal control over the victim, responsible.*

Trăsăturile vieții unui copil implică respectarea unor valori și principii de către persoanele responsabile de creșterea, îngrijirea, protecția și educarea lui. Copilul ar trebui privit ca persoană independentă care constituie o valoare în sine și care are drepturi ce trebuie respectate atât de societate cât și de membrii familie. Acesta trebuie protejat împotriva oricăror forme de violență, maltratare, sau neglijare. Relația pe care un copil o are cu părinții săi este cea mai importantă componentă a dezvoltării armonioase a acestuia, reprezintă sursa primară de afecțiune și modelul original după care copilul își va crea propria matrice a personalității.

Cu părere de rău, o multitudine de părinți apelează la abuz fizic pentru a-și disciplina sau controla copiii, situații care cad sub incidența legii, atunci când sunt depistate. Mai dificil este de identificat și, de sancționat, formele de abuz care nu lasă urme vizibile asupra copilului, dar care au un rol hotărâtor în dezvoltarea psihologică a acestuia – abuzul emoțional. Violența în sens larg este recunoscută ca fiind una dintre cauzele principale ale leziunilor și morții și presupune orice act vătămător, fizic sau emoțional care are loc între membrii unei familii/unui grup social.

În acest context, menționăm că în Republica Moldova, subdiviziunile specializate și teritoriale ale Poliției, au înregistrat, pe parcursul anului 2022/2021 infracțiunilor în baza de gen comise în sfera relațiilor familiale, demonstrând că ca urmare acțiunilor violente comise de către agresori în cadrul familiei, victime au devenit 30/12 copii.

După aspectul contravențional al fenomenului violență în familie, constatăm că victime au devenit 15/43 copii, 117/ femei cu copii iar agresori la capitalul minorilor s-au identificat 1/5. De către Poliție au fost supravegheate 27/12 ordonanțe de protecție emise pentru victimele copii, 206/207 pentru victimele femei și copii și 3/3 pentru victime bărbați cu copii¹⁷.

Părinții pedepsesc „pentru că este nevoie”, „pentru că ni se suie copiii în cap”, „pentru că altfel nu mă înțelege”, pentru că trebuie „să ne impunem în fața lor”, pentru că „altfel nu ne ascultă”, sau, uneori, „pentru că altfel nu ne respectă”. Părinții pedepsesc pentru că „unde dă mama crește”. Părinții pedepsesc pentru că, la rândul lor, au fost disciplinați cu ajutorul pedepselor „și nu am pățit nimic”. Părinții strigă la copii, îi amenință sau îi umilesc pentru că „vorba n-a omorât pe nimeni”. Chiar și o palmă e nevinovată.

¹⁷ Notă Informativă 2022 privind starea infracționalității ce atentează la viața și sănătatea persoanei și celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a luni ale anului 2022. https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_violenta_in_familie_12_luni_2022_0.pdf

Cu alte cuvinte, „adultii justifică pedepsele prin prisma unor norme culturale și sociale, extrem de răspândite și perpetuate din generație în generație prin repetarea modelului familial patriarhal și, implicit, a unui model tradiționalist și conservator de creștere a copiilor”[1].

Din aceste considerente, fiecare cetățean trebuie să conștientizeze, în primul rând, că acest fenomen există și poate ieși de sub control, deoarece violența reprezintă o „boală a societății, ea a luat naștere între indivizi și se răsfrânge la fel asupra acestora. E timpul ca fiecare cetățean să se implice mai activ în combaterea violenței, indiferent de forma pe care o îmbracă. E timpul ca actele violente de orice natură să fie preîntâmpinate, iar urmările – minimalizate.

Abuzul asupra copilului dă naștere tuturor formelor rele de tratamente fizice și/sau emoționale, abuz sexual, neglijare sau tratament neglijent, exploatare comercială sau de alt tip, trafic, ale căror urmări sunt daune actuale sau potențiale aduse sănătății copilului, supraviețuirii, dezvoltării sau demnității acestuia, în contextul unei relații de răspundere, încredere sau putere [7].

Violența asupra copilului *constituie diverse forme de tratamente inumane* (ansamblul diverselor forme de abuz fizic, verbal, emoțional, sexual, neglijare, exploatare economică/ exploatare prin muncă, exploatare sexuală, răpire și/sau dispariție, migrație în situații de risc, trafic, violență prin internet ș.a.), *produse de către părinți sau de orice altă persoană aflată în poziție de răspundere, putere sau în relație de încredere cu copilul* (de exemplu, familie, instituții de învățământ, medicale, de protecție, medii de cercetare a infracțiunilor și de reabilitare/detenție, internet, mass-media, locuri de muncă, medii sportive, comunitate), *care produc vătămare actuală sau potențială asupra sănătății acestuia și îi pun în pericol viața, dezvoltarea, demnitatea și moralitatea.*

În funcție de specificul comiterii actului violent, respectiv, de raportul dintre agresor și copil, toate aceste forme de violență asupra copilului pot fi subsumate în următoarele tipuri de violență:

1. violență asupra propriei persoane;
2. violență interpersonală;
3. violență colectivă.

Conform doctrinarului român Cr. Dâmboianu, următoarele atribute ale copilului îl predispun la acte de abuz în familie:

- este nedorit sau nu este pe placul părintelui, din punctul de vedere al sexului, înfățișării, temperamentului;
- prezintă nevoi speciale, precum acei care, de exemplu, au fost născuți prematur, plâng în mod constant, suferă de dizabilități fizice sau psihice ori de boli cronice;
- are anumite trăsături fizice față de care părintele manifestă respingere;
- are anumite atribute de personalitate sau de temperament percepute de părinte ca problematice, cum ar fi hiperactivitatea sau impulsivitatea;

- are frați sau surori apropiați/te ca vârstă, care necesită atenția părinților [5, p. 430].

În dependență de caracteristicile și gravitatea faptei, violența asupra copilului atrage în sine răspunderea civilă, contravențională sau penală a făptuitorului/agresorului.

Formele fundamentale de violență asupra copilului sunt de două tipuri:

1. *violență ce implică orice atentat asupra corpului copilului* (orice formă de abuz fizic și abuz sexual, exploatarea copilului);
2. *violență ce implică orice atentat asupra psihicului copilului* (abuz emoțional și abuz psihologic); violență non-fizică asupra copilului (neglijarea).

Autorul B. Miller distinge două categorii de **violență fizică** în relațiile domestice:

1. *violență severă* – lovire; bătaie; izbitură; împingere; atingere bruscă; aplicarea loviturii cu un obiect sau tentativa de a aplica o asemenea lovitură; amenințarea cu cuțitul sau arma; aplicarea cuțitului sau armei;
2. *violență moderată* – aruncarea cu obiecte; amenințarea cu bătaie sau cu aruncarea de obiecte; împingere prin apucare sau pălmuirea [11. p. 16].

Din aceste considerente, violență fizică îndreptată asupra copiilor diferă din punctul de vedere al frecvenței, intensității, severității, duratei, contextului situațional în care se manifestă. În opinia autorului Cr. Dâmboianu, abuzul posedă următoarele caracteristici:

- a. poate fi comis deliberat și conștient sau, din contra, poate fi săvârșit neintenționat și inconștient;
- b. poate fi rezultatul aplicării unor măsuri disciplinare, presupuse a fi constructive sau poate fi consecința atitudinilor negative și ostile ale părinților față de propriii copii;
- c. poate constitui un patern de comportament cronic sau se poate manifesta sub forma unor incidente ocazionale¹⁸.

Abuzul fizic, nemijlocit, provoacă consecințe fizice, neurologice și poate conduce la apariția unei boli, fracturi, dizabilități și chiar a decesului. Impune frecvent manifestarea unor comportamente agresiv, dă naștere unor probleme emoționale și dificultăți de învățare și de diminuare a performanțelor școlare.

În doctrina de specialitate, s-a demonstrat empiric că cuplurile care și-au asumat rolul de părinte la o vârstă fragedă se confruntă cu provocări în căsnicie, suferă de depresie, anxietate, sunt imaturi și egocentrice și au o probabilitate mai mare de a arunca răspunsuri agresive față de propriii copii. Asemenea părinți nu au avut parte de sprijin și de modele parentale pozitive, copilăria lor fiind una nefericită, uneori traumatizantă, cu episoade de violență familială, alcoolism și sărăcie.

Ca adulți, în rol de părinți, ei sunt incapabili să facă față nivelurilor de stres și optează pentru consum în exces de alcool și droguri. Absența unei pregătiri

¹⁸ Ibidem

adecvate pentru rolul de părinte, cuplată cu deficitele cognitive și percepțiile distorsionate în legătură cu practicile de creștere a copilului, îi determină deseori pe asemenea părinți să recurgă la utilizarea violenței în relațiile cu copiii [6].

Abuzul emoțional se manifestă prin expunerea repetată a copilului la situații al căror impact emoțional depășește capacitatea sa de integrare psihologică. Această formă de abuz vine din partea unui adult care se află în relație de încredere, răspundere sau putere cu copilul.

Abuzul emoțional se manifestă de regulă prin, amenințări, intimidări, umiliri verbale și nonverbale; terorizări; restrângeri ale libertății de acțiune; acuzații nedrepte; discriminări; și alte atitudini de respingere față de copil (de exemplu, uciderea animalelor domestice preferate, privarea de satisfacerea nevoilor personale esențiale (mâncare, somn etc.)).

Abuzul psihologic reprezintă acele acte degradante, umilitoare și amenințătoare cu vătămarea, critica intensă, proferarea de insulte, folosirea de porecle sau epitete insultătoare, izolarea socială și separarea de copii, de alți membri ai suportului social, gelozia extremă și posesivitatea extremă, acuzațiile nefondate de infidelitate, amenințări cu abandonul, divorțul, monitorizarea deplasărilor care au ca efect distrugerea stimei de sine, a sentimentului de valoare personală și a încrederii în propria autonomie în scopul de tine femeia sub control [10].

De reținut că orice copil care ajunge martor al violenței în familie manifestată împotriva unui alt membru al familiei (de obicei, mama lui) suferă indirect un abuz emoțional și/sau psihologic.

Abuzul sexual constituie implicarea unui copil sau adolescent minor dependent și imatur din punctul de vedere al dezvoltării psihosexuale în activități sexuale, pe care nu este în măsură să le înțeleagă, care sunt nepotrivite pentru vârsta sa sau pentru dezvoltarea sa psihosexuală, activități pe care le suportă fiind constrâns prin violență sau seducție ori care transgresează tabu-urile sociale legate de rolurile familiale. Abuzul sexual s-ar interpreta ca atentarea la inviolabilitatea sexuală absolută sau relativă a minorului în vârstă până la 18 ani.

În acest sens, de *inviolabilitate sexuală absolută* se bucură toți copiii sub vârsta de 16 ani, cu alte cuvinte, nici un copil până la vârsta de 16 ani nu poate fi supus nici unui atentat psihic sau fizic cu caracter sexuală, deoarece se află sub o protecție legală absolută și fără excepții. Concluzia respectivă se deduce din interpretarea textului legal penal prevăzut la art.174 CP RM („Raportul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani,”) și art.175 CP RM (Acțiuni perverse)¹⁹.

De menționat că legiuitorul indirect prevede că copiii cu vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani pot formula un consimțământ valid pentru întreținerea raportului sexual cu o altă persoană. Această idee o constituie conținutul art.174 CP

¹⁹ Codul penal al Republicii Moldova adoptat la 18 aprilie 2002, intrat în vigoare la 12 iunie 2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.128-129.

RM. Anume indicele caracterului benevol devine crucial în delimitarea violului (art.171 CP RM) de raportul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani (art.174 CP RM).

Exploatarea sexuală a copiilor – o practică prin intermediul căreia o persoană, de regulă un adult, obține o gratificație sexuală, un câștig financiar sau o avansare, abuzând de sexualitatea unui copil, încălcând drepturile acestuia la demnitate, egalitate, autonomie și bunăstare fizică și psihică (exemple: prostituția; turismul sexual; comerțul cu căsătorii (inclusiv prin poștă); pornografia; striptease-ul). Prostituția copiilor și pornografia infantilă sunt definite de Protocolul Facultativ la Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă, adoptat de Adunarea Generală ONU în 6 septembrie 2000 (lit. b) și c) art.2).²⁰.

Revenind la violența în familie privită ca fenomen infracțional menționăm că potrivit art.2 al legii „Cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie” din 01.03.2007, prin termenul **violență în familie** se înțelege orice acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral²¹.

Ca dovadă a eficacității și respectării acestei legi, la 09.07.2010, violența în familie a fost introdusă în Codul penal al Republicii Moldova drept componentă de infracțiune de sine stătătoare. Conform art.201¹ alin.(1), violența în familie este acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin:

- a. maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății;
- b. izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei;
- c. privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății,

Faptele prevăzute la alin. (1):

²⁰ Protocol Facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă, New York, 06 septembrie 2000. În vigoare pentru Republica Moldova din 12.05.2007. <http://www.hotararicedo.ro/files/files/CONVENTIA%20CU%20PRIVIRE%20LA%20DREPTURILE%20COPILULUI%20-%20PROTOCOL%20FACULTATIV.pdf> (accesat: 05.04.2023)

²¹ Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie Nr. 45 din 01-03-2007 în Monitorul Oficial Nr. 199-204 art. 400 din 07.09.2023

- a. săvârșite asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei;
- a¹. săvârșite cu bună știință asupra unui minor ori asupra unei femei gravide sau profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, dizabilității ori unui alt factor;
- b. săvârșite în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecție;
- c. care au provocat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății, se pedepsesc cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore sau cu închisoare de la 1 la 6 ani.

În această ordine de idei, vă prezentăm analiza practicii judiciare în materia infracțiunii de violență în familie mai ales îndreptată asupra copiilor (art. 201¹ CP RM):

De exemplu X. R. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 201¹ alin.(1) lit. a) și b) Cod Penal al RM. În fapt, *X.R. în luna mai 2019, având scopul de a cauza vătămări corporale, de a-l intimida și de a-și impune voința și controlul personal asupra victimei, aflându-se în domiciliul său situat în *****, *****, ca rezultat al faptului că fiul său minor V.Y. nu a acționat după bunul său plac, a aplicat violența fizică asupra acestuia, manifestată prin lovituri repetate în diferite părți ale corpului, astfel provocându-i dureri fizice, din motiv că acesta a conectat apa rece în cada în care făcea baie. Tot X.R. la data de 29 iulie 2019, având scopul de a cauza vătămări corporale de a-l intimida și a-și impune voința și controlul personal asupra victimei, aflându-se în casă, ca rezultat al unui conflict avut cu fiul său, V.Y., l-a înjurat, amenințat cu răfuiala fizică și a aplicat violența fizică apucându-l de gât, aplicându-i o lovitură acestuia, astfel provocând-i dureri fizice, din motiv că acesta a refuzat să urce în automobilul care era în posesia lui la acel moment*²².

Sub aspect general, violența în familie este un comportament negativ și distructiv care are ca țintă instituirea și păstrarea controlului asupra membrilor familiei. Prin comportamentele de pedepsire și rănire a celor apropiați, acesta este transformat în victimă. În mediul rural, violența este percepută ca un fenomen absolut normal, considerându-se că unele comportamente violente pot fi justificate.

Violența îndreptată asupra copiilor rămâne, în mare măsură, ascunsă și devine invizibilă, din diferite motive. Unul dintre motive este *frica*: multor copii le este teamă să vorbească despre incidente care implică acte violență asupra lor. În majoritatea situațiilor, părinții, care ar trebui să-și protejeze copiii, mențin tăcerea, atunci când actul de violență a fost făcut de soț/soție sau de către alt membru al familiei, de către un membru mai puternic ai societății, cum ar fi un angajator, un ofițer de poliție sau de către un lider al comunității respective. Frica este strâns legată de stigmatul frecvent asociat cu cazurile de violență re-

²² Sentința Judecătoreiei Edineț, sediul central din 15 noiembrie 2022. Dosarul nr.1a-464/21. În: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/1e41ff71-514b-4c39-8e60-f7c7af8758c4 (accesat: 05.04.2023)

latate, în special în locuri unde „onoarea” familiei este pusă mai presus decât siguranța și bunăstarea copiilor. În special, violul sau alte forme de violență sexuală pot duce la ostracizare, alte violențe sau la moarte.

De exemplu: *N.F.*, a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 171, alin.(3), lit. b) Cod penal al RM. În fapt: *la data de 07.06.2010 pe la orele 01.30 min., aflându-se în localitatea ***** Florești, fiind în stare de ebrietate alcoolică, N.F observînd-o pe minora A.C, locuitoarea aceuiași sat, ce se întorcea de una singură de la Casa de Cultură spre domiciliu, cu scopul de ași satisface pofta sexuală, a urmărit-o prin localitate și ajungând în preajma gospodăriei unui vecin., a oprit-o, apoi astupîndu-i gura cu brațul și ameninșînd-o cu aplicarea violenței, forțat a dus-o la marginea satului, în preajma gunoștiții, unde prin constrîngere fizică i-a înfrînt rezistența și profitînd de imposibilitatea ei de a se apăra și de ași manifesta voința, din cauza vârstei fragede, a întreținut cu ea un raport sexual violent, acțiunile lui fiind apreciate cu calificativele „raportul sexual săvârșit prin constrîngere fizică a persoanei, profitînd de imposibilitatea acesteia de a se apăra și de ași exprima voința, săvârșit în privința unei persoane minore în vîrstă de pînă la 14ani.”²³.*

Menționăm în alin.(4) art. 53 al Codului familiei Republicii Moldova, nr. 1316-XIV din 26.10.2000, se prevede că „copilul are dreptul la protecție contra abuzurilor, inclusiv contra pedepsei corporale din partea părinților sau a persoanelor care îi înlocuiesc”²⁴. Continuând această idee, accentuăm că potrivit alin.(5) art.53 CF, în cazul încălcării drepturilor și intereselor legitime ale copilului, inclusiv prin neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către părinți (a unuia dintre ei) a obligațiilor de întreținere, educație și instruire, sau în cazul abuzului de drepturile părintești, copilul poate să se adreseze de sine stătător autorității tutelare pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime, iar de la vârsta de 14 ani – instanței judecătorești.

Nu putem să nu menționăm și faptul că Codul Contravențional al RM, prevede în calitate de contravenții următoarele fapte²⁵:

- Admiterea minorului la locuri de muncă care prezintă pericol pentru viața și sănătatea lui sau atragerea minorului la munci care prezintă pericol pentru viața și sănătatea lui (art. 58 al CC al RM);
- Neîndeplinirea obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului (art. 63 al CC al RM);

²³ Sentința Curții de Apel Bălți, sediul Bălți. Dosarul penal nr. 1a-534/10. În: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a3caeba1-d40c-e011-bede-00215ae003e7 (accesat 05.04.2023)

²⁴ Codul Familiei al Republicii Moldova, nr.1316-XIV din 26.10.2000. În Monitorul Oficial Nr. 47-48 art. 210 din 26.04.2001.

²⁵ Codul Contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100 din 17.03.2017

- Împiedicarea exercitării dreptului de a comunica cu copilul și de a-l educa (art. 64 al CC al RM);
- Necomunicarea despre existența unui pericol pentru viața ori sănătatea copilului (art. 65 al CC al RM);
- Discriminarea în domeniul învățământului (art. 65¹ al CC al RM);
- Aducerea minorului la starea de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe (art. 88 al CC al RM);
- Activități publice cu impact negativ asupra minorilor (art. 90¹ al CC al RM);
- Fumatul și consumul de băuturi alcoolice în locuri interzise, comercializarea de către minori a produselor din tutun și a băuturilor alcoolice (art. 91 al CC al RM).

Fiecare copil este o persoană diferită de celelalte, unică în felul său, de aceea, în educarea sa, părinții și profesorii trebuie să țină seama de caracteristicile sale personale. Uneori, același părinte poate fi foarte bun pentru unul din copiii săi și nepriceput în privința celuilalt dacă face greșeala de a-i aborda pe amândoi la fel [14. p 4 -8]

În ultimul timp, vedem pe larg în mass-media, moduri, tactici prin care părinții își pedepsesc destul de violent copii; cum numărul bărbaților ce-și lovesc soțiile a crescut alarmant. Acestea au început să devină, pentru noi, lucruri normale dar iată ceva nou: numărul femeilor ce-și lovesc soții s-a dublat ca și numărul de abuzuri exercitate de fii asupra părinților.

Mediul familial în care trăiesc copiii le influențează hotărâtor evoluția. De altfel, un climat familial lipsit de securitate emoțională va genera copilului o percepție asemănătoare asupra realității sociale. Aceasta va apărea drept instabilă, periculoasă, greu de controlat, ceea ce-l va determina pe subiect să manifeste reținere și să aibă deficiențe de relaționare, să se simtă incapabil să facă față unui mediu pe care îl percepe ca fiind ostil.

Concluzii și recomandări: Prezenta lucrare – violența împotriva copiilor este un subiect foarte serios care necesită atenție și acțiune din partea societății noastre. Este crucial să recunoaștem că această formă de violență nu este nicio dată justificată și poate atrage consecințe grave asupra dezvoltării și sănătății fizice și mentale a copiilor.

Este important ca adulții să înțeleagă și să promoveze metode alternative de disciplinare, care să evite orice formă de abuz fizic, sexual sau emoțional asupra copiilor. De asemenea, este important să se ofere copiilor un mediu sigur, în care să poată crește și să se dezvolte într-un mod sănătos și fericit.

Organizațiile, guvernele și comunitățile trebuie să acționeze pentru a preveni și a combate violența îndreptată asupra copiilor. Este important să se promoveze educația și conștientizarea în acest sens, iar autoritățile să pună la dispoziție resurse și servicii pentru a ajuta familiile și copiii afectați de violența domestică sau de alte forme de violență. Pentru a preveni și combate violența asupra copiilor este necesar:

1. Promovarea unei discipline pozitive: Încurajați metodele de disciplinare pozitivă, cum ar fi comunicarea și stabilirea unor reguli clare. Evitați metodele de educare prin aplicarea forței fizice, emoționale sau verbale, care pot cauza traume și afecta negativ dezvoltarea copilului.
2. Asigurarea unui mediu sigur: Asigurați-vă că copiii sunt feriți de orice formă de abuz sau neglijență și că au acces la resursele necesare pentru a se dezvolta sănătos.
3. Educați-vă pe voi înșivă!: Învățați despre violența asupra copiilor și despre cum să preveniți și să combateți această problemă. Doar așa vom obține cheia spre sufletul copilului.
4. Implicați-vă: participați la campanii de sensibilizare, puteți sprijini organizații care luptă împotriva violenței asupra copiilor sau puteți pur și simplu să fiți un susținător și un model pozitiv pentru copiii din jurul vostru.
5. Căutați ajutor: Dacă sunteți martorul sau victima unei situații de violență asupra copiilor, nu ezitați să solicitați ajutor. Există multe organizații și servicii disponibile pentru a ajuta copiii și familiile care se confruntă cu violența. (Centru Național de prevenire abuzului față de copii, <https://www.cnpac.md/ro/>)

Bibliografie:

1. Cheianu. S. „Consecințele violenței la copii”. În: Conferința științifico-practică națională cu participare internațională „Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență” din 26.10.2018.
2. Dâmboianu Cr. Forme și particularități ale abuzului fizic săvârșit de părinți asupra copiilor. În: Revista Română de Sociologie (București), Serie nouă, anul XX, 2009, nr. 5-6, p. 430.
3. Dura S., Baier I., Dura H. Studiu epidemiologic al patologiei traumatice mecanice produse prin heteroagresiune în cadrul violenței domestice. În: Acta Medica Transilvanica, martie 2011, nr. 2(1).
4. Florian. Gh., Pușcaș. M. „Abuzurile asupra copilului, forme, motivație, consecințe” București, Ed. Oscar 2003
5. Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie Nr. 45 din 01-03-2007. Republicat în Monitorul Oficial Nr. 199-204 art. 400 din 07.09.2023
6. Lupșe (Zglobiu) C. Atitudinea agresorilor privind violența domestică și maltratarea copilului în contextual societății românești actuale: Rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca: Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, 2012, p. 5.
7. Miller B.A. The Relationship between Victim's/ Perpetrator's Alcohol Use and Spousal Violence: Paper presented at the Annual Meeting of the American Society of Criminology. Baltimore, November 7-10, 1990, (24 p.), p. 16.
8. Notă Informativă 2022 privind starea infracționalității ce atentează la viața și sănătatea persoanei și celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a

- luni ale anului 2022. https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_violenta_in_familie_12_luni_2022_0.pdf
9. Protocol Facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă, New York, 06 septembrie 2000. În vigoare pentru Republica Moldova din 12.05.2007. <http://www.hotararicedo.ro/files/files/CONVENTIA%20CU%20PRIVIRE%20LA%20DREPTURILE%20COPILULUI%20-%20PROTOCOL%20FACULTATIV.pdf> (accesat: 05..04.2023)
 10. Hașuvschi N. „Abuzul emoțional ca formă de violență asupra copilului”. În: Revista „Psihologia”, Nr. 5/2001, p. 5-8 USMF, Chișinău.
 11. Sentința Curții de Apel Bălți, sediul Bălți. Dosarul penal nr. 1a-534/10. În: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a3caeba1-d40c-e011-bede-00215ae003e7
 12. Sentința Judecătoreiei Edineț, sediul central din 15 noiembrie 2022. Dosarul nr. 1a-464/21. În: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/1e41ff71-514b-4c39-8e60-f7c7af8758c4
 13. Codul Familiei al Republicii Moldova, nr. 1316-XIV din 26.10.2000. În Monitorul Oficial Nr. 47-48 art. 210 din 26.04.2001.
 14. Codul penal al Republicii Moldova adoptat la 18 aprilie 2002, intrat în vigoare la 12 iunie 2003. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.128-129.
 15. Codul Contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100 din 17.03.2017

CZU 343.221

ПРОБЛЕМА ПРИМЕНЕНИЯ ПОЛОЖЕНИЙ О ЗАДЕРЖАНИИ ПРЕСТУПНИКА ГРАЖДАНСКИМ ЛИЦОМ КАК ОБСТОЯТЕЛЬСТВА, УСТРАНЯЮЩЕГО УГОЛОВНЫЙ ХАРАКТЕР ДЕЯНИЯ

Александр МУЩИНСКИ, студент факультета права и социальных наук,
Бельский государственный университет имени Алеку Руссо
Научный руководитель: **Анатолие ФАЙГЕР**, др., конф.

Rezumat: În articol sunt analizate problemele aplicării practice a articolului 37 din Codul Penal al Republicii Moldova privind reținerea infractorului drept cauză care înlătură caracterul penal al faptei. Articolul identifică niște aspecte discutabile ale reținerii infractorului, identifică condițiile care determină legalitatea aplicării atât a prevederilor articolului în general, cât și a condițiilor ce caracterizează acțiunile persoanei care efectuează reținerea. Acest articol prezintă o analiză detaliată care sintetizează ipostazele naționale și internaționale ale formulării prevederilor privind reținerea infractorului, precum și abordări socio-logice și penale ale percepției instituției juridice studiate.

Cuvinte-cheie: reținerea infractorului, organele de ocrotire a ordinii de drept, cetățean, cauzarea de daune, cauza care înlătură caracterul penal al faptei, infractorul, infracțiune.

Институт задержания преступника как правовой феномен, регулирующий общественно полезное поведение лиц, исходящее из органической социальной солидарности и высокой правовой сознательности, является одним из инструментов противодействия криминальному поведению. Данное правовое явление является характерным признаком высокой общественной вовлеченности населения в обеспечение общественного порядка и реализацию принципа неотвратимости наказания. Особый интерес вызывает институт задержания преступника в контексте социально-правовой активности лиц, не обладающих специальным юридическим или процессуальным статусом либо специальными полномочиями.

Так, в соответствии со статьёй 168 Уголовно-Процессуального Кодекса Республики Молдова [1, ст. 168] и статьёй 37 Уголовного Кодекса Республики Молдова [2, ст. 37], любое лицо может осуществлять деятельность по задержанию преступника, при этом не попадая под уголовную ответственность, если в процессе задержания осуществляло деяния, охватываемые Особенной Частью Уголовного Кодекса Республики Молдова, с целью задержания лица и передачи его правоохранительным органам.

Данное обстоятельство считается устраняющим уголовный характер деяния, ввиду того что в поведении лица отсутствует признак общественной опасности. Наоборот, деятельность по минимизации преступности, защите общественных интересов, защите правопорядка, предотвращению распространения криминогенной обстановки в социуме следует рассматривать как социально полезное поведение, которое должно поощряться, а не санкционироваться национальным законодательством [5, с. 29-30]. Однако институт задержания преступника остаётся одним из наиболее проблемных, противоречивых и слабо урегулированных в национальном уголовном законодательстве, что, в свою очередь, создаёт правовые риски для юридически сознательных лиц, реализующих деятельность по задержанию преступников, делая их мишенью для уголовных производств по дискуссионным положениям действующего Уголовного Кодекса Республики Молдова.

Итак, под задержанием преступника уголовный закон понимает совершение лицом деяний, осуществляемых с целью задержания лица, совершившего преступление, и передачи его правоохранительным органам [2, ст. 37].

В данном контексте следует выявить условия, которые формируют основания для задержания соответствующего лица. Бесспорным является положение, что задерживаемое лицо должно совершить преступление, т.е. наносящее вред деяние, предусмотренное уголовным законом, совершённое виновно и уголовно наказуемое [2, ст. 14]. С другой стороны, в доктрине выделяются и дополнительные условия, которые касаются обоснованности применения мер по задержанию лица [3, с. 309-310]:

- преступление должно являться достаточно тяжким по характеру и степени общественной опасности;

- поведение лица направлено на скрытие с места преступления, заметание улик и т.п.: то есть лицо, совершившее преступление, дополнительно совершает деяния с целью избежать уголовную ответственность и скрыться от правосудия.

Выделенные дополнительные условия являются доктринальным толкованием института задержания преступника: они вызывают разногласия, разночтения и споры в своей юридической природе, поэтому можно сформулировать вывод, что единого понимания оснований для задержания лица не имеется. Национальное законодательство выделяет исключительное условие в лице «совершения преступления», т.е. любого деяния, квалифицированного Уголовным Кодексом как преступного. Аспекты тяжести совершённого деяния, а также поведения лица можно считать факультативными, поскольку уголовный закон не выделяет их обязательность.

Так, толкование условий обоснованности «задержания преступника» сталкивается со следующими проблемными позициями:

1. Само по себе наименование статьи вызывает сомнение. Так, «преступником» в процессуальном смысле может являться лишь лицо, которому вынесли окончательный судебный приговор, в котором декларируется его виновность в совершении конкретного преступления. Если исходить из данного процессуального смысла, положение статьи «Задержание преступника» следует рассматривать исключительно в контексте бегства лица после вынесения приговора. Естественно, что законодатель имел в виду не процессуальный смысл понятия «преступник», а социально воспринимаемый контекст данного понятия, т.е. под «преступником» в контексте исследуемой статьи понимается лицо, которое непосредственно совершило преступление. Таким образом, законодатель, исходя из приверженности лаконичности, вводит понятие, которое противоречит существующей понятийно-правовой системе национального законодательства. Так, более корректной формулировкой было бы «Задержание лица, совершившего преступное деяние». Данная лингвистическая структура не вызывает понятийно-правовую коллизию и не требует дополнительной интерпретации понятия с точки зрения его общественного (т.е. ненормативного) понимания, в котором лицо считается преступником с момента совершения им преступного деяния, а не вынесения приговора судебной инстанцией.
2. Вторым проблематичным аспектом является понимание тяжести и общественной опасности совершённого лицом преступного деяния. Так, некоторые авторы указывают на обязательность хотя бы тяжкого преступления, в то время как другие говорят о совокупности характера и степени опасности совершённого деяния в контексте не столько тяжести, сколько понимания о важности безотложного задержания лица [3, с. 310]. Одним из «классических» примеров в этом

смысле является совершение деяния, предусмотренного статьей 245¹⁰ УК РМ: «незаконное получение или разглашение сведений, составляющих коммерческую или банковскую тайну» [9, с. 64]. В этом контексте, вероятно, следует говорить о пропорциональности наносимого лицу вреда в результате данного задержания, а не об отсутствии оснований для оногo, поскольку тогда простой грабёж [2, ч. (1) ст. 187] не будет основанием для задержания лица, ввиду того что по характеру и степени общественной опасности он относится к преступлениям средней тяжести. Таким образом, говоря о важности критерия тяжести совершённого лицом деяния, авторы доктрины нарушают системность норм уголовного законодательства, искусственно выводя некоторые защищённые уголовным законом общественные отношения, ценности и блага за парадигму возможности их нормативно-правовой защищённости гражданскими средствами. Поскольку сама по себе норма включает обобщённое понятие «преступление», не следует производить ограничительное толкование, вводя дополнительные критерии, особенно учитывая специфику исследуемой нормы. Данная специфика проистекает из факта правовой сознательности граждан, которые не являются специалистами в праве, а значит, и самостоятельно определять тяжесть совершённого деяния, выявляя его квалифицирующие признаки, они не должны. Соответственно, тяжесть деяния не следует воспринимать в качестве условия применения положений статьи о задержании преступника.

3. Третий проблематичный аспект вытекает из вышеописанной гражданской направленности положений исследуемой статьи. Юридическим основанием квалификации совершённого деяния как преступления является наличие состава преступления [7, с. 588-589]. В этом контексте «явными» являются объективные элементы совершённого деяния, в то время как субъективные элементы являются невозможными для точной идентификации лицом, не обладающим соответствующей компетенцией. Доктрина основное внимание отводит понятиям «вменяемость» и «возраст» [12, с. 221-222], определяющим, является ли лицо, совершившее предусмотренное уголовным законом деяние, субъектом конкретного состава преступления. Так, в соответствии с нынешним положением статьи 37 УК РМ, производить действия по задержанию лица возможно лишь в том случае, если тот совершил преступление, а значит, факторы возраста и вменяемости (а также остальные «специальные» признаки субъекта) должны учитываться, но положение статьи чаще всего применяется в стрессовой и экстренной ситуации, которая характеризуется эмоционально нестабильной средой. Так или иначе, совершение действий по задержанию лица в большинстве случаев проистекает в обстановке,

провоцирующей душевное волнение. Значит, идентификация каких-то существенных индикаторов личности «преступника», например, в случае его попытки бегства с места совершённого преступления, является чрезмерно затруднительной и противоречит самой социально-юридической природе исследуемого правового института.

Если возраст является проблемным для идентификации лишь в нижнем его пределе, то определение вменяемости чаще всего является невозможным без профессиональной оценки специалиста [13, с. 35-36]. Так, состояние патологического опьянения, исключающего вменяемость лица, не имеет явных внешних проявлений, а может устанавливаться лишь последующей экспертизой. С другой стороны, тяжкие психические заболевания (например, шизофрения) могут иметь латентный характер, а значит, их точное обнаружение в момент появления необходимости задержания лица является невозможным. Даже если психические заболевания имеют медицинское подтверждение, особыми «внешними» признаками, легко считываемыми гражданскими лицами, они не обладают.

Тем не менее данная проблема является принципиальной, поскольку невменяемое лицо, совершившее преступное деяние, не может подвергнуться задержанию, ввиду того что отсутствуют юридически обязательные признаки субъекта преступления, а значит, лицо, совершившее действия по задержанию такого лица, не будет выступать в правовой среде, устраняющей уголовный характер деяния. В данном контексте следует изменить понятие «преступление» на понятие «преступное деяние», тем самым оставив существенной лишь идентификацию объективной стороны преступления. Предлагаемая лингвистическая конструкция позволит убрать с лиц, осуществляющих задержание, необходимость точного определения в стрессовой ситуации спорно определяемого возраста лица и неопределяемой степени его вменяемости и иных неочевидных для гражданских лиц признаков состава преступления.

Следует уточнить, что под данным определением следует понимать в том числе как совершение деяния в форме соучастия (любим из видов соучастников), так и совершение неоконченного преступления (т.е. приготовления и покушения).

4. Следующее спорное положение касается отрасли права, регулирующей поведение лица, совершившего противоправное деяние. Законодатель исходит из уголовной ипостаси совершённого деяния, однако некоторые составы преступлений идентичны по своей «явной» части с контравенционным правом (например, уголовное или контравенционное регулирование кражи зависит от суммы тайно похищенного

чужого имущества [8, с. 137]). В этом контексте разграничить данные деяния гражданскими лицами будет проблематично, если сумма кражи является трудно определяемой. С другой стороны, если лицо, осуществляющее задержание, может в точности определить сумму, похищенную в результате кражи, оно может не знать той ценностной грани, которая отделяет контравенционную кражу от уголовной. В этом смысле невозможно говорить и о казусе (невиновном деянии), поскольку в рамках правовой системы существует презумпция знания закона. Так, лицо, задержавшее «преступника», осуществившего кражу, подпадающую под контравенционную ответственность, подлежит уголовной ответственности, что безусловно негативно влияет на привлекательность применения института «задержания преступника». С другой стороны, деяния, которые очевидно относятся к правонарушениям, не должны служить основанием для задержания лица. Таким образом, возникает существенная трудность в идентификации корректной лингвистической конструкции, которая, с одной стороны, будет в комплексности охватывать уголовное законодательство, а с другой – разграничивать деяния, схожие по своей объективной стороне с преступлениями, но являющиеся правонарушениями, и деяния, которые явно относятся к контравенционной сфере. Так, формулировка, объединяющая противоправные деяния, схожие по своей объективной стороне, но отличающиеся лишь размером причинённого вреда, была бы уместной в конструкции диспозиции рассматриваемой статьи.

5. Следующим дискуссионным аспектом является вынужденность причинения вреда. Диспозиция статьи о «задержании преступника» лишена лингвистической конструкции, определяющей возможность задержания лица правоохранительными органами либо иными средствами. Такая формулировка, тем не менее, знакома законодателю: например, она используется в рамках положений статьи о крайней необходимости, регулирующей положение, что опасность «не может быть устранена иным способом» [2, ч. (2) ст. 38]. В этом смысле некоторые авторы придерживаются точки зрения, что лицо, осуществляющее задержание, не должно иметь иных инструментов для достижения правосудия. Так, в доктрине появляются «дополнительные» условия, характеризующие поведение лица [10, с. 109-112]. Особенно часто встречаются упоминания о попытке лица скрыться с места совершённого общественно опасного деяния, а также о попытке уничтожить улики и пр. То есть в доктрине выделяются те аспекты поведения, которые при своей реализации могут препятствовать привлечению лица к уголовной ответственности. Законодатель, в свою очередь, никаких дополнительных конструктов поведенческой линии лица не определяет, а также не говорит об вынужденном характере задержания. В этом

контексте, например, гражданин может арестовать лицо, которое, по точным сведениям, совершило преступное деяние, а затем передать его в правоохранительные органы вне зависимости от того, могли ли представители правоохранительных органов оперативно отреагировать на сообщение о нахождении лица либо нет. Анализируя сущность исследуемого института, можно говорить о том, что невключение параметра «вынужденности» является оправданным, поскольку риск в контексте задержания конструирует не фактор вынужденности, а фактор сопоставимости используемых методов задержания и характера опасности, исходящей от задерживаемого лица. С другой стороны, вынужденность как регулирующий аспект может касаться не столько факта задержания лица), сколько причинения вреда [3, с. 311], т.е. вынужденным должно являться не само задержание, а, например, телесный вред, причиняемый в рамках такого задержания. Безусловно, без сопротивления задерживаемого наносить ему телесные повреждения недопустимо, однако данное явление характеризует не столько обоснованность самого задержания, сколько условия правомерности деяний, реализуемых задерживающим в рамках такого задержания [6]. Так, по отношению к вынужденности ущерба принимается следующее правило: «применение насилия было крайней мерой, задержание иными – более мягкими – средствами было неосуществимо» [14, с. 143]. Фактически нанесение вреда в этом контексте должно быть безальтернативным: достичь цели задержания лица возможно исключительно путём причинения некоего ущерба задерживаемому. [14, с. 143]. Так или иначе, оба из вышеописанных понимания обязательности не фигурируют в диспозиции статьи, что делает дополнительное включение условий «расширительным» толкованием положений уголовного законодательства, соответственно, данное положение следует интегрировать в диспозицию исследуемой статьи.

6. Также следует отдельно проанализировать обоснованность суждения задерживающего лица о том, что задерживаемое лицо реально осуществило преступное деяние. Споры не возникают относительно задержания, которое реализуется после того, как правоохранительные органы официально объявили лицо в розыск. Тогда следует говорить об официальнойности источника информации и, соответственно, заведомой правомерности задержания. Также противоречия не возникают в контексте интерпретации положений исследуемой статьи в случае, когда задерживающее лицо было очевидцем совершённого противоправного деяния [8, с. 136]. Так, «очевидцем» может выступать как сама жертва, когда преступное посягательство закончилось, а значит, положения о необходимой обороне более не действуют [4], так и свидетели совершённого противоправного деяния. То есть

источником информации о преступном деянии бесспорно может выступать официальный публичный орган и сам задерживающий.

Проблема же возникает в случае, если лицо использовало информацию, полученную из третьих уст. В данном контексте некоторые авторы говорят о невозможности применения положений о задержании преступника [8, с. 136-138], ввиду того что источником информации о совершённом преступном деянии является ненадёжный субъект либо субъект, чья надёжность является спорной. И именно ввиду того, что источник такой «косвенной» информации является спорным, высока вероятность причинения вреда лицу, которое не совершало никаких противоправных деяний. Однако подобная интерпретация института задержания преступника ведёт к снижению уровня органической солидарности и соответствующей атомизации индивида в рамках социально-правовой среды. Подобная провозглашаемая индифферентность как аспект защиты от «мнимых задержаний» явно противоречит духу исследуемого правового явления, поэтому не может являться главенствующей при толковании уголовно-правовой нормы. Значит, показания «третьих лиц» должны считаться достаточными, если, исходя из обстановки, аргументированности доказательной базы или личного доверия к источнику информации, задерживающее лицо воспринимало задерживаемое лицо, как реализовавшего противоправное деяние.

В этом контексте мнимость задержания как основания для привлечения лица за преступление, совершённое по неосторожности (в форме небрежности: лицо не осознавало преступный характер деяния, не предвидело возможности наступления вредных последствий, однако при должной внимательности и осмотрительности должно было и могло их предвидеть), возникает в случае, когда лицо пользуется слухами и домыслами как источником информации о преступном деянии. Однако достаточной степенью основательности считаются и следы, обнаруженные на теле, одежде, в транспортном средстве или жилище задерживаемого, которые явно связывают противоправное деяние и данное лицо [14, с. 142-143]. Безусловно, можно считать такие доказательства «прямыми», но, например, нож, которым было совершено умышленное убийство, подкинутый на заднее сидение чужого автомобиля, создаёт основу для двойственного восприятия такого характера обоснованности, ввиду того что на момент задержания лицо пользовалось личными выводами о преступной деятельности задерживаемого, а значит, такая психо-интеллектуальная деятельность подпадает под понятие «домыслы». С другой стороны, ошибка может возникать и в неверной интерпретации информации о личности виновного. Так, даже используя достоверную информацию, задерживающее лицо может осуществлять действия по задержанию другого лица, ошибочно воспринятого им как лицо, непосредственно причастное к преступному деянию. В данной ситуации следует исходить из параметра «внима-

тельности и осмотрительности» как фактора, влияющего на определение виновности задерживающего лица. Так, например, если был задержан брат-близнец, явно следует говорить о казусе, а не о небрежной вине. Закон должен действовать аналогичным образом в случае, когда лицо задерживает другое, основываясь на уликах, явно и прямо указывающих на задерживаемого, даже если оные в итоге не подтверждают его виновность.

Помимо условий, обуславливающих законность применения мер о задержании «преступника», следует отдельно выделить и условия, характеризующие законность деяний лица, осуществляющих задержание. В этом контексте Уголовный Закон фактически не предлагает никаких условий, ограничиваясь формулировкой о цели, которая должна заключаться в «задержании лица и передачи его правоохранительным органам» [2, ст. 37]. Никакие лимиты, явно указывающие на пределы наносимого вреда при задержании, не обозначены: их можно косвенно выявить в формулировке цели. Так, если целью является задержание лица и передача его правоохранительным органам, значит совершаемые в рамках такого задержания деяния должны быть достаточными для реализации обоих из обязательных целей. Но достаточность как таковая определяет лишь нижнюю границу причиняемого вреда, при этом не касаясь верхнего предела. В результате доктринально бесспорными являются следующие условия [3, с. 310-312]:

- Может быть задержано только лицо, совершившее противоправное деяние.
- Деяния по задержанию лица, а также вред от них может быть причинен исключительно задерживаемому лицу.

В этом контексте дискуссионными являются следующие аспекты, касающиеся правомерности действий задерживающего:

1. Главной проблемой является определение временных промежутков, когда задержание является легитимным [11]. С этой точки зрения началом отсчёта безусловно является момент совершения лицом противоправного деяния и прекращения противоправной деятельности, поскольку в случае её реализации будут применяться меры по необходимой обороне от действительного преступного посягательства [4]. И если консенсус относительно начала возможности применения мер по необходимой обороне был достигнут, то вопрос о конце срока является спорным. Авторы, которые настаивают на исключительно «вынужденном» применении мер по задержанию преступника, аргументируют максимально узкие временные промежутки [11], вмещающие деятельность лица по скрытию с места преступления, а также сопряжённую с уничтожением улик, заметанием следов и т.п. деятельность.

Диспозиция исследуемой статьи ответа на вопрос не даёт, поэтому второй «идеей» в этом контексте является срок давности, характеризующей привлечение лица к уголовной ответственности по соответствующей со-

вершённого деяния статье [13, сс. 34-36]. Спорность состоит в направленности положений статьи на гражданское общество, которое невозможно понуждать к корректной квалификации совершённых противоправных деяний одновременно с понуждением высчитывания сроков давности привлечения к уголовной ответственности, а равно и процессуальным срокам, возникающим вследствие судебного или досудебного разбирательства.

Третья позиция состоит в том, что рассчитывать на знание сроков гражданским обществом невозможно, соответственно, верхней границы временного промежутка задержания преступника нет [11]. Данная концепция хоть и решает проблему, выявившуюся при учёте исключительно сроков давности привлечения к уголовной ответственности, однако создаёт хаос с точки зрения ущемления прав самого лица, совершившего противоправное деяние. Такое «расширительное» толкование времени ведёт к тому, что лицо может быть задержано за совершение противоправного деяния в любой момент. Более того, если напрямую толковать словосочетание «лицо, совершившее преступление», фигурирующее в диспозиции статьи, то можно сделать вывод, что лицо может быть задержано даже после того, как отбыло наказание за совершённое преступление, что категорически противоречит основам правовой системы. Причастная форма глагола «совершать» («совершившее») не указывает на факт привлечения к ответственности, а лишь на факт совершения противоправного деяния в неопределённом прошлом. Однако такое буквальное толкование лингвистической конструкции будет излишним.

Исходя из вышесказанного, временем возможности реализации задержания следует считать время сохранения совершённым противоправным деянием своего юридического значения. Такая формулировка не является идеальной, поскольку криминализирует поведение задерживающего лица, например, узнавшего о виновности некоего лица в карманной краже спустя 5 лет после совершения им противоправного деяния, однако такие случаи выступают как исключения и скорее подходят под невиновное мнимое задержание, несколько конфликтующее с презумпцией знания закона, однако более широкая интерпретация времени ведёт к существенному ущемлению прав и свобод лиц, совершивших противоправное деяние.

2. В доктрине споров относительно выделения целей не наблюдается, однако возможно выделить следующие противоречивые моменты. «Двойная» цель, заключающаяся в задержании лица и дальнейшей его передачи правоохранительным органам, оставляет пространство для существования иных целей. Так, озвученная законом цель может выступать дополнительной по отношению к основной, и в таком случае уголовный закон не должен рассматривать совершённое деяние как обстоятельство, устраняющее уголовный характер деяния. Например, может быть задержан свидетель по делу, который реально совершил до этого противоправное деяние, одна-

ко само задержание происходит не из благородных целей достижения правосудия, а из личного интереса, удовлетворяемого лицом лично либо через посредников. Безусловно, цель задержать лицо и передать его правоохранительным органам существовала, но данная поведенческая модель выступала скорее средством реализации иной цели, заключенной в нежелании допустить включение заявлений свидетеля в материалы по уголовному разбирательству. В таком случае соблюдаются все условия законности задержания, однако нарушается сам дух направленности этого института.

3. Существующий спор о допустимых мерах задержания возникает из критериев обязательности и пропорциональности наносимого вреда и характера и степени общественной опасности совершённого задерживаемым лицом преступного деяния. Некоторые авторы говорят об активном противодействии задержанию как фактора, определяющего применяемые при задержании меры [3, 7, 8, 9, 13], однако в случае прямого посягательства на задерживающего следует говорить о необходимой обороне [4]. В этом контексте такое обстоятельство, как наличие прямого насильственного физического сопротивления не следует учитывать при анализе пропорциональности мер задержания и преступных деяний, совершённых задерживаемым. С другой стороны, характер и степень общественной опасности совершённого деяния [10] также является относительной концепцией. Например, лицо в соучастии совершило умышленное убийство из садистских побуждений, однако на момент задержания лицо находится в одиночестве, полностью безоружно и прогуливается по парку. Соответственно, чрезвычайная опасность совершённого преступного деяния никак не может характеризовать вред, который может применить задерживающее лицо, ввиду сложившейся обстановки. Далее, возьмём в качестве примера лицо, совершившее террористический акт, сопряжённый с умышленным убийством нескольких лиц, попавшее потом в аварию и передвигающееся на момент задержания на инвалидной коляске. В данном случае опять характер и степень общественной опасности никак не характеризуют меры, которые допустимо применять при задержании преступника.

Значит, дискуссионный аспект о причинении смерти [12, с. 221-222] следует признавать нелегитимным, ввиду противоречия цели, направленной на передачу задержанного правоохранительным органам. Естественно, задержанный должен передаваться в живом состоянии, однако меры задержания должны соответствовать не характеру и степени общественной опасности совершённого деяния, а характеристике обстановки, в которой производится задержание. Так, вооружённое лицо, совершившее кражу, может быть подвергнуто большему вреду при задержании, чем лицо, совершившее умышленное убийство, но на момент задержания находящееся в безоружном состоянии. С другой стороны, следует учитывать и физические показатели задерживающего, тем самым понимая легитимность

размеров причинённого вреда с позиции концепции субъективно воспринимаемой достаточности и объективно существующей сопоставимости, т.е. следует учитывать характер обстановки задержания в целом: место, время, поведение задерживаемого, вооруженность сторон и т.д. [14, с. 144]

Таким образом, исходя из всего вышесказанного, положение статьи 37 УК РМ следует переработать следующим образом:

Статья 37. Задержание лица, совершившего преступное деяние.

(1) Не является преступлением деяние, предусмотренное уголовным законом, совершённое с исключительной целью задержания лица, совершившего преступное или схожее с таковым деяние, и передачи его правоохранительным органам.

(2) Не признаётся действовавшим в рамках задержания лица, совершившего преступное деяние, лицо, которое в момент задержания осознанно наносило задерживаемому лицу вред, явно не соответствующий обстоятельствам задержания.

Библиография:

1. *Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova*, nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 248-251 art. 699, 05.11.2013
2. *Codul Penal al Republicii Moldova*, nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.72-74, art. 195, 18.04.2002
3. BOTNARU, Stela, ŞAVGA, Alina, GRAMA, Mariana,... *Drept penal. Partea generală*: [man.], Cartier, 2005 (Combinatul Poligr.), 624 p. (pp. 309-315). ISBN 9975-79-329-0
4. RUSU, Vitalie, ZABULICA (ȚURCAN), Ana. *Delimitarea prejudiciului cauzat în situația reținerii infractorului de prejudiciul adus în condițiile legitimei apărări*. [On-line] (дата обращения: 21.03.2023) Доступно: http://dspace.usarb.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/4137/rusu_delimitarea.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. ȚURCAN-ZABULICA, Ana. Caracterul juridico-social al legalității cauzării de prejudicii în procesul reținerii infractorului. În: *Legea și Viața, octombrie 2017*, pp. 29-33 ISSN 2587-4365
6. ULIANOVSCI, Xenofon. Starea de extremă necesitate și reținerea infractorului: Aspecte juridico-penale militare. În: *Revista Națională de Drept*, №8, 2015, pp. 10-14 ISSN 1811-0770
7. АГАФОНОВ, Виктор. Недостатки конструирования нормы, предусмотренной статьей 38 уголовного кодекса Российской Федерации: взгляд эксперта-практика. В: *Юридическая техника*, № 16, 2022, сс. 587-590 [On-line] (дата обращения: 10.04.2023) Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/nedostatki-konstruirovaniya-normy-predusmotrennoy-statiiy-38-ugolovno-go-kodeksa-rossiyskoy-federatsii-vzglyad-eksperta-praktika>
8. АГАФОНОВ, Виктор. Причинение вреда при задержании лица, совершившего преступление: модернизация законодательства и практики его

- применения. В: *Юридическая наука и практика*. Вестник Нижегородской Академии МВД России, №3 (59), 2022, сс. 134-140 [On-line] (дата обращения: 10.04.2023) Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/prichinenie-vreda-pri-zaderzhanii-litsa-sovershivshego-prestuplenie-modernizatsiya-zakonodatelstva-i-praktiki-ego-primeneniya>
9. БУЖОР, В., ГУЦУЛЯК, В., СПЫНУ, И. *Комментарий к Уголовному Кодексу Республики Молдова (Общая Часть)*, Кишинэу, IP „Centrul de Instruire și Cercetare”, 2010, 227 с.
 10. ДЕСЯТОВА, Ольга. Институт причинения вреда при задержании лица, совершившего преступление, в законодательстве Российской Федерации и зарубежных стран. В: *Юридическая наука и правоохранительная практика*, №3(49), 2019, сс. 106-114 [On-line] (дата обращения: 10.04.2023) Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/institut-prichineniya-vreda-pri-zaderzhanii-litsa-sovershivshego-prestuplenie-v-zakonodatelstve-rossiyskoy-federatsii-i-zarubezhnyh>
 11. ДЖИНДЖОЛИЯ, Рауль, ЖИРОВ, Руслан, БАЛКИЗОВА, Мадинат. *Определение временных пределов правомерного причинения вреда при задержании лица, совершившего преступление*. [On-line] (дата обращения: 21.03.2023) Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/opredelenie-vremennyh-predelov-pravomernogo-prichineniya-vreda-pri-zaderzhanii-litsa-sovershivshego-prestuplenie/viewer>
 12. МАКОВЕЦКАЯ, Татьяна, ЭРТЕЛЕВА, Дарья. Проблемные аспекты правомерности причинения вреда при задержании лица, совершившего преступление. В: *Государственная служба и кадры*, №2, 2021, сс. 219-223 DOI 10.24411 /2312-0444-2021-2-219-223
 13. ПЕТРУШЕНКОВ, Александр. Правомерное причинение вреда лицу, совершившему преступление: проблемы уголовно-правовой регламентации. В: *Вестник Белгородского юридического института МВД России*, №2, 2021, сс. 32-38 [On-line] (дата обращения: 21.03.2023) Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravomerno-prichinenie-vreda-litsu-sovershivshemu-prestuplenie-problemy-ugolovno-pravovoy-reglamentatsii>
 14. ФАЙГЕР, Анатолие. *Обоснованный риск*, Bălți: Tipogr. Din Bălți S. R. L., 2009, 232 с. ISBN 978-9975-4038-2-5

CZU 347.78

DREPTURILE MORALE ALE AUTORULUI

Diana DOROȘ, studentă, *Facultatea Economie Generală și Drept, Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău*
Coordonator științific: **Alexandra TIGHINEANU**, dr., conf. univ.

Abstract: *Copyright consists of economic and moral rights. In this paper, we will discuss the importance and importance of moral rights. At the same time, specific characteristics, legal characters, as well as a summary of several authors'*

opinions will be found in the content of this article. If we refer to its importance, then certainly, respecting the moral rights of the author creates and maintains the reputation of the author, while physically protecting the work against modifications or other types of distortion. The moral rights of the author are still valid and important today. In a world where works can easily be copied and distributed via the internet or other means, it is important to protect authors' moral rights. These moral rights are important to protect the moral interests of authors and to ensure that their works are treated with respect and understanding.

Keywords: *copyright, moral rights, authorship, integrity, creation.*

Introducere

În literatura de specialitate se menționează faptul că autorul unei opere deține două tipuri de drepturi asupra acesteia. Astfel, deosebim drepturile patrimoniale și cele morale. În cele ce urmează, vom reliefa idei despre drepturile morale, importanța, actualitatea, aplicabilitatea și părerea altor autori referitor la acest subiect.

Referindu-ne la actualitate, observăm că respectarea drepturile morale sunt din ce în ce mai invocate în diverse litigii. Autorii conștientizează, că munca lor intelectuală are o valoare neprețuită, iar totalitatea drepturilor, mai ales cele morale au o mare importanță, întrucât individualizează opera creată și o protejează.

Drepturile morale ale autorilor sunt de o importanță crucială asupra operei, deoarece acestea protejează integritatea, demnitatea și reputația autorului și a operei sale. De asemenea, drepturile morale ale autorilor contribuie la recunoașterea valorii culturale și artistice a operelor și la promovarea libertății de exprimare și a creativității, încurajând astfel inovația și dezvoltarea culturală.

Terminologia „drepturi morale (moral right)” s-a impus în limbajul internațional de specialitate, fiind prevăzută expres în art. 11 bis II 2 din Actul de la Roma (1928) al Convenției de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice (1886), instrumentul principal de protecție internațională în materie [1].

Drepturile morale se întemeiază pe drepturile personale în recunoașterea relației interne strânse între autori și operele create de ei. Convenția de la Berna prevede două categorii ale acestor drepturi: dreptul la paternitate și dreptul la respectarea integrității operelor. Majoritatea legilor naționale europene, inclusiv Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe a Republicii Moldova, totuși, garantează și alte drepturi morale: în special dreptul la dezvăluirea și dreptul la retractarea operei [2, p. 42].

Drepturile morale de autor sunt drepturi inalienabile și imprescriptibile ce decurg din drepturile de autor recunoscute de majoritatea legislațiilor statelor și al căror conținut nu este exprimat într-o formă pecuniară. Drepturile morale de autor reprezintă expresia juridică a legăturii existente între operă și creatorul acesteia, ele preced drepturile patrimoniale, le supraviețuiesc și exercită asupra lor o influență permanentă [3, p. 47].

Conținut

Conform legii nr. 230 din 28.07.2022 cu privire la drepturile de autor și drepturile conexe [4], drepturile morale ale autorului sunt:

- (a) Dreptul la paternitate;
- (b) Dreptul la nume;
- (c) Dreptul la respectarea integrității operei;
- (d) Dreptul la divulgarea operei;
- (e) Dreptul la retractarea operei.

Autorul Țiganaș Ion, enumeră următoarele caractere juridice al drepturilor morale:

- (1) Caracterul personal – drepturile morale sunt atașate de persoana autorului, iar exercitarea acestora, cu unele excepții, reprezintă conexiunea dintre creator și opera sa;
- (2) Caracterul exclusiv – drepturile morale sunt exercitate cu titlu exclusiv de către persoana, prin munca creativă a căreia a fost realizată opera;
- (3) Caracterul perpetuu – în contrapondere cu drepturile patrimoniale de autor, drepturile morale se protejează nelimitat în timp;
- (4) Caracterul inalienabil – din momentul generării lor, autorul nu poate renunța la exercitarea drepturilor morale. Transmiterea drepturilor morale, prin cesiune sau licență, este supusă regimului nulității absolute;
- (5) Caracterul imprescriptibil – drepturile morale pot fi exercitate în perioada utilizării efective, iar invocarea violării lor nu este afectată de termenul de prescripție;
- (6) Caracterul insesizabil – drepturile morale, la fel ca remunerația cuvenită autorilor, ca urmare a utilizării operelor lor, precum și utilajele, schițele, machetele, manuscrisele și orice alte bunuri similare ce servesc direct la crearea unei opere, nu pot face obiectul unei urmări silite;
- (7) Caracterul preeminent – legislația națională reglementează drepturile morale înaintea drepturilor patrimoniale [5, p.106].

Legea privind drepturile de autor și drepturile conexe nu enunță caracterele juridice ale drepturilor morale de autor, dar acestea pot fi desprinse din unele dispoziții legale. Astfel:

- (a) Dreptul moral al autorului este strâns legat de persoana autorului: autorul personal are și exercită dreptul de a decide dacă, în ce mod și cum va fi făcută opera publică, numele sau care va fi adusă la cunoștință, modalitatea în care acest lucru va fi făcut, precum și retractarea operei divulgate pentru motive care sunt lăsate la aprecierea suverană a autorului.
- (b) Dreptul moral al autorului este inalienabil și neurmăribil (insesizabil): este destinat a asigura protecția personalității autorului.
- (c) Drepturile morale ale autorilor au un caracter perpetuu și imprescriptibil: utilizarea operei nu poate aduce atingere memoriei autorului, iar opera nu poate fi disociată de creatorul ei, chiar încetat din viață [6, p. 200].

Dreptul de a decide numele sub care opera este adusă la cunoștință publică

Acest drept constă în posibilitatea juridică conferită autorului de a stabili cuvântul sau grupul de cuvinte atașate denumirii operei, care are un rol de a identifica persoana autorului creației intelectuale. Numele sub care opera este adusă la cunoștință publică nu trebuie confundat cu denumirea ei. Într-adevăr, denumirea este alcătuită dintr-un grup de cuvinte care au menirea de a identifica opera, ca atare, în raport cu alte opere de același gen.

Dreptul la nume este strâns legat de dreptul la calitatea de autor, motiv pentru care majoritatea autorilor îl tratează în contextul acestui drept, considerându-l un aspect al lui [7].

Dreptul de retractare a operei

Dreptul de a retracta opera, despăgubind, dacă este cazul, pe titularii drepturilor de utilizare, prejudiciați prin exercitarea retractării, permite autorului de a opri difuzarea operei sale. Retractarea este posibilă numai după ce opera a fost adusă la cunoștință publică.

Dreptul la retractare constituie o prerogativă morală distinctă, care face parte din conținutul dreptului de autor. Existența acestui drept nu depinde de soarta dreptului de divulgare.

În legătură cu existența dreptului de retractare se pune problema momentului și condițiilor în care opera poate fi retrasă.

În literatura de specialitate, se consideră că până la încheierea contractului prin care se consimte reproducerea, reprezentarea sau executarea operei, autorul își poate exercita nestingherit dreptul de retractare. După încheierea contractului, dreptul autorului de a decide cu privire la aducerea operei la cunoștință publicului persistă în anumite limite. Ele implică dreptul autorului de a reveni în mod justificat asupra hotărârii luate inițial, căci nu se poate concepe ca opera de creație intelectuală, care este imaginea autorului, să fie răspândită în public împotriva voinței sale [8, p. 451].

Dreptul la divulgarea operei

Dreptul la divulgarea operei reprezintă dreptul autorului de a decide, dacă opera va fi adusă la cunoștință publică, în ce mod și când. Cu titlu de excepție, art. 14 alin.(2) al Legii 139/2010 stabilește că autorul operei create, ca urmare a îndeplinirii unei misiuni încredințate de angajator sau ca urmare a îndeplinirii atribuțiilor de serviciu (operă de serviciu), nu are dreptul să interzică angajatorului său să o publice sau să o facă în alt mod accesibilă pentru public, Odată adusă la cunoștință publică, opera se consideră a fi divulgată, iar dreptul moral la divulgare se consideră epuizat. Spre exemplu, dreptul la divulgare în cazul operelor de arhitectură se epuizează odată cu transmiterea proiectelor de arhitectură și proiectelor de complexe arhitecturale pentru începerea lucrărilor de construcție [9].

Dreptul la paternitate

Unul din cele mai valoroase drepturi pe care le obține autorul odată cu crearea operei este dreptul la paternitate. Acesta mai este numit și dreptul la ca-

litatea de autor și se întemeiază pe necesitatea de a respecta legătura firească dintre creator și opera sa. Opera fiind rezultatul exclusiv al activității intelectuale de creație a autorului, este firesc să i se recunoască acestuia dreptul moral de a fi recunoscut ca autor al operei pe care a creat-o. Recunoașterea dreptului la paternitate are ca obligație, pentru toți cei care folosesc opera, de a indica numele autorului. Astfel, persoana fi zică sau juridică ce valorifică opera trebuie să indice neapărat numele autorului pe coperta operei, la începutul sau la sfârșitul articolului, când acesta apare într-o culegere sau într-o publicație periodică, afișe, programe și alte publicații, dacă este vorba de opere care se demonstrează sau se interpretează [10].

În jurisprudența recentă a existat speța, în care reclamantul a sesizat instanța, ca să constate încălcarea dreptului la paternitate. În fapt, reclamantul a invocat că neinclusiunea numelui ei de autor a textului, planșelor, schemelor, tabelelor reproduse din lucrarea ei în lucrarea pârâtului constituie o încălcare a dreptului său moral. Instanța a admis acțiunea reclamantei, constatând că a avut loc lezarea, atât a dreptului moral, cât și a dreptului patrimonial al reclamantului (autorului) la valorificarea operei prin reproducerea operei, în lipsa acordului autorului, unui contract scris și în lipsa remunerației de autor corespunzătoare [11, p. 43].

Dreptul la integritatea operei

Acest drept presupune respectarea integrității operei și opoziția la orice fel de modificare sau atingere adusă acesteia, dacă prin acesta se prejudiciază onoarea sau reputația autorului. Este un drept care se transmite prin moștenire. Este necesar totuși a se face anumite precizări de nuanță. Astfel, acest drept nu se referă la necesitatea unor corecturi gramaticale, atunci când este cazul, care sunt necesare operelor scrise de orice natură, înaintea publicării. La fel, pentru anumite opere modificarea este implicită, prin caracterul și natura operei, spre exemplu adaptarea unei opere scrise printr-un scenariu în vederea ecranizării, situații în care se convine cu autorul asupra modificărilor pe care acesta le acceptă [12].

Termenul de protecție

Drepturile personale ale autorului sunt protejate pe termen nelimitat. Ocrotirea drepturilor morale după decesul autorului este exercitată de moștenitori, precum și de organizațiile autorizate în modul stabilit să ocrotească drepturile de autor. Aceste organizații își exercită funcțiile de ocrotire a drepturilor personale ale autorilor și în cazul când aceștia nu au moștenitori sau în cazul stingerii dreptului de autor [13, p. 23].

Concluzii

Recunoașterea drepturilor morale ale autorului a luat amploare mult mai târziu față de cele patrimoniale [14, p. 125]. Totuși, acest fapt nu înseamnă că drepturile morale sunt mai puțin protejate, ci din contra lor li se acordă o atenție deosebită. Acest fapt derivă din ideea că, în fond, la nivel internațional, are loc o conștientizare despre importanța respectării acestor drepturi și autorii înțeleg foarte bine că drepturile lor la nume, la paternitate, la integritatea operei, la re-

tractarea operei, la divulgarea operei sunt esențiale pentru opera lor intelectuală și doar în acest mod o pot proteja.

Aceste drepturi, cunoscute în general ca drepturi morale ale autorilor, trebuie să fie independente de drepturile patrimoniale obișnuite ale autorului și să rămână autorului chiar și după ce a cesionat drepturile sale patrimoniale [15, p. 148]. Ceea ce înseamnă că drepturile morale nu pot fi transmise la fel ca cele patrimoniale, iar oricare acte ce ar cesiona aceste drepturi vor fi considerate nule.

Considerăm că drepturile morale ale autorului asupra unei opere au o importanță majoră atât pentru operă propriu-zis cât și pentru autor. Prin dreptul la nume, la paternitate, la divulgarea operei, la integritatea operei și la retractarea ei, se oferă o garanție autorului aspra faptului că opera sa nu va apărea sub alt nume, că aceasta nu va fi adusă publicului de către altcineva, ci doar atunci când consideră autorul de cuviință, totodată se oferă garanția asupra integrității, adică nimeni nu va putea modifica conținutul acesteia.

Bibliografie:

1. Seucan, Andreea Paula, *Drepturile morale și drepturile patrimoniale de autor*, București: Universul Juridic, 2011, ISBN 978-973-127-491-1
2. AGEPI, *Dreptul de autor și drepturi conexe*, Ed. I, Chișinău: Cartier, 2012, p. 256, ISBN 978-9975-79-801-3
3. Romițan, Ciprian-Raul, *Drepturile morale de autor*, București: Universul Juridic 2007, p. 198 ISBN 978-973-8929-76-0,
4. Legea nr. 230 din 28-07-2022 privind dreptul de autor și drepturile conexe, Publicat: 09-09-2022 în Monitorul Oficial Nr. 278-282 art. 578
5. Țiganaș, Ion, *Dreptul de autor și drepturile conexe: Volum în scheme*, Chișinău: S. n., 2018 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”), p. 340, ISBN 978-9975-53-939-5
6. AGEPI, *Note de curs în domeniul proprietății intelectuale*, Chișinău 2016, p. 316
7. Bodoașcă, T., Tarnu, Lucian-Ioan, *Dreptul proprietății intelectuale*, Ed. a 5-a, rev. și adăug., București: Universul Juridic, 2021, ISBN 978-606-39-0277-2
8. Macovei, I., *Tratat de drept al proprietății intelectuale*, București: ed. C. H. Beck, 2010, p.567, ISBN 978-973-115-711-5
9. Hotărârea plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea unor prevederi ale legislației privind dreptul de autor și drepturile conexe nr. 1 din 25.04.2016, Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2016, nr. 6, pag. 4, Modificată de: Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 36 din 04.12.2017, Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=314
10. Disponibil: https://www.agepi.gov.md/sites/default/files/bopi/Note_de_curs_2016.pdf
11. Sedlețchi, E., Băieșu, A., *Dreptul proprietății intelectuale: Caiet de seminar: surse de referință, sinteza materiei, teste-grilă, spețe*, Chișinău: USEM 2020 (Tipogr. „Print-Caro”), p. 198, ISBN 978-9975-3293-3-0

12. Disponibil: http://file.ucdc.ro/cursuri/8_4_do_3643_Dreptul_proprietatii_intelectuale_Jucan_Codruta.pdf
13. Institutul Național al Justiției, *Protecția proprietății intelectuale, drept concurențial, procedura insolabilității*, Chișinău: ed. „ELAN INC”, 2009, p. 288, ISBN 978-9975-66-093-8
14. Chiroșca, I., Chiroșca, D., *Dreptul proprietății intelectuale, partea I*, Chișinău: CEP USM, 2020, ISBN 978-9975-162-41-9
15. Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale, *Introducere în proprietatea intelectuală*, București: ed. Rosetti 2011, p. 544, ISBN 973-85218-5-8

CZU 343.54

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МЕР ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ НАСИЛИЯ В СЕМЬЕ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Константин ПРИСЯЖНЫЙ, студент факультета права и социальных наук, Бельцкий государственный университет имени Алеку Руссо
Научный руководитель: **Анатолие ФАЙГЕР**, др., конф.

Rezumat: În acest articol sunt discutate aspectele relevante ale măsurilor de prevenire a infracțiunii de violență în familie, precum și recomandările necesare pentru modernizarea cadrului legal și normativ, precum și măsurile specifice de prevenire a acestei infracțiuni în Republica Moldova, ca mecanisme de combatere a acesteia.

Cuvinte-cheie: violența domestică, măsuri preventive, infracțiune latentă, victimă a infracțiunii, infracțiune, violență psihologică, violență fizică, violență sexuală, violență economică.

Насилие в семье – это негативное общественное явление, в результате которого нарушаются права и свободы членов семьи, а также фундаментальные принципы, заложенные в Конституции Республики Молдова. Исходя из данного феномена, выявляется необходимость и актуальность рассмотрения данного вопроса, а также выделение значимых мер предупреждения данного преступления, поскольку является недостаточным только инкриминирование данного общественно опасного деяния, а и обеспечение со стороны государства конкретных мер, которые будут служить как рычагом воздействия на данный вид общественных отношений, так и гарантией защиты и средством разрешения данной проблемы для жертв данного вида преступления. В значительной степени глубину сущности данного негативного общественного явления раскрывает официальная статистика, приведённая Министерством Внутренних Дел Республики Молдова, которое в процессе осуществления регистрации преступлений в области насилия в семье выявило в 2022 году 698 случаев. [9]

На основании статьи 201¹ Уголовного кодекса Республики Молдова, насилием в семье признается действие или бездействие, намеренно совер-

шенное одним членом семьи по отношению к другому члену семьи. Исходя из контекста самой статьи действие или бездействие может выражаться в: а) нанесении побоев, совершении иных насильственных действий, сопряженных с легкими телесными повреждениями или иным незначительным вредом здоровью; б) изоляции, запугивании в целях навязывания воли или личного контроля над жертвой; в) лишении экономических средств, в том числе средств к существованию, пренебрежении, причинении жертве легких телесных повреждений или иного незначительного вреда здоровью. Наряду с этим в статье указываются отягчающие обстоятельства, последствия которых являются существенно значительнее и общественно опаснее. Например, насилие в семье, совершённое в отношении двух или более членов семьи, также, например, насилие в семье, повлекшее самоубийство или попытку самоубийства.

На основании закона № 45 от 01-03-2007 о предупреждении и пресечении насилия в семье, непосредственно само насилие может выражаться в следующих формах [4]:

- Физическое насилие представляет собой нанесение вреда здоровью, а также причинение телесных повреждений, например, в виде толчков, пинков, таскания за волосы, порезов, ожогов, укусы, отравление и любые другие аналогичные способы.
- Сексуальное насилие заключается в любом насилие сексуального характера, супружеское изнасилование, запрет одного из лиц на использование методов контрацепции, осуществление того или иного противоправного сексуального поведения по отношению к несовершеннолетнему члену семьи, которое может выражаться в поцелуях, поглаживаниях, подтекст которых является сексуальное домогательство.
- Психологическое насилие основная суть заключается в контроле и навязывание своей воли, посредством психического давления, которое может выражаться в оскорблениях, угрозах, ревности, изоляции в виде незаконного лишения свободы, нарушение личной жизни, изъятие документов, создание тех или иных препятствий для личной реализации лица, что конкретным образом причиняет психологическую травму жертве такого насилия.
- Духовное насилие выражается в издевательском, запретительном и агрессивном отношении лица к духовным, этническим и культурным потребностям жертвы насилия, оно также может быть выражено в виде наказания за проявление соответствующего интереса данным направлениям личностного развития
- Экономическое насилие под данным видом насилия необходимо понимать, любые действия, которые влекут за собой экономические лишения, ограничения имущественных прав жертвы, а также намеренное лишение средств, обеспечивающих существование лица, напри-

мер, еда, лекарства и ресурсы первой необходимости, наряду с этим в данную форму насилия, также входит принуждения к тяжкому для здоровья труду.

В процессе рассмотрения преступления «насилие в семье» в данном случае в качестве субъекта может выступать только физическое лицо, которое достигло возраста уголовной ответственности, а это, исходя из статьи 21 Уголовного кодекса Республики Молдова [3], лицо, достигшее на момент совершения преступления возраста 16 лет, и которое обладает вменяемостью. Под вменяемостью исходя из статьи 22 Уголовного кодекса Республики Молдова [3], понимается, психическое состояние лица, которое способно осознавать общественно опасный характер своего деяния, а также способное выражать свою волю и руководить своими действиями. Хотя законодатель употребляет такое понятие, как “действия”, всё же более корректным будет употребление такого понятия, как деяния, которые включают как действия, так и бездействия. В пределах данной статьи речь идёт о специальном субъекте, поскольку помимо основных признаков, ему характерны дополнительные, а именно статус члена семьи, поскольку без данного статуса преступление не может квалифицироваться как насилие в семье. Исходя из этого, как активный, так и пассивный субъект данного преступления должны быть членами одной семьи.

На основании статьи 133¹, членами одной семьи признаются [3]:

- а) при совместном проживании: лица, состоящие в браке, лица, находящиеся в разводе, лица, в отношении которых установлена мера судебной охраны, родственники и свойственники, супруги родственников, лица, состоящие в отношениях, схожих с супружескими отношениями (сожительство) или схожих с отношениями между родителями и детьми;
- б) при раздельном проживании: лица, состоящие в браке, лица, находящиеся в разводе, родственники и свойственники, усыновленные дети, лица, в отношении которых установлена мера судебной охраны, лица, которые состоят или состояли в отношениях, схожих с супружескими отношениями (сожительство).

В случае, если лицо не соответствует ни одному из вышеперечисленных статусов, это означает, что преступление, которое будет совершено, не может быть квалифицировано, как насилие в семье, поскольку в принципе будет осуществляться уже не в рамках семейных отношений. Это является достаточно весомой частью состава преступления, поскольку устанавливает конкретные и радикальные рамки на субъектов состава преступления. [8]

Субъективная сторона преступления – это психическое отношение лица к совершённому общественно опасному деянию, а также к наступившим от данного деяния последствиям [7, с. 22]. В пределах рассмотрения субъективной стороны выдвигаются следующие признаки – вина, мотив,

цель и в некоторых случаях эмоции. В статье 201¹ Уголовного кодекса Республики Молдова законодатель самостоятельно выделяет форму вины – умышленную [3]. Это означает, что данное преступление может быть совершенно исключительно в умышленной форме вины как в прямом, так и в косвенном умысле.

В данном контексте, следует обратить внимание на тот факт, что, если умысел лица не представлял за собой целью навредить члену семьи, хотя деяние и было совершено по отношению к члену семьи, не может происходить квалификации по статье 201¹ Уголовного кодекса Республики Молдова. Под мотивом преступления понимается то внутреннее побуждение, которое с подвигло лицо совершить преступление.

В качестве мотивов доктрина выделяет следующие разновидности – месть, зависть, ненависть, расовые или религиозные предубеждения, материальный интерес [5, с. 1016]. Данный спектр разновидностей мотивов не влияет на квалификацию, но в должной степени будет учитываться в процессе назначения наказания в рамках такового института, как индивидуализация наказания.

В отношении целей совершения данного преступления доктрина не выделяет таковых, но под понятием цели понимается то, к чему прямо стремится лицо. Исходя из этого существует возможность выдвинуть конкретную совокупность целей, например, желание лица обладать контролем, возможность подчинение собственной воли, доминирование одного лица на другими в рамках семейного устройства, предотвращение возможности индивидуального развития членов семьи.

Меры предупреждения совершения такого преступления, как насилие в семье, общественно необходимый механизм, который, в свою очередь, благоприятно сказывается на воспитание правильных ценностей в менталитете людей, проживающих на территории Республики Молдова, а также рычагом устранения таких преступлений.

Исходя из этого, меры предупреждения – это совокупность средств, методов, которые по сути своей направлены на обличение и устранения причин, и условий, которые, в свою очередь, приводят к совершению преступления.

На основании закона № 45 от 01-03-2007 о предупреждении и пресечении насилия в семье [4], государство проявляет инициативу с целью предупредить и пресечь возникновение в будущем таких общественных проблем, как насилие в семье, обеспечение защиты жертв, и направление национальной политики на поддержку семей, которые стали жертвами. Вследствие этого государство в лице определённых органов реализует непосредственно меры предупреждения насилия в семье. Например,

1. Центральные отраслевые органы государства (Министерства труда и социальной защиты, Министерство здравоохранения, Министерство

образования и исследований, Министерство внутренних дел, Министерство юстиций), реализуют следующие меры предупреждения насилия в семье – разработка политики укрепления семей, предупреждение в них насилия; сбор статистических данных для выявления условий появления насилия в семье; организация информационных компаний по предупреждению насилия в семье; подготовка ежегодного доклада, который в свою очередь является источником обличения слабых сторон, и выявления новых возможностей по их предупреждению.

- II. Орган местного публичного управления – создание многодисциплинарных групп, которые, в свою очередь, работают с самой сутью проблемы и её возникновением; создание центров помощи, которые консультируют семейных агрессоров; социальное сотрудничество с неправительственными организациями для более эффективного предупреждения насилия в семье.
- III. Отдел социальной помощи и защиты семьи через ответственную за предупреждения насилия в семье службу совместно с органами полиции проводят мероприятия по выявлению лиц, предрасположенных к совершению насилия в семье; мониторинг и координация деятельности социальных работников с целью ресоциализации агрессора; создание служб консультирования семейных агрессоров.
- IV. Главные управления образования, молодёжи и спорта осуществляют подготовку педагогического состава для применения способов и методов предупреждения насилия в семье; реализуют воспитательную программу для родителей и детей по предупреждению насилия в семье; сообщают через педагогов в уполномоченные органы о акте насилия в семье.
- V. Органы здравоохранения организуют информационные компании; иницируют программы и услуги для семейных агрессоров; сообщают о актах насилия в семье уполномоченным органам.
- VI. Органы полиции на уровне специализированных структур организуют профилактическую работу по предупреждению повторного совершения насилия в семье; рассматривают заявления и обращения граждан и уполномоченных органов относительно семейных конфликтов, актов насилия в семье; обеспечивают персональный учёт семейных агрессоров; предъявляют распоряжение о немедленном ограничительном предписании для агрессора, если имеются риски совершения насилия в семье, или оно уже было совершено. [4]

В рамках данной научной работы можно констатировать, что общий спектр деятельности вышеперечисленных органов заключается в осуществлении конкретных действий или же мер, которые впоследствии станут весомым барьером для появления новых случаев насилия в семье.

Относительно эффективности и действительности тех предписаний, которые указаны в законе, поднимается отдельный вопрос, так как, исходя из официальной статистики Министерства Внутренних Дел Республики Молдовы, возникает определённый коллапс: акцентируя внимание на определённом периоде времени, можно выявить конкретную тенденцию: количество случаев насилия в семье не уменьшается, как это должно быть, а увеличивается. В 2019 году количество жертв насилия в семье достигало 539 человек, в 2020 году количество жертв составило 517 человек, что меньше лишь на 22 человека, в 2021 году количество жертв резко выросло до 648 человек, а уже в прошедшем 2022 году данное число возросло до 698 человек. [9]

Учитывая официальную статистику, выявляется факт, что меры предупреждения совершения насилия в семье не совсем эффективны, либо их наличие присутствует только в формальном источнике права.

Следует учитывать, что насилию в семье присуще такое понятие, как латентная преступность, которое представляет собой некую совокупность преступлений, которые не были официально зарегистрированы, а также лиц, которые не были привлечены к уголовной ответственности [6, с. 1-4]. По сути своей насилие в семье является преступлением, которое касается внутренних семейных ценностей и принципов, а также норм морали, нарушение которых вызывает в обществе негативную оценку, что неблагоприятно влияет на само обличение данного преступления, поскольку жертвы данного преступления оказываются в рамках таких понятий, как “стыд, неудобство, гласность происходящего, негативное общественное мнение, позор и нарекание”. Базируясь на данных аспектах, жертва предпочитает терпение и не желает обращаться в уполномоченные органы и получать уголовно-процессуальный статус – потерпевшего или потерпевшей [2].

Таким образом, первым и необходимым решением для предупреждения совершения данного преступления, является непосредственно увеличения уровня функционирования нормативной базы, регулирующей данный вид общественных отношений. Это, в свою очередь, означает, наличие соответствия между буквой закона и реальной действительностью в обществе. Вторым важным аспектом является воспитание и профилактика общества в целом путём реализации и внедрения правильной и корректной нормативной базы, которое, в свою очередь, будет предпосылкой для здорового общества, а также средством его оздоровления. Профилактика означает непрерывное проведения обучения, тренингов, открытых уроков, информационных компаний в рамках образовательных и медицинских учреждений. Предоставление необходимых услуг, например, психологических, консультационных, педагогических как жертвам, так и семейным агрессорам, вследствие которых происходит перевоспитание и исправление человека, а это, в свою очередь, является мерой предупреждения повторных

случаев насилия. Считается необходимым, воспитания правильных и основанных на законе принципов, ценностей и интересов семейного устройства. В пределах данного аспекта значимой частью является и воспитание в обществе правильной реакции к жертвам насилия в семье, которая заключается в правильном отношении, принятии, и отсутствии всякого рода негативного мнения, подверженности осуждению, нареканию, позору. Третьим аспектом является наличие корректных и эффективных мер по предупреждению насилия в семье. В данный список мер, входит совокупность как социальных, консультационных, так и юридических мер.

В аспекте социальных мер лучшим решением является конкретная и направленная работа с обществом, но не в целом, а с ориентацией на малые группы – семьи, которые, в свою очередь, и образуют основную массу населения Республики Молдова. Социальные меры заключаются в оказании помощи жертвам данного преступления, обеспечении защиты и безопасности для их дальнейшего проживания. Также ресоциализация субъектов, совершивших данное преступление, суть ресоциализации, заключается в возобновление положение и статуса лица в рамках общества. В принципе социальная мера заключается в постоянной и непрерывной работе с лицами, которые являются либо жертвами данного преступления, либо непосредственно агрессорами, или же преступниками. Важным составляющим является исправление преступника, а затем и его возвращение в общество, обеспечение для данного лица нормальной среды, в рамках которой будет происходить его перевоспитание, которое, в свою очередь, уже является благоприятным для предупреждения в будущем новых обстоятельств совершения такого преступления.

Что касается консультационных мер, то основой является обеспечение или оказание психологической помощи, поддержки и методов исправления, предотвращения возникновения у агрессора побуждений совершить преступления по насилию в семье. Ведь по сути своей преступление исходит из внутренних мотивов и целей, которые в свою очередь имеют свое выражение во внешнем мире. Лучшим решением будет оснащения образовательных, медицинских, пенитенциарных учреждений высококвалифицированными специалистами, которые, в свою очередь, понимают сущность проблемы и готовы работать над тем, чтобы исправлять её. В рамках пенитенциарных учреждений будет благоразумным развивать такое явление, как капеллан, который, в свою очередь, является духовным лидером, и который способен воспитывать в людях правильные духовно-нравственные ценности. Хотя по сути своей капеллан, специализируется в других направлениях, не будет лишним задействовать его в рамках таких учреждений. Данные учреждения охватывают достаточно весомый поток населения, что благоприятно для распространения правильного влияния, воспитания правильных ценностей.

Юридические меры по сравнению с предыдущими имеют более устойчивую и действующую роль, поскольку данные меры основаны на действующем законодательстве, а значит они имеют государственную поддержку. В данный спектр мер входят: юридические консультации, осведомление в лице органов государственной власти о правах и обязанностях граждан, оснащение информацией о защите жертв преступления насилия в семье и предоставление гарантий безопасности, исходя из основополагающих принципов Конституции Республики Молдова. Также значимой частью является развитие и распространение влияния юридических клиник, которые, в свою очередь, с помощью консультаций, осуществляют ознакомление с правовыми понятиями и функциями. Каждый субъект, будь то гражданин, иностранцы, лица без гражданства, должны быть осведомлены о юридических аспектах их проблемы, и о решении, которое предоставляется в рамках уголовно и уголовно-процессуального права.

Последним пунктом является выявление и устранение причин латентной преступности в рамках такого преступления, как насилие в семье, поскольку утаивание совершённого по отношению к жертве преступления не является её решением, а лишь способствует его повторению. Одна из причин латентной преступности – это недоверие со стороны общества по отношению к правоохранительным органам Республики Молдова, что является достаточной весомой проблемой, так как установленные права и принципы, гарантируемые со стороны государства, не исполняются в должной мере. Для эффективной борьбы с данным преступлением необходима полная и действительная статистика, которая будет отражать реалии, которые, в свою очередь, являются большим преимуществом в вопросе устранения преступности. Соответственно необходимо научить общество проявлять доверие к уполномоченным органам, которые обязаны в должном и установленном законом порядке осуществлять свою деятельность, чтобы представлять из себя механизм помощи, поддержки и защиты жертвам преступления насилия в семье, а не наоборот.

В контексте вышеизложенного считаем уместным акцентировать внимание на том, что сам факт инкриминирование такого преступления, как насилие в семье, в сущности, положительное правовое явление, так как данное общественное явление является трагедией, и, в свою очередь, неблагоприятно влияет на само развитие общества. Что касается уголовно-правовой базы, то всё сформулировано корректно и непротиворечиво, поскольку как Уголовный Кодекс, так и Уголовно-процессуальный кодекс регулируют данные общественные отношения. Поэтому исходя из приведённых данных и статистики, такому преступлению, как насилие в семье, должно уделяться особое внимание как со стороны государства, так и со стороны самого общества, в целях минимизации совершения такого преступления, поскольку устранить полностью данное преступление не

представляется возможным ввиду наличия человеческого фактора. Так, например, французский социолог Эмиль Дюркгейм считал, что преступность является нормальным явлением в обществе, нормальным, не в смысле положительности, а как его неотъемлемая часть.

Меры предупреждения – это направление, которое нужно модернизировать с учетом действующей статистики, использования научных статей, социологических и криминологических исследований, в процессе формирования мер предупреждения такого преступления, а также в процессе формирования нормативной базы Республики Молдова, в рамках борьбы с преступлением – насилие в семье.

Семья – это защищённая национальным законодательских ценность, [1] в рамках которой устройство должно основываться на предусмотренных действующим законодательствах условиях. В случае нарушения данных нормативных норм государство в лице назначенных органов будет производить расследование, а затем – применять указанное в Уголовном законе наказание, которое, в свою очередь, будет служить механизмом исправления, перевоспитания, а также предупреждения в будущем подобных деяний.

Библиография:

1. СЕМЕЙНЫЙ КОДЕКС № 1316 от 26-10-2000. В: *Monitorul Oficial* Республики Молдова № 47-48 статья № 210
2. УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ КОДЕКС РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА № 122 от 14-03-2003. В: *Monitorul Oficial* Республики Молдова № 248-251 статья № 699
3. УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА № 985 от 18-04-2002. В: *Monitorul Oficial* Республики Молдова № 72-74 статья № 195
4. ЗАКОН № 45 от 01-03-2007 о предупреждении и пресечении насилия в семье. В: *Monitorul Oficial* Республики Молдова № 55-56 статья № 178
5. BRÎNZA, Sergiu, STATI, Vitalie, *TRATAT DE DREPT PENAL, PARTEA SPECIALĂ I*, CHIȘINĂU 2015/ ISBN 978-9975-53-469-7.
6. ШАХАЕВ, Ю.А., *Понятие и основные формы проявления латентной преступности несовершеннолетних лиц*, Дагестан, 2009.
7. ИГОШИНА, В.С., *Понятие состава преступления*, Пенза, 2018.
8. Понятие и виды состава преступления, [online] - <https://www.grandars.ru/college/pravovedenie/ponyatie-sostava-prestupleniya.html>, дата посещения 07.04.2023
9. Национальное бюро статистики Республики Молдова, [online] - https://statistica.gov.md/ru/statistic_indicator_details/9, дата посещения 07.04.2023

INTERUNIVERSITARIA

Ediția a XIX-a

Materialele

Conferinței Științifice Internaționale a Studenților

din 04 mai 2023

Volumul IV